

RÖVID IGAZGATÁS

A Nemes Magyar Országnek és hozzá tartozó
Részeknek

SZOKOTT

TEORVENY FOLYASIRÓL

Mellyet,

Nemzetes Veres-Marthi

CIKO MIHALY

URAM KERESERES;

Deákból Magyar nyelvre fordított

KASZONI JÁNOS

Váradgyán.

in synarchia

Nyomtattatott, azon Ciko Mihály V.

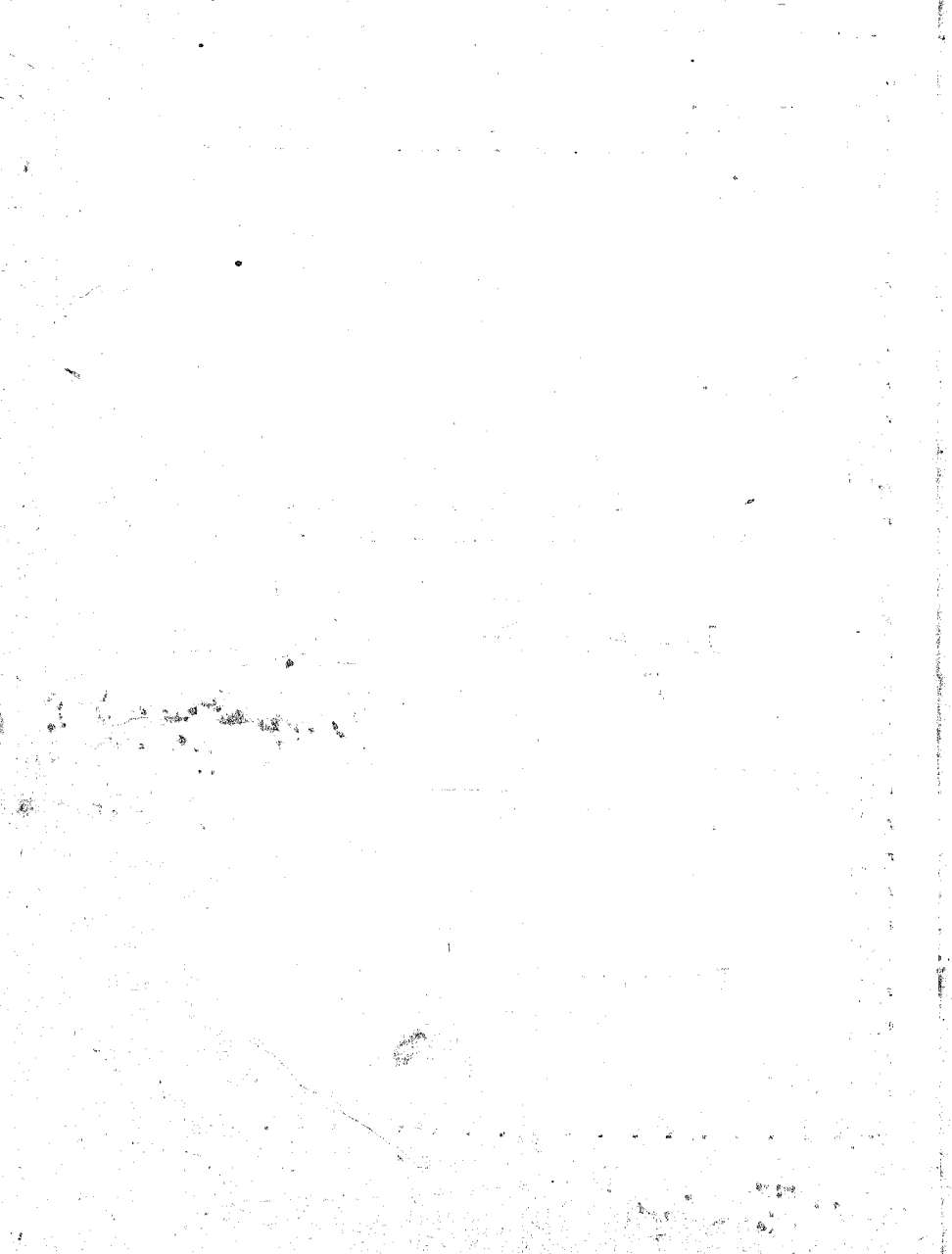
költfégén,

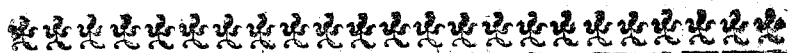
GYULA-FEJÉRVÁRATT

BRASSAI MAJOR MARTHON által

1647. éftendőben.

Anno 1651. die
Csanády

ELŐLÍARO RÓVID IRAS

A' Méltóságos Erdélyi Fejedelem,
GYULA-FEIER-VARI Udvar-birájához,
NEMZETES CIKO MIHALY
Uramhoz.

A , miolta kegyelmed e' köynvnek meg fordítását szorgalmaztattya, találkoztak némellyek, kik azt mondották, hogy ez, Magyar Országí Törvények folyásírol való dolog lévén, it mi köztünk, sem ereje, sem háfna nem volna. Mely mondással, egy először tettek ugyā valami kéfedelmet nekem a' meg-fordításban; mind az által, látván a' dolgot külömben lenni, hozzá fogék, és egyser-másor dolgaim között meg-fordítám: Mert noha nem egygyez-is mindenben avál a' Per folyással, mellyel mi szoktunk élni; mind az által nem-is külömböz igen sokkal: sőt oly sűp rövid magyarázattal való Tanúságokat foglal magába, mind a' Tripartitombot, mellyet mi is élünk, mind a' Generale Decretomból, s emind peng az Egy-házi és Polgári Törvényekből is, hogy akár ki, a' Törvény dolgainak ismémentire, háfnos előmenetelt vehett magának olvasásából, kivált keppen hogy ha, a' derekasb Ezközöknek, mellyeken a' Törvény dolgai forognak, fejtegető Magyarázatit szorgalmatoson meg-olvassa, és jól eszébe vészi. Ennek felette a' minémő dolgok, a' Tripartitomban imit amot vagynak írva, azok itt igen sűp modgyával való

Elöl-járo rövid Irás

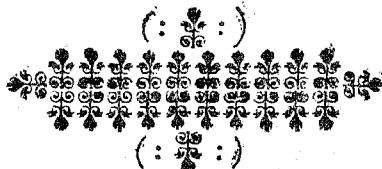
val való rendbe foglaltattak, mert a Törvényeknek és Perlekedéseknek első fundamentomán, úgy mint az Idezetén és Reá-hivatalon kezdvén-el, a Törvényes ügyeké és Keresetekben forgo dolgoknak Magyarázatot, igyewesen folyo renddel, szinte a végső és meg-határozott sentenciáig vérsi, és a Per folyásban Lévo minden Törvénybéli Orvosságokat, és minden szükséges dolgokat, természetes mi voltokhoz illő fejtegetésekkel és magyarázatokkal, oly képpen terjeszti sem e-teriben, hogy kevés fáradsággal akárki is hasznoson tanulhat belőlte. Es ha szinte mi köztünk, authenticalt méltosága nints-is arra, hogy nevezetire nézve, a Perlekedésben valamit állithatnánk avagy erőtlenithetnénk elő hozásá-val; csak a-val hasznotalan ne vet reá nem ragaszkodhatunk mere ha az Okokra és Erősségekre vigyáz valaki, mellyek e könyvbe foglaltattak, és azokat Igasságának oltalmára helyesen alkalmaztattya, könnyő eszébe vérsi, hogy a Törvény dolgainak elő mozdítására, azoknak mind erejek s mind penig hasznok vagyon.

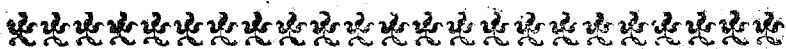
Kiról most nem akarván többet szollanom: Rövidségnek ókácért; a minémű alkalmatossággal engem kegyelmed ennek meg fordítására kért volt; látván, tudni-illik, kegyelmed, az előtte forgo sok rend-béli ügyeknek, ki-vált-keppen a főbe járo Halálos kereseteknek bajos el-igazodását, és hogy mind azoknak ismeretire és el-igazítására-is e Könyv nem

volna hasonlatlan; S tudván azt is kegyelmed, hogy a' Deák nyelvben sintsen mindeneknek annyira való Tudományok, hogy azt akadály-nélkül érthetnek; mivel láttuk azt is, hogy még a' Törvény dolgainak ki-felgáltatására is olyakat elő-vétet néha a' kételenség, kik a' Deákhoz a' vagy keveset, avagy ugyan semmit sem értenek. Ezekre képest, mondam, akarván kegyelmed meg-fordittatását; Im, Isten áldomásából, immár késsen vagyok: ugy remellem, ha egyebek nem is; azok, a' kiknek kedvek-ért fordittatott, ugy mint a' Deáktalanok, kedvesen látták, és leg-aláb a' Jo Igyekezetet jo neven fogják venni. Eltesse Isten jo egészségben kegyelmedet sokáig. Irám Váradyán, Szent Philep és Iakab Apostalok napján, 1647. esztendőben.

Kegyelmednek szeretettel szolgál.

KASZONI JÁNOS.

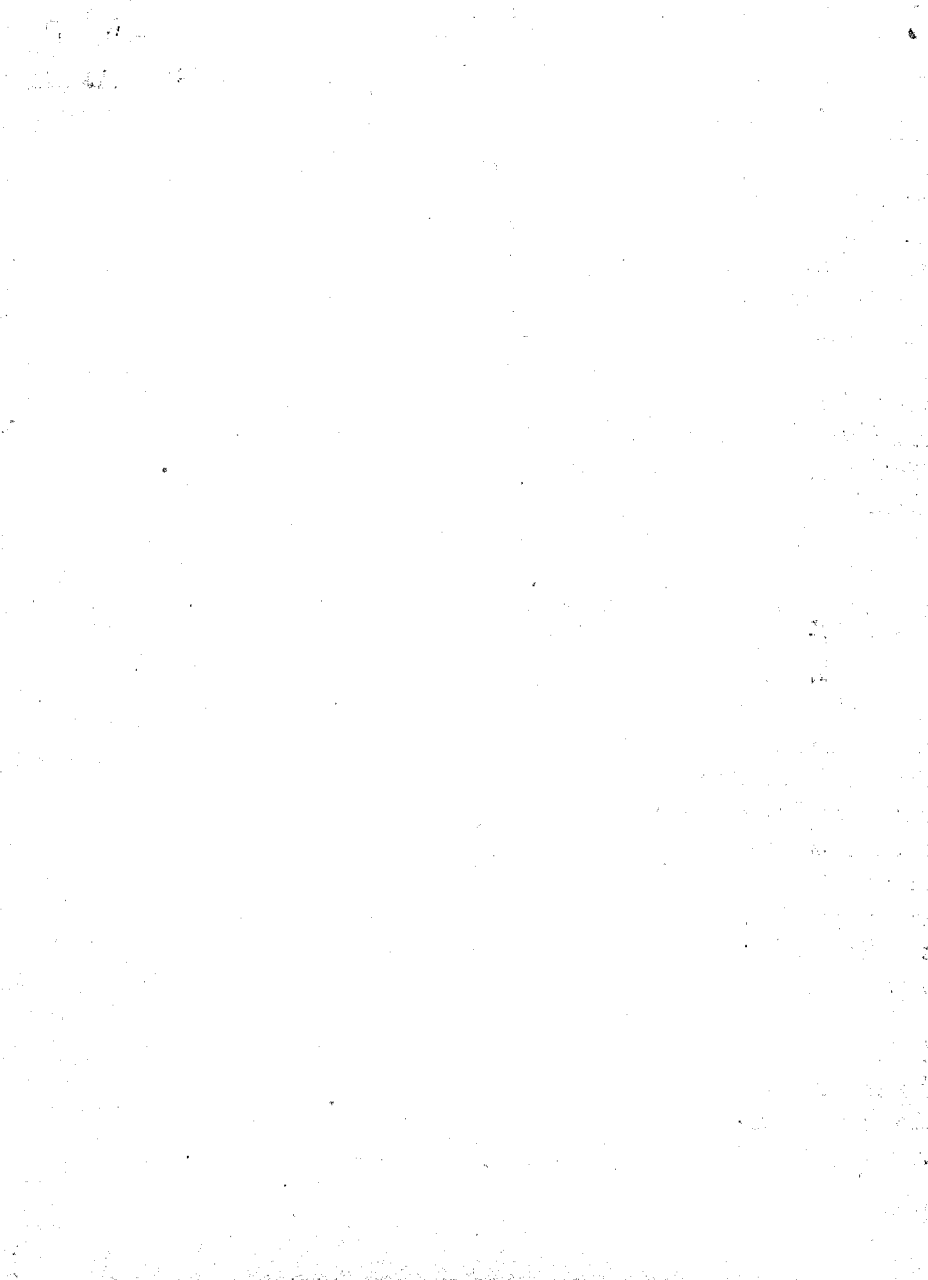
Az Olvasok, hol-mi dolgokrol Tudosittatnak.

Mivel némellyek akarmiben-is akadózni és patvaroskodni szoktak; azoká-ért némely dolgokrol az Olvasokat rövideden tudositani akarám. Előszőr-is: A Törvény Dolgaiban sorgo minden napi Deák Terminusokat, mellyekkel még a Deáktalan Perlekedő köz rend is elegyesleg szokot élni, én előszőr fordítatlanul hagytam vala; hanem midőn mar a nyomtattatásához akarnék kezdeni, némellyek úgy javallák s-tanátslák-is, hogy a menyire lehetne, azokat is fordítanám meg, és egészlen Magyarul bocsátanám-ki; mellyet meg is tselkedém, a menyire lehet. Kihez-képest, én az Olvasokat szeretettel kérem, efféle Terminusoknak meg-fordításáról, kivált képpen azokrol, a kikkel edég a mi nyelvünkön né éltek. első tekintettel ne tegyenek mindgyárt iteletet, mert egyéb aránt, meg-fognak tsalatikozni benne. Példának okáért, im-ez három Törvényes Terminusok, Inhibitio, Prohibitio, Prohibita, tsak nem egyértelembe szoktak vétetni, sőt még a Deákban-is sokak egybe zavarják, és vagy mind egy-ért, vagy egyiket a másit-ért szokták tenni; noha az is nyilván vagyon, hogy a minén is dolgok azokat jegyeztetnek, arra nézve sokat különböznek egy másfol. Azoká-ért, az Inhibitiot nehol tartoztato s-nehol vissza-terítő Tiltalomnak irtam; azért, mert a Rea nem jövezetles Sentenciát tartoztatya-meg, és Barája eleibe vissza-teríti. A Prohibitiot, hol El-tiltásnak, s Hol meg tiltátnak tettem, mivel, az által a Peresek, a Hűt letéltől El-tiltatnak, hogy azt le ne tegyék, avagy a köz vallattatástól Tiltatnak-meg, hogy abban el ne járjanak. A Prohibitiot pedig Ben-tiltátnak fordítottam, mert a val a Sentenciát tiltyák ben a Birokezénél, hogy azt ki ne irják, avagy, ki ne adgyák. Egyéb hasonlo Törvényes Terminusokrol hasonlo gondolatban kel lenni, és nem kel mindgyárt vak-merő iteletet tenni felölle; a mint tsak a muli Gyűlés alatt-is, midőn e könyveshét nyomtatnak, Egynék, első belé tekintettel, a Jus akadván

Olvasok
270

Az Olvasokhoz.

kadvan seme eleibe, azt vitatá, hogy a' Just Igaznak, avagy Törvény-
 nek nem jól fordítottam; váltig kérdezém ölle, mint kellett volna más-
 képpen fordítani, de semmit nem tudá mondani, hanem csak imezé ámo-
 za, s-az után belé hagyá: Mert ugyan-is, nem tudó, ki volna oly tudat-
 lan, a' ki ne látná, hogy akar azt, a' mit a' Jus jelent, s akar azt, a' hon-
 nat eredetet vészen, meg-razogattuk. mindenikre nézve Igaznak a-
 vagy Törvénynek kel mondanunk: holot, ha azt szoktuk Jusnak mon-
 dani, a' mire avagy az Isten, avagy a' Természet, avagy az Emberek
 köteleznek, nyilva ugy-is Igaznak avagy Törvénynek kel monda-
 nunk. Ha penig a' Justitia, a' mint némellyek akarják, hozzútk ki; ki
 nem láttya, hogy annál inkább Igaznak kellitek mondanunk? Hogy ha
 Végtére, a' Supino verbi Jubeo, quod est Jussum, vészen erededett,
 el-szakasztván onnat imez utolsó syllabát, Sum, ugyis hagyományból
 és parantsolatból álló Törvénynek méltán nevezhettyük &c. Továb-
 bá; Noha a' Fordításban az ő igyekeztem, hogy a' Deáknak értelmét hi-
 ven és igazán meg-magyarazzam; mind az által, ném ragaškottam
 tellyességgel a' Bötühöz ugy, kivált-képpen a' nagy Periodusokban,
hogy igirőligire a' mellet maradtam volna; mert az ugyan nem-is lehet-
 tett, és ha valami részben lehetet volna-is, annak a' Magyar szók csi-
 gázásával kellett volna lenni, ki miat a' szollásnak modgya meg repe-
 dezvén, igen homályoson és daraboson esett volna; hanem a' Deáknak
 értelme mellet meg-maradván, a' Magyarját, a' menyire lehetet folytá-
 ba c' sztettem, és ugyigyekeztem éjteni, ahol az értelme engette, mint
 ha nem Deákból fordítottatott, hanem először-is Magyarul irattatott
 volna. Utollyára; Cselédes foglalatosságim, és Istennek Pestis által
 való látogatása, s egyéb minden napi akadályok, nem engedék ugy vin-
 nem végbe, a' mint fel-tett szándékom vala; mind az által, ez után-
 is Isten életemet adván, a' munkától nem kimillem magamat, csak ért-
 bešsem a' közönséges Jonak hasznára lenni fáradságomat. Ezek után, a'
 kegyes Olvasó, Jstennek ajánlom; kinek kegyes gondviselése legyen min-
 deneken, Amen. Váradgyán, Maros s-Sebes vize közt lévő házam-
 nál, Sz: Kerešti Találása napján. 1647. esteendőben.

ROVID IGAZGATA'S

az

Nemes Magyar Országnek, és hozzá tartozó
Részeknek

TÖRVENY FOLYÁSÁROL.

ELSŐ RÉSZ.

Az úgyról, avagy a' Keresetről.

De Causis,
seu Actionibus

I. Kérdés.

*Mit soda az úgy, avagy a' Kereset:
honnat mondatik: és hány féle?*

A Philosophusokra hagyván a' *Causa*-knak ki-
vált tulajdon vizsgálát; és félre tévén ama két
rendbéli ügyeknek Nemeit-is, mellyek régen-
ten a' szélyes birodalmu Romaiaknál, kiválteképpen az
ékes szóllásnak s- Deák nyelvnek Fejedelménél Cicero-
nal, felette kedvesek és virágzó állapotban voltak; egy-
gyiket tudni-illik a' *Ki-mutató*, avagy, *Meg-magyarázo ú-
gyet*, mellyel, a' jól vitelt dolgokat szokták volt ki-muto-
gatni és meg ditsírni; másikat a' *Tanátskozó ügyet*, mely
ben a' következő dolgokrol tanátskoztak és végeztek;
félre tévén, mondám ezeket is; tsak szinte a' harmadi-
kot, ugymint a' *Törvényes ügyet*, mely a' külső porleke-
désékben ál; az az, ez irásunkban az ügyet annyéban vé-
szük czélul, a' menyiben az úgy, a' Pörért, és az Tör-
vényes Széken forgo Vetekedéért és Keresetért véterik.

*Causa Delicti-
monstrativa*

*Causa Delicti-
rativa*

*Causa in-
dicialis*

A

Mellyet

Mellyet hogy ha minden Agakra az ő neme szerént, el-
 akaríztatni; Az ügynek *Ezközös oka*, a' miből tudni-
 illik az ügy avagy Pör indul és támad. nem egyéb, hanem
 minden affele tselekedet, mellyel akarki másf izemélyé-
 ben, marhájában avagy jovaiban meg-bánt, és megha-
 boritt. Es ez, két-képpen vétetik. Tulajdonul tudni-illik,
 midőn affele bántodás volta-képpen való tselekedettel
 mégyen véghbe, a' mint az erő hatalmiak dolgaiban kö-
 zönfégesen szokott lenni. Es Nem tulajdonul, midőn va-
 laki áffélet valóságos tselekedettel nem mivel ugyan, ha-
 nem tsak azt tartya és tagadgya. el, a' mi máic. Minek
 okaért illyetén boszut téven, mint egy tselekedni la-
 tati, a' miképpen az Adótságoknak, költsönöknek, Le-
 tőt marháknak, és fel-oztot s-másra maradott Joknak el-
 tartásában történik gyakorta: Mind-az-által a' közönfé-
gesb minden napi értelemre nézve, esztis tselekedetnek
isoktak nevezni. Szerző oka az ügynek, a' pörle-
 kedő felek; Ugymint az *Al-peres*, a' ki más igazsága ellen
 tselekedett valamit. Es a' *Fel-peres*, ki az ő igazságát Tör-
 vényvel és igaz uton keresi. Továbbá az ügynek maga
 Formájában avagy természetben lévő ok, önnön maga a'
 Törvény, mely avagy írásba vagon foglalva, avagy régi
 szokás által vétetett-bé, és melynek rendi szerént kel ki-
 nek kinek az ő igazságát keresni, mint hogy ugyan arra-
 is kel nézni minden pörlekedésnek, éé abba kel megh-út-
 közni.

Mate-
 rialis
 Causa.

Efficiens
 Causa
 Incontinentat-
 tractus.
 Actor.

Causa For-
 malis.

AZ ÜGYRŐL, PÖRRŐL, KERESETRŐL 3

közni mint bizonyos határozó czélba. Innét vagyon, ^{Lasd alább 9. kérdés.} hogy a' Biro-is, ki a' pörnek ilyen Törvénnelszakas- *Judex*
 tyá végét, ide tartozik inkább, hogy sem a' Szerző okhoz;
 mivel Ciceronak értelmé szerént, a' Tiszt (avagy, mely
 annyit térsen; a' Biro) nyelven törvénynek hivattatik.
 Utollyára ezen ügynek, Végfő oka, az önnön maga vé- ^{finalis causa}
 ge, a' mely végre indittatik minden efféle Pör és Kere-
 set; hogy, tudni illik, kinek kinek, az mi övé, meg ad-
 gyuk, fenkinek ne ártsunk, hanem mindenekkel igazán
 és békefélegesen éllyünk. Annak-okaért ebben az értelé-
 ben nem egyéb az ügy, hanem minden afféle dologh, ki *Causa*
 miat egyink az málinkat pörbe fogja, akár Iofzagh lé-
 gyen az, s. akár ingo vagy ingatlan marhák; akár nyelv *Emenda*
 által való tselekedet. Mondhatod ezt, a' történt dolgok *Ingra*
 meg jelentéfenek; Béfelelésnek; Feleletnek; Panasznak.
Más ellé ciet boszu-tétel elő számlálásának. Mellyet noha
 a' Deák nyelv szerént némellyek a' Casu, némellyek a' Cau-
sándo akarnák ki. hozni; mind által az mi nyelvünk fo-
 lyása szerént az ügy, az ügyül s. okul vetéstől mondatta-
 tik, hogy tudni- ilük ügyül vagy okul vét valamit, az az,
 megh mutattya, mi okbol kellett a' pörlekedésre es tör-
 vény kérésre indittani a' panaszlo felnek. Es ez értelem
 szerént az ügy első eszköze és eredete az egész Keresetnek
 és pörlekedésnek. Mely midőn a' Szék szinin elő számlá-
 laltatik, Keresetnek mondatik; meddigh a' Birák előt fo- ^{Actio.}
 zogh Itiletnek avagy Törvény-tételnek, midőn pedigh ^{In dicit}
 ostan

oztán meg-ítlik és ki mondgyák *Igazságoknak*, avagy u-
 gyan *Törvénynek* szoktuk mondani. Közönségesen pe-
 digh, azt tartják, hogy az ügy kétféle. *Közel-valo*, mely
 a' dolognak ezköznelkül valo oka, midőn tudni-illik va-
 laki a' megh tiltot dolog ellé oly-képpé tselekedik, hogy
 a' gonosz igyekezet volta-képpen ki-teszik, és ez tulaj-
 don-képpen a' cselekedőnek tulajdonittatik. *Távol-va-
 lo*, melyet alkalmatóságnak is neveznek, midőn valaki
 tilalmas dolgot cselekedik ugyan; mind azáltal történik
 a' mellet valami oly egyéb-is, kire nézve nem szinte an-
 nyéra s-nem-is mindenkor köteles a' büntetésre.
 Mellyet némelyek *Magán és Történetből* valoknak mőd-
 nak. *Magán valonak* azt mondgyák, mely tudva és
 szánt-szándékkal gonosz igyekezetből esik, és ez a' cse-
 lekedőnek vétkül tulajdonittatik mindenkor. *Történet*
szereint valonak pedig azt, mely nem szánt-szándék-
 bol, hanem véletlenül történik; midőn, tudni-illik, vad-
 hoz lövén valaki, embert talál meg-ölni; a' miat nem
 tellyes-képpen köteleztetik a' büntetésre, tartozik mind
 az-által valamivel, s-avalis jo okbol, abbol tudni-illik,
 mert alkalmatóságot adott aféle halálra. Az-okáért
 hogy ha affélc véletlen esetből, a' Nemes ember, nemes
 embert talál meg-ölni; a' nemesnek *Diját* fizeti-megh: ha
 pedig parasztot, a' parasztnak *Diját* teszi-le. Azonkép-
 pen az erő-hatalom dolgaibann-is, a' Nemes ember, a'
 meg veret-

Propinqua
causa.

Remota
causa.

Actus

Per se

a. Tit. 29
Art. 63. ah-
mi. 1563.

Accidens

Potentia

AZ ŰGYRŰL, PŰRRŰL, KERESETRŰL. 5

meg-verettetett vagy meg-sebhetetett parafsztnak díját fizeti-megh. Innet szokták mondani, *Causo, as*, az az, I-^{3. Tit. 27. las 18bbet.} tilek, avagy TŰrvént tésztek, mely a' Birák részére valo: ^{2. Tit. 82.} es *Causor, aris*, az az; tŰrvénykedem, pŰrlekedem, mely a' Perefeket illeti, midŰn egyik fél a' cselekedetnek okát kérdi, a' másik pedig okát adgya, miért kellett cselekedni. Kihez képest helyesen szoktak írni a' Birák a' PŰr foltában; *Coram nobis causantibus* &c. az az, Nékünk tŰrvény-tévŰknek clŰttünk. De mint-hogy az Űgy avagy (mely szinte anyit tészzen) az Kereset avagy PŰr, a' mi szokásunk szerént-is sokképpen vétetik; azokáért hogy jobban minden részeiben meg érthetsŰk, szŰkségesek itiltem, e' kŰvetkezŰ elsŰ Kérdésekben, annak sok rendbeli kŰlŰmbŰzŰ állapattyárol szollanom.

II. Kérdés.

ElsŰbben azért, Hány féle lehet az Űgy, avagy a' Kereset, az Ezközre vagy Dologra nézve, a' mirŰl, tudni illik, indítatik?

Sok-féle. ElsŰben; *Dologra nézŰ*, mely mindé féle in-^{Realis.} go s-ingatlan IŰkrol, és IŰszágok állapotairol vagyŰn. ^{et} MálŰdszor; *Személyre nézŰ*. Es cz avagy *Hitetlen* ^{Personalis. Notaria. 1. Tit. 14.} *ségnek bélyege*, mint némely bizonyos esetekben, holot embernek mind feje jŰszága el-vész. Avagy *FŰ-* ^{Capitalis.} *be járo* dologh; a' minémŰek az *EŰt Esetek*, midŰn ^{causae} valaki erŰ hatalommal foglalgat, Nemes ember há- ^{Castri} zára mégyen, meg-veri, meg-seb-heti, meg-fog-ja avagy meg-

1. Tit. 42. ja avagy meg-öli a' Nemes embert, melyben, feje jo-
szaga vesztésén (mindazáltal váltságos képpen) ma-
Emendat. ca- rad, az olyan hatalmaskodo. Avagy *Fő váltságos*,
pitis. melyben mind fejét jofzágát meg-válthattya. Avagy
2. Tit. 43. *Czegéres vétkek dolga*, mely a' Gyilkosokra, Egetők-
Criminalis. re, Paráznákra, Lopokra, Egy-ház tolvajlokra, és e-
gyéb gonosz-tévőkre néz; melyben aféléknck fejek
3. Tit. 15. vész-el tsak. Avagy *Birságról* valo, a' mint a' Szék-törés-
ben, Kötés dolgáibá, méltatlá kerestetekbé, és egyéb köz
Bisfajialis matadságokbá izokot lenni. Avagy egyszer s-mind ele-
gyeslegh, mind *Birságról* s-mind a' derék *dologról* valo
- Bisfajialis & Pör, a' minémű a' Patvar dolga, melyben ember a' Kere-
Realis. settőlis-el-marad, s-a' Diútis le-keletenni. Avagy *Nyelv*
váltságos ügy holot a' Kerestet le-szál ugyá, de ha akarja, a'
2. Tit. 70. Főlpörös vizont fel-állithattya, csak hogy a' nyelv-vál-
Emendalin. guz. tságot le-keletenni. Avagy *Hamis hit dolga*, melyben
2. Tit. 72. mind Jofzága s-mind tisztessége mellől el-marad. Vi-
Perjurium. szont *Rut-hir-nev* dolga, A' Parantsolatoknak valo
2. Tit. 30. engedetlenségért, melyben Diút, az az; két száz fo-
Infamia. rihtot kel le-tenni, és tisztességetőlis el-esik, s-rut-hir-
nevy bennis marad. Utollyára *Tisztesség dolgába járó ügy*
Factum ho- melybe a' ki Pörít el-vesztü, tisztességetől marad-el; Jo-
noris. szágától nem. Mind ezekről lásd aláb a' 9. Részt. és a'
Nagyob Decretumot fol. 738.

*Másodsor, hány féle lehet az Űgy, avagy PŰr a' Terminu-
sokra nézve, mellyeken elŰ szokott véteretni?*

Ezis fok fele. Mert vagyŰ *OŰtavara* valo kereset, tudni-
illik a' közönséges TŰrvényeknek szolgáltatósa, mely két
helyen szokott lenni: *Posonba*, ugymint SzentLukás In-
nepe *oŰtavaján*, Lipto vármegyétŰl fogva a' Drávaigh.
Es *Eperjest*, Szent GŰrgy Martir *OŰtavaján*, azon Li-
pto VarmegyétŰl fogva, az Erdelyi birodalomigh; Es
Lipto vármegycis oda megyé Eperjese. Noha most Po-
sonba vonszak, a' mint, a' Posoni *OŰtavara* rendelt
vármegyék. Laistromibol ki tezik. Jollehet Nagy-
Szombatbais olvasuk hogy rendelték volt, *Art.*
39. anni. 1569, Et. Art. 4. anni. 1582. Es; ez *OŰta-
vák* negyven köz napok alatt tartnak, az Innepeken küül.
Art. 24. Anni 1553. Item. Art. 4. Anni. 1572. Va-
gyon igen *RŰvid OŰtauas PŰris*, mellyet mind a' *Termini-
us*nak, s-mind a' *PŰrfolyásnak* rövidségéiert, *Brevis bre-
vium*-nak neveznek: mely közönségesen s-gyakortáb
Posonba szokot lenni. *Art. 20. Anni. 1553. Et art. 2.
anni. 1555.* Jollehet 1609. esztendőben, tsak a' Tisza
két felén lévŰ Varmegyékre rédeltetett *Invocavit* Vasár-
napra; Elein pedigh hol tovább s-hol kevesb ideig tártott;
Ugymint előzőr husz napok alatt 3. *Vlad. art. 2.* az u-
tán harminczkétnap. *Art. 20. Anni. 1553. Et Art. 16.
Anni. 1554.* VízkeresztŰl fogva *Quadragesima*-vasár-
napigh

art. 24. Anni
1567.

art. 24. Anni
1567.

Brevis
brevium

Art. 70.

napigh. (*art. 25. Anni. 1563.*) Es *Reminiscere* vasárnap-
rais (*art. 14. Anni. 1536. ac Art. 23. Anni. 1537.*) E'
pedig a' Rövid *oetava* tulajdon-képpen *Locumtenens* U-
ramat illeti, a' mint az *Enchiridiombannis* (*fol. 13.*) va-
gyon emlekezet felőle. Felső Magyar Orizághli Vraink
pedigh, mivel Pofonba valo jöveteleket alkalmatlanak
ísmérték, ő Felségét meg-találták felőlle, hogy ha Palati-
nus Uram maga helyet Itilő-Mestert, avagy más Birát
botsáttana Kafsára, kézkek lennének akar oda s- akár más
közeli lévő alkalmas helyre, afféle rövid pörök el-iga-
zítására, reá menni. (*Art. 2. Anni. 1555.*) Es netalam
eddégh főképpen Báthori Andras Vram, hozzá tarto-
zokkal, elis igazította volna régé az oda valo Törvénye-
ket; mely mind azáltal, nem olvassuk hogy szokás lött
volna. De ha mind a' két helyre rendeltetik, tehát a' Bi-
ro levelének, ezekben is mint szinte a' többiben, bizo-
nyos Vármegyékre kel határozatni. Ha penigh csak Po-
sóba, a' mint hogy a' törvényes leveleknek közönségesb
folyása szerint is ot kellene lenni: tehát a' Biro levelének
csak általyába kel irattatni, minden vármegyékre valo
határozásnélkül, ilyenképpen. *Ad quem videlicet termi-
num, universae cause &c.* az az: A' mely Terminusra, tu-
dni illik, Császár ő felsége, a' mi kegyelmes Királyunk,
minden kérdőre bocsátot rövid dolgoknak, és az új
végezesek szerént *Locumtenens* Vrá előt forgando min-
den fele ügyeknek el-igazításit rendelte és halasztotta
volt.

AZ ŰGYRŰL, PŰRRŰL, KERESETRŰL ,

volt. Holotefzt vedd efzedbe, Hogy a' Tutorfágok-
rol, Parantsolatoknak nem engedéferŰl, Személy fze-
r nt valo Intés s. k n l f r l, Atyafiak k fzt lévő ofzto-
z fokrol, mellyekben, *Fegyveres ellenzés* f zokott k -
vetkezni; Azonképpen Jegy-ruháról, Menyegzői
aj nd krol indult ügyeket és P r ket, s. azokrol valo
Appell tiokat, Rend k  l-is, közönséges f zok s fze-
r nt el  v fzik, és el-igazitt y k minden *Terminuson*,
mint szinte a' Kérdőre botsátott dolgokat. Thot-Or-
fz gban pedigh k tfzer léfzen *O tav *, Szent Jakob
Apaf l  s Viz-kereszt *O tav in* Zágrábban. *O tav k-*
nak, az Innepek nyolczad napjáról mondgyuk, a' mel-
lyen f zokrak kezdet dni, hogy ha az nem Innep, ha-
nem T rv nyked  köznap léjend.

Repulfo.

Rendk -
v l

+ Vlad. art.
16.

Vid. p. 14.

Civ. d t
oétavás

It meg-akarám jelteni, mivel sokan kételkednek
s. k rdezkednek-is fel lle, Imez Czikelt: (Mind a' Mo-
hatsi veszedelemnek előtte, s. mind a' neh i felf ges
Lajos Király halála után) a' Rövid O tav kra szollo Biro
Level be, miért f zokt k oda elegyiteni? Kire ez a' felet;
Hogy, minek utánna a' *Mohatsi veszedelem* t rt nek,
 s az országh Kir lyn lk l marada, egyik r fze az Or-
sz gnak János királyhoz szakadván, m frik Rud lphus
Ts fz r mellet maradván, az országh fok fel  kezdett
vala has dozn , és mind inners- mind amonnat, fok

Clauzula

hatalmaskodások, foglalgatások, s. egyéb erőszakokkal való dolgok történének. Azoknak el-oltására és ki-gyomlálására, függőbe hagyván, az Ország, a' szokott *Öctavákat*; 1527. éftendőőtől fogva, 1552-ig csak szinte némely privilegiomos Rövid végezésekkel élt, huzon-öt éftendőők forgása alatt; a' mint most is minden Zenebonában és változásokban szokott lenni. Annak utánna azért Isten tsendesb. s. békefészesb. időt adván, a' meg-irtt-1552. éftendőőben, és az után való 1553-ban el-végezék, hogy annak utánna, afféle hátra marat Pörök is, mellyek azon Mohátsi veszedelemnek akar előtte s. akar utánna mozdittattak akár penig mozditattandok volnának, elegyesleg elő-vétetnének, és hogy azon idő alatt el-töltt tizen-öt éftendőő-s. hat holnap se számláltatnek *Idő-mulásba*. Ehez képest nem kel tsudálni, hogy azon Czikel a' Biro levelébe most is oda irattatik; hanem ha még a' Mohátsi veszedelem előtt mozdult efféle régi meg-irtt Pörök immár véget értek volna, és ahoz képest kellene ki hadni, hogy immár annyi idő alatt, aző *Clausulának* haszontalan oda elegyítésével, a' Biro levele kellete felet ne bővölködnék, s. unadalmat se szerzene. Némellyek penig, kik a' Historiákban gyönyörködnek inkább, hogy sem a' Törvény dolgaiban, azt tarttyák, hogy azt annak a' szörnyű

Art. 24.
art. filx. 24.

art. 22. No.
vizol. anni
1542.

veszed-

veszedelemnek emlekezetire szokták oda irni, hogy tudni-illik, mēgh a' Törvények dolgaibann-is olyan rettenetes veszedelemnek s. boszútételnek jövendő meg-tronfofásárol a' haza fiai emlekeznének. megh.

Vannak *Ország Gyűlésére való Pörök is*, mellyek csak az Ország Gyűlésin forognak; Es azokat az egész Országbol, s. hozzá tartozó minden Tartományokbol, oda szokták vinni, ahová a' Gyűlést hirdetik. *Rendkívül valók-is* vannak, mellyek Intés által mozdittatván, Palatinus uram előtt forognak, ő felségére és az ő felsége *Fiscusára* nézendő dolgokrol. *Rendkívül valók*nak azért mondatnak, hogy minden rend-nélkül, a' fellyeb mondott *Terminu*soknak akár mellyikén, megh az Ország Gyűlésinn-is elegyesleg elő-vétetnek; Jollehet néha még azonkűll-is elő szokták venni, kiváltképpen midőnarrol Ország Gyűlésében résznek végezést; E' pedig tulajdon-képpen az ő Felsége *Fiscusá* illeti a' magva szakat Jofszágoknak keresetiben; mostanában nem a' Nemes emberek, hanem az urak ellen tsak; avagy az *Notára* néző dolgokban; és az *Articulusos Esetekbenn-is*, midőn tudni-illik valaki ellen az ország haffelét valamit végez. Holot ezt Jegyezd meg, hogy a' szerződésekből avagy végezésekből, és fiáva s. attya fiává fogadásbol indult minden ügyeknek azonképpen

Dis. tales cause.

Dixitales causa

1. Vld. art. 33.

Veluti. art. 35. Anni. 1601.

2. Tit. 71.

kel véget érniek, mint a' Magva. szakattul ő teljőgere szállott Jofzágok dolgainak; kiből ki teszik, hogy a' magva. szakatt Jofzágokat a' Nemesektől is, azon rő. vid pörrel keresték cleintea, mint szinte az Úraktól, és az szerént iulték elis; mivel ez az Ige (*quorumcumq*) válogatás nélkül bé-foglal mindeneket: Jollehet most immar, egy Kolos Ersebet nevű Afzony ideitől fogva, tsakizim a' Rend. szerint való *Terminus* fol. on szokták keressü; mivel az, Nemes Afzony lévén, Kolos János nevű Dátyának magva. szakatt ügyében, a' Fiscus ellen, a' Rendkűl való Törvénytől megh menekedet, Pofon. bá az országh *Generalis* Törvényes *Terminus* sánák idein. Melyben jollehet munkálkodott ugyan a' Fiscus, hogy vizont előbbi folyásába alithassa, de végbe nem vihette: a' mint ki teszik, az 1618. efsztendőbéli negyven-hetedik *Articulus* bol.

1567 efsztén:
Sz. Luca
Afsz. ny. 2.
Napján.

Perempto-
ria.

Alcallyába vége szakattul le-kötöt ügy-is vagyón, melynek azon egy helyé s-egyszer s- mind szakad vége; midőn a' *Öfök* *supplicatio* által megh találván a' Fejedelmet, oly bizonyos Biro rendeltetik a' dolognak el-igazitására, ki előt azon rendelt helyen és *Terminus* fol. el-igazodik; Kihez képpest abba kel maradni örökké, a' mint akkor vége szakad, s-nem-is botsáttatik tovább sohová. Ezt Deákul *Peremptorianak* mondgyuk, azért mert

vide fol.

107. 125.

A *calumniat* alcallya elő-jelelőiben s-nem *Com.*
szakattul a' *instanti* legelő *supplicatio* *Peremptoria*
exceptio az *instanti* kel *supplicatio* *instanti* *instanti*

mert megh-Űli s-nyakát Űzakafztya éppen minden TŰrv nyb li orvoffagoknak. Illyenek az Parantsolaton fond llet minden P r k: Azonképpen az (*Peremp-*
toria) Lc.nyomo Idézet. is illyen, mid n valaki El-fog-
 laltt joknak erő-szakkal valo el-tart f ert perel, avagy
 Levélbeli Igasf gnak el -hoz f ert, kivel oly lofz go-
 kat keres, mellyek avagy hitelens gnek not ja miat,
 avagy magva- zakattul, avagy egyebk ppen szállottak
 volna reája: ez illyen dolognak-is minden halad kn l-
 k l, el  be- llafon, tizen-ötöd napra, Birája előt v g -
 nekkel- zakadni: Es valamin m  törvényt a' Biro t -
 fzen, abban minden halad kn l k l *Igaz-tétel*-is kel
 szolgáltatni, senki Ellen-mond f val és Tikalm val n 
 gondolván. *Art. 10. Anni 1536.*

*Peremp-
toria
vide fol.
104.*

Igretb l avagy V gez sb l  llo P r-is vagyon, mi-
 d n a' két-fel P r f k valamely dolgon megh egygyez-
 nek és egy akaratbol bizonyos kötés alatt végeznek s-
 megh Űzerz dnek, a' TŰrv nyes orvoffagokat avagy
 tellyességgel ki-rekesztvén, avagy tsak némellyeket
 hagyván-fen: Es ennek a' Űzer nt kel v g enek Űzakadni
 a' mint a' kötés és Végezés vagyon. K z n feges Űzo-
 val ezt mi *Fogot Birák előt Űerge Pörnek* Űzoktuk monda-
 ni. Kir l lásd aláb 4. kérd. a' nyolczadik Réfzben. Ide
 tartoznak minden Űzabad akarat Űzer nt valo k t f k,
  s v gez f k. *6. Matth. art. 17.* B3 *Articulu-*

Compromissoria.

Judicium Arbitrorum.

*vide folio
178.*

Articularis.
Causa.
6. Matth.
Art. 17.

Vide Jotiv
 9.

Articulusos keresetek és ügyek, azok, mellyeknek az szerént kel-folyni s-végeknek-is szakadni, a' mint az Ország, bizonyos nagy okbol, *Articulus*ba iratta. Es az mindenkor a' Rendkívül valokhoz tartozik, a' minémők a' Bétsi *Pacificatio*ban felesen voltak el-végezve: a' mint azon helyen az Tizenkettődik *Articulus*ban megh-láthatod.

Causa Facti
honoris.

Utollyára vagyon *Tisztességbe-járo ügy-is*, melynek egyedül a' mi Törvényünkben lévő minden Pörök között, kivált tulajdon magános folyása vagy on; és azt, a' mi bodogh emlekezetű Eleink, (tsudára méltó) mely nagy szorgalmatossággal terjesztették mindenek eleibe, és irásba-is hatták a' nagyobb Decretomnak 738. levelén.

IV. Kérdés.

Mitsoda-a' Fiscus; Es a' Fiscus Pórcinek, avagy a' Rend kívül forgo Fiscus dolgainak minémő tulajdonági Vannak?

Mivel fellyeb a' *Fiscus*tol lön emlekezet, és sokan kételkednek s-akadoznak rajta, az a' név valamely bizonyos személt, jegyzé, avagy valamit egyebet. Azokáért illendőnek alitom, rövideden megh-mondgyam, mi legyen a' *Fiscus*, honnar vött eredetett, és elsőbben is kikéltének legyen vele. Régenten azért a' Rómaiak a' fejedelem

a' fejedelem pénzt hitták tulajdonul *Fiscus*nak: mert ők midőn Fejedelmet Választottak magoknak, ugyan akkor az egész Tanács a' közfeggel egygyűt, a' Fejedelem bősülettire, és méltóságos tisztinek tekintetire neminémő bizonyos közönfeges pénzt választottak-szerezttek, mellyet *Fiscus*nak neveztek, a' *Fiscis*, az az kofárkák avagy Ládátskákrol, mivel á fele Pénznek nagyobb részét afféle kofárkákba és Ládákba szoktak vala tenni: a' miképpen *Cicero*, *Verres* ellen valo pörös ügyében, *Találók. Vala ugymond, sok számu Fiscusokat, Siciliai pénzel egygyűt.* Kihez képeest a' *Fiscus* csak szinte a' fejedelem tulajdon pénze volt, és nem másé; mellyel sok ideigh nem volt szabad élni senkinek, sem magáévá tenni, mivel, *Ærarium*, ahol a' közönfeges pénz ál, Tár-háznak szoktuk inkább mondani avagy kénts-tartó háznak. Illyenképpen azért ezt a' Romai régi nevet, *Fiscus*, miis meg-tartván, minden afféle Jokat és Jozságokat, mellyek magva-szakattul, avagy akár mint egyébképpen. Hűtetlenfégnak bélyege miat, akár kiről az ország törvénye szerént, a' Sz: Koronára, és az igaz Törvényes fejedelemre szállanak, *Fiscus*nak avagy *Fiscus* Jozságinak szoktuk nevezni: (noha némely dolgokban még az ingo marháknak is *Fiscus* illetnek.) Es így nem valamely személt mondunk

Az. r. in
Verrem.
Africanus
Fedian' ai
2. Ver. Et
Aufonip
teste Andr.
Gail. lib. 1.
obs. 20.

1. Tit. 10.
1. Tit. 14.
1. Marth.
Art. 1. 2.
Vlad. art. 4.

Fiscus

*Fiscus*nak, hanem ha a' *Fiscus* Gondvifelőit neveznök néha nem szinte tulajdonul a' nevezettel, avagy *de-nominative*. *Fiscalis*nak mondanok az ő felfége Pörceinek Gondvifelőit: avagy magát az ő Felfége személyét ért-
 2. Tit. 29. nök rajta. Néha az ő Felfége kamaráit-is nevezük *Fiscus*nak, midőn ilyen képpen szollunk, a' Birák fizetése a' *Fiscus*tól, az az, a' Kamaráktól jár. Kihez képest, midőn afféle Jok a' *Fiscus* számára foglaltatnak, avagy a' Törvéntől *Fiscus* számára íteltetvén el foglaltatnak, *Confiscalás*nak szoktuk mondani, és a' Pörököt-is, kik által afféle Jofzágokat keresnek, *Fiscus* pereinek mondgyuk; kiknek ilyen hat rendbéli Tulajdonfágok vagyó:
 Első. Minden *Series*nélkül minden *Terminus*okon, Országközönfeges Gyűlésin, mind közönfeges s mind Rővid Törvényes Tablákon, s-még azokon küüllis elővéteinek s-el-igazittatnak minden harmad harmad napon. *Masod*. Meg engettetik azokban a' *Tilalom* és
 Repulso *Fegyveres ellenzés*; jollehet az Ország törvénye szerént
 2. Tit. 71. röv. a' pör. folyással kellene Végének szakadni, a' mint most fellyeb emlitém a' Rend küüll való Kereserek álla-
 Prohibita *pattyában*. *Harmad*. *Ben tiltásis* kettő engettetik benne, egyik terehnélkül, másik terehvel, a' mint erről ugyan Törvény lött Pofonba 1612. éfztendőben, és az
 Art. 65. után, *Articulus*ba-is irták 1618. éfztendőben. *Negyed*.

A' *Fiscus*.

A' *Fiscus*tol egyszor elő-kévánt Leveleknek, *Privilegiomoknak*, ki-vált tulajdon szabadságról való Igazságoknak előhozására, továbbára való háladék nem adatik, mert már az előt meg volt mondva az Alperesnek hogy elő hozza, és ideje-is azonkűl elégedendő volt azoknak felkeresésére s-elő hozására; a' mint erről törvént mondottak Pofonba 1591. éfztendőben Groff Erdődi ^{Peria-secunda post S. Luciz.} Thamásné Anna Mária Afzony ellen, Szamobor vára felől való Kerestetben. A' Polgari Törvény tudok is azt taníttják, hogy a' *Fiscus* az Alperestől a' Levélbéli Igazságot elő-kévánhattya, nem tsak a' továbbára való halogatás távoztatására, hanem az ellene mozditando Kerestetnek meg fondálására-is, és azt bé-vőtt dolognak tartják midőn a' *Fiscus* a' Fel-peres. Innet vagyon, ^{Andr. Gall. ib. 1. obs.} hogy mi köztünk-is a' Itilő mester minden féle levélbéli Igazságokat elő szokott kérni azoktól, a' kik afféle magva szakat Jofzágokat birnak: Jollehet némely nem igyenes szokásból (melynek nem kellene meg-engettetni) nem szokták elő-hozni. *Eödöd. Kérdőre-vetél* azokban nem adatik, holot Palatinus Uram lévén azok ^{Appellatio-}ban fő Biro, fellyeb való ő Nagyságánál nints, a' ki eleiben botsáttatnának Kérdőre. *Hatodik. A' Fiscus Privilegiomos*, az az, ki-vált tulajdon faját magán való szabadsága vagon, kire képest nem tartozik semmi levelék

2. TIT. 29.

elő-hozálával, sem senki ellen való Tanu-bizonyfágté-
 tellel, hanem há azt joakarattyából tselekedné; mely-
 ben, ha maga tselekedti, nem lehet semmi *injuriaja* bo-
 fszujja. Es hogy ha eskünni kellene-is valaha, azt ő Fel-
 sége képében a' *Director*, az ő Felsége pörös dolgainak
 Igazgatoja, Gondvifelője viszi végbe; jollehet igazság
 szerént, a' mint a' *Quadrip.* tanittya, nem a' *Director*-
 nak, hanem a' fele pörös jóságban ülő fő Tiznek kel-
 lene a' Fejedelem képében meg-eskünni. *Holot ved e-
 szedbe:* Hogy noha ezekbennis, mint szinte egyéb
 Rendküül való keresetekben, törvény közbe való Ter-
 hek szoktak esni; mind az-által az ő Felsége *Fiscusa*,
 Fejedelmi kegyelmességének és igazságos keresetinek
 méltóságára nézve, semmit a' fele Terhekben maga ré-
 szére fel nem vészén, hanem éppen a' Birák kezénél had-
 gya, az egy *Sententia* levél árrán küül, mellyet méltosá-
 gának minden sérelmenélkül fel-vehet, mivel azt an-
 nak-előtte maga pénzéből tötte volt le'a Bironak.

V. Kérdés.

Harmadszor; *Hány-féle lehet a' Kereset avagy az ügy,
 Szerre avagy Rendre-járásra nézve?*

Sok féle az-is: Mert vagy on *Privilegiomas*, az az, tu-
 lajdon szabadságu ügy-is; ugymint az *Szegényeké*, mely
 pénteken és Szombaton vétetik elő. *art. 5 1. anni. 1563.*
 Ha penig a' fele Szegények részére való Dologh nem
 találtnék, egyéb pörök-is elő szoktak vétetni. Holot

eszünkbe

efzünkbe kel vennünk, hogy jolchet az emlitet *Articulus* közönségesen a' Szegények dolgainak el igazitáfiáról szol, azon a' két napon; mindaz által, a' mint némelyek akarják, és már ugy teczik, ugyan szokásba is mentt, egy olyan egyedül valo szegények Dolgát, ha szinte töb afele nem volna-is, a' mondott két napon mindgyárt egymás-után nem szokták elő-venni -smeg itilni, azért, mert a' Pőrók legh aláb harmad naponként szoktak elő-vétetni és nem mindgyárt másodnaponként. Es ahoz képest, azok helyet, más rendbéli dolgokat-is elő-vésznek, imez *Rekesztek*; mind az-által, (nem lévén a' Szegényeknek ügyök) mindenkor odatévén; mert annélkül, könnyen le-szállithatnák a' pőrt, mint-ha nem az ő szokot tulajdon napján vétetött volna elő. *Másik privilegiomos Kereset* a' Fiscusé, mellyet sellyeb a' *Harmad Kérdésben* Rendkül valonak mondánk, és azokat annak előtte, ebéd után szoktak volt elő venni, most penig minden hétben kedden egésznap, és pénteken ebéd után szokták elő venni. *Harmad rendben* a' Rend-szerént valo *Keresetek* vannak, és elsőbben is a' *Series* kívül valok, ugymint a' Czégeres s-Halálos vétkekről valo ügyek mind, és a' mellyek a' *Magistratus* nevével a' közönséges Joirt, s-a' tsendes állapotok meg-maradásaért mozdittatnak. Ezen kül osztozo

Clausula.

Ordinatio
Causae

extraferiales.

Ammonitio. Atyafiak közt, Ofztáfról való Keresetek, ha az *Intés* vagy
 2. Tit. 45. *Kénálás* Itilő Mester által lészzen. Annak felette a' Tutor-
 ágokrol való Dolgok, és a' Parantsolatoknak által-há-
 gáfarol, s-azoknak meg nem tartáfarol való Keresetek,
 Art. 78. Személy Szerént való Intések s-kénálások; Jegy ru-
 3. Tit. 20. hákrol, és Menyezői ajándékba adott Jokrol való Dol-
 gok, 4. *Vlad. art. 16. Et art. 2. anni 1555'* Király
 adományából álló Jofzágok; Tizteffégbe járo dolgok;
 Iktatott Jofzágok vissza foglalási; Gyűlés alatt esett fog-
 art. 30. anni lalások, és egyéb akkor történt Kártételek Dolgai. Meg-
 1567. gint Menedékről, Ujított dolgrol, Atyafiak kárára ra-
 vafzul lett tseréről, és olyan Jofzágokrol való Pörök s-
 keresetek, mellyekben az Iktatás meg-volt, de az hely-
 nek távol léte miatt *Ellen mondás* nem lehetet benne.
 Es több ezekhez hasonló ügyek. *Series szerént forgo ügyek*
 azok, kiket bizonyos számba nem foglalhatni, hanem
 arról könnyen meg-ésmérhetni, ha ezekkel a' kiket
 most elő számlálánk, nem egygyeznek: azok penigh
 leg inkább *Bofzu s-kártételekről*, kisebb *hatalomrol*, s-*Erdő*
Nota *hatalmakrol szoktak indulni*. Vannak utollyára oly
 Rendkül való Pörök-is, mellyek mind ezek között hol
 egyszer s-hol mászor elegyesleg vétetnek elő.

VI. Kérdés.

*Az emlétet Pörökben minémő Szabadságok va-
 gyon a' Szegényeknek?*

*Szegények
Arvak*

A' Szegények, Őzvegyek és Arvák, midőn vagy nékik mások ellen vagy másoknak ellenek valami Keresetek és pörlekedések vagyon, tanállyák-meg Szegény meg fogyatkozot állapotokrol azon vármegyének ahol laknak vice Ispánnyat és Szolgabiráját, kik ő föllégéhez tarto hitők s-köteleffégek alatt, tartoznak Szegényiségekről Bizonyfág levelet adni; és azt annak utánna Szegényiségeknek bizonyfágára, midőn az ő Pörök jár, adgyákbe mind a' Táblán, s-mind pedig a' vármegye székin, ahol mindazáltal, tsak szinte az székek elő napján vétetnek elő *art. 51. Anni 1563.* Es hogy ha valamikor a' bizonyfág levélnek őága miat ellenek fogást tennének, hogy tudniillik annyi idő alatt meg gazdagodhattanak, a' méltatlan Keresetnek terhével; Kérdzenek-ki mind gazdagodásoknak s-mind szegényiségben maradásoknak meg értékezésre; és az mint annak utánna bé-hozzák, a' izerint kel-lenni Törvényeknek.

VII. Kérdés.

Továbbá még is ezeknek a' Szegényeknek őzvegyeknek és Arvaknak minémő Személyeknek kel-lenni?

Szánakozásra méltoknak, kiknek szerenczétlen állapotokon természet szerint szánakodunk; Es mivel efféle Személyéken valo szánakodást és fájdalmat az Isten törvénye ad derekassabban előnkbe; azokáért onnat kel-meg tanolnunk minéműek és hány rendbéliek légyenek efféle állapotban lévő szánatos személyek. Előbben, azért Innocentius értelme szerint, a' vakok illyenek, és azok kik mind-éltig betegeskednek. Másodszor; Hosienis teczése szerint az Arvak és Őzvegyek mondatnak közönségesen szegényeknek, a' mint nállunk is a' fellyeb emléret Articulus tartya. Harmadszor; Mások tanítása szerint az El-aggot vének és a' Szerzetesek, s-azok is, kik Ellenfég kezében hoszu rabsfág miat megh fogyatkozotanak;

Ezek

7.
Z. ...
3. ...

Ezek penigh, a' Szerzetefeken küül, három rendbe vannak, Panormitanus szerint, a' mint *Syluester, parte 2. vacabulo, Misc. rabilis*, bizonyította. Némelleyek azért sem küüfő sem belső kép. pen, az az, sem testi nyavalyákra, sem értékre nézve nem szanandok, mert nintsen oly állapottyok, kire nézve, a' Természet rajtok valo szánakodásra indulna, mivel vagy férfiak azok, vagy értékes gazdaghozvegyek. Némelleyek pedig mind küüfő s. belső állapottyokhoz képest szanandok, mint a' szegénylégtől vagy holzu betegségtől meg nyomartott őzvegyek és árvák. Mindazáltal a' mi rendtartásunk és szokásunk szerint, mindnyájan szegények azok, kiknek Jóságok, örökiségek, marhájak s. egyéb értékek nints annyira valo, kivél az ő pőröket üzhethnék, és végbe vihetnék: Jollehet az elmében s. testében valo fogyatkozások is néha ezekel egygyüt járnak, mivel talán meg is Vénhettek, s. egésségrelelenek is, vagy nem tilzta etzük, kábák, és balgatagok; s. mind ezeket meg gondolván bennek, inkább fel-indittatunk a' rajtok valo szánakodásra és könyörületességre.

VIII. Kérdés.

Negyedszer, hányféle lehet az ügy, a' Törvény székre avagy a' Birákra nézve?

Kétféle: Egygyik Bizonyos kivált személy előtt forgo; mely megint négyféle; Palatinus vagy Nador Ispán előtt forgo, minéműek a' filcus pőri mind, és a' Rendkül valok is. Art. 18. Anni 1574. Ismet a' kiker Thot országból a' Táblára botsátnak; 12. offic. Palatinus fol. 170. Locumtenens előtt forgo, ugy mint a' rövid pőrök, mellyek az Enchiridiomba vannak írva, fol. 13. Az őt eserek, hatalmok, uton-járok háborgatási, Castélyok foglalása, és minden vármegyékről Kérdőre botsátt dolgok. Art. 25. Anni 1563. Jegyben és menyegzői aiándokba adot marhába és Jokba, és Tutoriágba forgo Pőrök. Art. 2. Anni. 1555. Ő Art. 18.

*Quinque
Casus*

Art. 18. Anni 1574. Magva szakatt jofzágokrol az országnak arrel valo ki-vált végezése szerint. *Art. 21. Anni 1566.* Es az Eozvegyeké is. *Art. 28. Anni 1552.* Ocfzág Birája előt járo Pörök, ugymint minden magva szakat Jofzágokrol, és Thor országbol kérdőre botsátot minden dolgok. *Art. 18. Anni 1574. & 4. vlad. art. 6.* Söt efféle kérdőre botsátott Pöröknek el-igazítáfára a' Terminufon küül, négy nap vagyon rendelve. *5. Vlad. art. 30.* A' tiszteffégbe járo dolgokat penig, az országbirája, ha jelen léfzen, ha penig jelen nem lenne, a' Locumtenens, avagy a' kinek ő felfége parantsol felőle, annak kel-meg-látni s-el is igazittani, a' mint Nagyobbik Decretomnak 738. levéfen felvagyon jegyezve. *A' többi közönfégefen és elegyesleg forgo Pörök mind,* mivel akár mely Birohoz, avagy Itilő Mesterhez tartoznak. Láfđ aláb. 13. kerd. 10. Rézfében.

IX. Kérdés.

Az Igaz, Törvény, Erköls, Szokás Példa mitsodák? és a' Törvénynek Formálo példája mitsoda? Es a' Pör-folyásrol minémő értelemben kel lennünk?

Mivel minden úgynek avagy Pörnek s-Keresetnek, az *Igazra Törvényre, Erkölsre és Szokásra* kel nézni, mint a' Törvénynek néminémő bizonyos ábrázattyára, és formájára, és ugyan azokbann-is kel meg-ütközni, végeződni; azokáért mindenkét külön külön, milégyen, rövideden meg-magyarázom.

Elsőbber-is azért *Jus* Igaz, ha az *Igasságról* véfzen eredetett, és ha azért vétetik, a' mi méltó és igaz dolog, tehát a' *Jus*, Igaz, nem egyéb, hanem, Ciceronak tanitáfá szerint, *A' Jonak és méltó s-igaz dolognak Tudományá.* Hogyha penig azon szo *Jus*, a' Deák szerint a' *Suppino*, *Jussum*, el-vévén az utolsó syllabát *Sum*, az az, a' hagyományrol vagy parantsolatrol véfzen eredetett, midőn tudniillik a' Termézfetnek indulattyá, vagy penig valamely váras, avagy köffég, vagy Nemzet, parantsol és hágy valamit ollyat

mit ollyat, mely minket az igaz és méltó dolgok mivelésére kötelez, olyanképpen a' közinkbe rendelt és szabot Hagymányokat s' Parantsolatokat mondgyuk *Igaznak* avay *Törvéennek*: Mellynek három Tiszt és magános hivatallya vagyon Vgymint *Tisztetéségesen élni ő Másóknak nem ártani; Es kinek kinek az övét meg adni.*

En Prefat. 3.
Decreti Vlad

Z.

Másodszor; a' Törvény három féle; *Természett Törvénye; Emberek Törvénye; és Isten Törvénye*: A' két első Törvény, minket igyenesen a' természet dolgainak utolsó czéllyára vezetnek; a' másik penjgh, Vgymint az *Isten Törvénye* a' Természet felet való dolgoknak végső határára igazgat. Viszont az *Emberi törvény* két féle. *Egyik Világi, avagy Polgári Törvény*, mely a' Nemzetek igazságához tartozik; leg-inkáb a' Polgárihoz: e' pedig a' világi Hatalmasságoktól, Vgymint Császároktól királyoktól, fejedelmektől, Köffégtől, és szabad városoktól s. Magistratusoktól rendeltetik. *Másik; Egyházi Törvény*, mellyet az *Egyházi Méltóságok, főgondviselők*, Vgymint a' Pápa, Szent gyülekezetek, Püspökök és egyéb Egy-házi fő rendek, végeznek és rendelnek. Es, *Lex canonica*, Egy-házi Szent Törvénynek mondattatik. Végezetre az Isten törvénye is két féle, *ő, és Uj törvény*. Az ő törvént Isten Moyses által attakí az izrael népének. Az Uj törvént pedig, a' *Christus*, az Emberi Nemzetnek üdvösségére, jelentette és hirdette-ki, hogy az által, az örök életnek el-vételére, mint utolsó határos czélra, a' melyre teremtetett, vezéreltetnék: és ez mindnyájunkat kötelez arra, hogy meg-tartsuk; Az ő törvény pedig nem annyira, mivel annak terhétől minket *Christus Urunk* fel-szabadított, a' menyiből a' titkos Dolgok, és Ceremoniak parantsolatit illeti; mindaz-

által az erköltsbe járó dolgokra nézve, nem; Es mivel az Uj törvény természet szerént való okosságon fondáltatott: mint szinte a' Polgári Törvények-is, mellyeket a' Pogányok *Christus V.*

Marant: par
3. de o-
rigintudicii.
Nö. 47. ut
parat. Astor.
s. Gal. 4. & s.

Itus Urunk születése előtt 300. eztendővel szerettek, a' mint Marantha elő hozza. Annak okáért ezzel az Uj törvénnyel ^{ibi dem} élünk inkább, mint a' természetnek folyáékhoz illendőbbel, hogy sem az Oval; Jollicet némellyek a' multidőkben, mint Carolstadius, meg-vertvén a' Polgari törvényeket, abba fáradoztak, hogy a' Keresztyéneket a' Moyses törvényére fordítanák, a' mint tsak mostann-is láttatik igyekezni egy, ki a' Tripartitomot Deák s. Magyar nyelven ujjonnan kiborsátotta, oda ragasztván a' Decretom Utollyára a' Moyses Törvényének parátsolatit. Mellyet én tsak színtén azért akarék it elő hoznom, hogy annyéval könnyebben akarki-is észébe vehesse minemő külfömbőség vagyon az emlétett Törvények között. Mi, mind azáltal a' mint a' Törvénnyel szokunk élni, arra nézve a' Törvény nem egyéb, hanem Ország közönféges végezése, mely mind a' Népnék a' ki végezi, s. mind a' fejedelemnek, a' ki a' végezést helybe hadgya, egygyező értelméből kel-lenni írásba foglalva; és azt mindeneknek, a' tőkélletes jozan élet követésére meg-kelet tartani. Több magyarázattyt a' Törvének ha akarszod, a' Tripartitom elől-járo levelében meg láthatod. Mind ezekből a' jó ki, hogy az Ius, Igaz, többet foglal magában, hogy sem, Lex, a' Törvény, mert az Igaz, közönféges név, mely mind Törvényből, s. mind jo Erköltsből és szokásból, az az, Irott és iratlan Igasságból ál: A' Törvény pedig az Igaznak, Species, egygyik része, és ága, és tsak olyan Igasságból ál-mely már írásba foglaltatott.

Harmadszor, Az Erkölts nem egyéb, hanem oly tselekedet, mellyet gvakor szokásból ottan ottan mivelünk. Avagy, nem egyéb az Erkölts, hanem ugyan az erköltsből vött hoszu időalat valo szokás; és viszont a' szokás sem egyéb, hanem az Erkölts-ből vött nemnémű igasság, mellyet, midőn más törvényünk arrol nintsen, Törvény gyanánt tartunk, akár írásból állyoán,

ki külfömbőség

Publica regni Constitutio

Nota

Tit. 6.

Ius

3. Flores

s-akar irás küül okos értelemből, avagy jó okból; mivel a' jó ok és értelem téfzi a' Törvént is méltólagossá. Holot elöbben ezt, *vad eszedbe*, hogy az *Szokásnak* említett magyarázattya szerint, akkor élünk a' *Szokással*, midőn az *Irott törvényből* ki-fogyunk; Azokáért a' Törvénynek néminémő ábrázattya, és mint egy formába öni: ő példája s-oka lévén a' *Szokás*, melyre mint Utolso czélra igyenesen kel nézni, s-abbann- is kel meg ütközni minden Törvényeknek, mint az elő kérdésben, a' Törvénynek avagy a' Kerestetnek maga ábrázattyaiban formájában lévő okáról mondom: jól írja *Verböczi*, hogy a' mely *szokással* a' Törvény dolgaiban élünk, azok három fordámentomból vörtek eredetett, Ugymint *Ország közönfeges végezéséből*, az az, közönfeges Törvényekből. *A' fejedelmek Privilegiomiból* az az, kivált magános személyek szabadlágából. Végezetre, az *Ország Biráinak gyakorlatossággal egy nyomba tett s-ki mondot*, és már *mint egy Törvényé vált Sentenciáikkal*: Mellyeknek mivel állandoknak és tökéletes igazsággal valoknak kel lenni, valamedig azokból ki nem fegyünk, nem kel azok helyet mást bévennünk a' Törvény dolgaiban, (*hanem ha más új szokással az előbbi, már erőtlené lett volna*) mert olyan képpen, az sok régi levelekben, és Arvicolukban, irott Törvények Privilegiomok és Sentenciák mind hejába valok lennének; melyből sok illetlen dolgok, és károk- is támadnának, mert soha senki nem sérénkedhetné s- munkálkodhatné úgy, ha szintén ejet nappá tenne- is, hogy az olyan szám nélkül való új szokásokat észébe veherné, és a' Törvény dolgait- is azokhoz képest meg tanulhatná. Jollehet *verböczi* előbbet tulajdonit a' Szokásnak, hogy sem a' Törvénynek, azt alitván, hogy akár mely Törvényt- is, könnyen meg- változtathat a' szokás és fel- fordit hat. Mellyen nem tsudálokozom, mivel ot verböczi más dologról beszél inkább hogy sem feltött czélláról és igyekezetiről, a' mint

Improlog
Emp Tit. 10.

Verböczi
Corrigalliait

Janos 8. 17. 18. =
miaz sz. / közöze
miza -

AZ PÖRRŐL, KERESETRŐL ES TÖRVENYRŐL.

27.
Szokás
3-

mint könnyen akárki is észébe veheti. Másodszor, A' Példa sem jár melze a' Szokással, tudni illik, midőn a' fellyúl írott modok szerint, valamiről sem Szokás sem Törvény nem találhatik, olykor azoknak Példájokkal szoktunk élni, kiket a' Törvénytételeiben tudósoknak s alkalmasoknak ismértünk lenni. Ebben penigh semmit nem vétnék; mert job mindenkor valóságos dolgot kövönnék, hogy sem valótlan, s batorfogság is mindenkor járt uton járni, ha szüntén törletlen szabásu vagy darabos, hogy se ne usznék, a' mint *Mathias Stephani* mongya; Job, ugymond, a' derekas dolgokban mások okos értelmével élünk, hogy sem, magunk gondolatlan teuezét a' Törvénytételeben követnünk.

Példa

In Decorum
Iurum Ca-
HOR

Negyedzer, a' Pörfolyás, (mely a' mint Verböczi mongya *Francia* országból költ közinkbe,) nem egyéb, hanem a' Keresetnek és Pöröknek törvényes hatara, mellyeken mint valami bizonyos garadiczon élő élő megynak, mind addigh, migh a' Törvénynek végét ériük: ugymint ezek; Törvényes Idezet es Reáhuital, Mássalra vétel, Bévehető törvényes Fogások; Eanek felette a' Törvénybéli Orvoságok, ugymint, a' Tilalom, Fegyveres ellenzés, Kérdőre vétel, Uyítás, és több ezekhez hasonlok; Mely Pörfolyás, a' Magyarokhoz azért is illik legh inkább, hogy a' miképpen ő is eleudl fogva, vitélők és hadakozók voltak, és a' Pörfolyásis attol a' hadakozásban és vitélő állapotban tételhetlen nemzettől vöttek, ugy nagyobb rézére a' Törvények folyásbannis mint egy vitélő állapotot akartak kövönni; hogy nem küömben a' Törvény dolgaibannis mint szüntén az hadakban vitélő állapotot rano'nának: Es ama két rendbéli illetlen Törvény az Egő vas es Ferro viz, it Szünténék megh; kinél a' Magyar Nemzet, imez modás ellen, *A te Vradat Istenedet ne kifsírsd*, három száz negyven észrendők forgatá alatt élt, ugymint 969. észendőtől fogva, melyben szü-

Tis. 6 7.

Egő vas

Itens explo-
randz veri-
tatis in diri-
ctiois con-
suetudinibus.

leter Szent Istvan Király, 1309. éfztendeigh, a' melyben Ko-
ronáztatot: megh' Károly Király; a' mint kitetsik ama Regi-
könyűből, mellyet a' Váradí Templomban találtak, és Colof-
vára 1350. éfztendőben nyom tatrák-ki; most pedig az
ő Felső kamarás Tanátsinál Lorántfi és Nagy Mihályi Vra-
mék kezénel vagyon, melyben a' Régi Magyarok külömb-
külömb féle nevezet, ki-váltképpen akik Második András ki-
rály idejében éltek, akkori Pörök és Kerestek példájában,
a' kiakarja, megh' láthattya, 1214. éfztendő-ől fogva 1235-
-igh, mely 25. éfztendő: foglal magában... Lásd aláb a' 15.
Kérdést.

X. Kérdés.

Az Igaz, avagy a' Törvény hány féle, es honnat mondatik?

Más a' *Természeti Törvénye*, más viszont az *Emberi Törvény*,
mellyet *Nemzetek*, vagy *Polgari Törvénynek* is mondunk, s más-
utollyára az *Isten törvénye*. A' *Természeti Törvénye* Köz minden
Nemzetekkel, mivel Természet folyásából, s nem valami em-
beri szerzetből, úgy mint a' Ferjfi s Afzony között való Társas-
ság, fiaknak leányoknak nemzete s fel-tartása, mindeneknek
egyenlő szabadsága és bírása, sem Vr, sem Szolga, sem rab, nem
lévén senki. Viszont azoknak is felkeresése s meg-szerzése,
mellyek az Egen földön és tengeren találtnak. Ennek fe-
lette a' Le-telt marhának és költsön adottaknak vissza téríté-
se és meg-adása, az erőszaknak és hatalomnak, erőhatalom-
mal való el-térítése s tavoztatása; mivel ezeket, s ezekhez ha-
sonlokat illetlennek s hamisnak nem tartjuk soha, hanem ter-
mészet szerint való melto s igaz dolgoknak. Noha *valla* nevet-
séges dolgoknak tartja, azért mondani Természet törvé-
nyének, hogy arra a' természet minden állatokat meg-tanított
holot Cicerois *lib. officiorum*, a' Természet Törvényét elhalgata-
ta; noha másfint, de *Inventione*, annyéban jovalta s helybe-hata,
a' mennyiből az embereket illeti.

Nem-

NB. 4. Eri-
gón: c. 48.

a. de iuvent-

Nemzetek törvényének azt szoktuk mondani, mely a közön-
féses Joért a közönseges életre nézve véterett-bé, ugymin-
egy dolognak mástól különöztetése, Urafiágok s-birodalmak
felosztása, Székes-helyeknek foglalása, házak s-örökségek épi-
tése, Erösségek, Hadak, fogfiágok, szolgalatok, rabfiágok, Szám-
kivetések, Frigyek, Békekségek, köverségek, s-azoknak bánto-
dálnélkül valo allapatyok es szabad járafok, Idegen nemzet
közé valo hazafiságh-tilalma; Hasonloképpen Adafok, Vévé-
fik, Alkalmak, és akár mi szerződések. *Nemzetek Törvényének*
azért mondgyuk, mert auál mayd minden *nemzetek* élnek:
és ez a Természet Törvényével ellenkedő.

*M. Gen.
xi. tom.*

*Adafok
Vévéfik*

Polgári Törvénynek pedigh azt hijuk, mellyet valamely Kőf-
fégh gagy Váras, Isteni és emberi okokra nézve szerez magá-
nak a *Tisztetéses életért* es *Igassagért*, melynek egyike e vilá-
gon az embereket bősütleterése, a' másik pedigh a' más vilá-
gonnis bodoggátézi. *Polgári törvénynek* cleitől fogva azért
hivattatott, mivel ama szélyes birodalom Romaiak, Roma
Városában lakván inkább hogy sem hozzá tartozó tartomá-
nyiban, és városokban, efféle Törvényeket is ot szerzették s-ir-
ták Romában; onnat osztán a' több tartományokra is kiterje-
sztvén, azokkal is közlötték; es ezokon által szoban, tulajdo-
nul és méltóságához képest, *Romai törvénynek* hivattatik: Mind-
azáltal minek utánna egyéb városokra, Tartományokra, or-
szágokra és birodalmokra is ki kezdte terjedni, s-egyéb Népe-
kis ujittani s- szaporítani kezdék, ugy nevezterék osztán *Pol-
gári Törvénynek*; *Császári Törvénynek* is, és imez avagy amaz or-
szág, *Tartomány*, s- *Város Törvényének* is szokták nevezni, ez-
okon kiváltképpen, hogy azt tisztetéses okos értelemből, s-
igasságból, és a' közönféges Joval eggyező *Erkölsből*, akár
mely nemzet vagy kőfégh, jo teczese szerint bé véfszi, avagy
szerzi magának, és Törvényének tartya. De mivel gyakorta
forognak.

*Polgári
Törvénynek*

Ipso jure

forognak a' Törvény dolgaiban imez Deák szok, Ipso jure, ipso facto, defacto, Eofacto, kihez képest mit jelentenek nem árt meg magyaráznunk. Azok azért szokásba ment mindennapi, *Axioma*, Tellyes mondatok, avagy a' törvény dolgainak *somma szentententia* *in valo derekas igii*, mellyekela' dolognak tellyes *somma*ját *szentententia* jelentem, mint izinte, *in syllogismo*, ama' *somma*ba foglalattrendes betzedben, a' nagyobbik (*Proposito*) *bizonyito somma*, Valamely közönfeges végezésből és Törvényből szokott állani: mint példának okáért ebben: valaki a' *fejedelem parantsolatyát vakmerő képpen által hágyja, annak uly: n s-ilyen büntetése legyen*; avagy, *A ki Lop, kötelessék fel*. Ebben pedig a' *Bironak*, a' ki ulyen képpen mond törvént, munkáj, s farradozása nem kívántatik igen nagygyára, mert már az a' Törvény még annak előtte el-volt végezve és rendelve, hanem tsaka' kívántatik, hogy azt az el-végzet közönfeges Törvént, a' *kiseb bizonyito summának felvételével*, valamely személtre, a' Tanuk bizonyítéteiből ki fejezze és ki mondgya Törvényes Sentenciája által. Példának okáért; János, avagy, Péter gyilkoslagot mivelt, avagy lopot, azért büntetődgyék az meg írot törvény szerint. Néha a' *Hitetlenség belyegiben* még afféle magyarázat sem kívántatik, hanem tsak igyenelön igaz-tételnek kel-lenni, a' mint nállunk a' *Szék törésben* szoktak tselekedni.

Subsum: t: Minoris propektionis.

Vrms. lib. 1.
Tit. 1. de
ve bor. figa:
obf. 3.
Nota in h. de
litatis
Violatio se.
dis iudicia-
ria.

XI. Kérdés.

E' három emleter Törvények külön-böznek egymástól?

Ha jól meg gondollyuk, láttatnak igen is különbözni egymástól, az (*comparatio*) Egybe hasonlításnak három gradusa szerint, azokon, tudniillik, visza mevéen: *ugymint, köz, közönfegesb: mindeniknél közönfegesb.*

A' Polgári Törvény *köz* azoknak, kik egy városban, Tartományban, országban, és Biradalmaokban laknak, és azon egy közönfeges Törvények s-izokálók lévén, azzal élnek, mint tulajdon magok Törvényével.

A' Nem-

Magyar

A' Nemzetek Törvénye *közönfésesb*; tovább terjed, éppen tudniillik, az Emberi nemzetre, tsak; mert noha az Oktalan állatok között is egygyik nagyobb, erősebb, s. kegyetlenb a' másiknál, és azoktól felneks-tartnak a' kisebbek és erőtleneb: mindazáltal az, kinek kinek a' Nemtől vagyon és a' természetnek erejéből inkább, hogy sem valami köztök való Rendtartásból; kihez képest, tulajdonul nem mondhattuk hogy ő köztök efféle felsőbbég és alsóbbág, vagy nagyobb s. kisebb állapotok legyenek; mert ha szinte néha, (mint az *Aëtopus* s. egyébek fabuláiban látrjuk) szollani és mint egy világi rendtartással élni mondatnak is az oktalan állatok, mind az által azok tsak költött dolgok, és az Emberi rendtartásnak hasonlatosságára formált és ki-gondolt Szofia beszédek, és nem valóságos dolgok. Az *Méhekben*, mind az által, tsudállatos a' természetnek ereje, és rendel folyo egygyezése, mivel látrjuk hogy ők minden tselekedetekben bizonyos állandó rendet, modot, s. felsőbbéget is tartnak; a' mint *Virgilius* irásában is olvassuk: Azonképpen az Hangyákban tsudállatos szorgalmatosságot látunk és igényes rend tartást, eledeleknek megszerzésében és egyéb minden munkájokban is.

Lib. 4.
Georgicor.

A' Természet Törvénye mindeniknél *közönfésesb*, mert nem tsak az Emberek közt, hanem az oktalan állatokkal is, mivel mint szinte az Emberek közt, természet szerint, a' Férfi a' Afzony állattal való társalkodásra s. egygyesülésre születtetett, és alkalmaztatott és a' magzatoknak nemzésére; azonképpen az oktalan állatok között is a' him a' nősténnyel szokot társalkodni, ki ki az ő neme szerint való teniszésre, és szaporításra. Az oltoványok pedig s. ültetések, ugymint a' Termő fák, vetemények és fűek, mivel nints benne érzékenység, s. egy helyből másba sem mehetnek magoktól, és egymással való részülésék s. sekekezések sem lehet oly módon: ahhoz képest nem

annyira tartoznak ide az *Erzékeny Természethez* Törvényéhez, hanem a' benne termet nyers és tsirázo, s- szaporodásra bimbozo s-ki fakado természetnek erejéhez vitetnek, mellyel azok-is, magokhoz hasonlo fiatalokat tsiráznak, és uj-jövéiket tsemereznek; midőn; tudniillik; magához hasonlo más uj fakadási és jövéfeket botsátnak, avagy a' magbol, mint a' fűek, virágok; vagy a' gyökérből, avagy le-meczet, és másba oltott ágatskákból, mint a' Termőfák; avagy a' földbe ültetets. homlított metélékekből és fűrtőkéből, mint a' szőlőveszők: *Jolleher* még ezekbenn-is némellyet himnek és nősténnek szoktunk mondani, mint a' *Pálmafát*, és *Nadragulyát*, nem ugy azért mintha ōk-is rulaidon-képpen feletkezésből szaporítanak, hanem tsak arra nézve, hogy közel lévén egymáshoz plántálátok, hamaréb lészzen mind nővéiek s-mind meg éréiek. Kiről olvasd *Pliniuszt*, és tőb, *Természete*kről iro *Historikusokat*.

XII. Kérdés.

Ez említett három Törvénynek, melyikéhez tartozik a' mi Törvényünk?

Jolleher, arra nézve, a' mint előbben ez Országnek El-foglalása lett, midőn tudni-illik a' régi Magyarok, előbbenn-is *Atila*, *Christus* születése után 401. esztendővel, 44. esztendők alatt uralkodván; az ō holtra után pedig, a' Hét Capitányok, *Arpad*, *Szabolch*, *Kund*, *Léhel*, *Werbólch*, *Gyula*, és *Urs*. 556. Esztendők forgása alatt, ez országot fegyverrel el-foglalák, és harait egyéb Nemzetek és-szomszéd tartományok ellen kiterjeszték, errenézve, a' mint mondám, a' mi Törvényünk *Nemzetek Törvényéhez* tartoznék; Mindazáltal, minek utánna meg tsendefedvén, a' jozan és tőkélletes erköltsők követésére hajlandok kezdének lenni; kiváltképpen a' kereszttyén hitet bé vévén, *Szent István király* ideitől fogva, 983. esztendő

Után,

Után, rísztefféges rendtartásokot kezdetek volna tartani, Törvényeket is tsinalának tulajdon tsak magoknak, mint a' Királyok rendel írott Decretomi meg mutatták. Es Előbenn is *Szent István, László, és Kolomány* Királyok az Keresztényeni Isteni Tiszteletnek első Tudományáról adának ki inkább Törvényeket; Az után *Második András, Sigmund, Elő és második Lajos, Elő és Második Mátyás, Megint László, Ferdinánd, Maximilian Rudolphus,* és több királyok, ki ki az ő ideinek mi-voltához képest, a' mint az allatta valok erkölséhez illet, az szerént végeztenek és szerettek Törvényeket. Mellyék a' Polgári Törvényhez látratnak inkább közelliteni, mind eredtre nézve, mivel jobbára onnat vöttek eredetett, s mind a' Végezésekre nézve is, minthogy a' miképpen azok a' Császároktól végeztettek és rendeltettek, azon szerint ezek is a' királyoktól s fejedelmektől erőssítetnek meg, Hasonlatosságára képest is oda láttatik halgatni, mivel igen hasonlatosok a' Császári Törvényekhez, mert mint szinte azok, azon szerint ezek is *Rendeltt és Végezett Törvények.* Melyből e' következik, hog' mivel efféle Törvény nem szokásból áll, hanem az országnak, egyenlő értelméből végeztetik, nem szokásból, hanem végezésből álló Törvénynek kellene neveznünk; a' miképpen az Ország Végezését is közönfégesen Ország Decretominak szoktuk nevezni.

2. Tit. 6.

2. Tit. 9.

Non Conductina- rum, Sed Statuaria. 2. Tit. 2. ad finem.

XIII. Kérdés.

Mit soda az Isten törvénye; miből áll; és honnat mondatik?

Isten Törvényének azt mondgyuk, mellyet Isten az ő Testamentomban *Moyzes* által adott ki az *Israel* népének: az új Testamentomban pedig a' *Christus* által hirdetett ki mindeneknek idővősegekre. A' mellyet pedig mind ebből szükséges következzel, s mind pedig a' Polgári Törvényből jookkal, a' vizzáldok

Ius Divinum

necessaria sequela bona ratio etc.

E

dások

dások el-igazítására vésznek, s hoznak-bé az Egyházi fejedelmek, ugymint a' Papa, Szent Gyülekezetek, s-tőb Egyházi gondviselők, azt, *Jus canonicum*, Egyházi Regulás szent Törvének hívjuk; a' *canon* mint egy igazgató, vezető Reguláról, mivel az emberek erkölcsét a' lélek idvősségre vezetik és igazgattják. Es ez, három könyvbe foglaltatik: IX. *Gergely* és VIII. *Bonifacius Decretomos* könyveiben, és V. *Kelemen Papa* *Clementinájában*, és XXII. *János Papa* *Törvény* könyveibé. A' *Gratianus Decretoma*-is ide számláltatik, a' ki Barát volt nem Pápa, mellyet a' Szent Atyák Írásiból szedegetett Őszve: Es illyenképpen mind ezeket egygyűvé számlálván, ezekben foglaltatik az *Egyházi Regulás Szent törvény*: mellyet Utollyára a' szentféges XIII. *Gergely* Pápa szorgalmatoson meg-látogatván s-hányván vetvén, a' mint imár ki-botsátotta, a' szerint kel meg-maradni minden hű keresztyéneknél.

Legitiz-

Jollehet a' *Törvény magyarázok*, Nagy dolgot szemlélvén a' *Gratianus Decretomiban*; ugymint, *Előszór* a' Szent Atyákból szedegetett Írásokat; *Másodszor*, *Gratianus*nak maga mondta; *Harmadszor* *Palca* név Tanítványának tezejét. *Negyedszer*; a' *Törvény* tudok s-világi fejedelmek végezéjét, azt tanítják, hogy az előre nézve mondhattjuk csak Egyházi Regulás bé-vőt szent Törvének; a' tőlle oda elégitett egyéb *Polgári Törvények*, csak ugyan *Polgári Törvényeknek* tartatnak. Es így közönséges értelembé véném, természetből ál inkább az Isten Törvénye hogy sem erkölcsből, de kiváltképpen természet felet való hűtből. *Isten Törvényének* azért mondjuk, mert igyenesen az Istenre néz, és a' kik meg tartják azokat *Isteneffé*, az az *bodogá* tézi. Mely dologról most ez légyen elég: A' ki ezekről többet akar értteni olvassa a' *Szentírás Magyarázóit*, és az *Egyházi Szent Törvények Tudósit*.

Marantha Pat 3. de origine lucidii.

ssssss

Theologos & Canonias.

XIV. Kérdés.

Mitsoda az Igazság, és hányféle?

Mivel mind ezekben az egy *Igazságért*, mely a Törvény dolgainak utolsó czéllya és határa, munkálkodunk és fáradozunk; s azt is tanítok feilyeb, hogy az *Igaz* vagy a *Törvény* az *Igazságból*, ő ki: Látluk azért magár is az *Igazságot* mi légyen?

Előbbenn is azért; Jollehet a régi Pogányok, haszontalan Isteni tilizletnek babonafágától viseltetvén azt mondottrák, hogy *Astrausnak*, nem amaz Istenek ellen fegyverkedő Titanufok közül valonak, hanem más egy igaz és jámbor fejedelmi embernek leánya volt az *Igazság*, kir az Attya nevérdől, avagy inkább az égi Jegyrdől, *Astreának* neveztenek, illyen okból, hogy minck utánna az Emberek e földön egymásén kezdének kapdosni s ragadozni, egymást ölni, vágni, úzni, kergetni, vesztetni, fogyatni, és végtére mindenek ravassággal, tökéletlenséggel, Istenrelenséggel s hamissággal kezdének fel fordulni; ezt az illetlen fel fordult állapotot látván *Astræa* az *Igazság* az Egekben repült fel a tsillagok közé; kihez képest Isten A szonak tartották, a mint Ovidius, versciben éneklí. Legutol, e földrdől, az Egekbe *Astræa* repülte.

De mi a Pogányok ki gondolt Találmányit hátra vetvén, (: noha azok is, jozan értelem szerint, nem mindeneől megverők :) ir ugy szollunk az *Igazságról*, mint *erkölcstől álló jószágrol*; mely kétféle: *Természet szerint való*, mely nem egyéb, hanem Embernek álhataratos szakadatlan tellyes akarattya arra, hogy kinek kinek az ő sajáttyát meg adgya, nem ugy mind által hogy azt mindenkor voltaképpen végbe vigve, mivel az mindenkor nem lehet, hanem az tökéletes belső indulatra nézve, a ki kéz mindenkor végbe vinnia mivel tartozik, ha tehetségében vagyon. *Es végzéséből való*, mellyet ugyan Törvénynek nevezünk; és ez gyakorta az Emberek teccéte szerint

x. Metame
Vltima ex-
lestum ter-
ras Astræa
reli qust.

Naturalis.

Legis ad

meg szokor változni; anélkül pedig sem országok sem Nemzetek lokáig békefészes állapotban nem maradhatnak meg.

Másodszor; Az is, hogy valami *Igaz* légyen, kétképpen lehet, *Egy képpen*, a' dolognak természetiből, mellyet már *Teremtészet Törvényének* mondánk. *Másképpen* pedig az *Ember*ek közt való végezésből, mely, a' mint már azt is fellyeb meg mondok, nem egyéb, hanem *végezésből lőt és ki-adott*, avagy

10. §. Szerzett Törvények.

Harmadszor; Az *Igazság*, *Igaz* vagy *Törvény*, és *Törvénytudomány* között három dologban vagyon különbég; I. Mert az *Igazság* erköltsből álló *Jóság*. Az *Igaz* vagy *Törvény*, annak végbe vitele; A' *Törvény-tudomány*; annak az *Igaznak* vagy *Törvénynek* értelme és tudománya. II. Az *Igazság* minden *Jóságok* között fellyeb való *Jo*; Az *Igaz* vagy *Törvény* középaránt való. A' *Törvény-tudomány* utolsó. III. Az *Igazság* kinek kinek az ő *sajáttján* meg-adgya. Az *Igaz* vagy *Törvény* reá segiti; A' *Törvény tudomány* arra tanit, miképpen kellesték annak lenni. Es mivel a' *Jóságos tselekedeteknek* minden *ágai* és *Részei* méltóságához képest az egy *Igazságra* vitettnek, ahhoz képest minden *Jóságok* az egy *Igazság* nevével nevezettnek és hivattarnak, a' miképpen *Hesiodus*nál olvassuk: *Egyedül az Igazság minden Jóságokat magában foglal.*

Mely dologrol, ez alkalmasoffággal illendőnek láczik, hogy ama régi *Báthori Nemzetben* egyedül utol marat *Néhai Gross Nyiri Barthori Istvánnak*, *Eczed vára* akkori *örökös Urának*, és *Ország Birájának*, jeles szép mondasát elő hozzam, *Nyájas beszédi* közt ottan ottan illyenképpen beszélgetvén; En, ugymond, midőn gyermek koromba *Oskolába* járok vala, tudtam jól mitsoda, *Justitia*, az *Igazság*, de most immár nem tudom; az égbe repülté, a' mint a' *regiek* monták, vagy havá tévedett nem tudom. Az, az okos és igazság szerető jámbor *Ur ember*, annyira

Justitia in se
virtutes
continet
et cetera.

annyira panaszkodott az Igazságnak elveszésén, avagy inkább azon, hogy az embereknek el-fordult gonoszságok miatt az Igazság ennyire el-tapottatott. Mind ezekről olvassd a' *Tripárisom* Elő-járol Irását; *Gratiánust*; *Justinianust*, Irásoknak elein.

XV. Kérdés.

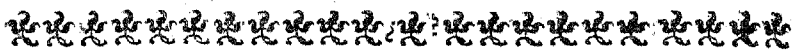
A' régi Törvény-tételnek avagy Itéletnek mellyike töröltetett el helyességgel; és mellyek azok, a' kikkel csak ugyan nem szokunk élni?

Előbbben; e' négy régi Törvény-rételet avagy Itéletet helyességgel meg-vetették; ugymint a' *Generalis* vagy Nádor Ispánét. 6. *Matth. art. 1. Et 1. Vlad. art. 35.* A' két személy között való Bajviadalt. 6. *Matth. art. 18. Et 1. Vlad. art. 37. Et. 2. 5. cap. 22.* Az Fel-kiáltott Gyülekezet Törvényrételét. 6. *Matth. art. 2. Et Vlad. art. 36.* És a' Három rendben Ki-kiáltott Törvény-rételt. 6. *Matth. art. 17. Et 2. Vlad. art. 7.*

Másodszor; E' kettőt nem vetették meg mindeneftől, mind az által nem-is élnek vellek; Tudniillik az *Egő vasas*, és *Förro vizes* Törvény-rételt, s-nem-is engettetik már hogy továbbá éllyenek vellek, mint annak előtté éltek három Tanubizontság előtt, a' derék Præpositóságokban, ugymint a' *Posonyiban* és *Nyitraiban*. Sőt az *Egy-házi szent Törvények* helyességgel tilalmazzák: 2. *2. 5. cap. 20.* Annakokaért a' felségés *Cároly Király, Christus Urunk* születése után. 1309. esztendő táján, mint Isteni tőkélletes bízteletnek követője s-elő mozditója, efféle pogánysághoz közellítő babonáságot a' Magyarok közül ki akarván irtani, *Franczúz* országból új Törvény folyást hozabé ez országba, mellyel élünk most-is, a' mint fellyeb a' 9. Kérdésben emlitém.

Hogy pedig értsünk s-tudgyunk valamit azokrol-is; a' mint arányozzuk azoknak Folyása illyen volt: hogy a' *Peres felek* egymás ellen derék-képpen vetődvén; leg utollyára a' *Birák* előtt, ugymint *Iszánok*, Ország *Birája* kitakkor *Chrialejnak*

38 37
 hitrak, Es valamely vármegye Igaz révdője előt; onnét osztán
 ugy bortsátották az *Tűzes vasra* vagy *Forro vizre*, valamely *Cap-
 talamba*, kiváltképpen a' Váradiba, hogy ot elő hozván az *Egő
 vasat*, a' melyiket nem sértene-meg, lenne nyertes; a' kit pe-
 nig meg-sértene, az minden abbéli ügyét el-veíztené; avagy
 azoktól meg irtozván mind a' két fél, békélnének-meg. Ez
 mindazáltal tsudálkozásra méltó, hogy sokaknak a' *Tűzes vas*
 nem ártott, hanem sértődés-nélkül maradván, ügyököt meg-
 nyerték: mint ki-rezük abból a' könyvből, kiről a' kilencze-
 dik kérdés-utólyán emlékezém. Ez azokéért most *elől-
 jároba* légyen elég; Immár az el-kezdet s fel-
 tett Törvény folyáshoz járullyunk közellyeb.

M A S O D I K R E S Z.

Az Idézetről, avagy, a' Reá-hivatalról.

I. Kérdés.

Mitsoda az Idézet, avagy, Reá-hivatal?

Nem egyéb, hanem az *Alperesnek*, Birája elcibe, bizonyos
 napra s-illendő helyre, a' *Felperes* által való törvényes *hivása* és
Idézése, azon ügynek avagy keresetnek mentegetésére s-maga
 oltalmára, mellyet azon Felperes mozdít ellenre; melynek, az
 Ország valamelyik Birájának, *Capitálanra* vagy *Conventre* írott
 levele erejével kel-lenni, *Capitálanból* vagy *Conventből* ki-
 botsátott hiteles személy vagy bizonyság, avagy pedig *Itélő
 mester* embere által, kivált-képpen a' *Fiscus* dolgaiban: mely-
 nek környül álló részei e' háromba foglaltatnak kiváltképpen,
 ugymint a' *Személynek*, *Helynek*, *Időnek*, világos fel-jegyzé-ében;
 mert ha csak egygyik nem léizen-is ot, le-szál az Idézet. A'

Bolgári Törvényben a' Helyt, s-az Időt ki-hadgyák; hanem tsak a' Személyeket, Ugymint a' Felperest s- Al-pereft, és a' Biroz irják-fel nevezet szerint, és a' Keresetnek, (a' mit tudni-illik,) kérés, és a' Törvének, (kinek uttya szerint akarja keretni,) magyarázat-tyát, Imez vers szerint:

Ki, kitől, és kik előtt, mitsodár, sőt mitsoda Pörrelt.

Nem szál-alá te. Pered, ha fel-irod ezeket.

Holot ezeket ved eszedbe; Előszőr, Hogy most az Idézet, tsak szintén a' *Capitulum* vagy *Conventbéli Tanu-bizonyág* által szokot végbe menni. 1. *Matth. art. 1. 2. Tit 19.* Noha annak előtte a' Király s- Nador Ispán Emberi által is meg-lehetett. Es most ann-is a' Személy. szerint való Idézetet, a' Király udvarabéli *Deákok* s- *Hűtös Notariusok* végbe vihetik, a' minéműck azok kik *Personális* uramnál és az *Itélő-Mesterek*nél laknak; mind az által a' kik külön *Birák* *Vraimék* mellett *Secretariusság*ot viselnek azok által nem-lehet. *Thor Országbanis Capitán es Bán emberé* által tizenötöd napra szokot lenni az Idézet. *Art. 19. Anni. 1538.* Efféle Idézetnek penigh, a' *Terminus* előtt legh aláb tizenötöd nappal kel-lenni. A' rövid pörökben nyoltzad nappal-is megh lehet. *3. Klad. art. 2.* azonképpen, hogy ha az *Ikazato, visza-foglaló, Határjáró* és *Kénaló* s' imő *Levelekben* valamely *Octavas Terminus* vagy on fel-jegyezve, a' melyre tudni-illik kik az *Idézetnek*; azon *Levélbe* meg-irt okokból, kel-lenni, tehát azon *octávára* rendelt *Innepnek* nyoltzad napjáigh, azon *levelek erejekben* maradnak, és a' vélek végbevitt *Igaz-tételis* megh-ál: A' nyoltzad napot mindazáltal az *Innepnek* előtt kel érteni, nem utánna; mert azon *Terminus* alatt mozdító Pörök, azon *Terminuson* elő nem vétetnek. *Art. 51. Anni. 1550.*

Másodszor; Az Idézet és Red-hivatal között ilyen külömbség Citatio, Evocatio *vagy on, hogy, citatio, Idézetet, akár a' cito, as, az az Bé-idézem akár, a' Cio, Hivom; akár, a' Cio, az az mozdítom avagy indítom,*

hozzuk ki.

Quis, quid, coram quo Iure petatur, & à quo, Recte composuit quis que libellus habet.

2. Tit. 19.

2. Tit. 20. de quibus infr. c. 6. q. 2.

Ance octava

Evocatio.

3. Tit. 26.
86. 27.

hozzuk, ugyis mindeniket magába foglallya, tudni ilik mind az Alperesnek elő-hivását, s' mind pedig a' Pörnek mőzditását; s'-továbbis terjed hogy sem a' *Reá hivatal*, mivel mind a' Vármegyéken s-mind a' Táblán egy-aránt forogh. A' *Reá-hivatal* penigh nem egyéb, hanem Törvényre valo *Elő-hívás*, a- vagy inkább, *Ki-hívás*, mivel azzal ki szokrák hini, a' Vármegyéről az Alperest a' Táblára, vagy a' Király udvarába. Kihézképeft a' *Táblára* néző dolgokrol irott *Decretomokis* a' *Reá-hivatal*rol emlekeznek inkább, hogy sem az *Idézet*ről. Mégh a' szokott Törvény Levelek folyásában-is *Reá-hivatal* vagon gyakrab helyen hogy sem *Idézet*.

Andr. II. art.
2. 7. Vlad.
art. 11. &c.
12. 1. Tit. 9.
Conf. vicē.
Anni. 1608.
28. undec. Et
contt. Pos.
Anni. 1608.
ad undecim.
Item art. 34.
Anni. 1613.

Harmadszor; Senki nem tartozik meg felelni, sem törvényt állani senkinek, ha *törvényes képpen* annak modgya szerint nem *Idézetik*; Kiváltképpen küül az Országon, ha szinte az Országh Biráijő fellege mellett volnának-is *Art. 41. Anni. 1536.*

II. Kérdés.

Hány féle szokot lenni az Idézet?

Simplex per
sententias.
Insinuatio-
nalis. Admo-
nitio. In-
ro ductoria.
Recambulatio.
3. Tit. 18.

Miképpen a' Kereset avagy ügy, azonképpen az *Idézet*-is sok féle: mert némely *köz Idézet*; némely *haladék nélkül-valo Idézet*, melyre törvényt téfznek, vagy mégyen reá vagonem a' kiridéztek. Némely *Bizonyossá tévő*, vagy *Meg-agyarázó* mlyvel meg-magyarázza elébbi állapotját a' Törvénynek. Némely *Intő vagy kénáló*, Némely *Iktatásról-valo*. Némely pedig *Flatár járásról-valo Idézet*. Itzak hogy ezek az *Idézetben* ne derekas különbözések: azokaért ízüklégh a' derekasb közönléges különböztetést, kiknek egyenlő folyások vagon, ide *INOM.*

III. Kérdés.

Azokaért a' Reá-hivatal közönségefen hány féle szokot lenni?

Négy féle: I. *Meg-magyarázo vagy bizonyossá tévő*. II. *Köz*. III. *Akármellyikből allo*. VI. *Es Személy szerint-valo*.

Insinuatio
Ha. Simplex.
Verbalis. Per-
sonalis.

A bizonyossá tévő Rövid Reá hivatalnak meg Határozó magyarázatnyát jollehet sohult az Irott Törvényekben nemita álllyuk, mindazáltal a' mint némety Jelekéből, és egynéhány helyeken lévő gyenge magyarázatból arányozzuk, nemegyéb, hanem Oly dolgokban forgo Réá hivatal, mellyek rövid Pör-folyással szoktak végbe menni: Ugymint minden Hatalmak, még h a' Jozság dolgaibannis, hogy ha azokban még h Időmulás nem töltt; kár és boszu-tételek, 1. Vld. art. 54.s. egyéb artalamtól való ügyek; és egyéb dolgok-is; mellyek noha köz Réá hivatal általmozdulnak, mind azáltal szinte olyan rövid Pörrel szakad végek, mint a' bizonyossá tévő Idézet által mozdult kereseteknek; minéműek az Zálagokrol, Leány negyedről, Jegyruhákrol, Menyegzői ajándékrol, Adollágról, kötésekrol, Atyafiai közt való osztozástrol mozdított dolgok, és a' kár mellyik féltől jelentett Új Itilerek. 2. Tit. 18. Es mind ezeknek, a' Réá hivatal után, az első oltávan, végek szakad; hanemha némelleyekben, kiváltképpen az Erő-hatalomban, s' a' Jozságok állapattyában levelek elő hozása kívántatnék, de az-is tovább nem halad, hanem a' második oltávan éppen végének kel szakadni. 6. Matth. art 6. C. 19; 1. Vld. art. 54.

Bizonyossá tévő, Meg-magyarázo, avay Meg-jelentő Idézetnek azért mondgyuk, mert megh-magyarázza és bizonyossá teszi a' Réá hivotts-Idézet személyt: Kihez képest hihető, hogy eleinten olyanképpen szokott volt lenni, hogy abban a' fellyeb irott Rövid Pörnek modgyát és folyását, a' dolognak bizonyos magyarázatnyával egygyüt, megh-kellett jelenteni, az Ország-nak valamely bizonyos végezésére mutatvā és igazitván. Mint a' Réá hivo levelek szokot folyásából is ki teczik a' Hatalmak dolgaiban, mellyet mostann-is meg-tartunk.

Holot vedd eszedbe; I. Hogy é Bizonyossá tévő Rea-hivatal, a' Haromszor ki-kiáltott régi Törvény helyet vagyő, az fellyeb

Potentia

Praescriptio

Zalagb

2. tit 18

emléret *Articulusban*; 6. *Matth. Art. 17.* a' kötések dolgainak magyarázat módgyán kűl: 1. *Vlad. art.* ; 8 *Es. 2. Ejusd. art. 2.*

II. Hogy e' *Bizonyossátevés*, avagy *Meg-jelentés*, más képpenn is értetik, tudniillik mint egy emlékeztetés képpen, azokra, mellyek az előt löttének; mint a' Régi Pörök, mellyekben mind az által még h Időmulás nintsen; minek előtte ujjonnan fel állásfák, szűkfég képpen a' dolognak *meg-jelentése* kívántatik, hogy az *Alperesek* reá-emlekezheffenek. *Art. 16. Anni. 1574.* Es a' Pört-is a' *meg-holt* elébbi Pörösokról szállithassák job modgyával a' *Maradvákra*.

III. Hogy efféle ügyekben, az emléret *Articulusoknak* s. Ország végezésinek tartása szerint, a' *Tilalomnak* s. *fegyveres ellenzésnek* a' Táblán né kellene *meg engettetni*, hanem tsak a' *lévelbeli Igafágok* elővirelének, a' *Második octavára*; kiváltképpen az *olztásban*, kiből az *Ellen-mondas 1. Tit. 45.* és *Tilalom az Olzto parantsolatnak* erejével ki rekednek; a' *Fegyveres-ellenzes* pedigh kűn a' vármegyén *megh-engettetik*. Mostan penigh, *némelyorsz szokásból* a' *Tilalmat* *megh kezdették engedni*, kihez képett, az emléret *Ország Törvénye* ellen, *Hoszu Pörfolyásra* kételenitternék menni: és ilyenképpen ezek, a' *Reá hivatalnak* különbözőeli mind haszontalanok lésznek, z. *Tit. 18.* hogy ha mind tsak egy aránt valo folyások lészzen. Innet vagyon, hogy *Attya halála után száletett László Király Decretomában* a' *Olzto parantsollyák*, hogy a' *Bizonyossátevő Reá hivatalok* *maradgyanak* meg az ő erejekben. Az mostani végezések szerint is, az egyűt lévő *Joszákoknak* azon egy urafágában *birodalmában* a' *Tilalom* *nem engettetik* *megh*.

Ezzel penigh a' *Triparsitomnak* *második részében* lévő. 77. *Titulus* *nem ellenkedik*, holott *közönfégesen* minden ügyekben, a' *Tilalomnak*, *ugy láttatik*, *helye volna*; mert, az a' *Titulus* a' *hoszu Pörökről* *szol*, *mellyekben* *hoszu pör folyás* szokott lenni, a' *kikben*

Pör/ally-
=tásról.

Repullio

2218.

Nec obstat
Tabulus 77.
part. 2.

a' kibbēa' Tilalō, s. Fegyveres ellenzés meg lehet; a' rövid pörök től *Brevis*
 penigh kik bizonyosá-téves által mozdulnak, ott emlekezet *Breuium*
 nintsen, 4. *Vlad. art. 15.* mert a' mint már meg hallok, azo kot kü-
 lön szakasztották, és mindē Törvénybéli orvosságokat azok-
bol ki rekeztettek; mert egyéb képpen mind magok termé-
 szeté s. mind az ország végezele ellen, egy oetáván végek nem
 szakadna; Kihez képeft nem egyéb okbol rekeztették volt ki
 a' mi eleink az Ozto levelekből a' Tilalmat; a' Repulsiot penig a' Vár-
 megyén, akkor mindgyárt meg engették, hanem hogy annak-
 utánna a' Táblán ne lenne helyek: a' mint a' Quadripartitom-
sartya; 2. *Tit. 14.* Lásd aláb. 2. K. s. Részben.

Második, Reá hivatal Köz; mely tsak az olyan ügyekben szo- *Evocatio Sim-*
 kot lenni, kiknek négy oetáván szakad végek: rováb penig an- *plexa*
 nál sem levelek előhozása, mégh a' szokott terehvel-is, sem e-
 gyéb dologh, nem halaszt hatrya. 1. *Vlad. art. 54. Et. 6. Máit. art.*
19. (Jolehet, az uto' so négy Terminuson valo folyással most né
 élnek.) Ezek penig olyanok szoktak lenni, mellyek kinalás a-
 vagy Intés avagy egyébképpen valo Köz Reá hivatal vagy penigh
iktatás, viszszafoglalás és Határjárás által mozdittatnak. 2. *Tit.*
18. Es ezt szoktuk hoszu Pörfolyásnak nevezni. 2. *Tit. 71.* Köz idé- *Longus*
zetnek, avagy Reá hivatalnak azért mondgyuk, mert tsak köz
 modon, minden afféle Pörfolyásnak magyarázattya-nélkül
 szokott lenni, az Ország törvénye szerint. noha a' Quadri-
part. 3. Tit. 66. azon vagyion, hogy ezek-is, tsak azon egy Reá
hivatal után, mingyárt azon első Terminuson elővétetsenek,
 hogy tudni-illik az Alperes felellyen-megh mindgyárt, és Rő-
 vid mod szerint szakadgyon vége, s. Igaztétele-re-is botsáttaf-
 sék: ne kenyszeritessék az felperes olyan meszére nyult Pörfo-
 lyásnak miatta, Isteni s-Emberi Igasságnak bántodásával, tellyes
 életében Igasságától el-maradni.

Harmad. k. utralis; az az Akarmeltyekből álló Idézet, vagy Reá-hi- *Evocatio*
vatal; *utralis*

Starrabus vatal; Midőn tudni-illik valaki *Menedékre*, vagy *Írásbéli szavatoságra*, avagy valakinél akár titkos s- akár nyilván eltartott levelekre idéztetik, akár mellyik Reá-hivatallal. Es ez ilyen Idézetnek egy *Terminuson* mindenkor vége szakad, ot tudni-illik, ahol azon dolognak derekáról forogh a *Pör. 2. Tit. 18. u. rralisnak Akármellyikből állanak* azért mondgyuk, mert szabad-ságodbā vagyon, a' mondott két Idézetnek mellyikével akarsz élni: mivel mindenikben, ezaránt, azon *Rövid Törvény folyás* nak kel meg-tartatni.

IV. Kérdés.

A személy szerint valo Idézet mitsoda?

Midőn valaki mástol akár johiriben nevében gyalázatos szoval, akár veréssel, akár sebheréssel, akár penigh Attyafiának, vagy hozzá tartozonak halálával megh bántodván, mind *Közs* mind *Rövid oltávak* s- mind *Ország gyűlése* alatt, azon megh bántodott félnek panaszára, a' rendelt Biro, affélet tselkedő személt, udvari vagy Tábla hűtős Notárirufsi által, maga eleibe, szemtől szembe hivattya és idézteti. *Személy szerint valo Idézetnek* azért mondgyuk, mert az Alperest szemtől szembe magát kel-idézni és nem egyéb embere által.

It vedd észedbe. I. Hogy efféle személy szerint valo Idézet megh-lehett a' Zálagos Jóságokrol valo keresetekbenn-is, midőn a' felperes maga vagy Prokátora által a' Zálagos levéllel egygyüt a' Zálagnak sommáját, a' nevezet *Gyűlések, Terminusok, oltávak* alatt az Birák eleibe elő viszi és elő mutartya. II. Az Személy szerint valo *El-tiltás-is*, valamely Jóságoknak méltatlánul vagy hatalommal valo eltaratásért azonképpen meg-lehet, hogy ha mind *Tiltos-Tiltot fél*, nem Prokátorok által, hanem magok személyek szerint a' Birák előtt jelen vadnak. *2. Tit. 20. III.* Ennek a' *személy szerint valo Idézetnek* még a' *Rendkívül valo Törvények Terminusán-is helye vagyon, a' Fejedlem uti*

*Personalis
Comparatio
et Cretio.*

prohibicio.

Nota

delem uti levele mellett való járásra nézve, melynek itt-is szintén mint a' többiben megh kel tartatni: Jollehet a' Decrerumbéli irás azt nem láttatik befoglalni, mivel talám nem-is éltek abban az időben annyira véle, mint most már élnek, efféle ügyeknek és kerefeteknek bő voltak miat. sőt ugyan illetlen dolog is volna, ha e' méltóságtól megh fosztatnék, mivel az illik minden féle Törvényekhez, hogy a' békelességh, és tsendeségh a' tisztességgel egyűrsérellemnélkül meg-maradgyanak, mivel az Emberek ezek által maradhatnak békelességhben és egymás szeretetben.

V. Kérdés

Mivel a' Fejedelem levele melles való járásnak bántodása, ehez a' személy szerént való Idézethez tartozik; annak minémű tulajdonsági vannak?

Ez a' három: *Elsőben*: eszt azokról a' személyekről s-hozzok tartozó marhákról kel érteni, kik avagy fejedelem levelével, az Ország Gyűlésére; avagy ugyan tsak ki hirdetés által hivattatnak a' Rövid és Köz oltávás Törvényekre; avagy pedigh egyéb képpen levén oda dolgok, a' Gyűlésen avagy oltávan léteben megh háborittatnak, 2. Tit. 20. Et. 6. Vlad. art. 12. vagy személyekben, vagy nállok lévő marhájokban. Másoknak eszt sem személyekről sem marhájokrol nem kel érteni.

Másodszor: Noha a' *Tripartitom*, az említett helyen, 2. Tit. 20. közönségesen azt tartya, hogy ez Idézetnek, szoval való gyalázatért, vagy erő hatalomért kellesték lenni; mind azáltal tulajdon-képpen, efféle járatbeli megh bántodás, a' tselkedetrel való hatalimon értetik inkább; hogy sem a' szoval való gyalázat rételé; A' mint erről ugyan Törvény is volt 1610 ez tendőbő, *Posonban*, Palugyai Gaspár dolgában Balásza Sigmund ellen; holot Balásza uramat, efféle dologhban történt szoval való megh bántodásért, Palugyai Gá pár ellen a' Törvény megh

nem súlyosította; Ennek pedig oka ez, mert illetlen dolognak látatnék, efféle szóval való megh sértésért ha valakit fein jóságán itilnének; mivel sem a *Tiszteesség dolgában*, sem a *szék-törésben* az nem szokot lenni.

Harmadszor, az *Idézet*, akár mingyárt azon *Terminus* alatt legyen megh, udvari vagy *Tábla Deáki* által; akár penigh az urán *Capitulan* vagy *Convent* által, avagy bátor *Itilő mester* által; mind az által mindenkor minden rendkűl elő vetetnek, mint szintén az egyéb akár mely gyűlés alatt történt dolgok. Es most már regi szokásból a *kérdőre vót* dolgok közöt szoktak meg-láttatni; Noha a' regi *Törvény* szerint mingyárt azon *Terminus* alatt affélékben törvént mondhattanak. *6. Vlad. art. 12.*

VI. Kérdés

Efféle Idézettel mozdukt ügyekben, a' Tílalom és Fegyveres ellenzés meg-engettetnek?

Sokak közöt erről nem kitsiny vizsgálódás vagon; mivel nemellyek azt állatták hogy nem kel meg engedni; s okát is adgyák, mert efféle *Idézet* által, ez illyen ügyeknek magános szabadfagok vagon, hogy tudni illik az *Alperes személy szerint idézetsék*, és harmad nap meg-is tartozzék felelni mindgyárt: sőt eleintén mingyárt azon helyen effélékben törvént mondottanak, *6. Vlad. art. 14* nem hogy mégh a' *Tílalomnak ez-fegyveres ellenzésnek* hoszu őrizkedésével az időt nyujtanak, és négy *Terminusra*, avagy többre-is a' pört vontatták. Ellenben azt vitatták némellyek, hogh megh kel engedni; a' mint ugyan láttam-is a' *Berény familianak zálagos Pör*iben, vizkeleti *Thamás* ellen, és *Petendi Gáspárné Rajki Eva Afzony Kőlked* nevű falurol való dolgában-is, a' *Zrini urak* ellen, hogy megh engették; mely, a' *Törvényeknek* által hágása s-meghvesztegetése inkább, hogy sem a' *Decretomnak* meg-jobbirása vagy meg-tartása: holotti afféle *Zálagos Jóságokat*

Zálagos Jóságok

gokat octávákra való Idézet által is, mingyárt azon első octávan, azaz, tsak egy octávan megh szokták itilni, *6. Matth. art. 25. Et. 1. plad. art. 65. Et. 1. Tit. 60.* Az mostani végezésekből penigh az ország erről ennél is rövidyeb pör folyást végezett. *art. 62. Anni. 1568.* mivel az ő küüll is az igaz vérek a' miat nagy két rend béli illetlénféget s-boszut szenvednének, mert az idő alatt való hasznát és jóvedelmét afféle jóságoknak el-vesztenék, s-fok ideig is kellene káros várakozásban lenniük, mellyet jó lelki ismeret szerint el kellene távoztatni. *2. Tit. 80.* Es bizonyára soha senki az Törvényeket semtanulhattya voltaképpé megh, hogy ha ilyen képpen az országh törvénye mellől el-menvén, tsak egy néhány ember elméjét követtyük. Annak okáért sem Tilalomnak sem fegyveres ellenzésnek efféle ügyekben; annál inkább a' személy szerint való Idézetben, az első értelem szerint nem kellene meg-engedretni; Ennek pedig egyéb dolgokban is azon szerint kel-meg-tartatni, mivel ez személy szerint való Idézetre nézve, minden efféle keresetek egyenlők és egy természetűek, és ezokon mingyárt azon egy octávan, az Sentenczia levelet is ki-kellene adni, minden tilalom és fegyveres ellenzés ellen: hanem ha a' levelek elővételeit halasztanák a' második octávara, melyre megh kel adni az Haladékot.

Holot eszt is megh kel tudnunk, hogy ha az Alperes avagy a' meg-kénált s-Intetett fél, efféle Zállagos keresetekben nyilván való világos feleletet részen, hogy ő néki arról Donatioja, avagy más levele vagyon, és nem mondgya közféltes szoval, hogy ő néki arról jo igazsága vagyon, tehát nem ádnak néki időt a' levél előhozására, hanem a' Donatioz elő kel adni mingyárt, és az szerint Törvényének is kel lenni. ilyen Törvénye lőn Heitei Andrasné Vas Borbála Afzonnak, Nemzetes Karvai Orle Miklos ellen. 1612. esztendőben Pofonban.

Nota

Nota

Zalagos keresetekbe

Quinq; Ca-
lus.

VII. Kérdés

Az öt Esetekben mitsoda Pör-folyás vagyon?

Sok féle és bizonytalan volt, a' mint arányozzuk, eleitől fogva. mert eleinten, mind az öt Esetek, kik nagyobb hatalomnak is mondatnak, s-mind egyéb minden kisebb hatalomról való keresetek, az oltavakon avagy a' Rövid Törvényeken forgottanak. De mint hogy az aprob szerő értéketlen Nemesekek, a' hatalmasbak s-gazdagbak háborgatni kezdék, ahhoz képest, László Király ideiben 1498. esztendőben, aszt végezék, hogy egy általlyában, minden oltavák s-Rövid pörök küül, Király ő felsége által láttatnának s-iltetnének-megh, akár hol lenne is ő fellége: megh-jelentevén a' panaszt akárki ellen-is az ő-Felsége parantsolatlyta által, Cápitanra vagy Conentre szollo *Exhibitoria* levél meller: személy szerént, valahol találták, lako helyekről-is réa idézték ő felsége személye eleiben, azon Parantsolatba megirt bizonyosnapra, a' helynek távol vagy közel létehez képest, mindé továbbá halogatásnélkül. Kik ha személyek szerint réa mentek, s-magokat megh menthették; jol eset dolgok: de ha réa nem mentek: vagy ha réa mentek-is, de magokat meg nem menthették (a' Törvénynek mind az által uttyát s-folyását mindenkor megh tartván,) fejk-sminden Jóságok, marháok s-Jovok vesztésén maratattak. 3. *vlad. art. 2. & 6. Matth. art. 15.* Es Albert király *Decretomábann*-is hasonlot találunk; *art. 30.* Annak utánna megint arra hozák, hogy Rövid Törvényvel igazodnának el. *art. 25. Anni 1503.* A' mint már a' hetedik kérdésbenn-is megh-mondok az Első Részében.

Most viszont ragh hátra hagyván mind a' László király végezesét, s-mind az 1503. esztendei *Articulust*, mind derék s-mind rövid oltavakó, egy-aránt elővétettnek, oda révén imezrekeszték, *Quia autem hujusmodi novi actus potentiarii &c.* az az. Mi-
vel penigh

Pumg
Casus

vel penigh effélé ujonnan akárkiktól eset hatalmak dolgát, az *Articulusok* tartása szerint (*Anni. 1527. art. 5.*) a' Táblán magunk, a' több országgh rendelt Biráival együt, a' Reá hivatalnak utánna Tizenötöd nappal elő vésszük és meg-irillyük, &c. *Szyl.* Es né harmincz kettődik napra, mint a' *Tripartitom* mondgya. *1. Tit. 33.* Nem-is szinte minden szakadásnékül, mint az említett *1527. esztendei Ötödik Articulus* tartya; Es jollicher közönseges képpen minden hatalomrol valo *keresetek* bizonyossá tévő *Idézet* által indittatnak, a' mint a' *Negyedik kérdésben* feljegyzők, és a' *Tripartitom-is* nyilván tanítja, *2. Tit. 71. circa medium:* mindazáltal mivel ezekben-is az *öt Efelekben* a' köz vallatás meg-engettetik, *juxta 1. vlad. art. 56.* Izüklég hogy az egygyen kívül azoknak más *Terminussis* adásék, mely szinte annyi, mint ha az másodikon levélelt vinné. elő. Kiről tekints-megh aláb, *5. Kérd. Kilenczedik Részében;* és a' *betediket az ötödik Részében.* Es azokban a' Prokátort meg-hiharnié; lásd aláb *25. K.* a' nyoltsadik *Részben,* a' vége felé.

VIII. Kérdés.

*Mi kívántatik szükségképpen az Hatalomról
való Idézetben?*

Elsőbben ezek a' czikelyek kívántatnak; *Assumptis secum &c.* az az, *Felvévén maga mellé:* mely annak jelen létét jelenti, a' ki maga mellé másokat fel-vőtt. *Missis & destinatis &c.* azaz *El-küldvén,* és *el rendelvén,* mellyel, az *El-küldőnek* házánál létét értjük az történet szerint esett dolgokban; az szántszándékkal valokban penigh távol létét-is: mert a' hagyás, parantsolás azokrol-is értetik, a' kik jelen nintsenek. *Másodszor* ezeknek is ot kel-lenni *Im & Ad:* az az, *Reá,* és *Oda,* mely tsikelyekel, mind annak a' ki másokat maga mellé vésszen, s-mind azoknak a' kik reá küldetnek. s-mind penigh annak, a' ki más parantsolattya-boltselkedi, reá valo meneteleket, és azon helyben jelenlé-

reket jegyzi. Mellyek hogy ha a' keresetből ki-maradnak, le-fűll
a' Pör. 2. Tit. 82.

Holt vedd észrebe. I. Hogy az *Afzonyok* a' hatalomért akkor
Idéztetnek reá, midőn a' *Hatalom*, mellyért idéztetnek, magok
személyére nézendő Jóságokban élők, és midőn gyermekek
Tutorjágáé viselik: azon küül nem, hanem helyettek a' Féjtek
avagy urok idéztetnek. 4. *Vlad. art. 14.* Egyéb dolgokban ő
ket is közönfészen reá-idéznek. II. A' clausulával való Idézet,
mely egy értelemmel s akarattal szokot volt kelni, immár el-
romlott, és sem feletégek, sem Annyok, fiok, Nénnyek, hugok
a' Nemesseknek, nem idéztetnek ő. *Matth. art. 13. Et 1. Vlad.*
art. 58. hanem ha ahoz, a' miről idéztetnek, egyenlő Igaságok
vagyon. III. A' *Tiszviselők*, a' Hatalomért, azon *Tisztből* idéz-
ternek, melyben a' hatalmat tselekedik, és ha el-érik, ugyan
azon *Tiszt* alatt való Jokból kel mind a' *Pereső* s-mind a' *Birtok*
meg-elégíteni, a' magok részéről. Az *Tisztartokat* penigh, az
urok, hogy ha nem az ő hágyományokból esett a' hatalom,
meg-foghattyák, mind addighig mig éteget téfznek. 2. *Tit. 4.*
Es az uroknak hűtrel kel magokat menteni, ha azt állattyák
ellennek, hogy az ő parantsolattyokból lett a' hataló: és a' kár-
rol magokébol eleget revén, azután azt a' *Tiszviselők* őn meg-
vehetik. 1. *Vlad. art. 24.* Az mint alább-is meg-fogjuk mon-
dani 27. Kérd. a' 9. Részben.

IX. Kérdés.

A' ki valakit idézni akar, mit kel tselekedni elsőben?

Meg-kel jól hánni vetni magában, s-végére kel menni, az
dologh avagy *Kereset*, mellyet más ellen akar indítani, [a' Pör-
nek avagy keresetnek, Első részében 8. kérdésben mondot kü-
lombözés szerint,] mellyik *Birohoz* tartozik. Es végére men-
vén, mennyen oda a' *Birtájához* avagy *Itélő mesteréhez*, és a' dol-
got volta képpen adgya eleibe, és azon *Cáptalamra* vagy *Conven-*

Clascula

officiates

re, kinek járáfában lakik, vegyen tőlle *Idéző* avagy *Reá hívó levelet*, és a' *Cáptalan* vagy *Conventbéli* személy által idéztesse; Az utá az *Idézet*ről vegyen *Relatoriát*, melyet arra a' Törvény Napra kire az *Idézet* lőtt, magánál tartson és őrizzen-megh szorgalmasan.

It *tanulá-meg ezt is*, hogy az *Idéző* levélnek *Mását* a' *Cáptalanból* és *Conventből* parantsolat nélkül is ki kel adni: *art. 58. anni 1550.* Jollehet most már ezt ilyen képpen szokták magyarázni, hogy a' *köz* *Idézetteknek* *Mását*, az *Idézetbe* *Prefigált* idő után is, azaz, tizenötöd nap után is egész czítendő forgáfa alatt ki kel adni parantsolat nélkül is; de az el-telvé, avagy midőn a' *Felperes* főképpen a' *Tilalomban*, az *Ok-levelet* még ki nem vőtte volna, külföldben ki nem adgyák, hanem *fejedelem* parantsolattyára: a' mint az *Idéző levélnek folyása* is meg-mutatya.

X. Kérdés.

Miképpen és honnan kel az Idézetnek avagy Reá-hivatalnak lenni?

Közönégesen szemtől-sembe szokot lenni, hogy ha az idézendőt személye szerint találhatták; ha pedig úgy nem találják, házárol, és szokott lako helyéről is idéztetik. Mind-azáltal ha valaki vagy *Pénzt* nem akarna fel-venni, vagy *Zálagot* viszá erefszteni, avagy *Jegyruhát*, *Lány Hegyedet*, *Manyegezői ajándékot* fel venni nem akarna; az ollyant, né személye szerint, nem is házárol kel-idézni, (: mert úgy diáján maradna az *Alperes* ellen:) hanem *örökös* vagy *Zálagos* *Jotzágaból*, ha vagyon, ha pedig niutsen, házárol is idézherni. *z. Tit. 24.*

It *vedd észre*de: Hogy néha, (: a' mint már gyakorta történik:) midőn a' *Cáptalan* sem magár az *Idézendőt*, sem penigh hozzá tartozóit nem találhattya, s-házához is az *Idézendőnek* benné botsáttatik; olykor a' kapuján avagy ajtaján keretszret von

*Idézetről.
Rea hívatal
=zol.*

Castro

ván, avagy egyéb bizonyos Jelt tsinálván, s-annak utánna az szerint vivén válasz rolla, helyes léfzen az Idézet; mert nem az Idézőtől, hanem magától az Idézendőtől tartozó. Itol lett a' fogyatkozás, ki miat az Idézet egyő képpen végbe nem meherett.

XI. Kérés.

Az Idézetet, és annak Rékteriját minéanti okokból szállíthatták-le?

Abbol hogy ha nem úgy írják a' mint kellene: fel nem jegyzvén az Idézet személynek, a' mint tsak im most mondok, *Helyet*: avagy az *Időt*, és *Személyt*, mikor, hol, és ki által lett az Idézet; felné írják. *Holott ez is tartis elmédbe*, hogy efféle Idézet vagy Réahivatal tsak szintén azok által szokott lenni, a' kik miéink, s-hozzánk tartozok, avagy hatalmunk alatt vannak, ugymint *háznak népe, szolgánk, szolgáink, Jobbágynk, fellyérink*, és egyéb velünk együt lakok által, kiktől, tudi illik, efféle Idézet nékünk értésünkre avagy tuttunkra lehet; mert külömben, hogy ha idegenek s-nem hozzánk tartozok, mégh ha vér szerint való atyánk fia által lenne is, nem léfzen semmi ereje. A' *Helynek is* pedigh arra illendőnek és alkalmazottnak kel-lenni; mert Szentegyházban, vagy egyéb szent helyen, Imátságnak, predikácziónak, Miének helyén, nem engettetik-mégh az Idézet: a' mint Eperjess egy Nemes aszont a' Templomban idézvén, és az után abbol fogátt tsinálván, leszálla az Idézet; mivel a' szent helyek, oltalomra s-menedékre valok inkább, a' benne lévő Isteni tisztelerért: a' mint a' *Szent László Decretómban* megláthatni, *lib. 3. cap. 4. & 5.* és a' *Kolomány Királyéban. lib. 1. cap. 84.* ahol noha megh büntetődnek ugyan, mind azáltal könnyeb büntetéssel hogy sem külső helyen. Jollehet a' *Polgári Törvény-Tudok*, és *Decius* is a' Szentegyházba lévő Idézetet helybe nagyák; mely az *Christus Urunk* Sentenciájával le-

Endekton
-jűb az

Kihaltak
szegények
LXXI!

jával ellenkedik: mivel ő szent felféje a' pénz váltokat, s-egyéb kálmárokat, kufárokat és kereskedőket a' Templomból kiűzé. *Luca. 19. Matt. 21.* Szent *Agoston*-is azt írja, Az Imádkozó helyen, ugymond, senki egyebet ne mivellyen, hanem azt csak, a' mi végre építettett, és ahonnét vőtt nevezetet-is magának. *Ideiről* penigh az Idézetnek lásd aláb a' 12. kérdést, a' negyedik Részében.

HARMADIK RÉSZ.

De Proclamations

A' Szollitáírol.

I. Kérdés.

Mit kel mivelni a' Felperesnek, előjövén a' Törvényes
Octávák ideje?

De Proclamatione.

Azon Itilő mesterrel, a' kitől az Idéző levelet vőtte volt, ugyan azon Idéző levélre, avagy annak Rélatoriájára, s-egyéb levelekre-is, kik arról szólnak, miben állott volt meg utolszor a' Pör, irása reá *Keresesinek* Sommájár, és abból osztán szollitáísa ugy az Alperest, hogy a' Biro irása avagy levele mutatás-fék-megh mindeneknek. *4. vlad. art. 5.* Azon Itilő mesterrel mondom, nem annyira személyére, mert az gyakorra változik, mine Tisztire nézve, mely állandó és halhatatlan szokot lenni. Es hogy ha az utolbszori peresnek nemzerféget az elsőre kel-felvinni; avagy az első pör kezdőről az utolóra kel szallítani a' pört, azokat szorgalmatosan fel kel jegyeztetni, hogy annak utánna a' Pör a' miat le ne száljon. Mint ide alább-is az ötödik kérdésben meg-tekinthered.

II. Kédés.

A mely Törvénybéli Jegyzések levélbe nintsenek foglalva, azok felől mitsoda értelmbe lehetünk, és lypör folyást azokkal
indithatunk-e?

Sokan

Sokan efféle *Jegyzéseket*, haszontalanoknak, és továbbára semmire kellőknek mondgyák lenni. Ellenbe ismét fokban, nem szinte általlyába mondgyák haszontalanoknak, hanem választást résznek, és a' mely Jegyzések a' felperesnek *köz fogásról* vannak írva, azokat hátra vetik; a' mellyek penigh a' *Keresetnek avagy ügynek* valófágát és érdemir illetik, ugymint, hogy ha a' *Keresetnek* s. derék egybe-feleleteknek modgyárols-rendiről jegyeztettek, vagy pedigh arról, miben állot-megh utolszor a' Pör, mitsoda törvént tőttek, s. minémű Sentenciát mondottak felőlle, és miképpen botsátorták *köz tudományra*, avagy a' Hűnek le-tételire, s. mint erefztették *Táblára*, avagy egyéb minémű dologban szakadot-megh a' Pör; hogy ha, a' mint mondám, effélékről vagy on az *Jegyzés*, és nétalem tsak ugyan valami oly akadály miat nem írhattak derék levelet rolla, ez illyen *Jegyzéseket* nem tartják haszontalanoknak; hanem megh lévén magyarázva az Jegyzésben, eleiről fogva, az urolso sentenciáigh, medigh alá szállott, avagy a' mely kárban utolszor megh állott a' Pör, azt tartják, ez illyentől tsinálhatnak *Pör felállato levelet*. A' mint eszt ugyan helybe is hagyák, *Kassa városának* Pöriben, *Szilvás nyfalvi* némely nemcsék ellen, *Eperjes octavan 1611.* esztendőben, mind a' Táblán s. mind Palatinus V. előtt: mivel rész szerint az Ember halál dolgából Palatinus uram eleibe appellálták volt, rész szerint pedigh, a' menyiben az *Iktatást* megnem engedték, hanem az iktatando Jozságot hatalmasul elfoglalták volt, annyiból *köz tudakozásra* botsátorták volt; még is mindazáltal semmi derék levél arról nem volt írva közel hufz esztendeigh; nem is volna, ugy mondnak, illendő, azon dolgot annyiszor ujjobban elő számlálni, és azzal időt vonratni; avagy, egy ortal már törvény szerint el-igazodott dologra kétséget hozni, és az előbbi Biro-pak is hitelt nemadni: kiváltképpen midőn nyilván ki-mer-szik hogy

olosa

szik hogy azon Biro keze-irása rajta, és az Jegyzések folyása is nem irkált, firkált, vakarezált, és idegen kéz által is nem mozdítottatott-megh.

Melyben ezt kel főképpen *Eszünkbe venniünk*, hogy midőn effélében *Párt* kér az Alperes; tegyen tudomást a *Felperes* Prokátora, hogy ő minden efféle Jegyzéseket *Másjára* kértnek akar tudni, és arról, az ő részére, bizonyágul levelet is kéván hogy adgyanak.

Ez ilyen dolgokrol valo *Fogások* szabad-e nem-e kérdőre venni, lásd aláb nyoltsadik *Részében* a *Harodik kérdést*. Mindazonáltal jobb mindenkor efféle *Jegyzéseket* a szokott forma szerint, a Birotól levélbe ki venni, mivel efféle Jegyzések könnyen el-tévedhetnek, s el-is szakadozhatnak, és a Törvényben is nem adhatni mindenkor bátorfágos hiteltt efféléknek; és jollehet gyakorra a dolognak valósága és érdeme fel-találtatik benne, mindazáltal, hogy ha az, a mint mondók, ki talált valamiképpen maradni, a *Pör* le szál, és oda megyen vissza, ahol el-kezdődött volt: A mint Szamoborrol valo *Pör*ben meg-is történt, Groff Erdődi Támásné Anna Mária dolgában, a *Fiscus* ellen. 1591. esztendőben. Még a Biro levélben is, a rögzött szokás szerint, mindenkor *levelekről* vagy on emlekezet nem *Jegyzésekről*: midőn így irják; Némi némő leveleknek tartása szerint. &c. Annak okáért efféle Jegyzéseket mindenkor szokott forma szerint valo levélbe kel-kivenni a Birotól.

III Kérdés.

Efféle Pör kezdő Biro-levélben, az utolsó pör kezdőről kellé alá-hozni mindenkor a Pört a jelen-valo utolsó Fel-Pöröfye?

Közönséges szokás szerint, a mostani Törvény tudok vétekedése azt tartya, hogy ugy kel-lenni: Mindazáltal ha szint az első pör kezdő-ől izállittya is alá néha, meg magyarázván azt.

ván azt is, kiken forgot középbe, az sem árt sem használ, a Pörnek folyására nézve semmit is; hanem csak mint valami Historiának elő beszéllését, bősülnének okáért, és a' nemzetségnek tekinteriért szokták oda tenni; mintszinte a' *Fassókban* és *Prokátor levelekben* is, a' Nemzetiségnek eredetir s. hasznatit gyakorta fel szokták jegyezni. Ha péniglen az utolsót vagy középső pereseket ki hadgyák, efféle alá szállítás helyes nem lévén, és a' miat a' Biro levele is erőtlenné lévén, s. le szál. II. ilyen Törvény ön az ő *Fellege Tábláján* az Eperjesi *oktáván*, Bánfi Clára Afony dolgában Hotaonnai István ellen, 1611 *esztendőben*.

Holott *meg-tanullyuk*. *Elsőben*; Hogy ha annak előtte a' Pört alá szállították volt az közélb lévő személyre, s. folyásba a' dolgh nem indult, vagy azért, hogy az időalat, az a' személy meg-talált halni, vagy penigh egyéb képpen el allot mellőlle, olykor az elsőről kezdhetik az alá szállítást, más Terminuson. *Másodszor*; Hogy a' keresetnek efféle alá hozása, avagy az első Pörkezdőnek halála miat szokot lenni Maradváira, vértégre nézve; avagy *vétel* által az Idegenekre is, midőn pénzel, vagy egyéb akarmi uton jutnak hozzá.

Licenz: Ludi-
gálom.

IV. Kérdés.

A' Pör-Kezdő Biro levelemitsoda?

Az, a' kiből az *Alperes*, az Irilő mester által, ki előt a' dolog forogh, *megh-szollittatik*, a' véghre, hogy az *Felperes* keresetire *megh-állollyen*; melyben az Nemzetiségnek rendel alá hozásár, és a' keresetnek is az utolsó pöröről a' jelen valora, alá szállításár, s. utolsó folyásár is, a' mibe *megh állott* volt a' dolog *megh kel* magyarázni, arról írott levelek által.

V. Kérdés.

Efféle Pör kezdő Biro levele el-romolhate, és mikor?

Igenis el-romolhat s-leszállhat, kiváltképpen három okbol. *Nota*
 Első. Hogyha, a' mint mondok, az Nemzetiégh alá szállását s-
 jövését, az utolsó pöröfről a' jelen valora, jól meg-nem írják. *Pro Joan*
spál
 Második; hogy ha azonképpen a' keresetnek utolsó folyása vilá-
 goson meg-nem magyaráztatik, és a' miat a' mostani-is nem
 veheteti jó eredetett; Harmadik. Hogyha a' keresetnek alá izál-
 litására, midőn főképpen pénznel vagy egyéb képpen jutott va-
 laki hozzá, nem léfzen jól megh-magyarázva.

VI. Kérdés.

Mitsoda tulajdonfága vagyon az ilyen Pör felállato
Biro levélnek?

Ez tudni illik, hogy minden Keresetekben s-azoknak min-
 den folyásiban valahol azok találatnak, a' Törvény előtt,
 mindeneknek még a' bíróságok le-tételének-is előtte, (za-
 bad azok ellen veretkedni, és fogásokat tenni: mert a' terhek
 vagy Bíróságok le-tétele után, vagy ha eléb egyébről téfzen ve-
 tétkedést, azt tartják felölle, hogy már azokat az Alperes jóvá
 hatta, s-továb nem-is engedtetik, hogy azokra vífza téihessen.

VII. Kérdés.

Mitsoda a' Szollitás, és miképpen szokott lenni?

Nem egyéb, hanem a' Törvényekre rendelt *ottváknak*
 idein, az első naptól fogva, a' huszonkilenczedik napig, az
 ország-Birája, vagy lílő mestere által, ki előt az kereset forog,
 a' Szék háznak Tornáczában, az Alperesnek az elő állásra, fel-
 ízoval való hívása, nyilván és mindenek láttára, két orakor
 dél-után; elsőbben négyen, az után három egymásután való
 Törvényes köz napokon; Holot ezt *Eszedbe vedgyed*, hogy az
 huszonkilenczedik nap után meg szünik a' szollitás, mert azon-
 kűül, ha az utolsó rizen-egy Napok alata' *Rea-nem jövetelés Sen-*
cziaikat ki nem adnák, tsak fűstbe kellene mennick.

VIII. Kérdés.

Hányféle a Szollitás?

Háromféle; *Első* midőn, a' mint tsak most mondám, Réá nem jő, s. nem-is felel senki. *Második*: mellyet a' *Másfára* vételre való Szollitásnak idein, az Alperes réanem jőveteleért, a' székház Ajtaja előtt ki-kiáltunk; és ezt így nevezük: *Proclamatio prima extradata*. *Harmadik* szollitás a' *Másfára* vétel után szokott lenni, elő álván ugyan vagy maga vagy Prokátora által; tsak hogy midőn meg kellene felelni, akkor nem ál elő; s-czt-is a' Székház ajtaja előtt kiáltják ki, és ezt így mondgyuk. *Proclamatio secūda extradata*. Némelylek pedig tsak így nevezik: *Mágános első szollitás*. *Másfára nem vételért másod szollitás*. *Másfára vétel után a' nem felelésért harmad szollitás*. az az. *Prima simplex proclamata*. *Secunda, ad non Par, extradata*. *Tertia Post par, an nullam responsonem, Adjudicata*.

Ahol ezt *Taris elmédbe*: I. Hogy az *Első* szollításra való *Sententiát* Itilő mester uramék ki adhatták a' *Törvényes* székházon küüll-is, meg lévén elsőbben a' Szollitás kún a' Székház Tornáczában. A' két utolsó Szollításra pedig, a' Székből kel kiadni a' *Sententiát*, ahol a' mint mondám, meg-is szollitják. II. Hogy efféle *Sententiáknak*, kivált-képpen a' derekás pő: ökbén, kikben a' dolognak vége szakatta forog, nem egy, hanem több Itilő mesterek vetik kezek irását alája, és az ablakonn-is értelmess-világos szokkal szokták ki jelenteni *6. Matth. art. 20. 1. Vlad. art. 69. Et. 4. Ejustdem, art. 12*. Ide aláb pedig lásd a' *Második Kérdést* kilenczedik *Részében*.

IX. Kérdés.

Miképpen szokták az Alperest fel-jegyezni, midőn a' szollitásnak idein elő nem ál?

Imez czikkel: *Nemo* az az. *Senki*, hozzá révén imez szám-lalo igiket-is

láló igiket is: *Elsőben, Másodszor, Harmadszor, Negyedszer,* a' négy első Napon, de azután *következőkön,* mindenkor csak három Napon.

X. Kérdés.

Ebben a' szollításban a' Ben-tiltás miképpen szokott lenni, midőn az Alperes elő nem al?

Az első három napon, ha azon napon éla' Ben-tiltással, terehnélkül szokott lenni; A' negyediken pedig Három forint terehvel. Az után következő napokon, mindenkor két két nap, terehnélkül: Harmadikon terehvel. Holot ezt jegyezd meg, Hogy a' Red-nem-jöveteles Sententia levelet Tized-nap előt ki nem kel adni, hogy az alat a' Peresek érkezhessenek reá, és a' Sententiát a' szokot terehvel tilthassák ben. *Art. 39. Anni 1545.*

XI. Kérdés.

Ezek után valonapokon, avagy a' Pör folyásában, Ben-tilthatnic mind hármata, és mitsoda terehvel?

A' két első azon nap, terehnélkül, az után Tiz nap alat, szokot terehvel tilthattya-ben, s-az Sententia levél árrának, (mellyet nétalám az alat meg irtak) meg fizetésével, mert a' mint a' Törvényező köz nép szokot szollani, *Ben-hált már az Itilömefernél.* Tized nap mulva pedig levél által, az az, Tilto levél ereivel áthat eleibe, oly *Capitulum* Vagy *Convent* által kinek járában lakik, avagy csak találtatik a' felperes. kikben noha az Alperes a' meg irtt *Sententia* levelet magához vévzi; mind az által vívza térvén az eleire, párt vévzen mind abban s- mind a' *Pör-indito* levélben. A' harmadik ezen formán nem romolhat el, sem pedig Eltiltással sem áthatni ellene, hanem: gaz tételre mégyen, kinek *Fegyveres ellenzéffel* szoktak eleibe állani, mind azért, hogy már azt harmadszor az közönséges szokás

sem engedi meg, s mind pedig azért is hogy az Máffára vétel-
benn is jelen volt, és ilyenképpen a ki azon *Terminus* alatt jele
vagyon, nem engertetik, hogy Tilalommal élhesse. *Lásd. 5.*

Rész. 1.
Kérd.

Rész: 1. Kérd.

XII. kérdés.

A Káptalanok vagy Conventek által El-tiltott Sententiák-
nak Terhet, avagy azoknak is, a kiket mindgyárt

Ben-tiltnak, miképpen szokták le-tenni?

A mely *Sententiát* mindgyárt *Ben-tiltnak*, annak Terhet
mindgyárt a ki kiáltás idein minden haladéknélkül le-
tenni. A melyet pedig *Tilto levél* erejével tartoztatnak meg,
az *Első Levátán* meg felelvén az Alperes, ilyenképpen *Depo-
nit hodie* az az, *Ma le tévzi* A másodikon hozzá tévén *Pro-
tum*, azon második *Levátán*, és azon napon, egészen az terhet
le-ke-tenni minden haladéknélkül. E' szerint Ión Törvénye
ujfalusi Andrásnak Nyitra Vármegyében lévő egy Erdeinek
el-foglaláért, Nyitrai Püspök Uram ellen, *Posonban* az ő Fel-
sége *Tábláján*. 1612. esztendőben: Jollehet fokoknak vélke-
dése szerint, mint hogy a *Tilto fel*, arra já-lyá magát *Tilto leve-
lébe*, hogy kézza' terhet le-tenni, ahoz képest, le is kellene
tenni mindgyárt, annyival inkább, hogy a *Tilto levélben uj-ite-
let is* vagyon, melynek minden egyéb dolgok elő, az *Első
Októván* elő kel. *1. Vlad. art 52.*

It ezt is *tanold meg*: Hogy e' *Sententiáknak* terhe *Tizen-
kér forintot* tévzen, melyet levél árának is szoktak
nevezni Az *Ben-tiltásnak* pedig terhe, mind annyi
háromforintot tévzen, valamennyin vannak
az El-maratt személyek.

NEGYE DIK

Vide
127.

Sententiák
on 5

127.

Prohibitió
on 3.

127.

NEGYEDIK RESZE.

A' Máffára vételről; Törvényes fogásokrol, avagy Ellen-
vetésekről, és azokbol osztán a' Pörnek Le- szállá
sáról, Továbbra- halasztásáról, avagy ugyan
El-romlásáról-is.

I. Kérdés.

A' Máffára-vétel mitsoda?

Nem egyéb, hanem a' Keresetnek, és egyéb Törvény szinire elő hozot minden leveleknek, Ország Törvényes- szokása szerint, az Alperes által egyizeri Máffára kérése, s- meg- is adása, a' végre, hogy abból értse s- tanullya meg, mit számlált ellene a' felperes, és ahoz- képest tudgya magát oltalmazni ellene. *Art. 56. Anni. 1550.*

Holot *Ved eszedbe.* 1. Hogy a' Keresetnek tsak egyszer szokták *Máffát* adni. *Citatio proximo Art. II.* Hogy az jelen valo leveleken olyan levelek értetnek tsak, kik a' kereset utolsó állapotjáról vannak irva, a' minémő az Időző vagy Réá hivó levél: annak felette *Tilalomról, Ellenzéstől, Új itiletről, Közvallatásról, Hínek le tételéről, Iktatás ellen mondatásról,* s- egyéb ezekhez hasonló dolgokrol írott levelek; kikből osztán a' Pör indító Biro levelét szokták meg tsinalni.

II. Kérdés.

A' Törvény székben, Kérik máffát minden elő hozott Leveleknek?

Gyakorta nem kérik mindeniknek *Máffát*, hanem tsak azoknak a' kiket eléb mondánk. Egyéb leveleket, ha kívántatik meg tekinthetni az Itilő Mester szálálán. Kihez képest

eszin legyen az Alperes, és úgy kérjen Mássát, s-ugy tekintse meg az elő hoztakot, hogy többször azokat Mássára nem kérheti, s-meg sem tekintheti.

It ved eszedbe. Ha az Alpereseknek valamelyike vagy meghalna, vagy egyéb-képpen el állana mellette, és ahozképest annak részéről-is a' Põra' másokra szállittatnék, tsak színtea' Keresetnek alá szállitáfarol kérhet mássát, de egyebrõl nem; mert immár az elõt elébbi Alperes tárjával Mássára vötte volt, s-ahoz képest az ország Törvénye szerint, nem szokták s-nem is tartoznak két uital mássát adni.

III. Kérdés.

A' Privilegiomokban. az az ki-vált magán valo szabad levelekben szoktaké Mássát adni.

Nem; hanemha tsak valami részében, a' menyiben tudni-illik határoffát, avagy ofzrozo Attyafiát illetné. Azonképppen az Mássának Mássát sem szoktak adni; példának okáért, havakia a' kérdõre vött dolgot Mássából akarná meg láttatni, és a' kérdõre vivõ fél a' Mássának Mássát kérné, nem adatik meg neki, hanemha melyékest avagy oldalaslag tsak, hogy a' ravaszág és tsalárdság ne láttassék neki többet szolgálni, hogy sem a' másnak a' Törvény és igazság. Efféle szabad levelekben penig azt keljöl meg-vizgálni ha Törvény szerint költeké és az ország végezése mellé vetvén, azokkal egyezzenké, nemé, a' a' mint a' *Tripartitom* második Rézében, *Tit. 14. 17.* arrol clégedendõ irás vagyon.

IV. kérdés.

A' Mássakérésben mit kel tselelkedni a' Felperesnek: és ellenbe mit az Alperesnek?

Azt tudni-illik, hogy valaminémü levelekkel és levélbéli eszközökkel, keresetinek állatáfora az egész Põrfoltábā akar élni, az Alperes

az Alperes ellen, mind azoknak *Máffával* kínálja meg; hogy annak utánna a' Pör folyásában azoknak *Máffára* kérésével az időt hijában véle el ne mulattassa, avagy kerestetitől is ne marasztalja hátra. Az Alperes pedig, csak hogy inkább el szaladhasson, nem kér *Máffát* minden afféle levelekben, hogy ha mind elő nem adgya a' Felperess-meg nem kínálja véle, hogy *Máffára* vegye. Holot minden levelekben, első tekintettel azt kel meglátni, Törvényes képpen költeké, minden szükséges czikeleket meg rázogatvan benne, a' mint csak fellyebb említők. Annak utánna egyéb fogásokra s-ellenvetésekre kel menni, a' mint majd következik.

V. Kérdés.

A' Máffát hány képpen szokták ki kérni, és ki adni.

Két képpen; *Törvény szerint*; és *mellyékest avagy odalaslág*. *Törvény szerint*, midőn a' Biro meg itéli a' Máffa adást, jövendő bizonyos nappal együt, minden akkori felelet nélkül. *Oldalaslág*, avagy *Mellyékest*, midőn meg itéli ugyan a' Máffa adást, de úgy hogy azzal egygyüt, mint egy oldalaslág vagy mellyékest meg is tartozzék felelni mindgyarást. Mind kettőt hitelesen szokták kiadni a' Biro petseti alat; *pa'ssim*.

VI. Kérdés.

A' ki-vött Máffából, meg-leheté hogy azon Máffát le-szállítsák?

Meg-lehet, hogyha nem egyaránt lészén irva a' derék levéllel, és a' Törvényben a' Biro előt őszve olvasván, valami oly külömbfég találtatik benne: kivált-képpen ha az Biro-is Deákinak kordéra valo irásokat ő maga meg nem menti: ki, mind azáltal azokat mindgyárt magához vissza kérvén, az ollyan fogyatkozást helybe szokta állatni; mellyet szabadon meg is tselekedhetik, hogyha történetből esetnek találtatik. *art. 24.*

Ami.

Anni. 1566. Sőt a' Cápitanis-Conventekből kiadot válasz-leveleket-is, ha mi vétek vagy fogyatkozás találtatik benne, meg jobbitathatni és helyre állathatni, midőn eszében vevén a' Peres, hogy abból néki kára következhetik, a' Szék szinin, minek előtte a' Biráktól meg rostáltatnék, azoknak meg jobbitására ki-kérezdik. *Stylus.*

VII. Kérdés.

A' Mássát kezéhez vevén, mit keltselkedni az Alpereseknek?

Ottan immár maga oltalmazásához kel kezdeni: Elsőb-
benn is valamely *Ellenvetés* által, Az *údonék*, *Helynek* és *Személyeknek* le-írásában esett valamely fogyatkozásból, és egyéb külső-képpen lévő illetlenségekből-is: Avagy tellyességgel meg mentvén magát a' felperes *Keresetjéről* a' pörnek le-szállítással, avagy a' meddig illik időt vontatván, avagy végtére a' *Keresetnek* derekára meg felelvén.

VIII. Kérdés.

A' Fogás avagy Ellen-vetés, mitsoda, és hányféle?

A' Keresetnek valamely környül álló szűkséges czikeliben az Alperes által találatott fogyatkozás, kíván-képpen az *Időnek*, *Helynek*, és *Személynek* állapotjában, és minek előtte a' *Keresetnek* derekára meg-felelne, az Felperes ellen maga oltalmára tett ellen-vetés. Es ezköz képpen, két félének mondgyák. Egygyik *köz-fogás* vagy *Ellenvetés*, mellyel a' *Kereset* le-szál tsak. A' másik *El-ronto* avagy, *El-vesztő* *Ellenvetés* vagy *Fogás*, melly a' *Keresetet* tellyességgel el-veszti és *El-rontya*, az az, anyira fel-fordittya és nyakát szakasztya, hogy az után felnem állathattya. Három félének-is mondhattya, ugymint, *Le-szállito*, *El-halasztó*, *El-rontó* *Ellenvetéseknek*, *Fogásoknak*.

IX. Kérdés.

IX. Kérdés.

Az Idéző levelekben s- azok Relatoriaiban mit kel leg- inkább meg-tekinteni; s- azok ellen Fogást, vagy Ellenzést miképpen kel-tenni?

E' négy dologott. *Elsős:* A Keresetnek elő szám-lálását, ahol így kezdik el. *Qualiter circa: Másodot:* Azon Keresetnek be-fejezését, ahol azt magyarázzák- meg, mitsoda Igassággal s- mi-moddal akara' Felperes az Alperes ellen kereskedni, mely fokképpen szokott lenni. Holot nétalám az Alperes Ellen-vetés által valo mentséget talál magának, hogy azzal a' Tör-vénnyel s- moddal nem tartozik néki meg- felelni. *Harmadikot;* az Idézetben valo Parantsolást, ahol így kezdik: *Pro eo &c.* Harmadikat, a' Bizonyossá tételt, ahol ezt írják, *Certifican, nisi Jominus.* Eötödiket, az Idézetről valo Válasz- tételt, ot, ahol így kezdik- el: *Quomodo ipse &c.*

Mind ezekben azta' modot kel- követni, hogy utol kezd- vén vissza mennyen, a' közellyeb valora, mert megfelelvén mindgyárt a' Keresetre, a' többinek engedni láttatik, s- meg- sem engettetik, hogy az után azokra vissza térjen. Annaku- tána a' fellyeb említett dolgokat, ugymint az *Időnek, Helynek, Személyeknek* környül álló részeit, *mikor, hol és kik által* lett az Idézet, minden ponctomokban meg- kel- jol vizgálni, hánni vetni; Végtére, ugyanezen dolgokat, meg- kel- látni, meg- vadnaké világoson írva, vagy pedig ki maradott valamellyik belőlle. *Utollyára,* Meg- lehet azokat egymással öszve- is vetni, illeneké öszve, s- hasonloké egymáshoz vagy nem, példának okáért, Hogyha a' Keresetben külömbet mondana hogy sem a' Parantsolásába; és a' *Relatoriabann- is* egyébiől tenne választ, mely külömbféleg vagy igyenetlenségmiat avagy az Idézetnek és arról valo válasznak, avagy a' Parantsolatnak, avagy pedig a' Kereset-

a' Keresetnek le-vel szállani: Egyeber-is ha mit találhat, kivél a' Kereset le-szállítására alkalmatosságot vehett, tekintelyle jól meg.

X. Kérdés.

A' Pörnek le-szállítása micsoda?

Elébbi állapotára vissza térése, a' Pörösöknek sem oda sem ide nem itilvén semmit-is. Jóllehet lártam némely dologban külömbet-is, mely efféle illetlen fondamentomból indítván, mái nap sem szakadhat vége: Mellyet semmi-képen nem kel-bé vennünk, mert egy illetlen dologból, ottan ezér illetlentég szokot következni. Es efféle le-szállitot Pört vizont a' Felperes ujjab Idézettel fel-állíthattya, mindazáltal oly okkal, hogy arról végyen bizonyág levelet, ne foghassák szembe, hogy azon egy dologban kétizeri Idézettel parvarosul kereskednék. *passim.*

XI. Kérdés.

Mind egygyé a' Pörnek Le-tétele a' Le-szállítással?

Nem, mert a' Le-szállítás abból szokot lenni, midőn az Alperes oly fogást és ellenvetést téizen, kire nézve, a' Törvénnek itileti szerint, a' Pörnek semmié kel- lenni, minden terehnélkül. *A' le-tétel* pedig akkor léfzen, midőn az Felperes, valami fogyatkozást vévén esziben, szabad akarattya szerint, *lehadgya* Pört, a' szokot hatforint terehvel, (melynek kétréfe a' Biraké, harmada az Alperesé.) hogy a' miat *méltatlan kereseten* ne maradgyon. Ennek pedig első uttal kel- lenni, minck előtte a' Pör tovább indul, és vallatások, s-levélbéli Igasságok elő nem kelnek. *art. 23. Anni 1547.* Es ehcz kel magunkat taratunk inkább, hogy sem a' *Tripartitum* (2. *Tit. 83.*) irásához, mely azt mondgya, hogy a' Pörnek hoszu folyása után, köz vallatásoknak, leveleknek s-levélbéli eszközöknek elő keléck után-is, tsak szintén a' végű Sentenciának előtte, a' *le-tétel* mi-

Depositio &
sondescentia.

A. 6

tel mindenkor meg lehet; mert már a' szokás-is ebből inkább közellit az Ország közönfészes végezéséhez, hogy sem a' Decretombéli iráshoz.

Holot ezeket *Tarts emlékezetben*; I. Hogy az Idéző levél, hát könyű Gira terehvel tétetik. le a' Táblán; mely ugyan annyi forintot téssen: A' vármegyén pedig csak három forintal. *Stylus*. II. Hogyha valami bírágot, vagy a' *Reá nem jövetelért*, vagy *fegyveres ellenzésért*, avagy *Prokátor meg-hívásért* annak előtte fel-talált venni azon Keresetben, annak utánna a' Pörnek *le-tétele* nem engettetik-meg, még a' Sentenciának ki mondása előtt-is. *2. Tit. 83. Azokaért job el-lenni afféle Bírágok fel-vételenélkül*; és ha szinte afféle esnek-is, a' Bírák kezénél kel-hadni; a' prokátor-is penig annyiból várjon inkább a' Pörössétől elégtételt- hogy sem néki affélével kárt tégyen: Mely dologról lád aláb *Ebtődik Részében a' 22. kérdést*. III. Meg lehet a' *Le-tétel* mind Szék szinén, s-mind azon küüll-is, meg tartván annak modgyát és rendit, az az meg igirvén a' Terehnek *le-tételit*, mikor a' Törvény eleibe fog kelni.

XII. Kérdés.

Mi okból szokott lenni a' Pörnek Le-szállítása?

Kettőből kivált-képpen: *Előbbem*, Hogyha az *Időt, Helyet és személyt* jól meg nem magyarázzák, avagy ugyan el hadgyák. *2. Tit. 26. Másod*: Hogy ha a' *Kereset* avagy a' *Bírot*, avagy a' *Helyet, Terminust*, és néha a' *Felperest*-is nem illeti. Ide számlálhattjuk az *Innepeket* is, kik *Decretalis napoknak-is* nevezternek: *Lib. 1. S. Ladislai Regis. Cap. 38.*

Holot, *Vedd-efszedbe*, *Előben*, hogy-ha csak az *Idézet* lészen *Innep* napon, avál a' *Kereset* nem szál-le; de ha akkor *Törvények* szolgáltarnak, általlyába *le-szokott* szállani; mivel az *Innepeken* valo *Törvény* szolgáltatást, mind az *Egy-házi Szent*

*Festés
dis bus
Judicia
pén hutz
vác fót
119
Festés*

Törvények, s-mind a' Világi végeztések tilalmazzák a' mint, *Dist. 2. de Consecr. cap. 1. & seq. Item. 15. Q. 4* Es Szent László Királynak fellyeb emléret Decretomából is ki-tezik. *Má. sodszor*: Hogy e' Decretom értetik a' több Innepekről-is, melyek noha ot elő számlálva nintsenek, mivel avagy az után rendelté az Anya-Szent-egyház, avagy abban az időben nem tartattak Decretalis napoknak; mind az-által következő időben meg kezdvén az Emberek azokonn-is a' Törvény-tételektől magokat fogni, hoszu ideig valo ditsiretes szokásból, méltán ezek-is azok közé számláltathatnak. *2. Tit. 2.* A' mely Innepek nevezet szerént ezek; Kis karátson; Sz: Pál fordulása; Sz: Mátyás Apaftal; Sz: Gergely Pápa; Gyümöltis-olto Bodog Afzony. Ur Napja; Sarlos Bodog Afzony; Szűz Sz Margit Afzony és Mátyr; Apaftalok el-olzlása; Szent Mária Magdolina; Sz: Anna Afzony; Sz: János nyaka vágása; Sz: Ersebet; Sz: Katalin szűz és Mátyr; Bodog Afzony Fogantarása; és ezen Sz: László Királynak Innepe: utollyára pedig az egész *Nagy Hét-is* kivált-képpen-valo áitatosságból.

Ezenképpen voltak régentén a' Romaiaknál-is, *Fasti & Nefasti dies*, Szabad, és Nem szabad napok. *Szabad nap* a' volt, mellyen a' *Pratornak* imez három igit *Do, dico, addico* szabad volt ki-mondani, midőn az Adosfokot, azok kezekbe atták, a' kiknek adosfok voltak, hogy mind éterek halálok szabadfokba lenne, hanem volna honnar adosfágokat meg-adniok. *De minállunk külömben vagyon. 3. Tit. 28. Es ide aláb. 27. K. 9. Rész.* *Nem szabad nap* pedig a' volt, mellyen azon három igit nem volt szabad ki-kiáltani. Kiől Ovidius. *1. Fastor.*

Ille Nefastus erit, perquem Tria verba silentur;

Fastus erit perquem lege licebit agi.

mellyet én Magyar verité igit fordítottam:

Nem-sza-

Értés:
1. az első
szókat
nem, fastus

Nem szabad az a Nap, mellyen nem szólnak három szót:

De szabad, a' mellyen üzheted a' Perket.

Mind azáltal, ha ebben a' Prator vétni talál, abbéli vétkét *Marcus Terentius Varro lib. 5. De Lingua Latina*, megkülömbözteti, így szólván; Hogyha tudatlanfágból találta azokat kimondani, és valakit fel-szabadítván mondotta, Tisztulo áldozattal menekedik ki belőlle; ha pedig tudva tselekette, kérelkedet, ugymond. Q Mutius, hogy meg-tisztulhasson belőlle; menyivel inkább tehát most, a' ki lelki-isméret ellen meg-szegi a' Törvényt, érdemes a' büntetésre? Erre nézve tselekette *Cajus Flavius*-is, az *Ædilis Curulis*nak Iro Deákja, Urunk *211* éféle előtt 303. esztendővel, hogy a' Piacz körül e'-féle Szabad napokat fel-jegyezgette, a' végre, hogy az emberek tudnák, mikor volna szabad Törvénykedni. *Livius*. Mely nállunk nem kívántatik, mivel e'-féle Innep napokat, kiket már Decretálifoknak is mondánk, a' Kalendáriomban, és Sz: László Királynak emlétet Decretomában könnyen fel-találhattuk.

XIII. Kérdés.

Mitsoda az Incompetentia, az az: a' Helynek avagy Bironak a' Törvény-tételre való alkalmatlansága és illetlensége.

Nem egyéb, hanem, a' Törvény szolgáltatásra való méltóságnak és hatalomnak fogyatkozása és elégtelensége; mely miat, avagy a' Felperes a' Keresettől, avagy a' Biro vettetik-hátra a' Törvény mondástól; avagy pedig az Idő és Hely rekesztetik-ki, melyben a' mozdító dolgot akarták keresni.

XIV. Kérdés.

E'-féle Incompetentiák miképpen különböznek, a' Keresetnek Le-szállításától?

Ebben különböznek, hogy az *Incompetentiák* a' Kereset

rellyes mi-voltán kívül vannak, és csak másunnan kívül vetik oda magokat; a' Le-szállítás pedig a' Dolognak természetes belső mi-voltából vagy, és ugyan Ország Törvénye szerént vétetett-bé. 2. Tit. 26. Jollehet közönféges-képpen már most mind kettőt öszve zavarják, e' három körül-álla dolgoknak, ugymint a' helynek, Időnek, és Személynek mi-voltokra nézve.

XV. Kérdés.

Incompetentia Az Incompetenciák közül melyiket kel-elsőbben első venni?

Előbbena' Biro ellen valót; mertha egyébben valamiben a' Biro Törvénytételit el-várod, láttatol immár Őret helybe hadni, és azután könnyen hátra nem vetheted, a' mint *Marantb*: mondgya *par. 6. de Appell*: N. 26. Azért mindenkor és mindeneknek előtte tégy Tudománt, hogy Tudomány-tételnélkül, ne láttassál tsak általlyába mindeneket helybe hagyni, hanem hogy szabad légyen néked-is mindenekről, annak helyin s-Idein ha kívántatik disputálnod és Ellen-vetéteket tenned.

XVI. kérdés.

Lehető valaha, hogy a' Felperes az ő Keresetiben, avagy Judicialisában, az az, Pör mozdító Biro Levelében valamely szót ki-vetessen, avagy meg-változtathasson?

Meg-lehet; de azért tsak általlyába, nem; hanem a' dolog rellyes értelmének helybe kel-maradni; az-is pedig Bírfsággal lehet-meg; és abban az Alperesnek ha kívénnya, a' Törvényből Máffát-is adnak. Mind az-által ha valamely Alperes tsak köz-képpen marad-ki a' Keresetből, vagy Judicialis-ból, annak jobbitása meg-engetterik Bírfság és Máffa-adásnélkül-is.

XVII. Kérdés.

A Keresetnek Idejét mivel vontattathatták és halasztathatták más időre.

Ezekel: Midőn a' Máffára vérelről az Alperest meg nem intik; a' mint már a' 4. Kérd. meg-mondottuk. A' Pap Uraknak esztendő forgása alatt engedtetet Haladékal. 2. Tit. 50. Azonképpen az Arvák-is az olyan ügyekben; mellyek árvaságok idein indítottak. 1. Tit. 129. Az Eőzvegyek ellen való Keresetek-is függőbe állanak esztendő forgása alatt, a' végre, hogy az alatt meg-holt férjeket bánatos könyvezéssel gyászolják. Haladékok vagy azoknak-is hon nem létek miat, kiknek Ország Vég-zése szerént engedtetett Haladék; ugy-mint a' kik Ország határis küül, Táborban; avagy egyéb Fejedelem vagy Ország szolgálatyában vagy Követlégben vannak; avagy bizonyos időben, többekkel egygyűrt hádba-menvén. Tábori állapotban foglalatoskodnak. Ezek közül, mind az-által, ha valamellyikkel nem jól élne valaki, nyelv váltásgon marad érette. 6. Matth. art. 6. & 1. Vlad. art. 71. holot a' Könyv szélyinlás több helyeket-is.

Egyéb dolgok miat-is adatik néha a' Továbbra való Halasztás; ugy-mint Nagy ár-vizek miat: súlyos betegség miat: és néha Lova betegsége miatt-is, hogyha máfra szert nem tehet: Annak felette El-halad a-val-is, ha kit a' Latrok vagy Elléfégi el-fognak, meg-sebhetnek, meg-fosztanak, avagy meg-ölnék; tsak hogy efféle mentlégét hiteffe-el illendő-képpen. 2. Tit. 59. Es oda aláb 4. Kérd. 10. Rész: Továbbra halad néha valakinek, hon lévő foglágával-is; mivel a' Foglyok holtak gyanánt tartatnak. Ellenlég kezében lévő Foglágrol olva aláb. 22.

Kérd. Országos Gyűlések idein-is sem a' Táblán, sem a' Szent Széken, sem a' Vármegyéken a' Törvények nem folynak. 6.

*Emenda
Lingua*

*Rationabilis
Examinatio*

*Tempore
Comitia
Vlad.
Silentium*

Vlad. art. 12. Azon-képpen Aratás és Szüret idein a' Törvények megszoktak állani. art. 20. Anni 1553.

Hadi időkben-is halgatásban vannak a' Pörlekedések; art. 10. Ladisl. Post humili. & art. 78. anni 1596. Item art. 46. anni 1599. Mellyet régentén, ez Ige által (Dormio) Allysom, szoktak volt je. lenteni: a' mint ifjab Scipio Africanus idejében, Születés előtt 146. észkendővel mondgyák vala; Dormiánt hodie leges: az az; Aludgyanak most a' Törvények: mivel az ő Capitányfágában a' Romaiak a' Hadakozásokban foglalatoskottak inkább, hogy sem az Törvények szolgáltatásában. Azon-képpen Juvenalé, 98. észkendő táján Urunk születésének, Julius Császár halála után 147. észkendőben a' Julius Törvényét, ki által a' Házasfág-töröknek kel vala büntetődniek, ilyen szoval kiáltotta: Ubi nunc Lex Julia, dormis? Hol vagy most Julius Törvénye, alu-szolé?

Ennek-felette Időre s. Seriesre nézve-is marad egy Pör hátráb a' másnál. Időre nézve, azért mert minden Kereseteknek, az Ország végezése szerént, Idejekhez képest, az az, az Idézettől fogvást való Régiségekhez-képest kel elő-kelniek. Art. 51. Anni. 1550. & 4. Vlad. art. 3. mert nem illik, hogy az ujonnan indult Pörök meg-előzzék a' Régieket. Seriesre az az, Rendre vagy Szerre járásra nézve azért, hogy Egy-féle ügyet, más felé-vel ne zavarjanak őszve; se pedig az egyenlőköt meg-előzve, egyiket a' másiknál előb ne vigyék-elő, hanem ki-ki az ő tulajdon szerin és rendin maradgyon-meg, nem lévén ezaránt semmi tekintet sem a' Birákra sem egyéb Személyekre. Azokáért Előbbena-derék dolgok kellyenek-elő; azok után az aláb valok; az az; leg-előszőr-is a' Jozság dolgainak. (Joltehet e' szokást némellyek nem jóvallyák) az után az őt Effeteknek; harmad rendbe egyéb Hatalomrol való Kereseteknek adassék (szer)

Nota diligenter

Ordnung
1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1.

szér: Kihez képest jobb e' mi mostani rend-tartásunka Törvények elő vételiben, hogy sem elein volta' Régiéknél, kik valami edényből avagy vederből ki-vont sors vagy nyil szerint vőrték elő a' Törvényeket, mint *Budaw* tanította, in *Pandectis*. Innet vagyon *Virgilius*nal is imez vers;

• *Nec verò hæ sine sorte datus, sine Vindice Sedes*: az az

E' sints Rend-nélkül a' Szék nap, sem pedig Sors-kül.

Ezekkel pedig a' Pör le nem szál, hanem tsak az ő tulajdon Ideire és Rendire vették hátra. Azokáért, ottan mindgyárt, mihelyen hallod hogy a' Törvényes Széken meg-szollitnak, az emléket utolke két *Incompetentia* vedő elő oltalmadra.

XVIII. Kérdés.

Mitsoda dolgokkal romol ugy el a' Kereset, hogy soha továbbá talpra ne állhasson; és az Idő-mulás is mitsoda?

*Definitio

Prescriptio
pudest.*

E' kettővel, ugy mint az *Idő-mulás*sal és *Patvarral* ugy el-romol és fel fordul a' Kereset, hogy többé fel nem állathatni; kik köz-képpen már *El-ronto* avagy *Fel-fordito* vagy *Meg-fojto Ellen-vetéseknek Fogásoknak* mondatnak: mivel a' mely ügyben találtnak, azt tellyességgel fel fordították és meg-fojtták. Az *Idő-mulás*st pedig némelyek oly *Ellen-vetésnek* mondogyák, mely a' Törvénytől határozottatott idő bé-teléléből áll, kivela' *Fel-peres Kereset*ni el-romol.

*Prescriptio
atque
Calumniæ
Exceptiones
Peremptoria.*

A' mi *Tripartitumunk* szerént pedig, az *Idő-mulás* a' Törvénytől rendeltetett idő szerint való határnak bé-telleyesedése, a' jofzágoknak Törvény szerint való mind meg-tartására, s mind meg-keretése. *1. Tit. 78.* az az: Az *Idő-mulás* oly határa a' Törvénytől rendeltetett időnek, mely alatt szabad valamely jofzágot mind magánál meg-tartani valakinek s mind mástól meg-keresni; mert valaki annyi idő alatt valamely jofzágot bé-

K keségesen

kefégesen bir, időt tölt benne, az az, tellyes Igazságot szerez magának annak bírására: a' más fél pedig, a' ki néta'lam valami igazságot reméllerte volna hozzá, halgatásával azt tellyesféggel elveszti. Es ilyen képpen tudván vagy remélvén valaki, hogy valamely jószágban időt töltött, Idő-mulása fogh, melynek bé-telését ha meg-bizonyíthatja, meg-mennek a' Felperes Keresetűtől: Ha pedig az Idő-mulás nem bizonyodik-meg, ottan mindgyárt oda vész annak dolga, a' ki az idő-mulást forgattya és a' Felperesfélelizen a' győzedekem. *1. Tit. 78. & 2. Tit. 12.* mert mint hogy csak az idő-mulásnak erejével akarta Igazságot állatni abbá, meg-fogyatkozvan, nints már egyéb erőfféggé, mellyel gyámolítsa-magát. Azokéert okkal s-gondolkodnak az Idő-mulásra fogni, mert a' ki arra fog, a' Felperes Keresetűt jóvá hadgya, hanem az által csak azt állatrya, mi-okon nem áthat-meg a' Keresetű.

XIX. Kérdés.

Miméni dolgokban forogh az Idő mulás?

Minden-némű el-ador, foglalt, és a' armi uton el-idegenitet jószágokban; Kútály Igazságára nézve száz eiztendőre telvénbé; Az Egy-házi jószágokban negyvenre; a' Nemessékében harminz kettőre. A' Városiak kőzt elein tizen két eiztendőre; most pedig eiztendő s-egy nap forgása alar telik. *el. 3. Tit. 15.* Az heraimak dolgaiban is harminz-két eiztendőre forog-el az idő-mulás. *1. Tit. 78.*

XX. Kérdés.

Az Idő-mulás el-távoztatásában lehet-e valami orvosság?

Lehet, avagy Pör-mozdítás által, avagy Tilalom és Tudomány-tűtő level erejével, melynek hírel s személyek előt, bizonyos helyről kel kelni, és azt mikor kívántatik, a' Törvényben elő-vel mutatni: Mivel a' Pör-mozdítás is harminz-két eiztendőre

*Malala Ca.
citurmi =
tas.*

Professio

Annus 52

*Etis morio
Remedium*

esztendőöt foglal-bé, és ha az alat nem keressük, az után, az em-
léret Tilalom ereivel kel fel-állatni. 1. Tit. 79. és nem általlyába
rsak, mint a' *Textus* láttatik jelenteni, mivel ugy soha nem tel-
nék bé; mely mind a' maga természetével, s-mind az ország vé-
gezésével ellenkednék, mellyek az idő-mulásnak sokat tulaj-
donitanak: A' *Pörlekedéseknek* sem lenne ugy vége soha, mely
nagy illetlenség volna.

A' Várasztak pedig, hogy ha az Idő-mulást el akarják kerülni,
tehát azon naptól fogva, mellyen a' Tilalom volt, a' Tilalom
napját is oda számlálván, viszont minden második esztendő
s-egy nap forgásta alatt Tilalmat tegyenek; 3. Tit. 15. Hasonlo-
képpen az Egy-házi s- királyi Igazság is, mind a' jóságok álla-
pottyában, s-mind azokról való keresetek mozditásában, az ő
határokat meg-tartryák.

XXI. Kérdés.

A' Zállogos Jóságokban; Atyafiak közt; Jegy-ruhák-
ban; leány negyzedben leheté Idő-mulás?

Jól lehet Verbőczi halitást tévén az Idő-mulásban, a' kü-
lomböző személyekhez képest, azt mondgya, hogy arra néz-
ve, a' ki máinak zállogosit valamit, nincsen helye az Idő-mu-
lásnak, mivel ő oly véggel adgya, hogy akár mikor kiválthassa,
valámikor modgya létszen benne: A' miképpen az ő Fellege
Táblája sem adot helyt az Idő-mulásnak, azon zállogos Jóság-
gokrol valo Pör mozditásban, 1610. esztendőben *Posonban*;
mert mint szinte Termézet ereje szerént, minden dolgoknak
oda kel halgatniok, s- azt kel követniok, a' honnan Termézet
folyása szerént valo eredetek vagyon; szintén ugy a' Pör moz-
ditásnak is, azon Jóság állapotját kel követni, a' melyről
mozdittarott: A' Vévőre nézve pedig Verbőczi helyt ad az
Idő-mulásnak; mivel, ugy mond, minden zállogos leveleket,

mellyek az Idő-mulás ideit meg-haladgyák, ha szontalanok-
nak és erőtleneknek kel itélnünk és tartanunk.

Mind-azon-által, mivel mind az Ados-mind a' Vévő, *correlati-
va sunt*; az az, oly őszve folyások vagyon, és ugy halgatnak egy-
mástól, hogy minden állapottyok, a' *Dialektionok* tanítása sze-
rint, egyenlő, ehez képest helyesnek alitom, hogy egyik el-
len se légyen helye az Idő-mulásnak: Mert mint szinte e'féle
zálogotnak vissza vételeiben az Ado fél részéről nincs Idő-mu-
lás, szinte ugy a' Vévő-is, kéts-három Idő-mulás után-is tar-
tozik vissza adni, ha szinte Királyi igazságot szerzetnek volna-
is benne. kikhez-képest nem látom miben tölthetne Időt az
Ado-fél ellen, hanemha a' pénzben, mellyet el kellene vev-
teni, és a' Jofzágot ingyen kellene a' Ado félnek vissza erefze-
ni; avagy néáltalán hanemha az elébbi zálogos levelben töl-
tene Időt, mintha azok már erőtleneknek és ha szontalanok-
nak itéltetnének; és ujabb levelet kellene kérni, kinek erejével
bírhathná az után: kik közül nem láttam ekkédig hogy egyik-
fel-is éltek volna. Az-okáért, mint szinte az Ados fél ellen,
szinte ugy a' Vévő ellen-is nem látom az Idő-mulásnak semmi
helyét: valamint külömbözterre s-hafította; s-akarmint véle-
kedet erről Verbőci. Engem a' fellyeb irott okok s-erőssé-
gek viselnek inkább, hogy sem az ő írása: holot sem szokást sem
példát nem láttunk ekédig csak egygyet-is, mely az ő tanítá-
sár és külömbözteréiét világosítaná és erőssítaná.

Hasonlo-képpen, az Osztatlan Atyafiak közti szinte Idő-mu-
lás, mivel még azon ős Jofzágbán egyenlő köz igazságok va-
gyon. 1. *Tir: 46. & 78*. Az Afzonyok mind az-által és Leányok,
ha valamely Jofzágbán, mely nem illet Leány ágat, a' har-
mintz-két efitendőt békeségesen el-töltik, a' férjfi ágon lévő
Atyafiak ellen Időt-töltnek, mert ez aránt ugy tartanak mint
távol

távol való idegenek. Ha pedig e' féle Jofzág birodalmakí-
vül volnának az Afzonyok, az Ő részeket és igazságokat, avagy
a' Leány negyedik Törvény uttya szerént meg heredhetik, a'
Férfiágon lévő Atyafiaktól, az *Octavas Személyek* kon. Art. 36.
Anni. 1549.

Határ igazításokban sints helye az Idő-mulásnak. 1. Tit. 78.
és 85. annyiból tudni illik, a' menyiből valamely földeknek,
erdőknek, Szőlő-hegyeknek, Réteknek, a' Derekártól, bizo-
nyos részekben lassan-lassan való el-szakasztást és el-idegeni-
tést illeti: mert afféle el-szakasztot darab földeket, az igazán
kőlt határ-járo Levél erejével, a' Fel-peres Hűtő által vissza ve-
heti, az Idő-mulásnak állarása nem révén abbá semmi akadált.
A' Fel-peres pedig ebben a' Hűtőt sem térítheti az Alperesre,
aval hogy effélében az ki-vált törvény volna, sem pedig hogy
előzőr néki hűtőre azt az Alperes nem erőztette volna, mely-
ből a' következnék, hogy a' Hűtő az Alperesre térne. A' mint
Gross Erdődi Tamás V. ügyében e' szerént lőt Törvénya,
Zagrabi Cápatalan ellen, 1610. esztendőben.

38. no te.

Egész falut pedig, bár akármely Határ-járt levélbe légyen-
is bé-foglalva, semmi féle nem rehetni s- el sem foglalhatni, mi-
vel a' meg-ülésnek és izálásnak idein, a' kié a' féle Föld avagy
Határ volt, ellent nem mondor; kihez képest az oda telepet-
tek részére is bizonyos határos rézt kel-szakasztani és ki mér-
ni, a' benne már el-tőlőt Idő-mulásnak erejével. 1. Tit. 85.

Ezen-képpen a' Jegy ruhák s- Leány-negyedek ki-fizetése-
ben sem lehet Idő-mulás. 1. Tit. 78. Sőt a' Jegy-ruhát még az
el-zálogosított Jofzágbol is tartoznak ki-fizetni. 1. Tit. 103.
oka ennek az; mert a' mint az Atyafiak közt, a' vér-szerént
való szaporodásnak egygyesége, ki rek eszri az Idő-mulást, ugy
az házasfág kötele által való egygyesülés is, a' Férfi s- Afzony
közt azt nem izenyedi. 1. Tit. 78.

Es ha szinte meg-halna is a' Felelége; mindazáltal a' gyermeki, ha maradnak, avagy Szüléi, avagy közöttib való Rakoni ez ilyen igazságát meg kereshetik. 1. Tit. 93. & 100. Parázna-ságban találatott Aszonymnak pedig, gyermeki, vagy Artyafiai a' Jegy-ruhát nem kereshetik, hanem csak azon kívüi való Menyegzői ajándékot. 1. Tit. 105. mert a' Természertörvénye szerént is, az Szülék a' fiaknak, a' fiak viszont az Aryának keresnek. 1. Tit. 53. Ennek felette, azon nembőlsgyűkérből álló vér, az nemzetek köz törvénye szerént is, egymáira néz, és egy-má-hoz vonszon mindenkor.

Vér. Vérsz
vonszon.

XXII. kérdés.

Minemő Időkben nints helye az Idő-mulásnak?

Ezekben; Midőn valaki Török, Tatar, vagy egyéb Pogany nemzet rablásába esvén, és onnat idő jártában meg szabadulván, s hazájába vissza jövé, az ő Jovait törvény utya szerént meg-keresheti, nem lévén ez aránt az Idő-mulásnak semmi ereje: Mellyet a' Polgári Törvényben, *Jus postliminii*, Rablásban honnyán kívül tölt igazságának neveznek; kihez képest a' féle Rablásból szabadult, s közinkbe vissza fordult embert, *postliminio reversus*, Hazáján kívüi lévő Rablásból hazajötnek méltán mondhatjuk. *Lib. 1. Instit. Tit. 12.* Ezen-képpen az Egy-házi Jokban is, az Egy-házi Regulás törvények szerént, Idő-mulást nem forgathatni, midőn azalat békérelen idők is találkoznak lenni. 16. *quast. 3. cap. 13. Et. lib. 2. Decret. tit. 26. cap. 10.*

E' pedig, a' *Postliminium*, hogy jobban meg-értsük, oly Törvényes igazság, mellyel az el-idegenedet Jóság, idegen kézből vissza foglaltatik, és régi állapotjára hozatik. *Actione rescissoria*, a' mint a' polgári Törvényesek mondgyák, mint egy által-metcző, avagy Le-tévő Kérésittel, és pör-folyással,

melly

*Postliminium
quid?*

mely annyit térszen, mint mi nállunk az Idő-mulásnak helytelenlége és erőtlensége; mivel e' féle törvénytelen biradalmu embernek igazlaga, orran mindgyárt el-metözödik és Le-téretődik, mintha ingyen időt sem töltöt volna benne, mihe-lyen azon Jofzágnak tulajdon örökös Ura haza-érkezik.

Szilajentor

Avagy a' mint mások mondgyák, e' *Postliminium*, Az elébbi állapotnak, melyben rabfágának előtte volt valaki, éppen valo vissza szerzése, és helybe állitása, szinte ugy, mintha az idő alatt ingyen rabfágba sem lett volna. Igy a' Fiak-is, kik fviu kegyes szer-téből szám-ki-vertet Attyokkal el-mennek, vissza térvén, Jofzágekhoz akár mikor-is hozzájutnak, nem tévén abban semmi akadált az Idő-mulás. 1. *Tit. 79.*

Itt ezt vedd eszedben. Hogy noha a' kik Rabfágban esnek, nem az Idő-mulásnak köszönnyék azt, hogy az ő vissza jövelelekat, minden dolgok helyben maradnak, és vissza térvén hazájokbá, minden Igazságokat és Törvények dolgait elébbi folyatában állapitgyák. 1. *Tit. 16.* Mind az által Haladékal sem lártatnak élni, mivel az ő vissza jövelelek kétes volt. Sőt már köz-képpen mi köztünk, mind az Ellenség kezében esett Rabot, s mind az honnyukban lévő foglyokat, holtak gyanánt szoktuk tarrani. S-nem-is érthetem elégtégesen, honnan vóttek a' miéink ezt a' vélekedést, hanem-ha innét, hogy a' nemesseket, az az, a' szabad állapotban lévő személyeket, hogy ha törvényes képpen nem idézternek, és törvénnel őket el nem érik, senki vadgyára kérétere, kiáltására, sem személyekben sem javokban meg nem bántharni s-kárositharni. 1. *Tit. 9. 1. Ulad art 11. & 12.* Avagy talám azt, az egy máffal ellenkedő dolgok következéséből votték, hogy a' mi-képpen ezek szabadfágoktól meg-fosztatván s-mások hatalmában lévén, nem pörölhetnek senkivel; ugy-víszontag ő vélek-is mások hogy pöröllyenek

pöröllyenek nem engedtetik: és innet, sem ők másokkal, sem mások ő vélek az idő-akat nem pörölhetnek. hanem a' kik idegen rablóságban vadnak, azoknak *Jure postliminii*, szoktak igazat tenni. a' kik pedig honyotban való foglyok, azoknak mint egy ki-gondolt, néminémő függőben álló igazsággal, míg tudni-illik avagy ki-szabadulnak, avagy törvény szerént megfententéztárnak, a' természetben oltott könyöröltelességből szoktunk segítséggel lenni: mivel magától a' Természet másfokhoz jóval s-könyöröltelességgel szokot lenni *Terentius* módáfa szerént; *in Hsaut. ad. 1. Scene. 1.* Mindnyájan emberek vagyunk és semmi emberi dolgot nem kel tőlünk idegennek alítanunk. *Es Virgilius Æneid. 1. Non ignara mali miseris seurrere disco*, az az, Tudom a' szerentsetlen dolgokat, és ahhoz képezt, az lgye-fogyattaknak s-nyomorultaknak segítséggel s-vigasztalással szoktam lenni. Még ha' Pégány Törőkök-is, e'féle csefetekben, a' R'böket vigasztalván, azt szokták mondani: *Manéked, holnap nékem*: annyi sokat tulajdonítanak e' világi áthatatlan és forgando állapotnak, hogy abban részefeknek alitryák ragokat, még minek előttrereá nem jutottak volna. Az Törvényeseknek pedig, a' törvények minden részében; tsak szinte az, a' ki az Ellenfélig kezéből víza nem tért, láttatik mint ha' ekkor holt volna meg, mikoron el fogták; *Toloffanus Lib. 11. de Repub. cap. 15.*

XXIII. Kérdés.

Azokéért az emlétet dolgokból mi jö-ki, hogy az Idő mulás erejével, valamely Jofzagot igazán birhassunk?

E' két dolog: *Justus Titulus*, & *Bona Fides*: az az, Igaz mutató jel, és jó-lelki ismérer. Mellyekről mivel a' mi Törvényünkben semmi bizonyos irás nem található; azokéért azoknak határozó

Justus Titulus

határozó magyarázattyokat egyebektől vévén, szűklég megmondanom mire valok legyenek.

Annak-okaért a' *Justus Titulus* oly mutató Jel, mely által a' Természet és Polgári Törvényben ki-mutatodik annak igaz és törvényes elégedendő oka, hogy a' mit birunk igazán birjuk, és a' mit keresünk igazán keressük. A' Deákok a' Titulust áruendo az oltalomról mondgyák, azért hogy az ő alkotójának és Szerzőjének tselekedetét oltalmazza. kinek mellé vettyük imez *Adjectivumot*, *Justus* az az; igaz, mellyel azt jelentyük, hogy igaz Törvény szerént és tökéletes igazsággal birjuk. Ilyenek mind azok az utak és módok, mellyeken a' Nemzetek és Polgári Törvények szerént Jofszágokat és egyéb uraságokat szoktak keresni. mellyeket mi már Ország Törvényinek és végezésinek mondunk. Lásd fellyebb. 16. Kérd. 1. Réfz:

A' *Bona fides* pedig, igaz értelem szerént, tökéletes és igaz lelki isméreret részen, mely embert sem abban a' mit el-ád, sem abban a' mit vélszen, sem abban a' mit bir nem vádollya hogy máké volna: a' mint a' Régi Törvények Régulája-is mondgya, hogy; A' mit jó lelki ismérettel birunk, abban a' jó lelki isméret szinte annyi, mint az igazság, hogyha a' Törvény ellenkezőt nem parantsol. Azokáért akkor mondgyuk, hogy ez vagy amaz igazán birja a' mit bir, midőn azt igaz Titulussal-é jó lelki ismérettel birja, midőn pedig nem, akkor azt mondgyuk, hogy gonosz lelki ismérettel s- nem igaz Titulussal birja. Innet szoktuk Deákul eféleket *Male fidei possessoroknak* nevezni.

2. Tit. 21.

Ezekből e' jó-ki. I. Hogy a' ki igazán akar valamit birni, ahhoz hat dolog kívántatik. I. Hogy látható képpen birja, a' mit bir. II. Hogy nem egyszer mászor, hanem szakadatlanul birja. III. Hogy igaz Titulusa, igaz mutató jele legyen birásának.

L

IV. Hogy

Bona fides
24
Male fidei
possessor

102 R

IV. Hogy jó lelki ísmérettel bírja. V. Véteknélkül legyen a' mit bír, né úgy mint a' lopot marhák bírása. VI. A' Törvény-től, annak el-idegenítése, a' mit bír, tiltva ne legyen. II. Hogy jollehet a' mi Törvényink a' Jozszágokban meg engedik a' Idő-mulást, a' mint majdan a' következő kérdésben meg láthatod; mind azon által a' mint a' *Tripartitum* Második *Részében* az 71. *Titulus* tarttya, minek előtte *malae fidei possessor* a' féle Jozszágban az Idő-mulást el-tölti, tartozik minden károkrol és jövedelmekről, mellyeket azon idő alatt kezéhez vött, a' Felperest, meg-elégíteni. III. A' *Malae fidei possessor*, a' Polgári Törvény szerént, Időt tölteni nem szokott; de a' mi Törvényünk szerént igen is Időt-töltt; a' mint már a' Jozszágok dolgaiban meg vagyon mondvá.

XXIV. Kérdés.

*Számláld-elő rövideden és somma szerént, efféle
Törvényes Időnek, avagy Idő-mulásnak
hány ágai lehetnek?*

Prescriptio

Mivel mind a' régi szokásból, s-mind bizonyos időkben lótt végezésekből egy néhány rend-béli Idő-mulást számlátatik, kihez képest szükségese nek alitom, hogy ez ilyen Idő-mulásban egy néhányat például fel-jegyezzenek, hogy ki ki mind jobban elzében vehesse, s-mind inkább meg is érthesse.

E' féle Idő-mulásnak azert, huszon-egy *Részei* és ágai vannak, kik gyakortáb, s-majd inkább mindennap ott forognak a' Törvény dolgaiban.

Az első, csak egy napi Idő-mulás, mellyel a' Prokátor felel-tit hívjuk meg, azon nap tereh-nélkül. 22. k. 3. R. Avagy a' Törvénybéli Meg-szollításokat tiltjuk-ben, első, másod, és harmad nap, az első négy nap tereh nélkül. 10. k. 3. R.

Második, három Napi Idő-mulás, midőn a' Szollításnak négy

négy első napjai el-telvén, azután minden harmad nap azon szollitást Terehvel tiltryuk-ben. 10. K. 3. Rész:

Harmadik Idő-mulás Nyolcz napi, midőn Tilto parantsolattal, Nyolczad nappal a' hagyott-nap előtt, a' köz vallarástól avagy hűt le-tételtől valakit el-tiltunk. 14. K. 5. Rész. Avagy midőn a' Nagy Héten a' Törvények függőbe hagyattanak.

Negyedik, Tiz Napi; mely tiz Nap alatt, a' Sententia levelet a' Reá-nem-jöveteles Sententiákban kinem adgyák: Sőt. azon Tiz Nap alatt mindenkor Tilto levélnélkül is a' Szokott Terehvel ben-tilthattják, art. 39. anni 1545. Es. 10. K. 3. Rész:

Eötödik Tizen-öt Napi, midőn, tudni-illik, valakit Törvényes-képpen Idéznek, a' Törvényes Széknek előtte tizen-ötöd Napal. Avagy midőn más tartományból, városból, vármegyéből avagy egyéb idegen helyekről kellett Bizonyfágot vinni, és azon 15: Nap alatt tartoznak azon helyen jelen lenni és ot mulatni; de az el-telvén, el-borsáthattják őket, és szabadon el-mehetnek. Mely, leg-inkább a' Kereskedő Rendekek közt szokot lenni.

Hatodik, Negyven napi Idő-mulás, a' mint a' derék oltávák szoktak lenni mindenkor: mivel az egyéb köz oltávák keveseb napok alatt végeződnek. el. 3. K. 1. Rész.

Hetedik Idő-mulás Eötven Napi, midőn némely helyeken a' helynek régi szokásából a' Törvények függőleg maradnak *Invocavit* Vasárnapot fogya, *In Albis* Vasárnapig. 15. K. Rész: Avagy midőn valakit Tutorul avagy Gondviselőül rendelnek valaki mellé; ha nem akarja fel-vállalni, Eötven napok alatt el-vetheti magát, de az-után nem, a' Polgári Törvény szerént.

Nyolczadik Idő-mulás Hatvan napi: a' mint az Idéző, intő kénáló, vallato parantsolatokban; Ikrato határ járo, és visszafoglalo levleekben (ha *Diciturral* irrák) szokot lenni; kiknek

hatvan napok alatt vagy on tsak erejek, az után erőtleneké valnak. *1. Tit. 33.* ha eddig nem élnek vélek, az után mást ujjabbat kellett váltani. Ide tartozik az-is, midőn valamely férjfi felelégét paráznaságnak vékével vádollya, attól fogva számálván, a' mely nap a' vétek esett, ha az, a' férjfinak értésére adarott. Ki hogy ha felelégének afféle vékéért elő uttalmeg-engedi, s az után véle közösül; annak utánna őtet avai tovább nem vádolhattya. *1. Tit. 105.* Sőt véle eggyüt kel büntetődni, hogy ha az ő tuttára azon vétket ujítani fogja; hogy abból vétekre vivő közönséges botránkozás ne ramadhasson. Ha pedig afféle paráznaság, etezaka lenne, tehát az éjjeli idő, és a' méltosomoruság s-bánat, reá szabadittják a' férjfiat, (mind az általága tisztelégének méltós-igaz oltalmát fellyül nem haladván) hogy a' véteken talált latrot megölhesse, *Quod ad forum fori*, a' világi küliő Törvényre nézve; De azért a' belső lelki isméretnek törvénye szerént, Isten előt szám-adással tartozik rolla. *Lib. 1. S. Ladistai. cap. 13.*

Kilenczedik, Egy esztendő alatt forgo Idő-mulás, Királyi Felsőge adományiban az jofszágok dolgairól. *1. Tit. 32.* és azoknak törvényes Iktatásiban, midőn *Cura nosfal* vadnak adattatva; egy esztendő forgása alatt végben kel menniek, *1. Tit. 33.* Azon képpen a' Birákok előt költ sententia levelek, ha esztendő forgása alatt igaz tételre nem mennek, az után minden erejek el vész. Es ilyen-képpen mind a' *Donatior* ujjobban kel a' Fejedelemtől kérni, s-mind a' sententiát a' Törvényes székszinin ujjolag kel fel állatni, minden Idézet és egyéb Törvények folyása nélkül, tsak szintén a' fel állatando sententiát magyarázván meg. Hogy ha pedig a' sententia régi fog lenni, Párantolattal jobb fel állatni, fő-képpen a' Vár-megyé Tiszteci előt. Ha pedig tsak reá nem-jövetellel atták volt ki a' sententiát, és

Sine qua
Saijo
Uxor adul
-tera

Rea
Lia scate
munt

lát és előlván az Alperes mássát kér benne, tehát nem igaz rételre, hanem folyásába bortsáttatik. Ezen-képpen az hatalommal foglalatásokban-is, ha esztendő forgása alatt a hatalmas foglalatgo, hasonló erő hatalommal afféle el-foglalt jószágbol ki nem vetterik, még nyilván való kárral-is. 3. Tit. 22. mert ha esztendőt tölt benne, az után Törvényel kel keresni. 1. Tit. 68. Az új Pap uraknak-is esztendő forgása alatt való haladéjok vagyon, Pap urafágokhoz tartozó jószágok ügyeib. 2. Tit. 50. Az özvegyek is esztendő alatt, míg urokat gyászolják, senkitől törvényel nem bántatnak, a' bévött régi szokás szerént, azért-is hogy annál inkább az idő alatt férjhez menéstől meg tartozassák magokat, bősülnetnek okáért csak, ha ugy akarnak inkább maradni, hogy sem az idő alatt férjhez menni. Azon-képpen a' maradvák-is, Testámentomban kezeknél hagyott minden marhákot, ezen egy esztendő forgása alatt kötelesek meg-adni és ki osztani azoknak, a' kiknek hagyták.

Tizedik esztendő s. egy napi Idő-mulás, mely a' szabad városok lakosi közt forog mint egy falusi mód szerént. 3. Tit. 15.

Tizen-egyedik Idő-mulás Hét esztendeig tartt. melynek terhér a' régi Pogányok közt, Rablásban élelt férjfiaknak feleségek, az idő alatt való mint egy özvegylés-képpen viselték, az házasfágbéli bősülnetes meg-tartoztatásnak ditsiretes példájából. De jaj! e' mostani időben, elig várhatnak csak héted napot-is, nem hogy még Penelopes A szszonynak vázsnat husz esztendeig férjek után való várakozásokban élés-vízsa szödd. *Nota* gelnék: kihez képest mindgyárt első kérőnek-is oda igirik magokat. Es illyen-képpen, ha valaha szerentsére eféle rablásbol a' nyavalyás férjfi haza talál fordulni, gyakorta nem kevés szaporodással s. nyerefféggel talállya feleségét második s. néha harmadik férjnél-is, és mindaz által még ugy-is első hűtők mellé elebbi férjekhez nem akarnak vízsa menni; anyira

meg-hűlt már a' Szent Házaságban lévő hűt és tökéletesség, és anyira meg tágult s-meg kezdet vékonyodni, az tisztességes meg tartoztatásnak kötele. Holot az ő férjeknek sem hoszuideig való távol létek, sem e'féle rabtságok miat máshoz nem kellene menniek, sem pedig vissza jövevelekkor nem kellene tőlök futni, hanē egy általlyába tsak vissza kellene menni első férjkekhez, ha szinte másod avagy harmad férjnél volnának. is, a' mint az Egy-házi Sz: végezések tarttyák. 34. *quast. 1. C. 2.*

Tizenkettődik, Tizen-két esztendő foglal-bé; melly az Arvák törvényes ideje, és az el-telvén, ōk-is osztán magoktól pörökot kezdnek indítani. Prokátorokat vallani, és azonbaa' Birotol reájok vetet hűtöt-is le-tehetik. *1. Tit. III.*

Tizen-harmadik Idő-mulás, Tizen-négy esztendő foglal magába, midőn a' Leányok az Adosságokrol, Zállagos Jofszágokrol, Ezűt arany s-egyéb ingo marhákról meg tartoznak felelni *ibidem.*

Tizen-negyedik, Tizen-hat esztendő alát forog-el, midőn a' férjfiak, a' mondott Adosságokrol és Zállagokrol, a' Leányok penig leány negyedrol, Jegy ruhákról, s-egyéb minden Jokrol ha szinte adományból birnak-is, szabad akarattyok szerént, nem kényszerítés képpen, vallásokat rehetnek. *ibidem.*

Tizen-ötödik, Tizen-nyolcz esztendő alát telik-el; midőn a' férjfiak Ezűtről Aranyrol és egyéb ingo marhájkórol azon képpen vallásokat tsinálhatnak. *ibidem.*

Tizen-hatodik, Huszon-négy esztendő foglal bé; midőn már a' Férjfiak, Törvényes idejeket el érvén, ottan minden Javoknak Jofszágoknak el-adására, idegenítésére, el-tserélésére, valamint szinte akarják, tellyes hatalmók és szabadtságok vagon. *ibidem.*

Tizen-hetedik, Harmincz-két esztendő alát forog-el, *1. Tit. 78.* melyben közönfégesen minden Nemessék; az az: Mind
Pap Urak

Pap-Urak, Zászlós Urak és egyéb fő-rendek, s-mind pedig egyéb nagy s-kitsin állapotú Nemes emberek egy-másközöt, és a' *Fiscus* a' világi rendek ellen tsak, minden el-adott el foglalt, és akár mi módon el-idegenedet Jofszágokban Időt-töltnek, az az: azoknak bírására tellyes igazságot szereznek magoknak, az szerezént, a' mint most it az Idő-mulástrol vagy on szonk. E' pedig az Idő-mulás, nem tsak a' jofszágok állapottyát s-mi voltát foglallyá magában, hanem azon Jofszágokról indított és akarmi módon inditando kerézeteket-is. ugy hogy a' harmincz kért szentendő alar, szabad mindenkor valamikor akarja akár kinek-is azok felől akar-kik ellen, ország Törvényi s-végezési szerént törvényt mozdítani.

Tizen-nyolczadik, negyven esztendeig tartt; melly negyven esztendő alar, minden Egy-házi Jofszágokban, ugy mint minden Ersekfégek, Püspöksfégek, Priorfágok, Cápaltanok, Conventek, Præpostfágok, Apaturfágok, és Kalastromok Jofszágiban, és egyéb helyekben s-szent *Beneficiumnokban* az Urak, főrendek nemessek, és a' Pap urak is egy más közt (király Ő Felsége *Fiscus*án kivül) Időt töltnek. Király Ő Felsége *Fiscus*án kivül mondám, mivel Ő Felsége, ugy mint az Egy-házi joknak fő gondviselője s-kegyes osztogatoja, nem hogy azokban időt töltene, de még magánál sem tarthattya fokkáig: annál-inkább egyebeknek el-adván az Ecclesiáktól el-nem idegenitheti. *1. Tit. 10.* Es ha szinte néha valami kevés ideig magánál tarttya is, mind az által ottan hamar egyikről másikra, Egy-házi személyekre szokta adni mindenkor, régi bodog emlékezetű királyok kegyes rendelése szerént. *1. Tit. 11.* Annak okáért mikor e' féle Egy-házi Jofszágok valakitől el-maradnak, Ő felségtől a' fő rendek kérni szokták Egy-házi érdemes személyek számára.

Tizen-kilenczedik Idő-mulás Hatvan esztendő föl foglalt bé, az meddig tudni illik az eleven bizonyágok meg állanak, de ha azt meg haladgyák, ne m. 1. *Tit. 47. § 82.*

Huzadik, Hetven esztendő s Idő-mulás, avagy hatvan esztendő felet való, kikben osztán a' közönféles Tisztviseléseknek, és Turofágoknak, s Curátorfágoknak Testi erővel való viseléséről, a' vénség, és meg hanyotlott életnek erőtlensége, menedéket ad. 1. *Tit. 22.* Tanácsal, mind az által, eszszel, okossággal, bőltsefégel, és a' minden napi próbákkal, mellyek a' vénségnek és elmének tulaydon ekeffégi, a' Testi erővel fogolodo ifjú Tisztviselőknek segítségel tartoznak lenni, hogy nem külömben a' vénnek mint szinte az ifjak. *Cicero* régi mondása ként, hadakat viselni, és egyéb közönféles szolgálatoakat láttassanak végben yinni. *Lásd a' Sz: István Decretomát. Lib. 1. cap. 7.*

Huzon-egyedik Idő-mulás, Száz esztendeig tart; kikben a' király Igassága fen-marad akar mely nem jó moddal s igazsággal birtt jofszágokban nem tévén abban akadált semmi Idő-mulás. 1. *Tit. 78. 23. 24.* El telvén pedig a' száz esztendő, ha valaki azalat bár nem jó moddal s igazsággal birtt légyen valamely jofszágot, Időt tölt benne, és tellyes igazságot szerez magának. Kiről mostan edég légyen ez elégedendő; kiki magátol naponként többet vehet eszébe, ha rá akar vigyázni.

XXV. Kérdés.

A Patvar miat miképpen fordul fel a' Kereset?

Igy tudni illik; Ha valaki Patvart forgat, és azontol mindgyárt levélbéli bizonyfággal azt meg bizonyította, hogy a' Felperes azon egy dolgot két szín alatt avagy két uton keres, avagy hogy arról néki már menedékje vagyon; Avagy pedig ha azt mondandgya, hogy egyszer immár Törvény uttya szerént

vége

vége szakadot dolgot, Fejedelem grátiaja, s-uj Itéletnélkül keres rajta a' Fel-peres. 2. Tit. 70. Kiróllás többet annak tulajdon helyin a' Sentenciákkrol.

XXVI. Kérdés.

Az Idő-mulásnak és Patvarnak állatása után szabad-e valaha az említett Le-szállításra vissza térni?

Nem szabad soha; mert a' ki Idő-mulást s-Patvart forgat, igyencsen felel a' dologra; és ez-okon, ha azokat meg nem bizonyította, általán-fogva a' Pör fel-fordul, mivel ezek nyilván való valóságos feleletek arra, miokon bírja azokat a' Jokat az Al-peres, és a' Fel-peres mijért nem keresheti. Holot igen magára vigyázo felelet kívántatik, és minden egyéb Ellen-ve-tések s-Fogások után kel ezeket elő-venni.

Mivel penig e' néhány Deák igik, *Cautela, Cautio, Cauté, Cautus, Cavere, Cautum esse*, gyakorra fordulnak elő a' Törvények folyásiban; azokáért illendőnek alítám azokat, mit jelentse-nek, rövideden meg-magyaráznom.

Cautela-e

XXVII. Kérdés.

Azokáért azoknak a' Deák Szoknak mitsoda magyarázattjok vagyon?

Ezeknek, *Cautela*, avagy *Cautio* a' *Caveo* avagy *Cavo* vagyon eredetek, mely anyit téfzen, hogy el-távoztatom, magamra vigyázok, okoffan s-szorgalmatoson mivelem, jól-körök &c. Innét *Cautela* avagy *Cautio* néminémő magára vigyázatot téfzen, mellyel valamit el-távoztatunk, hogy rajtunk meg-ne e-fsék. Es ez néha Levelekben ízokot lenni, midőn avagy oly vigyázva és tapogatva s-előre nézve írjuk a' mit írunk hogy abbá femmi kárunkra való ne találraffék; avagy oly magyarázatot és fejtegető czikeleket csinállyuk s-fondáillyuk a' Levelen, mellyet *Superabundantes Cautelas*, Bővőlködő vigyázatnak vagy

okoskodásnak nevezünk, hogy azt a' mit akarunk; világosan meg-értsék: Innet szokták ezr-is mondani; *Abundans cautela non nocet*: A' Bővődikdő magára vigyázat nem ártalmas. Néha pedig a' szollás módgyában-is élnek vélc; midőn, tudni-illik a' Prokátorok magokra vigyáznak, valamir ollyar ne mondgyanak, mellyet az után meg-bánnyanak; avagy valami oly dolgot állók a' más fél ellen ne essék, mely mind magoknak; s mind pedig a'nnak, a' kinek ügyit forgattyák ártalmas lehetne. Es Azokáért mindgyárt a' dolog elein nagy fel-szóval Tudományt tévés; ellen-vetésekben és Fogásokon szokták kezdeni szollásokat: Kihez képestők e'-féle *Cautela*-kat, Magára való vigyázatókat, ugyan Fogások: Ellen-vetések gyanánt szokták tartani.

Ezek pedig, *Cautum esse; & Cavere*, sok-képpen láttatnak vétetni, mert néha gondviseléssel, vigyázattal lenni; az értelmeg néha pedig el-végezést, rendelést, meg-tiltást jelent: midőn ilyen-képpen szollunk; *Cautum est Lege, ne Nobiles juri sistantur, sed citentur*: az az, El-vagyon végezve, avagy tiltva vagyon Törvényvel, hogy a' Nemessek Törvény eleibe ne állittassanak, hanem idéztessejenek. Végezetre mint egy bátorságossá s bizonyossá tételt-is tészen, és kötelezést-is, mint, *Caute tibi capite*, annyit tészen, hogy fejem vesztésével kötöm néked magamat. Ilyen-képpen szoktuk mondani, *Cautum esse fide, honore, humanitate*, az hitbe, bősülletbe, emberiségbe járó kötésekbe, és bizonyossá révdő dolgokban. *Caute* pedig és *Cautus* azt jelentik; Magára vigyázvâ előre nézvê, okossan; és Magára vigyázó, előre néző, okos &c.

XXVIII. Kérdés.

Az említett három-rendbéli Ellen-vetésekben, ugymint a' Törvények Le-szállításában; El-halasztásában és Fel-fordításában mitsoda rendet kel tartani az Al-peresnek, és azokhoz miképpen kel magát alkalmaztatni?

Ollyan-

Ollyan-képpen, hogy mindeniket ne taszítsa egyzers-mind elő, és ne szorja mindgyárt mind ki őket, hanem az első Lévárakon csak némellyet, s-annak-is a' gyengébbit s-aláb valóját, a' minémőekről fellyebbed emlekezék; és minden Lévárán csak egygyet egygyet vegyen elő, emlekezetet tévén az előt valokrol-is, ugy hogy azok küzöl mindenkor más Lévárakra és Törvényes orvosfágokra tartson-fen valamit, kivált-képpen a' javában, és erőssében, ugy mint Idő-mulást, Patvart, és egyéb győzhetetlen okokkal való feleleteket, fő-képpen a' fegyveres ellenzes után, midőn az Ellenzésnek okát kel adni, avagy egyéb aránt a' dolognak derekára kelletik meg-felelni: azon-lévén mind ezekkel, hogy a' fel-peres kerestetit vissza tolya, és magát-ellenne meg-oltalmazza.

XXIX. Kérdés.

*Illik-e a' Prokatorok némely fogásit s-Elle-venetést
a' Biraknak néha félben hagyatni?*

Illik igen-is nem csak a' haszontalá és témmire kellő illetlen Fogásokat, mellyket nem az ország végelesnek s-Törvényinek folyamiból szoktak venni; hanem emez amaz poshat totsák-ból, tsak az el szaladástra s-ido vontatásra iminnen amonnan rángatnak-elő; hanem még az elő számlált Elle-venetéseket-is, midőn illetlen s-helytelen képpen hozzák elő, el kel vélek hagyatni, nem annyira a' jo lelki ísméret vezertléséből, mint már ország bé vött regi szokásinak erejéből. *art. 49. Anni 1563. Et. 2. Tit. 83.* azon képpen a' tsátsogást, és szapora haszontalan beszédek bőféget, midőn az eleit az utollyával öszve zurják zavarják, avagy egy dolgon sokáig akadoznak, nem külömben, mint ama sokszor fel adott tsómör szerző poshat étket, meg kel utálni, s-félben kel vélek hagyatni: mivel azok nem hogy dél színre hoznak az Igazságot, de sőt inkább meg homályosíttyák-és az Egy-ügyűféget-is kelepczébe ejtik.

XXX. Kérdés.

Továbbá még is hány rendes szükséges egy-más ellen az őszve feleletekben a' peres felelőknek meg tartaniok, és mellyek azok?

Jól lehet a' mi Prokátorink közül némellyek, ha a' Birák of nem hagyatnák vélek, egész napokat haszontalan semmire kellő Ellen-vetésekkel s feleletekkel töltenék el; mind az általa' Törvény dolgainak igyenes folyására nézve, a' mint a' Császári kamarák vegezésiben is olvassuk, *Anno 1548. tsak négy rendet kellenemind a' két félnek meg tartaniok. Első; A' Kereset, mellyet a' Fel-peres állat, és szorgalmaztat. Második; Az Ellen-vetés, mellyet ellenbe az Al-peres forgat, és talám ugyan, ha az Fel-peres el nem térítene, keresetitis el-rontanás fel-forgatna véle. Harmad; a' Fel-peresnek vissza-felelése, kivela' Al peres Ellen-vetését rontya el, és a' maga keresetit gyamolittya s-erősíti. Negyed; Az Al-peres duplázot Ellen-vetése, mellyel viszont előbbi Ellen-vetését kétszeres avagy duplázot felelettel támogattya.*

Es általán fogva tovább ennél nem kellene menniek, hanem it immár az említet őszve feleletekre törvényt kellene venniék: mert igaz elég egy dolgot két uttal, és mint egy duplázot vissza feleletekkel meg mondani: hanem ha a' dolognak mi voltához képest, hogy a' Birák inkább észekben vegyék, a' fel-peres leg-felyleb hármas felelettel engettetnek élni, és az Al-peres négy szeressel. mivel ezek által mind a' dolognak tellyes volta, elő számlálthatatik, s- a' Birák is elégséges keppen figyelmestlé tetertethetnek: s nem-is látom, miért kellene töb-szeres őszve feleleteknek engettetni, mivel ugy a' tők haszontalan s- semmire kellő őszve feleletek szaporításával, el-mesziire nyulnának a' vetekedések. jól lehet, régen, ama *Pompejus Magnus*

Lároni

három uttal való Romai Polgár Mester, urunk születése előtt; s. e. szünetével, egyéb törvények közt ezt is elvégezte vala, hogy a' szollásfra a' vádlónak két orája, a' más félnek pedig három lenne: mely erősítő jelenfég arra, hogy a' Birák (a' melyre az Igazság szenved) könyörületességre legyenek hajlandobbak. Es a' mi Biráink is, a' főbe járó halálos ügyekben, a' Prokátorotlan vádoltatott személynek Prokátort szoktak adni, hogy, tudni illik, ne mondhasfák, s-panasz felőlők ne lehessen, hogy Prokátor s- Törvény szerént való oltalom nélkül törték rá a' törvényt: mivel a' Régi Törvények Regulája szerént is, A' vádoltatott Al-pereshez könyörületességekkel lennünk hogy sem a' Fel pereshez.

Es ez eddig az Ellen-vetésekről s- Fogásokrol legyen elégedendő. Im már lépünk a' Törvényes Orvosságokra, melyekkel magát az Al-peres orvosolhattya.

*Törvényes
Orvosságok*

ÖTÖD R E S Z.

Az El-Tiltások Ben-tiltások és Meg-tiltások s-Fegyveres-Ellenzésekről.

I. Kérdés.

Ha az Al-peres akarva elő nem ál, s-azonba Reá-nem jöveieles sententia adatik ellene, mit kel mivelni?

Tartoztató Tiltalommal kel élni; kivált-képpen ha se maga; sem más által annak-előtte azon Törvényeken jelen nem volt, s-nem is láttatott jelen lenni, és az ő nevével sem forgatott semminémű dolgot, s-Prokátor levelét sem mutatta elő lenki 6. Vlad. art. 14. Ha pedig e' szerént jelen volt, e' vel az orvossággal nem élhet. art. 55. Anni 1550. minck okáért a' Fel-peresigen

De rnhibit
one, Prohi
bitis, Proh
bitione, &
Repulione

magára vigyázo légyen, hogy minek előtte a Sentenciát kávélszi, vigyázzon jól reá, más Törvényekben az előt volt. e jelen az Al-peres maga vagy mások által; és vegyen bizonyfágh levelet rolla valamelyik Birotol, még-mutatván szemtől szembe neki azon levelet, és tudományt tévén elébbi jelen-léiéről; mert egyéb aránt afféle bizonyfág levél nélkül nem vihet semmit végybe. De ha meg-bizonyította hogy jelen volt a szerént a mint mondok, és mind azon által Tilalommal akart élni, nyelv váltáfágon marad érette. *ciato art. 55.*

Holot vedd észedbe: Hogy némelyek elecinten olyan vélekésben voltak, hogy ha ez illyen Tilalom Vj itélet által adator volna ki nekik; olykor a Tilalomnak mind előtte s mind utánna azon Törvények alatt szabadon jelen lehetnének, ezokon, hogy az Vj itélet jövendő fel-tótt napra szokot adattatni: erre nézve azért, e haszontalan vélekedés el-olráfára, azt végezek, *6. Vlad. art. 14.* hogy afféle Vj itélettel irott Tilalom se használlyon azoknak, kik az előt az *octavas* és Rovid Törvényeken jelen voltak. Mind az által ha az tilalom után lézzenek jelen, semmi terhen nem maradnak erette. Igy tőnek a törvényt Pofonban 1612. éfztendőben.

II. Kérdés.

Az Inhibitio, El-tiltás, avagy, Tartoztato s. vissza tévítő Tilalom missoda?

Oly Törvénybéli Orvosság, mellyel a Fel-peres részére, az Al-peres ellen igaz tételre ki-adatot Sententia, Cáptalan vagy *Convent*béli személy által, kinek járáfában lakik avagy tállátatik az Al-peres, azon Cáptalanra avagy *Conventre* szollo Tilto level erejével, el-tiltatik: *art. 55. Anni. 1550.* és azon Biro elcibe, Vj job itéletre vissza térítettik, az el-tilto levélhez ragasztott Vj Itéletnek erejével. *Stylus.*

Holot

Holot tartás eszedben: i. Hogy ez Orvosságnak bizonyos helyt nem szoktak tenni, hol és minémő helyen kelleffék lenni; mert meg lehet mindenút, az igaz tétel előtt, valahol a' Cáptalan vagy *Convent* Bizonyfága, s-azon nyomba, a' Fel-peres-is fel-ralaltattathatik: Sőt még az Igaz tétel után is a' Cáptalanok s-*Conventek*ben, hogy ha még az válasz leveleket ki nem találták adni oka ennek ez, mert nem szakadot még vége az igaz tételnek, a' válasz leveleknek Cáptalanban vagy *Convent*-ben való meg-tartoztatások miar, és innét az Idézetnek-is erejefen maradott. Uj példánk erről Pete László v. Fertő Tava mellett Neüzidel városában lévő Háza dolgárol Pofoni Cáptalanban lett tilalom. 11. Hogy ez ilyen tartoztato s-vizsa-térítő Tilalom, avagy el-tiltás, Cáptalanra vagy *Conventre* igazítatik, hogy az olyan igaz tételre ki ne küldgyenek, vagy ha ki küldötték volna, hiják vissza onnar; és ottan másod izben, és következő képpen, azon Bizonyfágh által, a' fel-peres azon *sententia* igaz-tételiről el-tiltatik; Es Idéztetik-is azon dologban való Ujjobb ítéletnek vételére, néha azon Cáptalan vagy *Convent* által, néha más által, a' kinek tudni-illik járásában léjend, ilyen: képpen szolván: *Quod si Juri consonaret & aequitati videretur, extunc &c.* Melynek értelme ez: Hogy ha, *ugy-mond*, a' törvényel egygyezne, és az Igazságnak terezenék, tehát ezen tudománt révdő személy, mind egygyút Tikteteket a' fellyel írott *Sententia* levélnék igaz tételiről, el-tiltani, és a' Fel-perest azon keresetben való Ujjobb ítélet vételére, tizen-ötöd napra *Ad omnid* az ő Felsőge Udvarába Törvényes-képpen reá hijjni, és aval a' *name* terehvel, mellyel az ország szokása szerént illének, néki ujjölág meg felelni akarna és készen-is volna minden-képpen. *Syl.* Es nem ugy a' mint *Decius* vélekedik, hogy nem kel reá hian, hanem tudománt kel tsak tenni az El-tiltásról a' Cáptalanban vagy

ban vagy *Conventben*. 111. Hogy e' Tilalomnak csak szinte a' hoszu pörökben vagyon helye, a' magyarázat által mozdult rövid pörökben nintsen: mert egyéb aránt egy Törvényes *Terminuson* végek nem szakadna. *Vlad. art. 54.* E'vel pedig a' *Tripartitum* Hetven hetedik *Titulussa* nem ellenkedik, mely a' hoszu Törvényekről, kikben hoszu folyások következnek, és nema' Rövidekről, avagy magyarázat által mozdultakról értetik; a' mint ki tetczik *Vlad. art. 15.* kiről lásd fellyeb a' 3. K. 2. Részében.

III. Kérdés.

Mitsoda büntetése vagyon annak, a' ki El-tiltással való Uj Itéletet vált, és a' válasz-levelet, az Uj Itélet vizá vitelének ideje alatt ki-venni el-mulattya?

Az olyan, az ország közönféges végezése szerént, parvaron marad, és a' Fel-peres az ő ügyit meg nyervén, a' kereset éppen övé léfzen mindgyárt. *Vlad. 5. art. 11.* az az; meg-lévén az Idézet avagy reá-hivatal, a' Cáptalanbol vagy *Conventből* a' válasz-révő levelet ki-vel venni, és az el-tiltásnak s-Reá hivatálnak rendit tizenötöd nap alatt, a' Reá hivataltól fogva, viszá kel vinni; mert ha ezt el-vezte gli, és a' Fel-peres annak mállát parantsolattal kényszeritetik maga részére ki-venni, és eképpen csak költetnek véle; hogyha osztán az Al-peres ellen arról Törvényt fog kérni, ottan mindgyárt Parvaron marad. *Stylus.* Ez illyen *terminuson* pedig, nem kel az után mindgyárt következő első Törvények *terminusát* érteni, a' mint *Decius* akarja az ő *Syntagma*iban. Az Uj Itéletről ide aláb lás többet 8. Részében. Ezt a' terhet pedig nem kel általlyába minden Uj Itéletről érteni, hanem csak az olyanrol, mely tartoztato s-viszá térítő Tilalommal szokot adattatni.

IV. Kérdés.

Az ilyen El tiltás után Végezetve mit kel tselekedni?

Az Reá-nem jövetelnek terhét, a' fellyeb meg-irtt mód szerint. 12. K. 3. Réfze: és a' Sentencia Levelnek-is az árrát az Al-peresnek le-kei tenni. Es jollehet a' Sentenciát az Al-peres vé-szi kezéhez; mind az által a' jelen valokbans a' Biro-levelében-nis Máffát kér, mint oda fellyeb. 2. K. 3. Réfzében meg-mondám, és pihenést véfzen. A' Fel-peres azon Sentenciának Máffát kéri, s-meg-is adgyák néki az Ország Törvénye és szokása sze-rént; mivel már az írott Sentencia nem övé, hanem az Al-pe-resé. Es ilyen-képpen mind a' kettő vizsa-tér a' Pörnek kez-de-tire. Ha pedig az Al-peres avagy az El-tilto fél, a' Tiltalomban nem akar el-járni; olykor a' Fel-peres a' Tiltalomban Máffát az ide fellyeb írot mód szerint, ki-vévén, el-jár dolgában; hogy tudnia illik, az El-tilto félnek el-vefztreglése miat az dolog me-fzire ne nyullyon, és egyéb-aránt-is, a' Fel-peres, dolgához biz-yán, kárba ne eflék.

V. Kérdés.

Az-után mit kel mivelni?

Valami köz felelettel kel élni, okát adván az El tiltásnak, ki-wált-képpen az oda fellyeb emlétet Le-szállítás és egyéb ahoz hasonlo Ellenverések által. Melynek hogyha helt nem adnak, ottan el-marad: Es leg-ottan Ben-tiltással kel élni, e' követke-ző mód szerint.

VI. Kérdés.

A' Ben-tiltás mitsoda?

Oly Törvényes Orvoslág, mellyel az el-maradás után, a' Biro előt, azon Biro szállásán a' szék szinin küvüll-is, a' Törvényes Kereset avagy a' Sentencia ben-tiltarik, hogy ki ne írják; azon nap terehnélkül, a' három Napon; a' negyedikén pedig tereh-vel, a'

Paria
Frum
Javoz
Tallir

Prohibita

vel, a' Törvény tételre rendeltt utolsó hat napok előt. *art. 52. Anni, 1550.* Es viszont harmad nap a' Rend-kivül való dolgokban, a' Rend-szerént valokban peniga' közelbik következő Levátán mindgyárt vissza-tér a' Törvény eleibe. Es ekképpen mind e'-s-mind ama' Ben-tiltásoknak okát kérdik, kire azonképpen mindénkor nem csak egy *Octavas Terminuson*, hanem mindeniken valami okot kel adni.

Holot eszünkbe kel vennünk: I. Mivel csak szóval részünk Ben-tiltást azon nap mindgyárt, nem szokot valamely Birotol váltott Ben-tilto parantsolat által lenni: és ahoz képeft Ben-tilto Levél lintsen, s-nem-is találtatik foholt a' *Stylusokban*.

II. Az Ben-tiltásnak emlétett Terhéről sem értnek egygyer fokban; Némellyék azt mondgyák, hogy közönséges-képpen három forintal kel meg-fizetni mindenkor: mások pedig, kik közöt vagyon *Decius-is*, azt tarttyák, hogy hat forintal kelle tenni, ha Fel-peres; ha pedig Al-peres csak háromval. Mellyet a' *Tripartitum* Második Rézében. 86. Titulusbol láttatnak kihozni, ahol az Al-peres a' Törvényben három girán; a' Fel-peres pedig hat gira terhen szokot el-maradni a' királyi Törvényben.

VII. Kérdés.

Nota diligenter Meg. leheté csak általlyába minden Feleletnélkül a' Ben-tiltás.

Nem lehet: hanem szükfég mindenkor valamit felelni valami okor adván, avagy az elébbi feleletet hozván viszont-elő, avagy inkább mást valami újat ragaasztván hozzá; mert egyéb-ránt ugyan csak az elébbi Törvény marad-fen. *ibidem*.

I. Holot eszünkbe kel vennünk. I. Hogy a' főbe-járo ügyek *Criminális*ben, avagy Halálos Kereseftekben, nem jo halgatni, a' végre hogy Ben-tiltással éllyen, mivel a' ki effélékben magát továbbá oltalmazni

oltalmazni nem akarja, el szokták marasztani, és ha ott jelen lé-
 fzen, és a Fel-peres Igaz-tételt fog ellenne kérni ottan mind-
 gyárt meg-is fogatik: a' mint Eperjest 1611. esztendőben De-
 sőfi Fereaczen meg-is történék, kiről ide aláb a' kilencedik
 Részben 31. kérd. többet olvashacz. II. A' kia' Törvényben
 a' Kereset derekára feleletet téssen, ha szinte Ben-tiltással él-is,
 mind-az-által az el-halaszto Eellen-vetésre, avagy a' Bironak s-
 Széknek illetlenségéből vött fogásra nem térhet vissza; hanem
 a' derék Keresetben külömbet mondhat ugyan hogy sem az e-
 lőt mondot volt. Ez okon szokták mondani: A' derék fele-
letről nem engettetik vissza-térés az Ellen-vetésekre és Fogá-
sokra.

VIII. Kérdés.

Non datur Regnum

Hány Ben-tiltás szokott meg-engettetni?

Négy tsak. A' pedig minden Törvényes *Ostavakon*, Háma-
 terehnélkül, a' Negyedik terehvel, mindenkor azon napon, a'
 Törvényes Széknek utolsó hat napjai előtt. *art. 52. anni. 1550.*
 Az mostani új Végezések szerént pedig tsak kettő vagon en-
 gettetve, edgyik terehnélkül, s-a' másik terehvel. *articulus 65.*
anni 1618.

It ezeket vedd észedbé: I. Hogy némellyek azt alittyák, tsak
 szinte a' Negyedik Ben-tiltásnak kellesték lenni az utolsó hat
 napok előtt, és ama' Terehnélkül való három közül azon utol-
 so napokon is mintha valamelyiknek meg kellene engedtet-
 ni. Mellyet igen vissza-fordultúl akarnak érteni; mert sem a'
 Negyedik, sem a' három elők, sem azoknak valamelyike, azon
 az végű hat napon nem engettetnek-meg. Kiről lád az Enchi-
 ridiont *fol. 59. p. 2.*

II. Vagynak olyak-is, kik e' végű hat napokat az *Innepek*el
 egygyűvé akarják számlálni, mely az *Ostavak* tisztaságával nem

Videjot.
85.

láttatik egyezni, mely az Innepeket a' peres napoktól ki-rekeszti. Es ilyen-képpen azokat a' hat napokat tsak szinte a' Törvény tévő avagy Peres napokról kellene érteni; oka ez; mert valami a' dolognak építségéhez s-telles voltához illik, annak részeihez is oda kelilleni. Avagy a' mint a' Polgári Törvényesek szollanak. *lib. 2. Just. tit. 20. ad. Si rem sua*. A' Törvény valamit végez valamely egész dologról, azont értetik Végezni annak mindé részéről-is: szintén így e' dologbann-is; ha azt végezte az egész *Ostáváról*, hogy abból ki-rekesztesse az Innepek, azont végezte az végő hat napokról is, mint annak edgyik részéről, hogy azokból-is az Innepek napok ki-rekesztesse: a' mint az mostan emlétet *§ 2. Articulus* világosan jelenti, hogy efféle Sentenciá Ben-tiltásnak a' Törvény tévő hat napok előtt kel lenni: az Innepek pedig nem Törvény tévő napok, a' mint feljebb meg-mondok. *12. K. 23. 4. Rész.* Más az, hogy több Kerestek-is mehetnek végbe az hat Törvény tévő napokon, ha az Innepek oda nem elegyítettnek: Kihez képest, szükség-képpen azoknak a' hat végő napoknak, tsak szinte a' Törvény tévő Napokról kel értetniek, ki-tudván azok közül az Innepeket.

IX. Kérdés.

Mi végre találtatott fő-képpen a' Sentenciák ben-tiltása?

A' Végre hogy az alat, az Al peres, ha ot jelen nem volna, oda érkezhették, és pihenést végyen, és azon-közbe a' második levátára ké-zülyön, hogy meg felellyé; avagy Prokátort kerestsen, és a' Pörnek állapotjáról tudósítsa: avagy, a' mint már most vissza fordult szokásból tselekednek, az időt vontassa, melynek nyilván nem kellene lenni semmi-képpen.

X. Kérdés.

Végezetre az utolsó hat napokon mit szoktak tselekedni?

Minden

Minden ügyeknek és Kereseteknek válogatás nélkül, a' kikben bár csak egy Ben-tiltás eset is, végekk szakad, oly változás nélkül való keménységvel, hogy immár azokat a' Napokat a' Törvénykedő köz rend *Utolsó Itéletnek* szokta mondani, hogy, tudni illik, azokon minden Ellenvetéseket félre tévén, a' Törvényben csak szinte a' dolognak érdemire nézőket szokták forgatni. Az kikben pedig semmi Ben-tiltás nem volt, azokat hátra vetik; mert nem volna jó, ha kinek idő előtt igaz törvényes dolgában fogyatozása lenne. Es így a' Ben-tiltást távoztatni kel, a' mint máfutt-is meg-mondottuk.

XI. Kérdés.

Hátha a' köz feleletnek nem adnak helyt, mit kelleltik tselkedni?

Valami magyarázatos felelettel kel élni, mellyet talám kün a' Vármegyén annyiból meg-bizonyíthat; és így ki-ke kel kéredzeni, hogy a' dolog bősáttáffék-ki Köz-vallatásra.

XII. Kérdés.

Ha pedig csak úgy Rész-szeréni ki nem bősáttatik, mit-ke kel mivelni?

Még is valami tellyesb felelettel kel tenni, de azért a' menyíft lehet el-rávoztassa, a' derekára igyenefén meg-ne felellyen. Es ha oztán e' sem használ, ottan az egész Keresetet kérje, hogy ki-borsáffák köz-vallatásra.

XIII. Kérdés.

Hátha azt sem bizonyíthattya-meg, oztán mit kel tselkedni?

Hogy bizonyágiban való fogyatozása miatt, a' dolog mel-lől el-ne essék, Tilalommal és egyszers-mind onnat következő lézettel kel élni, a' köz-vallatásra rendelt Napnak előtte nyolc *Ante Vnum* száz nappal. *art. 54. anni 1550.* Halod jegyezd-meg: hogy jol-

Anno octavo
vum
Ad dñm 1550.
 lehet e' Titalomnak nyolczad nappal kel eléb lenni a' vallatásra
 rendelt napnál, mind az-által az Idézet avagy Reá-hivatal tizen-
 ötöd napra szokott lenni: *Stylus.* Ezen-képpen a' Hűt le-tétel-
 nek Meg-tiltásábann-is.

XIV. Kérdés.

A' *Prohibitio*; a' köz-vallatásnak s. Hűt le-tételnek Meg-
 tiltásamisoda?

Oly Törvény-béli orvosság, kivel egyik fél a' másik felét a'
 vágy maga magát a' Hűtnek le-tételitől: avagy mind magát s.
 mind az Ellenkező felet a' Köz-vallatástól arra rendelt Napnak
 előtte nyolczad nappal, valamely Birotol váltott parantsolat
 erejével, Cáptalan vagy Convent-béli Bizonyfág által, kinek
 Járásában léfznek, meg-tiltya: *art. 54. anni 1550.* Es égyfzere-
 mind Idézi-is azon Keresetben valo ujjab feleletnek meg-hal-
 lására: *Stylus.* Magát tudni illik, azért, hogy valami ujjab ok-a-
 dással toldgya dolgát, avagy a' hűt le-tételk vesse el magáról, a-
 vagy tsak az időt vontassa, rosz szokás cz. Az más felet penig
 azért hogy avagy a' köz-vallatást, avagy a' hűtnek le-tételit had-
 gy a együn magára. A' Vármegyékenn-is azon formán szokott
 lenni, nyolczad nap előt, tsak hogy Nemes Biro által. *art. 53,*
Anni 1569.

Anno octavo
 = *vum*
 1
 Holot ved eszedbe: *Előbben*; E' Meg-tiltást, mint szintén a'
 tartoztato El-tiltást-is, Cáptalanra vagy Conventre kel iratni;
 hogy tudni-illik a' hűt le-tételit meg-hallani s. bé-venni ne mé-
 ré(zellyék), sem pedig a' hűt le-nem tételről semmi uton modon
 bizonyfág levelet adni. A' Köz-vallatásban penig, hogy Bizony-
 fágát annak végbe vitelire ki ne borsáffák, és a' Köz-vallatásnak
 végbe nem viteliről az Ellenkező félnek semmi-képpen levele-
 ket ki ne adgyák; Sőt inkább mindenikben borsáffának bizony-
 fagra hiteles embert ki közüllök, az Ellenkező félhez, a' kie-
 zekiől

zokról tiltsa-el ötöt: és tizen-ötöd napra, attol fogva számlálván, azon Keresetben valo ujjob Itiletre, és Törvényre, és egyfers-mind az hűtről s-vallatásrol valo Sentencia levélnek is előhozájára idézze s-hija-reá, az ő Felfége Udvarába: *Stylus.* Ezen értelemben kel lenni a' tilto félnek a' maga részéről-is.

Másodsor: Ha szinte azon egy ügyben, mind a' Reá-nem jöveveles Sentenciában valo tartoztato El-tiltás, s-mind az hűt le-rételben s-köz vallatásban lévő Tilalom néha meg-efik-is; a' mint néhai Alapi János Eözvegyinek egy néminémő Keresetben 1571. éfztendőben székely Lukás ellen, ha jól emlétem, Nagy Szombatban lévő Törvényes Ötásván, emlekeznek, hogy mind a' kettő azon egy keresetben benne forgot volna: és ahöz képest, ugy lártatik, mintha uj itilet-is azok mellet, három uttal fért volna-bé azon Keresetbe. Mindazáltal el kel hinni, hogy ort-is az uj itilet tsak szente a' tartoztato Tilalommal volt. Mind azért, hogy az Ország végezeísi, tsak szinte ahöz ragasztják az uj itiletet. *6. Plad. art. 14.* az hűs-vallatás Tilalmához pedig nem Uj-Itilet, hanem Idézet, (mely uj Itiler-nélkül is meg lehet) vagy on ragasztva. *art. 54. Anni 1550.* s-mind pedig azért-is, hogy az hűs-vallatás Tilalmához, tsak mint egy forma képpen, és nem a' dolog valóságára képest irattatik az uj Itilet az levél folyásában; Esa' Törvényben sem az uj Itiletnek kérdik okát, hanem az hű s-vallatás Tilalmának. Es ez okon ezt tulajdonul uj Itiletnek nem mondhatni: Mind azért, hogy a' közönféges szokás szerént sem mondatott s-tartatott soha az hű s-vallatás Tilalma uj Itiletnek, hanem tsak a' Reá-nem jöveveles Sentenciának El-tiltása. S-mind pedig azért-is, hogy arrol valo levél forma-is ugy lártatik, ennyiből meg-vesztegetődhetett, a' minr köz beszédben szokták mondani. *Egy példánol sok fele bimet varhatnak,* így az uj Itiletnek avagy Sentencia El tiltásnak

Tiltásjel
2Három
uj itilet
294 cikkben

tilrásnak formájából, sok egyéb leveleket-is formálhatnak a Tilalom dolgában. Végezetre azért-is, hogy az új Itélet levél formája szerént, a' Törvények foltában esett minden fogyatkozások és vértkek, az új Itélet erejével, *semel*, tsak egyszer izokták fel-állitarni. Es ha ez *Adverbium semel*, egyszer, az Uj itélet levélbe választás nélkül oda teterik, a' mint a' *Stylus* tartya; mi-képpē lehet tehát, hogy annyi számú Uj itélet, engettetik meg egy keresetben még más Törvényes *Terminusfokon-is*, irélye-meg ki-ki maga jó értelme szerént. Nyilva az en vékony itéletm szerént, ebből az hűt le tétel s-köz-vallatás tilalmából, az Uj itélet általán fogva ki-kellene hagyni; igaz elég volna abban az esküvés s-vallatás Tilalma. Es ilyen-képpen e' fel-fordult fejeten lábágot könnyen meg-orvosolhatnánk.

A' második Lajos király végezése pedig, mely az 1518. esztendőbéli 29. *Artulus*, tulájdomb képpen az Uj iréletről szol, hogy sem a' fellyeb mondot Esküvés s-vallatás Tilalmáról, melynek *Titulus* a külömbet akar hogy sem az alatta lévő *Articulus*, a' mint könnyen megláthatni. De ha szinte mindenikről kellene-is érteni, mind-azáltal még-is a' Meg-tiltásról kel inkább érteni hogy sem a' Meg-tartoztato Tilalomról: Oka ez, mert a' féle Uj Itéletnek az Eöszve-feleletek és már a' meg-itilt Hűt le-tétel után kellett adattatni a' kérő félnek, nem az Reá-nem-jöveteles Sertenciákban. Imez szo-is. *Inhibet*, az *Articulus Titulus*ában nem tulajdonul tétetett az *prohibet*. ért oda, hanem annak tudatlanfágából eset, a' ki efféle Titulusokat irogatta az *Articulus*ok eleibe. Es ilyen-képpen nem tsuda, hogy ezeket öszve zavarván, a' Meg-tiltás felől azon vélekedésben voltak, mint az El-tiltásról, és válogatás nélkül mindenikhez az új Itélet egy-aránt oda ragasztották a' *Stylus*ban. Avagy néalám ezt az *Articulus* oly dologról kel értenünk, melyben semmi El-tiltás még nem volt, avagy nem-is kellett lenni. Az elő-hozot példa

példa penig ha szinte láttatik-is ellenkezni, azt az olyan Egy vagy két ember itéletiről kel értenünk, kiről ide-aláb 10. Rész: 13. Kérd. fogunk emlekezni. Az többiről lásd ide aláb. 8. Rész: 19. Kérd.

XV. Kérdés.

E három dolog Inhibitio El-tiltás, Prohibitio Meg-tiltás, Prohibita Ben-tiltás, mint egyeznek avagy inkább ellenkeznek egy-mással?

Jollehet ezek azon egy dologért láttatnak vetetni, s-ahoz képeft némellyek őszve zavarva minden válogatás nélkül egy értelemben élnek vélek; a' mint a' *Quadrupartitum*-is tartya, és *Decius*-is az ő *Synagmáiban* írja, kiről tekints-meg aláb az 34. Kérdést, 18. Részében: Mind-azon-által ha e' dologrol tulajdon képpen gondolkodunk, ezek egy-mástol fokot külömböznek; a' mi-képpen már ezeknek tulajdon saját magyarázattokból ki-teczik: Az Inhibitio, azért és Prohibitio oly igik, mellyek a' tartoztato, és el-réitő Tilalmat jelentik: az az; az Inhibitio, az kimondot és igaz rételre ki-adott Sentenciát tartoztatya-meg; hogy tudni-illik a' Fel-peres azt végbe ne vigye, hanem inkább meg-tartozkodgyék; közönségesen Tartoztatásnak, visza hi-yásnak mondatik. Az Prohibitio penig a' köz-vallatást, és Hűt-nek le-rételet tiltya-meg, hogy tudni-illik azokhoz ne fogjon, mely közönségesen a' minyelvünk szerént, Meg-tilrást tézzen. Es ezek közt az Prohibitio Meg-tiltás közönségesb, és továb terjed, hogy sem az Inhibitio El-tiltás; mert amaz mind az el-kezders nem kezdett dolgot jegyzi; ez pedig tsak azt, a' mit már el-indítottak. *Valla lib. 5. Elegan. cap. 4.* A' Prohibita penig hogyha *adjectivè, participium prateritum* áért véretik, tehát a' végbe ment dolgot jelenti *passivè, à verbo prohibeor*, ugy hogy e' légyen az értelme; Meg-tiltott dolog, Ben-tiltott Sentencia, avagy akármí

Inhibitio
Prohibitio
Prohibita

Vide foz
79.

Inhibitio

Prohibitio

Prohibita

akármi egyéb. Ha pedig *Substantivé* vészük, a' Tílalomért, hozzá adván imcz rendes számot, *Első, Másod, Harmad, Negyed*, így is igazán ezen Törvénybéli Orvosságért vétethetik; és így módhattyuk, Első Tílalom, Másod Tílalom, Harmad Tílalom, Negyed Tílalom. Illyen-képpen azért, a' mely dolgoknak egymástól különböző meghatározott magyarázattya vagyon, azok a' magok természetes mi voltokban, éppen kölömböznék egy máttól; és így né kel öízve zavarni őket, és edgyiket a' máfikért venni. Innét mondgyuk az tartoztato parantsolatot *Inhibitionalis*-nak, és az Hűtnek s-vallatásnak meg tiltásat *Prohibitionalis*-nak.

XVI. Kérdés.

Mit kel továbbá tselekedni?

Az Tílalom Levélinek Mássát vévén, és az arról lőt Reá-hívás talnak is: az után Ben-tiltással kel élni, valami azok ellen való Ellen-vetéssel, halehet; ha pedig nem lehet, valami okát kel adnia' Meg-tiltásnak, de nem egészlen valót s-nem-is ollyan, mely az Keresetnek érdemét illeti. Mellyel hogyha a' Biro meg nem elégzik, hanem tovább mégyen, és el-marasztya, s. Igaz-tételre ki-borsáttya, tehát a' leg utolsó Orvossággal, a' Fegyveres Ellenzéssel kel eleibe állani.

XVII. Kérdés.

Azokéért a' Fegyveres Ellenzés mitsoda, és hányuttal engetterik meg?

A' Fegyveres avagy erővel való ellenzés oly Törvényes orvosság, mellyel a' nyertes fél, a' vesztő fél által, a' Biro Sentenciájának Igaz-tételitől, az szomszédos s-határos személyek előtt, meztelen kardal, avagy más valami egyéb arra alkalmas fenyegető czköznek mutatásával, erőszak szerént el-tiltatik és el-üzetik. Avagy a' mint a' *Tripartitumban* vagyon, 2. Tit 73. Az Fegyve-

Fegyveres ellenzés az, midőn a' Nyertes fél a' más féltől, a' ki pörít el-veztette, a' Birotol ki-adattatott Sentenciának Igaztételitől, erő hatalommal néminémő képpen el-űzttetik. Melynek egy uttal keltsak lenni; mert ha azon egy Keresetben két uttal tételik afféle ellenzés, Hűtőlenségnek Bélyegiben ejt. 4. *Vlad. art. 19.* & 5. *ejusdem art. 4.* Jollehet régentén más kü-
lőmben tartották. 6. *Matth. art. 16.* & 1. *Vlad. art. 57.* Illyen-kép-
pen, azért, visza tér a' Kereset azon Biro eleibe.

Holot jegyezd-meg: Hogyha a' Nyertes fél avagy a' Fel-peres, ez illyen Fegyveres ellenzés ellen, efféle el-nyert Jozszágban erő-hatalommal bé-szál, azon Jozszág Keresetitől el-marad. Es ellé-
ben, hogyha az-is, a' ki el-maradott, fel gyűjtőt néppel, erőszak
szerént, támad fel a' nyertes fél ellen, és az olyan el-nyert Jo-
szágba való bemeneteltől visza kergeti, azon büntetéfen ma-
rad érette. 4. *Vlad. art. 9.*

XVIII. Kérdés.

Hol kel lenni a' Fegyveres ellenzésnek?

Kün a' Vármegyén a' Jozszág izinin; jollehet némellyek ugy vélekednek hogy Cáptalan s-Conventbenn-is meg-lehetne, midőn még a' válasz levelet a' Fel-peres számára ki nem adták volna; mely az Ország Törvénye szerént lehetetlennek láttatik, mely az önnön magyarázattyából ki teszik, 2. *Tit. 73.* & 74. holota' vagon, hogy Szomszédok s-Határosok előtt kel lenni és azoknak neveket is fel kel írnia' mint, ex 4. *Vlad. art. 19.* ki teszik. mely általán fogva Cáptalanba nem lehet, holot efféle szomszédosok s-Határosok olyan helyen nem szoktak lenni. Más az, hogy a' Fel-perest sem mondgyuk hogy Cáptalanba vagy Conventbe ellenzettek erőszak szerént, a' Jozszágba való bemeneteltől, mert afféle erőszak szerént való ellenzés s-visza térítés nem szokot lenni olyan helyeken. Afféle Parantsola-

*Repulsio
vbi debet
fieri?*

tok s-levelek formája. is azt tartta, holot a' Biro azt parantsollya az Igaz-tévőnek, hogy a' Jozság szinire mennyén. Nem-is lehet chez hasonlo állapotta a' tartoztato Tilalomnak, mert annak, a' mint fellyeb mondám, a' Jozság Uraságán kívül kel lenni, az fegyveres ellenzésnek penig az Jozság uraságából; mivel néminémő erőszakkal űzi vissza a' felperest Jozságitól, és azokba valo bémencereltől. Avagy ha szinte nem tenne-is fegyveres ellenzést, hanem tsak a' Várbaavagy Castélyba, kikhez a' több pörös jozság mint főhöz tartozik, bé nem botsáttaná, mind az-által ugyan Fegyveres ellenzés gyanánt tartatik, mivel a' bé nem botsátás, szinte asyit téfzen, mintha fegyveres ellenzést tört volna. Ezent mondgya a' *Tripartitum* említett helyeis, hogy Fegyveres ellenzésnek kel tartanunk, ha az Nycrtes fél, az el-nyert Jozság Uraságán kívül lejend.

XIX. Kérdés.

*A' Fegyveres ellenzés után, kellé mindenkor idézni az
Ellenző felet?*

Nem kel mindenkor; mert a' Fegyveres ellenzés két-képpen szokot lenni. I. Az Törvényes székben ki adatott Biro Sentenciájára, melyben az Ellező felet nem szükség idézni, mert igaz elég, hogy az Igaztételt meg-állatta. Kihez képest a' Biro-is a' Cáptalannak vagy Conventnek azt parantsollya, hogy az Igaz tétel rendit írja meg-néki, a' szerint, a' mint lett tizenötöd napra. Innet eszünkbe vherettyük ezt-is, hogy az fegyveres ellenző levél sem egyéb, hanem a' Cáptalannak vagy Convetnek az Igaz tételről valo válasz tétele és vissza írása. II. A' Fegyveres ellenzés az osztozás dolgaiban-is szokott lenni, melyben az Ellenző felet idézni kel; mert mivel még ebben semmi Törvény folyás a' szék szinin nem volt, ahoz képest az Ellenzésnek sem kellett volna lenni. Es ilyen-képpen az Ellenző felet sem vihetni tör-

vényes-képpen Idézetnélküla' Székre, holot senki külömben nem tartozik ot meg-felelni, hanem midön Törvényes Idézetrel hivattatik. *1. Tit. 9.* Az másik Ellenzésben pedig immáraz Idézet régen meg volt, s-ahoz-képest hogy másodszor-is idéz-ze, nem izűkfég, s-az Ország törvénye sem kívánnya: Söt ha Idézne, a' más fél vízont párt vévén benne, a' Kereset ujjab folyásba menne, mely a' Fel-peresnek káros volna. Jollehet az Ofztás dolgaibann-is az Idézet szokásbol vagon inkább, hogy sem az ofztozo levél formájából, mivel ot arrol nints semmi emlékezet, a' mint annak folyáfaban meg-láthatni. Holot ved észedbe; hogy e' második Ellenzés az Ofztozásban inner vöt eredetet, hogy az Ellenző fél feleletinek nem ad helt az ofztozo; és ilyen-képpen kételen Fegyveres ellenzéssel kel élni, hogy az ő feleletit s-ok-adásit; annak idein s-helyin meg-láttassa és meg-iltette. Más-képpen vagon az első Ellenzésben, mert ot minden elébbi feleleteket s-okadásokat hátra hagyván, ujjab okát kel adni, miért ellenzetre: mert ha azt nem tselekeszi, fűstbe mégyen a' Repulso, és az elébbi Sentencia maradván hely-be igaz-tételre kel bor-áttani. Ha pedig helyes okát adhattya, nem tartozik semmi terehvel; s-hale tette volna-is vízsa kel néki adni; hanemha, a' mint példa beszédbe mondgyák; vétek volna a' Halottat a' Temerőből ismét vízsa vinni.

XX. Kérdés:

A' Fegyveres ellenzés vízsa vitele után mit kel mivelni?

Az első Levatan az Ellenzéstről és a' Kereset mozdításról való Biro Leveleiben Másfát kel kérni. Második Levatan a' Biro levele ellen tégyen Ellenveréseket és fogafokat, a' mint fellyeb ő. *Kérd. 3. Részbe* meg-mondottuk. Végezetre nem lévén helyes az Ellen-verés, az Ellenzés terhének le-tételit kel meg igyirni: Egy Levatan, cz szokkaltak; Deponit hodie; mely felelet egy Ben-

tiltás helyet esik. Az második *Levatan* pedig: *Deponit hodie per totum*; az az: Ma éppen le-tészi: mely viszont más dik Ben-ti-tás gyánánt vétetik: és ez okon le-kei tenni a' *Terhet* azon nap éppen, mert tovább immár afféle feleletnek nem léfzen semmi szaporája: Jollehet annak előtte három uttal három *Levatan* élhettek velle; a' mint arról végezés lő Posoni *Octavian* 1612. éfztendőben. Holot tartsz eszedbe, hogyha egy néhány személyért lőtt-is az Ellenzés, mind az által ugyan tsak egy a' *Terh*; mely a' Táblán 72. forintot tészen, a' Vármegyén harmincz hatot. 2. Tit. 73. & 74. Es ha egy néhány izben léfzen-is az Ellenzés, ugyan tsak egynek kel' tartani azon egy Igaztételnek rendiben.

XXI. Kérdés.

Tebeté Fegyveres ellenzést, a' ki azon Keresetben ot nem forgot?

Tebet, ha valami részben az igaztételt jövendőre magakárára láttya lenni, imez Levélbéli igaz-tévő Czikel erejével: *pravia ratione aliorum quorunt*: s-az Ellenzés terhét sem tartozik le-tenni, hogyha meg bizonyodik, hogy a' győzedelmes fél, igaz oknélkül ment a' Jozság el-foglalására. 2. *Tit. 76.* E' penig afféle dologról értetik főképpen, melyben az Ellenző, avagy afféle ki szakatt rész Jozságnak Ura, a' derék Jozság vizsa foglalásának és Ikratásának idein, annak a' ki a' derék Jozságot bírja, nem ereszkedet melléje, és velle egygyüt a' törvényben ot nem forgot; mert ha velle együt ot forgott, és egyszer a' derék Jozságnak ura fegyveres ellenzéssel élt; a' másik nem tehet már royáb fegyveres ellenzést, Arulratás Bélyegenélkül, a' mint már megmondottuk, a' *Tripartitum* irásából hozván-ki, *Tit. 76. par. 3.*

XXII. Kérdés.

Végezetre mis keltsékekéni leg-kéfbben?

Utollyára

Utollyára a' Fegyveres ellenzésnek okát keladni, (nem Vár-
ván a' Fejedelem kegyelméből való új írtetet, a' mint *Decius* a-
karja,) és oly okát keladni, ha lehet, mely a' Keresetnek veleit
illesse, és a' kívül a' Biro-is maga részére meg elégedhessék. Es
ékképpē az Al-peres kívánnó szabadulást s-menedéket magá-
nak a' Fel-peres Keresetből, a' méltatlan Kereset terhének le-
tételivel: Es arról menedékes Sentencia levelet-is kérjen,
melynek semmi Tilalommal s-fegyveres ellenzéssel eleibe ne
álhassanak: Es a' méltatlan Kereset Terhéből-is az ő részét
meg-kévánhattya; ha tudni-illik, dolgát meg fogja nyerni. De
ha rajta veszt; és utolfog sentencia adatik-ki ellene igaz-tételre;
igy oltán a' Jofzág uraságán kívül gratias új írtettel élhet. Es
az elő folyással így szakad vége a' Keresetnek; de midőn köz-
váltatás vagyon a' dologban, külföldben-járnak el benne; a'
mint majdon azt-is meg-mutatom.

Holot jegyezd meg ezeket. I. A' ki a' Fegyveres ellenzés
modgyán kívül réizen ellenzött, a' Decretomos terebbe; az az,
Aultatás bélyegibe első érette *art. 2. Anni. 1536.* II. Hogyha
a' Sentencia ellen tett fegyveres ellenzésnek, utánna igazságát
nem adhattya; Nagyob hatalmon marad érette, *art. 12. Anni
1536.* III. Hogyha szinte némely dologban a' Fegyveres ellen-
zés ki-rekesztetik-is; mind az által, ha vagy maga vagy Proká-
tora által az Al-peres annak Terhében résztervőit, annak után-
na meg kel engedni, mivel mára' terehnek fel-vételével néki
engedett. Azokáért el kel inkább afféle terhek fel vételenélkül
lenni, hogy sem kára köverkezzék, a' miat felebb-is tettem-
emlekezetett rolla. 2. Kérd. 4. Részében.

IV. Hogy a' Fegyveres ellenzés után, nem mindenkor szok-
ták az ellenzésnek a' Kereset veleire néző ékkát adni; hanem
a' Prokátor feleletit szokták meg-hinni, vagy valami egyéb fe-
leletet tenni *passim.*

HATODIK RESZE.

Az Köz vallatásról, és Hűt le-tételről.

I. Kérdés.

It a' köz vallatás mi okon fordul-elő?

Mivel, minek utánna a' köz vallatásról el tértünk volna, 3, Rész. 10. Kérd. bizonyos okokra nézve; immár it viszontagság kel tértünk, mivel a' Kereset mi voltához képest a val-is élni, ha ki Tanuk által reméni hogy Igazságát gyámolithattya és támogathattya.

II. Kérdés.

Mitsoda a' köz vallatás?

A' Pörlekedő személyeknek feleletekből fakadott és a' Törvényes székből ki-adott kétes dolgoknak, férfi s-afzony renden lévő Nemes s-Nemtelen, Egy-házi s-világi szomszédos és határos személyeknek vallása, s-tanu bizonylágtétele által való világosítása. Melynek Cáp-talan avagy Convent Bizonylága, és Király avagy Palatinus Emberi előt kel lenni, vallato parantsolat erejével; oly helyen és oly vármegyében, ahol a' Pörök kívánnyák. Es ezt annak utánna, a' Cáp-talan vagy Convent, törvényes-képpen Levélbe irván, a' Birora kel igazítani. Az foglalás dolgaiban tsak általlyába azon helyen a' föld szinin szokott lenni; hanem ha a' peresek egy akaratból más-képpen egygyeznénék-meg feletre. *Holot vedd eszedbe.* I. Hogy néha a' köz vallatás a' Törvényes Székbenn is szokott lenni, azon Biro előt. II. Hogy afféle eleven Tanuk hatvan esztendő s felet valok ne légyenek hanem attol fogva azon alol. *1. Tit. 39. & 47.* III. Hogy a' köz vallatásnak érdemét avagy velejét, a' mitől, tudni illik, a' vallatásnak kel lenni, imez szoval, *Virum* szokták megjegyezni,

*Infatic
formá*

jegyezni, mind a' kérdő s. mīd a' kételkedő részére; és már köz-
képpen a' Törvényes, *De Virum*nak szokták nevezni. *Styl. IV.*
Hogy afféle király s. Palatinus Emberit, a' peres felek akarattya
ellen a' király Udvarából, nem kel ki botsátani. *art. 58. Anni 15-*
23. Azok pengik kik legyenek, lád fellyeb az első kérdést a' má-
sodik Részében. Ennek felette, noha *Index Curie* Uram Iro De-
áki-is küldetternek ki az ő fellege Udvarából, efféle vallatások-
ra, mind az által nem az ő maga, hanem király ő fellege neve a-
lat tsak, mivel ő maga is Birája a' király Udvarának. *2. Tit. 19.* Es
hogyha efféle vallatok Király Udvarából valok nem léznenk;
Házastúzes személyeknek kel lennick, azon vármegyében, a-
hol vallatni akarnak, ó. Matth. art. 10. Mert egyéb aránt le-szál
a' vallatások.

Nota

III. Kérdés.

*A' köz vallatáshoz, mind a' maga magyarázattya szerént,
s. mind egyéb-aránt, minémő dolgok kévántatnak?*

Ezek tudni-illik, hogy valamikor efféle köz vallatásnak kel
lenni, mind a' két résztől egy nap légyen, és nem egyikért egyé,
s. másikért más. A' Cáptalan vagy Convent, és Király avagy
Palatinus Emberi-is, azonok legyenek mind a' két részre, és
nem külön egyikért egy, másikért más. A' Tanuk is külön, e-
gyen egyen meg-eskügyenek, és a' Cáptalan s. Király emberi ál-
tal, a' dologroi, melyről tudakozni akarnak, jól meg-kérdez-
tessenek. Az Peres felek a' vallatás idein jelen ne légyenek, ha-
nem ki rekesztessenek. Ennek felette efféle Tanubizonyfág
tételre, a' hamis hitű s. gonosz hir névben lévő személyeket, és
a' kik emberfégeket s. bősülleteket el-vesztették, nem kel reá
botsátani. A' Nemteleneket is, ha szinte házok tűzők va-
gyon-is, nem kel bévenni, hogyha ő Fellegétől Nemességek-
nints adattva. ó. Matth. art. 14. Jollehet most mára' Nemtele-

Nota

nek-is, a' Peresek egyenlő akarattyaóól, bé szoktak vétettetni, kivált-képpen az ujjonnan eset hatalmakban, és foglalásokban. *art. 35. & 36. Anni. 1587.* Az mostani Ujjob végezések szerént-is. *Annorum 1608. 1609. 1613.*

IV. Kérdés.

Miért mondatik köznek, és hányszor engettetik lenni?

Azért hogy, mivel a' Peresek akarattyaóól vagyón, tehát mindenik részére egyszer s-mind, azon egy helyen, azon időben, és azon ki vitt vallato személyek előtt kel lenni, és nem külön egyszer egyikért, s-mászor másikért, (jóllehet neha tsak az egyik fél részére is szokot lenni.) Minck okáért ha valamelyik fél, az ő elő vőtt vallatáát akkor el-mulattya, a'nak utánna; nem engettetik, hogy arra továbbá vissza térjen; s két uttal ugyan nem-is engetterik hogy légye. *2. Tit. 31.* (hanem-ha a' Biro itil-ne néha kőmőbet.) Avagy talám ez okon-is mődatik köznek, hogy efféle vallatás és tanu bizonság köz képpen szokott lenni minden szomszedos, határos, Nemes s-nemtelen, Egy-házi s-világi jo hir névbeli tisztefféges személyek által. *2. Tit. 27.* Holon vedd észedbe, Hogy minden egyéb nemzetek törvénye szerént, *regulariter*, minden keresetekben a' fel peresnek kel bizonyittani, még az Egy-házi szent Törvények szerént-is. *6. quæst. 5.* melyben ha meg fogyarkozik, egy átallyában az Al-peresnek tsak meg kel menekedni. Mind azon által, a' Tagadásos keresetben, (mely nálunk, nem a' Fel-peres keresetét nézi, hanem az Al-peresnek a' fel-peres kereseti ellen valo tagado feleletit) nem a' fel-peresnek, hanem az Al-peresnek kel bizonyittani: és a' dolog így lévén, sokkal könnyeb folyások lenne a' Törvényeknek, ha tsak egyik fél bizonyittana, a' mint a' *Quadrupartitum*-is tartya. De a' mi Törvényünk szerént, efféle egy más ellen valo bizongatásokkal, s-vallatásokkal, annyéra őszve szővik fonnyák

*A. in omni
bit g. b. a. v. i.*

sonnyák egy mást a' Perefék, hogy midőn ki ki az ő igyekezetit bizonygatni akarja, meg homalyosfittyák inkább a' dolgot, hogy sem nap fényre hoznák: évez okon gyakorta nem kevés lélek kárhoyattal is mégyen végbe; holot, soha két egy-mással ellenkedő dolog egy-szer s-mind igaz nem lehet, a' mint a' *Logicusok* tanították. Mind az által mivel a' bé vőtt szokas, a' mi Törvényinknek Anya, nekünk ilyen törvényeket szültt, ezekkel kel már élnünk, mid addég, mig talám valaha, kövekező időkben, a' Törvények kalauza s-vezére, az Isteni félelem, valamit egyebet ennél idvésségesbet nem rendel; mellyet már fégolta buzgo kívánsággal váránk.

V. Kérdés.

A' Tanukban minémő dolgok kívántatnak, és a' neveket mikor kel Relatoria levelbe írni?

Ez őt dolog; Szabadság, Mod, Allapat, Idő, és Hűr. mellyeket magyarázattokkal együt a' *Tripartitumban* meg találz, 2. *Tit. 27.* kikhez képest szokták osztán a' Tanukat ki-hanni, hogy ha tudni illik azok a' Tanukban fel nem találtatnak. A' neveket pedig kétokból kel *Relatoria* levelbe írni; *Egyikért*, mert többet részéket vagy három szomzedős s-hataros Tanu-bizonytság tétele a' Törvénybē, hogy se hufznak távol levő Tartománybélieknek; mert sokkal jobban s igazabban tudhatták azok a' dolog mi voltát, a' kik közel vagynak, hogy sem a' kik távol laknak. *Másért*; hogy fel irván a' tanuknak neveket és bizonyság tételeket, akar melyik fel peres, a' ki ellen akar, tehesen Ellen-vetéseket; ha tudni illik ne hamis hiru-e. nem rut hir névbeli-e, vagyon-e annyit ideje: kiváltképpen azért, hogy a' hamis hűr, ha afféle találtatik, bünteretlen ne maradjon. 2. *Tit. 29. It tartelmédben. I.* hogy a' vétebben lévő társ, ne a' vétetik-bé ranunak; sem mellette sem ellene a' társának, nem-is lehet alkalmas tanu, még a' társá-

Socius
Criminis

a' Tárfa ellen valo vallatásnak meg-formáláására-is, köz vélekedés szerint. Mind az által némely dolgokban külömben vagy on, ahol tudni-illik az igazság a' dolog természetiből külömben meg nem tudodhatik, ugmint allatomba valo párt ütésekben s-támadásokban, és titkos végezésekben, és egyéb dolgokban, mellyek titkos szokrak lenni. Es ugyan nints-is helye a' Királyi felség ellen valo árultatásban, mivel abban a' vétekben részvült Társnak is Tanubizonyítást bé-vézik Tárfa ellen, a' mint ki-teczik aláb. 14. Kérdésből, 9. dik Részében. II. Hogy régentén, aka mely Jóság Iktatárában, a' Relatoria levéibe a' szomszéd s-határosok neveket oda nem irták, hanem a' Cáptalan vagy Convent, a' mint végbe vitte, tsak arra bizták: a' mint afféle régi levelek folyásából ki-teczik. Kiről lásd aláb-is 24. Kérd. ezen Részben.

VI. Kérdés.

Hány karban álló Allapatya vagon a' Pörös ügyeknek?

Es alkalmatossággal nem árt szollanunk az Törvényes ügyek Allapatiról, mellyekből a' Keresetek bizonygatást szokták kihozni. Azokáért a' Törvény tudok, a' Törvényes ügyeket Eöt rendbéli karba és Allapatba helyhezterik, ilyen rendel: Definitivus; a' Keresetnek meghatározot magyarázatos Allapatya. Legalis, Törvényes, Conjecturalis, Irányzásból avagy Gyanúból valo. Testimoniis Bizonyfágos. Questionum sive Equulei; kinzo avagy Csigázo Allapatya a' Kereseteknek és Törvényes ügyeknek: ki kel minden egyéb Nemzetek a' Törvényes Keresetekben szoktak élni, kivált-képpen a' Császári Törvényekben. De mi tsak a' hármával élünk, ugmint; a' Meg határozot magyarázatofal, Törvényesséfal, és Bizonyfágossáfal, és mi ez utolsot tulajdonul, Köz vallatásnak, Szemmel valo meg-nézelésnek; és oldalaslag valo vallatásnak szoktuk mondani. Amaz ketteivel, ugmint a' Gyanuvval, kiből tsak valami vélekedések és távol valo irányások jön-

Titkos
dolgoz

Status An
Jas Cuius
= Pör

Harmonal
élünk

fok öonek-ki; és a' Csigázoval, melyben kinzás által valo vallá-
 sok forognak, mi nem élünk. Az törvényes ügyeknek meg. hatá. Definitio
rozot magyarázatos Allapatya az, mely, ki és mi legyen, meg-fejti
 és meg magyarázza; ugy mint Homicidium. Gyilkosság avagy Em- Homicidiu
 ber ölés, a' nomine, homo, & verbo, cado, az Emberről és öléstől = um
 mondatván, magát mi legyen meg magyarázza. Ennek egy-né-
 hány Nemei és Agai vagynak, ugy mint Parricidium avagy Patri-
cidium, midőn attyát öli meg valaki. Es, Mairicidium, Maritici-
dium, &c. midőn Anyán, férjjen, feleségén, Eötsén, bátyján,
 Néanyén, hugán téfzen valaki gyilkosságot: mellyek már köz-
 képpen Parricidiumnak mondatnak, ugy mint közönfésesb
 nevezetről. Holo. vedd észre, hogy ezen szo felet, sokan egy-
 más közt jgyeneritenkednek és pántolodnak, némelleyk Parrici-
dium à Patre, némelleyk à parente, némelleyk à patria, némelleyk
à pari & cado, ut sit parium cades, akarják ki hozni, a' fellyel emli-
 tett személyek iszerént valo értelemmel, az az; Attyának, An-
 nyának, Bátyjának &c gyilkosságára nézve. Kikhez Cicero ér-
 telméből Hazánk is, mely Atyánk helyet szokott lenni, oda
számláltatik. Minek okaért, mind ezeket ez utolso közönfé-
 gesb nevezetről hozván-ki, Parricidiumnak szokták a' Deákok
 mondani. Hanemha valaki a' fellyel irott külömböztető szok-
 kakakarna élni, mely a' külömböztető magyarázatra képest in-
 káb is teccik. Es hogy ezt minden időben szörnyü vérekek
 tartották, ki teccik a' Régiek büntetéséből, kik efféle Gyilkost,
Ebbel, kakassal, vipera kégyoval, és majommal együtt Bőr-sákba
varván, a' vízbe vetették. Erre képest, Papinianus Törvény tudó
 fő ember, a' ki, Asylum Juris, Igazság oltalmának hivattatott, és
 a' kinek Iskolájából sok jeles Törvény tudok származtak, inkáb
 akartt fő-vérelre menni, hogy sem Antoninus Caracalla Császárt, Caracalla
 az ötsén Seprimuson tört gyilkosságáért oltalmazni: efrt monda-
 ván, Nebézb dolog efféle gyilkosságot mentegetni, hogy sem meg-zele-
kedni.

Status Legalis
*Testimo-
ni*
 kedni Anno. 213. Továbbá a' ügyek Törvényes Allapattjának az mó-
 datik, melyet a' Törvényekből s- végezekből hoznak ki: Mi-
 dőn, tudni illik, azt kérdik Mitsoda törvényű s- végezőü ügy
 a' Gyilkosság? ottan azt felellyük, hogy Halálba járo. ha pedig
 azt kérdik, mitsoda törvény az Attyán tört gyilkosság? azt fe-
 lelem hogy Arúlatásnak avagy Hüdtlenségnek Bélyege. Mitsoda
kerefet a' nemes embernek meg-öléi? arra az a' felelett,
 hogy Főbe járo. Es ezek írott végezekből s- törvényekből ál-
 lanak, az az, a' Tripartitumból és közöntéges Articulusokból, vé-
 gezetre az törvényes ügyeknek Bizonyságos és Tanúsos Allapat-
 tya az, mely köz vallatásból al, kiröi most vagy en szonk. Jol le-
 het tulajdonul és árallyába csak három Allapattya számláltatik
 a' Rhetoroknál a' Törvényes ügyeknek, úgy mint a' Meg-határozó
magyarázatos; a' Törvényes avagy végezeses; és a' Gyanús, az az;
 mint egy fajdétás képpen való irányozásból álló.

VII. Kérdés.

Mitsoda a' Gyanu, és az eleve való El-bítel?

*Suspicio pre-
sumptio.*

Az menyire az előnkbe vött dologhoz láttatik izolgálni; a'
 Gyanu, valamely dologról való könnyű vélekedés, mit ha az által
 esett volna; melyet annak elől utol avagy véle együt járo tulaj-
 donjeléből vészünk eszünkbe. Az Eléb el bítel pedig vastag, és
 erős vélekedés, azon képpen valaki ellen, valamely dologról,
 mint ha az tselckette volna, az emléret környül álló dolgokrol
 vévén eszünkbe; és ez a' dolog valóságához majd ugyan közel
 jár: Példának okaért, Ha kit estve későn, az ő étczaka, mellyen
 a lopás esett, azon ház környül allattomba járkálni, és annak
 kültő állását nézegetni látnok, gyanúság volna, hogy az tselcket-
 te. De ha annak utánna, bővön kezdene költeni, és nem tud-
 hatnok azt hoéret vehette volna; imár inkább el-kezdgyük hin-
 ni, hogy azt afféle lopásból szerzette magának. Mind az által
 még sem

még sem adhatjuk tellyes *hitelt* neki; mert a' Biro effele cleve valo vastag Hitelből, és kétség kívül valo erős Jelekből, né mondhat Törvényt és végdő Sentenciát a' Főbe járo dologbā, egyéb bizonságok nélkül, hogy tessébé meg-büntesse: de azért pénzbeli büntetést vehet reá. *vivius par. 2. op. n. 50.* Ha penig a' szűkség ugy kívánnya, kérdezkedések által is meg kel tudakozni, a' mint majd meg-mondgyuk: de azért ugyan nem sentenciáz-harni-meg kő-űmben, hanem ha meg vallya, és az kinzás utāñ-is, azon valásban mind végig meg marad. *kiról a' következő kérdésben.* Az Egy házi Törvények szerént penig, efféle *Előb el. hitel* három féle. *Egyik, Erős;* midőn a' gyanus gyanussal, a' mezitelen mezireleenni talaltanak egy ágyban; és ez büntetést érdemel, mint ha Tanuk által bizonyodott volna meg. *23. Quest. 1.* Mellyet mind-az által nem főbéli hanem pénzbeli büntetésre vissen *vivius*, az szerént, a' mint fellyebed meg mondánk. *Másik Hibető* avagy. *Bizonyítható.* Midőn valaki felől gonosz *hir név* futamodik, elő valo Embereknél. és jól-lehet ez, né tartatik Bizonyult dolognak, mind az által *tisztulást kíván.* *2. Quest. 4.* *Harmad Könnyű és vakmerő El hitel,* mely tsak ímez amaz gyenge jelekből indul, ugy mint, valami imillyen amoliyā alaton rendű személyek szavából; és ez néha borsanatos néha penig halálos vétek, a' mint, tudni illik, valaki nagyob avagy kisseb hitelt ad, afféle dolognak. *Syl. par. 2. vocáb. Presumptio.* Es ebben magát senki nem tartozik tisztítani.

VIII. Kérdés.

Az okaért, a' mi Törvényünk szerént a' kinzás által valo értékezés meg engettetik?

Írott Törvénnel ugyā engetterve nintsen, hanem ha a' Polgári törvények szerint az szabad városokon, kivált-képpen a' parasztok ellen, a' mint, a' *Tripáritom* harmadik részének *20.* Tisztulásából

tulusfából hozzák ki: (mivel a' Nemessek, a' tselekedetről el-
 szaladván, sem meg nem fogattathatnak, sem pedig hozzájuk
 való gyanuért meg-né kizoztathatnak) midőn, tudni illik, semmi
 oly világos bizonyágok a' parasztok ellen, nem mennek ugyan,
 de azért világos jelenségekkel terhelternek, és azoktól majd u-
 gyan meg-is győzetternek: és ez okon ez illyen vélekedésekből
 és gyanukból, és egyéb bizonyos jelekből, melyek a' gyanu és
 gyenge vélekedést neg-haladgyák, a' Biro jo lelki isméréttel a'
 dolognak végére akarna menni, (a' mint a' *Prologus* véginnis va-
 gyon emlekezett felőlle,) de azért nem egy Jelenségből tsak,
 hanem midőn azon egy dolgot, egy néhány rēdbéli Jelenségek
 világosíttyák. *Elsőben*: Ha a' tselekedet ellen tsak egy Tanu-
 val bizonyíttyák meg; mivel egy Tanu a' tellyes bizonyágra nem
 elégedendő. *Másodszor*: Ha meg-bizonyodik, hogy afféle tsele-
 kedetre, fenyegetődésével okot adott. *Harmadszor*: Ha tétováz,
 és beszédebē haboz. *Negyedszer*: Ha oly alá való semmire kellő sze-
 mély, hogy azon kívül sem adnának hirtelt esküvésének. *Ebtőd-
 szor*: Ha abbéli tselekedetről való maga nyelve vallását, egy Tanu-
 val meg-bizonyitharni. *Hátodszor*: Hogy ha afféle tselekedet-
 tről való szakadatlan rossz hir nev, jo akaroi által meg-bizonyo-
 dik. *Hetedszer*: Hogy ha valamely sebek miat halálra vált ember,
 bizonyos okokból valamely bizonyos személt álhatatos be-
 széddel vádolna, és a' vádlást ugyan foházkodva kettőzetterné;
 és azt halála előt rőkélletes álhatatossággal Testámentombá-
 is meg-hagyná, avagy esküvéssel erősttēné. *Nyolczadszor*: Hogy
 ha a' tselekedet hevennyében, futamást venne, s-fel nem talál-
 nák, vagy ha találnák is, nehezen. Es tőb chez hasonlokai, hogy
 ha tudni illik, a' vérekben lévő Társa-is reá vallana. *supra quest.*
 5. Avagy midőn a' tselekedet elégedendő képpen meg bizo-
 nyodik, és hogy azon meg Sentenciázot személy (a' mint eszt
 méghá)

még a' Nemessék ellen-is az 1597. esztendőbéli 43. *Articulus meg-látra-
nik engedni*) egyéb latorfágit; társait, gazdáit, Oltalmít meg-val-
lya, efféle kinzo értekezésre vonnyák; mivel egyéb aránt ha il-
lyen képpen meg nem vallaná, és eleit nem vennék, gyakorla-
tossággal ártalmasb dolgok jónének-ki belőlle. Mind az által
világos Jelenlégek nélkül meg nem kel kinozni semmi képpen,
és elsőbben a' Tanuk vallásit ellene meg kel olvasztatni minde-
nek hallattára, a' szerént, a' mint a' Törvény uttya s-rendi ké-
ványa, és a' kinzástól mondott Sentencia mondgya; és így osz-
rán, ha mit fog vallani, azt mindgyárt Törvény eleibe kel ter-
jezteni. Mind az által itt eszedbe kel vened hogy efféle kinzás ál-
tal valo különböző vallatásoknak, különböző ki-menetelek
szokott lenni. Elsőbben-is Hogy ha a' Halálos kerefetekbe n, kin-
zás nélkül, avagy a' kintol valo féltében, maga kényyen vétkét
ki-vallya, bár azon kívül ne legyenek-is egyéb jelenlégek hoz-
zá, elégedendő arra hogy meg-sentenciáztaffék maga nyelve
vallása szerént. Másodszor: Ha ki bizonyos és törvényes jelenlé-
gek nélkül kinoztatik, nints semmi ereje vallásának, ha szinte
az után ezerszer hadná-is helybe maga vallását, és arra nézve
törvényt sem tehetnek reá semmi képpen. *Myšin. obser. 23. ccm. 5.*
Harmadszor; A' kinzásban tett vallásból, ha az után azont nem
vallya, nem monhatnak sentanciát senki ellen; Mind az által
Ujjab kinzástra vonyhattyák, de azért nem az elébbi jelelégekre
nézve, hanem általán fogva Ujj jelenlégeket kel hozzá kerefni,
és ollyakat, ha lehet, kik a' tselekedethez közel járuljának. E-
gyéb aránt efféle kinzás Ujjitáfától meg ojják magokat a' Birák,
mint szinte a' tűztől. Es ha haszontalan ditsekedésből, boszszú
üzésből, egyebet tselekednék. Lelkek isméretit igen meg-sér-
tik, és Itélet napján-is, kétség kívül, számot kel adniok rolla;
mert a' ki egyfszer a' kinzásban valamit vall, és az után abbá meg

nem ma-

2

Abg. Ceny
ind. ojj
szegényi
elbat.

Nova

nem marad; ha Ujjab jelenlégek nem találatnak felőlle, töb-
ször nem kinosztathatni, sem meg nē sentenciázhatni, a' mint
fellyeb-is mondok, hanem meg kel menekedni. Mivel a' mint
olyianq *Vulpianus* irija, Senkit gyanura meg sentenciázni nem szabad; s.
Jobb-is meg menekedni a' bűnőinek, hogy sem az ártatlannak
büntetődni. Es a' Bizongatásoknak, dél szinnél-is világosbak-
nak kel lenni. és a' vétekről sem kel eleve hitelt adni *Andr. Fa-*

Az ériti. chin. lib. 9. Cap. 16. Hanem ha a' Biro teñe ígértet a' véteknék
letem sze-hogy meg nem bünteri, és illyen képpē ha osztán vétkét ki val-
rént, nem-ya, nem tartozik igiretinek állani, hanem az olyan vallás fete-
kellene ol-liból sentenciát mondhat réa, és igiretinek meg másllását aval-
lyat igirni, mentheti; Mert, ő néki; a' közönseges jora kel inkább vigyazni hogy
a' mit az sem az Egy magánosra. *vivius par. 1. opin. 172. 173.* Es a' fiak feélette,
után nem- a' rosz dolgokbā tett fogadalt sem hafznos meg tartani. Es a' kō-
akar meg- állani. zönseges Joks-hafznos dolgok ellē valo végezéseknék sem kel
meg-állaniok. *Negyedszer;* A' nem *Competens* Biro előrtett val-
lásnak, nints helye a' törvényben, mind az által Bizonyfágul,
mint Törvény kívül valo dolgot, tulajdon Birája bé veheti, és
abbol kenzálra valo törvényt tehet ellene. *Eötödéször;* Egyik fél-
nek jelen nem létében, a' jelen nem lévő kedviért tett vallás, fél
bizonyfágot részen. Azokáért így értvén ezeket, bátörfágosb
utunk lehet efféle dolgoknak el-igazításában. Ezeket *vivius*
mind az ké: Törvény Tudossinak vélekedésekből, *in vocabulis*
Confessio & Tortura.

IX. Kérdés.

Mit kel tehát a' mi Törvényünk szerént mivelnünk, midőn a'
Törvényes Kerészeteknek, sem Magyarázatos, sem végezéses, sem
Bizonyfágosos Allapattyaival a' dolognak végére nem mehetünk,
és a' hozzá irányozo gyanuval, s. Csigazo kérdezkedéssel
sem akarunk élni?

Jóllehet az Artatlanságnak, engedelmefféggel és barátsággal tartoznak lenni a' Törvények; mind azon által, midőn a' dolognak jól végére nem meherünk, hogy a' vádoltatott csak semminélkül ne mennyen el a' dolog mellől, és a' Biro-istiszti-ben való tunyafággal ne vádoltassék, s. nagyobb botránkozás a' dologból ne fakadgyon; még egy féle moddal, s. régen bé-vőtt Törvénybéli *Negyedik Allapattal* szoktunk élni, mely egyéb minden Nemzeteknél szokatlan; mellyet mi *Hűt le-tételnek* mondunk; és azt annyid magával kel végbe vinni, a' menyivel a' Törvény meg-irili. Es néha azt a' Pörösök magok kíványák magoknak, néha a' Biro vetiréájok, hogy annak Le-tétellel avagy a' magok Keresetit gyámolítsák, avagy az ellenek valot rontsák-e]. *A' mint aláb meg-mondgyuk, ahol a' Hűt le-tételiről fogunk szollani.*

*Nota pro
te*

X. Kérdés.

Jobbé ez illyen Hűt le-tétellel élnünk, hogy sem magáz személyében az Al-perest Ciszgázás alá vetnünk?

Jobb volna ugyan fokkal-is, nem csak egy vagy két, hanem szám nélkül való személyeket külöm külömb nemő kénok alá vetni, hogy sem csak egy Lélekben kárt tenni, nem hogy még ötven, s. néha több lelkeknek-is veszedelmével hűtöltetni: mely igen könnyen megeshetik a' dolognak kétes volta miatt; hogy ha mi-is régi eleinktől vőtt abbéli rögzőtt szokással nem akarnánk élni; meddig avagy tellyefféggel efféle esküvésekét meg-vetnénk, avagy más valami idvősségesb modot találánk fel benne.

XI. Kérdés.

Az Informatio, mellyet némellyek ide számlálnak, mitsoda?

Az Informatio, az az, Másoktól vőtt Tanufág az, midőn a' Biro valamely

valamely dologról, valaki ellen, mintha az tselekedtte volna, nem tsak imigy amigy, gyenge képpen, valahonnan tudofittatik; kiből mind az által, a' Biro, senkire Sentenciát nem mondhat, mivel néki arra kel törvént tenni a' mit a' Szék szinin eleibe számlálnak, és a' Bizonyfágok bé-hoznak: a' mint a' Prologus tanit. *cap. 5.* Mind az által néha abbol alkalmat ossfágot véstén arra, mellyik félre kellesék a' hütöt vetni. Ugy-vayon régentén egy Lopót azzal biztatván a' Biro, hogy efféle *Informatio*tol ne félne semmit; azt mondotta reá; *Alitodé*, azért, *ha nékem azok Arjámfjai lésznek?* Ezen állapotba vayon a' Parasztok vallása is, ha mit a' Nemes ember ellen lártatának vallani.

XII. Kérdés.

Az köz-vallatás meg lévén, abbol osztán mi-képpen vetik a' Pörösöknek valamelyikére a' Hütöt?

Az köz-vallatás rendinek vizá vitele után, valamelyik félre gyakorra hütöt szoktak vetni, ilyen-képpen. I. Hogy ha a' Fel-peresnek maga rélzére elégedendő Tanui lésznek; Az Al-peres penig tellyesfégel benne marad, semmit avagy tsak igen vékonyon és igen kevesset bizonyítván, téhát a' Fel-peres, az Al-perés fejérre Eörventé magával éskűszik. II. Ha mind a' két fél, egyenlő képpen elégfégesen bizonyít; tehát az Al-peresnek kel meg esküni, az ő vallato leveleinek száma és ereje szerént. III. Midőn az Al-peres job' moddal bizonyít hogy sem a' Fel-peres, olykor az Al-peres, három vallato levélnek ereje szerént; húszon ötöd magával, kettőnek tizen-kettővel, és ha tsak egy lezend, harod magával kel meg esküni. IV. Ha az Fel-peres; bizonyfágiben tellyesfégesen meg fogyatkozik, avagy ha a' köz-vallatást ugyá tsak el vesztéglerette; olykor az Al-peres tsak által-lyába meg-menekedik. V. Ha végtére az Al-peres avagy a' köz-vallatást mulattya-el, avagy ha szinte el jár-is benne, de ha sem

Bizonyít

bizonyfágot maga részéte nem kaphat, hanem mindenestől benne sül, tehát végű Sentencia fordul fejére, 2. Tit. 32. *Holott veddeszedbe*; Hogy ez esküvésben való ötféle modal akkor szoktunk élni tsak, midőn valamely Sentencia köz vallatásra botsáttatik, és elégséges képpen meg nem bizonyodik. Az említett. 32. Titulusban lévő *Paragraphus*, pedig, mely így kezdetdik: *Quod si Actor. &c.* a' peresek feleletiről kel érteni, melyben még Tanubizonyfágra ki botsáto Sentenciának kel következni, a' mint ide aláb az tizenhetedik kérdésből ki-teczik. Melyből, ki mutatodik hogy Verbőczi ezeket rendnélkül írta ke-^{ten 60 ezit} resztül koful őszve, holot az Esküvésnek amaz öt rēdbéli mod-^{Corrigalli} gyát, a' négy utolsó modok után kellet volna tenni. Esillyen képpen nem tsuda, ha ez jelen való Írásunk Rendi-is, az ő Rendelését követi, kiváltképpen a' köz vallatásban, mint abból következő dologban.

A' Hűnek le-tételiről.

XIII. Kérdés.

Az Hűt Le-tétel mitsoda?

Az Hűnek Le-tétele az, midőn valamely kétes bizonytalan dologban, a' Pörlekedő valamelyik félnek, avagy magának tsak, avagy magához hasonló bizonyos számú véle esküő személyekkel együtt, hitőt irilvén, azon Biro előtt a' Szék szinin, avagy a' Széken kívül, Király avagy Palatinus Emberi, és Cápaltanbéli Bizonyfág előtt, a' kinek járásában laknak, arra rendelt bizonyos helyen és napon, a' hűt le-tételről költ Sentencia levél erejével, az Esküvés által, avagy a' magok Kerefetit állattják, avagy az ellenek valot rontják-el. *Holot veddeszedbe*: I. Hogy efféle hűt le-tétel a' peres feleknek tsak ugyan személyekben-is szokott lenni. II. Hogy ez illyen Hűt le-tételről költ Sentencia levelek Titulusában, avagy fellyül írásiban, imez szót, *Me-*

moralis, régi szokásból, oda szokták tenni; azt hiszem azért, hogy még abban az időben, efféle leveleket szinte ilyen szokott folyásu formában nem szokták volt ki-adni, mint most; avagy talám hogy mégaz olyan levelekben a' Törvényeknek vége szakattát nem szokták volt ki-jelenteni, hanem csak, a' mint most-is szokot lenni, azt jutatták ezekbe, hogy annak a' szerént kel végbe menni: minek-okaért méltán kezdették volt, ez szót, *Memoralis* oda tenni. avagy talám abban az időben annyit tőtt az, mint most minállunk, *Super eo* III A' dolognak veleje, kirőla' Hűtnek le-keletétni, imcz Rekefztékel, *Super eo*, szokot meg-magyaráztatni. *Stylus*. Mely hitet, egyéb aránt szorolszora a' szerint kel el-mondani a' mint a' Birokiadgya. A' Hűt penig avagy *Esküvés* nem egyéb, hanem valamely dolognak hűttel valo Tagadása avagy Erőssítése: kihez képest *Szent-ségnek*-is mondatik, mert az esküvésnek szent-ségével, és lsteni félelemmel valo szent Erőssítéssel szokot lenni. IV. Hogy ez ilyen Esküvésnek le-tételit a' ki el-vezteglia, a' Törvényköz regulája, s a' mindennapi szollás modgya szerént, a' Kereset mellől el-esik,

XIV. Kérdés.

Efféle Esküvőkre; a' Hűtöt, miképpen vetették a' mi Eleink?

Illyen-képpen: Hogyha a' Felperes, tsak egyvallato levelet hozot elő a' Törvényes Székre az Alperes ellen; tehát, *tizenketöd magával*: Ha kettőt, *huszon-ötöd magával*, ha hármat, *Eötvened magával* itiltek hitet azon Alperesnek. Avagy a' mint már most, meg-forditva, *aláb szállolag* szokták mondani: Hogyha három vallato levelet vitt-elő a' Felperes az Alperes ellen, tehát az Alperesnek *Eötvened magával*, Ha kettőt; *huszon-ötöd magával*, ha penig egyet, *Tizenketöd magával* itiltek Hűtöt. 2. Tit. 32,

XV. Kér-

XV. Kérdés.

Az olyan vallato levelek minémők lehetnek?

Erről eleitől fogva sok különböző vélekedéseket hallottam sokaknak; azt mondván némelyek, hogy e' mi időnkbeli *Reá hivó* levélhez hasonlok voltak, melyben három levél ereje foglaltatik. Az *Idézet*ről való parantsolat, melyben az Alperest hiák reá, a' Keresetnek meg-magyarázattával. Az *Idézet*, melyet a' Cápatalán vagy *Convenc* viizen végbe, Es a' *Relatoria* az az *Válasz tévő levél*, mely a' Cápatalanból kél-ki. Némelyek pedig azt mondván, hogy Vár megyereszolio parantsolat volt, és a' Tanukra írott *vallato levél*, melyekkel a' Fel-perés nem egy urtak s-egyszer s-mind, hanem egy néhány izben jártr-el, más más levelet váltván mind az által a' Birotol; és ilyen képpen mint egy három izbéli vallatással szaporította s-suljosította a' Birotol az Al-peresre vetendő hirt. Mások meg-int azt mondgyák, hogy külön rendbéli vallato levelek voltak, külön Birák neve alatt valok; elsőbén vármegyére, az után valamely Cápatalára vagy *Conventre*, melyekkel azon Tanukot visszont Ujjolag meg-kérdezték. Harmad rendben pedig azt tartják hogy az *Idéző levelek* lőttek volna, melyekkel az Al-perest törvényhez szollították. A' *Tripàrtitom* szerzője pedig *pàr 3. Tit. 27.* azt mondgya, hogy azok oly levelek voltak, melyek a' királynak levélbéli parantsolatvából, avagy az ország Biráinak levelek által való kérésekből, Hiteles helyen, avagy a' Nemes Ország gyűlésében azon Birák előtt költének. Mellyből noha látczik ugyan valamenyire minéműek voltak, de mitsoda rendel eltek vellek, világozon ki nem tetczik. Mind az által akar mitsodások voltak, s-akar mi képpé eltek vellék, már mi nálunk szokatlanoká váltak, és a'nak modgya, a' mint azokal éltek már mi náluk feledékenységbé mentt; jól lehet azoknak erejek, a' mostani mod szerént-is, a' Hűtnek le-rételi-

le-tételiben fen-maradott, ahol így írják: *Vires trium literarum In-*
quisi toriarum representantibus, a' mint a' *Stylus*bá vagyő. Kiről ez
eddég légye elég, mivel magá-is mások értelmet erről örömeft
hallanám, nem azért hogy azokat akarnék élni, hanē hogy ért-
hetném, minéműek voltak: Holot mi oly fogyatkozot szegé-
nyek vagyuk a' régi dolgok értelmében, hogy tsak erre sem em-
lekeznek nem hogy az Iffiak, de még a' koros emberek is.

XVI. Kérdés.

A' Perlekedő feleknek most mi képpen vetnek Hűtöt?

Bizonyára nem könnyű dolog bizonyos számban foglalni,
hány képpē itilnek hűtöt a' mostáni időben a' perlekedő felek-
nek; mid az által a' menyire egyidő alatt eszembe vehettem ez
aláb irt formák szerént szoktak velle elni a' mostani Törvénye-
fck, a' mint a' *Tripartitum*bol ki hozhatni. *pār 2. Tit. 32.* mely Ti-
tulus két részeben vagon; *Egyik* melyben a' köz vallasbé-
mutatása után, Ot képpen itilnek hitet valamelyik félnek; a'
mint fellyeb a' 12. kérdésben meg mōdok. *Másik* része az, mely
így kezdetődik, *Quod si Actor &c.* Melyben négy formán adnak
hitet, kivált képpen az *Al-peres*nek; a' *mint it következik.* Es no-
ha a' mostaniak hat modot tartnak efféle Hűtnek fel-vetésébe,
mind az által ebből a' Titulusbol, tsak szinte az *Első*, *Negyediket*
és hatodikat hozhattyak ki-világoson; a' többi penig, úgy mint
a' *Második*, *Harmadik*, és *Negyedik*, tsak szinte a' Törvényefek
szokásából tartatnak számba. Azon Titulusnak im ez része is,
mely így kezdetődik; *Si tamen negaverit. &c.* most nem tartatik
a' szerént, hanem azok helyet az *Harmadik* és *Negyedikel* szok-
tak élni.

Az-okáért az *Első*mod ez: Hogy ha az *Al-peres* a' *Fel-peres*
keresetir átallyába tagadgya, nem révén hozzá, hogy magát ki-
tisztittya, hanem tsak ezt mondgya; *J negat Simpliciter*; Es erre
a' *Felperes*

a' Fel-peres az ő általyába valo ragadáfa szerént Törvényt kér; tehát egész dija szerént kel meg- esküdni.

Második; Ha ilyen feleletet tesz; *J. negat & probabit suam innocentiam &c.* az az: Tagadást részen az Alperes, és ártatlanfágát meg bizonyította, a' meltarlá kerestetnek terhével; így is, tellyes dija szerént valo hitertélnék néki; az az, Eőtvened magával valót, nemes emberekkel, mivel maga a szerént vállalta magára. E' kétfő közöt pedig csak szinre illyé külömbfégerlátok, hogy ez másodikban né bizván dolgához az Alperes, lártatik félni, és ahoz képest, hogy valamiképpé ellébe a' Fel-peres félne vállallya, ő maga akarva kéni magának a' hitet. Az elsőben pedig a' feleletbē lártatik inkább tudatlának lenni, hogy sem félelmesnek, mert né talám ha tudta volna, miképpé kelleék meg-felelni, a' következő rövidgyeb mod szerint felelt volna meg.

Harmadik; *J. negat, & ad caput, juxta Regni consuetudinem:* az az, Tagadgya az Alperes, és a' Felperesnek tellyes dija szerént valo hitre hadgya, mellyet ha fel vállal a' Felperes, tehát egész diju szerēt kel reá esküdni. Ha pedig illyé feleletet tesz, hogy; *Non,* hanem, a' három vallato levelek ereje szerēt valo Törvényt vár; így az Alperes, ezért a' maga ajánlásáért, fél diju hójával, az az, csak fél diu szerént valo hittel menti meg magát. De azért nem így vagyó a' *Hiteslenség Bélyegiben,* mert ha szinte a' Felperes hitre creszkednék is az Alperes, a' ha a' Felperes arra nem hadgya, hanem meg akarja az ő keretét bizonyítani, olykor nem adnak Hütőt néki, hanem a' Felperesnek kel bizonyítani, mivel maga úgy akarta.

Negyedik; ha így felel: *J. negat & cupit doceri per A.* az az; Tagadgya, s- azt kívánja, Bizonyíts reá a' Felperes, Irt- is, hogy ha az Felperes magára vállallya, tehát tartozik elsőben Tanukal, és nem mellette esküvővel kerestet bizonyítani, és ha tellyesfen

meg bizonyítja, ha nem igen sokkal is, de azért minden fo-
gyatkozás-ellen vetés kívül fellyeb valokal; ottan Keresetir
meg-nyeri. Hapenig félréztint bizonyit, tehát a' Biroitelti
szerént, a' dolog mi-voltához kévelt, mellette esküvőket itil-
nek néki, kikkel azt ki-tellyesítse. Hapenig a' Felperes, elő-
számlálván Keresetir, mindeneknek előte arra igiri magát,
hogy meg-bizonyítja Keresetir; és ha olykor elégféges képpen
nem bizonyit, nem engettetik, hogy mellette esküvőket tellye-
sítse-ki, hanem a' Alperes meg-menekedik. Oka ez, mert maga'
vállalta fel a' bizonyítást, és ha arra nem volt elégedendő kézi-
fége, maga szorgos fel-vállalátának tulajdonítsa, nem az Alpe-
resnek, a' mint felyeb-is a' tizenkettődik kérdésbē meg-mo-
dám. Sőt ugyan egyéb-aránt efféle Törvény csak semmibe mu-
lik: a' mint alább 18. kérdésben meg-láthatni. Ha penig fel nem-
vállallia, tehát viszont, a' harmadik mod szerént, keveseb ma-
gával menti meg magát az Alperes.

Eötödik e' lehet; midőn az Alperes mindgyárt az első felelet-
nek idein, magát a' Felperes sein valo hitire hadgya, az Ország
Törvényeszerint; Ezt a' Felperes nem vállalván-fel; az Alpe-
res csak harmad magával tároznék magát menteni. Mellyet
én egy-néhány izbe próbáltam, de soha a' szerént végbe nem
vihettem, hanem mindenkor a' harmadik mod szerént vőttem
törvényt. Mely mod a' szegények részére jo volna, hogy mago-
kat könnyebben menthetnék; de talám így a' gonoszoknak na-
gyobalkalmarosság adattatnék a' gonosz tételre.

Hatod. Midőn az Alperes magát, avag, mely anyit téfzen, az
egész Keresetert, a' Felperesnek egyön hitire hadgya, és azt sem
vállallia-fel; tehát az Alperes igvenesen meg-menekedik; és a'
Keresetet sem fordithattya reá a' Felperes. Mind-ezekben azért
Elsőbbenn is arra kell vigyáznunk, minémő hajlandósága vagyon
a' Felperes

Loca
bene

57

310 se,

6

a' Felperesnek a' Hűt fel-vételében; és ez okon attól igen igyekezze oltalmazni magát az Alperes. *Másodszor* pedig az Alperes ártatlanságára kel figyelmeznünk, ki mennél aláb szál a' hűt alá való maga ajánlásában, annál nagyobb ártatlansága, és igazsága mutatodik: Esillyen képpen, az utolsó mod szerint, ha fejn keresnek valakit, Isteni és emberi igaz itélet szerént, meg kel szabadulni. Mely Feleleteknek modgya, tsak szinte a' Nemessék között szokot meg-tartatni, a' Nagy-hatalmakban, és a' Halálos Keresetekben, az egymáshoz hasonló személyek között. Az kisebb hatalmakban pedig tsak harmad magával menti magát az Alperes. 2. *Tit. 32.* A' *Magistratusok* Keresetiről lásd aláb Kilencedik Részét, 31. 32. 33. kérdésekben.

XVII. Kérdés.

Tehát a' Parasztnak mi képpen esküsznek?

Illyen képpen; ha a' fel-peres Nemes ember, a' paraszt Alperes ellen három vallato levelet viszen a' törvény eleibe, tehát a' parasztnak *Negyvened magával* kel meg-esküdni, ha kettőt, *huszad magával*, ha egygyet, *Tized magával*, a' Polgári keresetekben. Külömben vagyon, mind azon által a' Halálos keresetekben, midőn valamely latornak fejére kel esküdni; mivel olykor nem a' díjára, hanem a' lator tselekedetinek érdemire és büntetésére kel nézni. Holot *vedeszedbe*; Hogy a' *Pofoni 1613.* eiztendő-béli uj; végezés szerént. *art. 23.* a' paraszt személy a' Nemes ellé, az őt Esetekben huszad magával esküszik, az kisebb esetekben pedig tsak harmad magával. Ha pedig len mind a' Fél-s-mind az Alperes, kik között az Törvény vagyon, Parasztnak léznek, tehát olykor, annak az helynek és házának, melyben az Alperes lakik, szokását kel követni. 3. *Tit. 27.* mind azon által, e' *Cassubais* közönségesen a' bé-vört szokásból, a' Nemesséknek fellyeb irrt mondgyát szokták kövteni: Midőn az Alperes, az Fel per-

A Magist
on feleke
vesési ról

Parasztok
esküvése
=ról

refnek kerestetit tagadgya; avagy fejére, az ország Törvénye szerént hitet kéri: avagy azt kívánja, hogy a' keretetett reá bizonyítsa, és a' fel-peres egygyiket sem vézi fel; tehát az Al-peres csak szinte fele díja szerént való hittet tartozik magát menteni: Es nem a' szerént a' mint a' *Tripartitum*. 3. részenc 27. Titulusa tartja; hogy midőn a' tagadás után a' szomszédok avagy egyéb hitteles bizottságok által, ártatlanfágát akarná bizonyítani, és azt a' Fel-peres nem akarná; a' fellebbez irat mod szerént kellene magát meg-menteni: mind ezekben az szokást köverryük inkább hogy sem a' *Tripartitomot*. 3. *Tit.* 27. It mind az által *vedd eszedbe*; midőn a' Nemes Fel-peresnek, a' paraszt Al-peres ellen, a' parasztnak egész díja szerént való hitet írilnek, a' Fel-peresnek csak Tized magával kellesseék-é, negyven paraszt helyet meg esküdni, avagy nem? erről irott Törvény nintsen: hanem csak né régen egy kötél verő Lukács Samariai Bironak példája Posen vármegyében, egy Dávid sándor nevű ember ellen, paráznság dolgában; melyben a' vice ispán előtt, e' szerént lőn az hitnek le-tétele. 13. Junij. Anni 1616.

XVIII. Kérdés.

Az Al-peresnek egyenesen kellé mindenkor vallást avagy tagadást tenni a' feleletekben Es a' Litis contestatio mitsoda?

Nem mindenkor; hanem a' dolognak állapattyához képest, néha egy részét tagadgya, s-néha más részét meg-vallya; és ilyen képpen mondatik *Qualificalni* a' feleletet különböztetéssel magyarázni. Es a' Biro-is ez illyetén meg-hasított felelet szerént mond Törvényt; hogy azt a' maga feleleti szerént bizonyítsa meg, vagy levélbéli bizottsággal, avagy élő Tanukkal, 60. esztendeig, de nem fellyeb. 1. *Tit* 47. és 82. Holot ezt *ved eszedbe*; I. Hogy a' ki ilyen különböztetéssel tézzen feleletet, két dolgot

dolgot tselekedik: *Egyykiket* azt, hogy a' Fel-peres Keresetét helybe lártatik hagyni; *Másikat*, hogy mi végre tselekette, annak okát adgya; Es illyen képpen ha elégedendő okát nem adgya, ez illyen maga vallására, Törvényt mondhatnak reája. Sőt mivel senki maga magának né lehet Birája. *2. Sigis. Art. 8.* még ha okát adgya-is történek, mind az által az, a' Törvényben maga mentségére nem mindenkor elégedendő; és ez okon efféle-ben bátorfágosb más utat követni: II. midőn valamely dologban ekképpen vallást vagy tagadást résznek, *Litis contestatio*, a' Kereset meg-vallásának, vagy tagadásának mondgyuk, mellyet ha ekképpen meg nem vallana vagy nem tagadna, igyenesen sem nem bizonyíthatnánk, sem Törvént nem tehetnénk; Sőt efféle vallás vagy tagadás tétel nélkül csak ugyan semmi a' Törvény; *Mynsing: obs. 74. Cens. 3.* A'nak okáért, kételen azzal mindenkor az Al-peres, hogy igyenes feleletett tégyen, az az, vagy vallya vagy tagagya a' Keresetett: Mint hogy a' *Logicusok* tanítása szerént, minden dologrol, vallásnak, avagy tagadásnak kellenni: Azon egy dologban pedig nem lehet hogy egyszer sem mind, annak minden részeire nézve egy aránt vallást-is tagadást is tegyünk, hanem az dolgot meg kell különböztetni, a' mint csak most a' különböztető feleletben meg-mondok.

XIX. Kérdés.

Ha valamit előbb meg-vallott, és a' keresetben meg-engedett; azt az után meg tagadhattyae, még ha erőlteté-is a' Felperes az egész kereset tagadására?

Igyenesen, és az ország Törvénye szerint nyillva meg nem tagadhattya, mivel ha mit a' Törvényben tulajdon maga nyelvével meg-vall, azt vissza nem mondhattya. *5. vlad. art. 15.* vagy ha az olyan, a' Pörös akarattya kívül, Prokátor által találna esni (azon napon a' mászás talám meg lehetne:) de az után csak könnyen te-

nyen terehnekül nem mehet el mellőlle, mellyet ahol illik bő-
 vebben meg fogunk mondani. 25. ker. 8. R. Es ez okon, noha
 kényszerítették néha az Alperes, az Felperestől valamely dologh
 meg tagadására, melyet az előt meg vallott volt; mind aző által
 azt, kivált képpen ha maga tulajdon nyelive vallása, nem kel
 meg-engedni az ország Törvénye ellé, azért kivált képpen hogy
 a' hamis hit el távozzaffék, holot egyéb képpen-is a' közönlé-
 ges szokás szerint, az vallástól a' Tagadásra vissza terés nem en-
 gedtetik, az szabad akaratt szerint való dolgokban; de ellenbe
 az előzakkal valóokban meg lehet.

XX. Kérdés

Honoris Tartozik é mindenkor az Alperes személye szerint jelen lenni,
Comparatio Kivált-képpen a' Nagyb kerésetekben, úgy mint Tisztefégbe
 notába, Főbe, és minden egyéb Halálba járó ügyekben?

Irtor Törvény szerint, nem lok kerésetekben tartozik szemé-
 lye szerint jelen lenni: Tartozik elsőben a' Tisztefégbe járó dol-
 gokban; fol. 739. major. Decreti. Másodszor. Hitetlenlég Bé-
 lvegzik: 2. Tit. 75. & 2. Vlad. art. 3 Harmadszor; Articulusba irott
 Keréselekben, midőn az országh valak irói olyan Articulus tsi-
 nál, art. 22. anni 1660. Negyedszer, szánt-szándékból esett gyilkol-
 tában, art. 38. anni 1563. mind azonáltal a' bé vőt régi szokás
 szerint, minden főbe járó czégéres vértkek dolgaiban effélék-
 nek személy szerint jelen kel lenniék: mely ki tettezik az Idézet
 formájából, melyben azt írják, hogy affélék személy szerint lé-
 gyenek jelen nem Prokátorok által; annak felette a' Törvény
 folyásából-is; mivel személye szerint jelen nem lévén, Prokátor
 levele mellet sem vézik bé Prokátora szavát, hanem ugyá tsak
 leveleffé rézik. Végezetre az okosság-is azőt jelenti, hogy a' ki-
 nek főbe járó dolga vagyon, jelen légyen személye szerint, azért
 hogy ha a' Törvény mondgya mingyárt hozzá nyulhassanak, ut

etiam

Sylkos

etiam Fachin: sentit. lib. 1. cap. 25. mert, egyéb aránt járékos lenne úgy mond, a' Biro Törvénye, ha igaz tétel nem lehetne benne. Utólyára a' Pofonioctáván-is olyan Törvénylőtt 1610. ez-
tendően *Bejci Dorottia*, Néhay Csemeréi *Johan* özvegye dol-
gában *Staxtith Gabor* ellen, hogy efféle gyilkos deitől fogvá
mind a' Törvény vége szakattáig személye szerint jelen legyen.
Ha penigh midőn az hitet fejére le-tézik, jelen nem létszen; an-
nak utána párt sem vehet a' hit le-téteiből, s. az vélle esküvők el-
len sem tehet Ellen-vertést Ezekhez képest azért egyéb gonosz
tételekben-is ezent kel követnünk. Kiről aláb bővebben. *p.*
Rész. 31 32. 33. kérdésekben.

XXI. Kérdés.

*Mégis továbbá kerék számba, menyid magával kel meg
esküdni az Alperesnek?*

Sem több sem kevesebb magával, hanem annyival tsak az me-
nyivel a' Biro meg itili, ha penig valaha többed magával eskü-
szikis, a' végre talám, hogy aval az kivetendőket tellesse ki:
az ő néki nem használ semmit: mivel a' felperes több ellen, Ellen-
vertést nem tétszen hanem tsak annyi ellen a' mennyit a' törvény
itilt, és így midőn *excipiálni* akar, tsak annyi számra kel azakat
tudni, a' mennyivel néki a' Biro meg itilte; és annak utána úgy
kell lenni az Ellenvetésnek. Illyen törvénylőtt Pofonban 1610.
eztendően; és annak előtte is *Merei Mihály* vice Palatinus idei-
ben: Jól fel nyiffa azért szemét az alperes, hogy feles conjuratori
közül az Jobbakot ki ne rekesze, hanem meg tartván azokat
kikhez minden Ellenvetés kívül leg inkább bizhatik, az aláb va-
lokot haggya-háttra.

*Nota
Serio*

XXII. Kérdés.

*Az költsönben s. adosság dolgaiban mi képpen s. mellyik félnek
kelléssek meg-esküdni?*

A' Tripartit.

*A Tripartitum, nohá. 2. Titu 32. azt tartja, hogy a' Felperes meg fogyatkozván tellyesféggel bizonságiban, az Alperesnek csak szintén egyön hitivel kel magát meg-menteni. Mind az általal, ha történék, hogy a' két fél közül, kik között az addosság vagy költsönadás volt, az Al-peres meg találna halni, és olyan vélekedés volna felőle hogy abban az addosságban felesége gyermeke nem tudnának semmit, azt tartják sokan, hogy nem az Al-peresnek kellyen hitet adni, hanem a' Fel-peresnek; mivel ő tudgya, meg-attrák-é nem-é a' mivel néki addosok voltak: S-nem is annyira kel it az *Decretomnak* betűit nézni, (: ki azokrol láttatik szollani, a' kik között leg először az addosság s-költsönözés volt, s-nem azoknak maradékokrol;) mint az Igafágra és a' lelki ismeret sérelmének el-távoztatására. Efféle adosság pedig nagyobb bizonságára, s-megismerésére, kivált-képpen ha az Fel-peres akarja, a' két fél egy másnak, magán valo hitet engedhetnek; s-ha egy akaratbol arra mennek, sem boszu rétel, sem Törvény sértetése egyik félnek sem lehet benne. *Holat vegyük észembe*; hogy a' költsön, az mint Deákul *Mutuumnak* mō-dgyuk, ez két igiből, *Meum, tuum*, ál, mint ha mondaná, az enyim tiéd, és nem a' tiéd enyim. kiken-is a' Természetnek nem kitsin ereje világoskodik, mely azt akarja, hogy az miénker közöllyük inkább mással, hogy sē a' máséből közösüllyünk. De jaj! mirre jutot az mi időnk, s mitsoda szokást értünk! Ki találtatik most, a' ki adgyon inkább, hogy sem vegyen! Az Pogányok minker efféle költsönözō Jo-tétémével fellyül haladnak, annyéra meg szünt már az keresztyéni szeretett; földben állak, ládába rejtik inkább a' pénzt, hogy sem az szűkōdō táplálására adnák. Az költsön azért nem egyéb, hanem bizonyos summának oly képpen valo adása, hogy azon summa adassék viiza szám szerént, nem személy szerént. úgy mint költsön adott Tiz forintot, nema-
zon pén-*

Költsön
3.
Adosságs

zon pénzrel, hanem mással várjuk vissza. *Commodatum* oly költsönadás, mellyet ingyen adunk bizonyos ideig, a' végre hogy ideig hasznát vévén, az után ugyan azont szám s. személy szerint vissza adgya; mint midőn egy napra lovat adunk valakinek. Az Adosság pedig mind erre, s. mind egyéb adásra, vételre közönségesen terjed, midőn a'nak akarmi képpen tartozunk, a' ki nekünk valamit adott volt. A' régi Romaiak, efféle adosság s. költsön dolgaiban, ahol világos bizonyság nem taláztatott, ilyen törvényt tettek; Hogyha mind a' két fél egyenlők voltak, akár Jóságban- akár gonossággban, tehát annak attak hitelt, a' kitől az adosságot keresték, ugymint az Alperesnek, és az szerint tettek törvényt. Ha pedig egyenlők nem voltak, a' Jobbiknak attak hitelt, s az másikat el-marasztották. *Gel. l. 14. c. 2.* Es ilyen-képpen csak a' Jóságra való tekintetből s. az véték ellen való gyűlölségből minden hűs- esküvés kívül mentették avagy marasztották- el őket.

XXIII. Kérdés.

Az le-tet marhák keresetiben, a' szerint kellé egyön hitet adni az Alperesnek, mint egyéb adosságokban?

Nem az szerint, hanem többed magával, ugy annyira hogy ha a' le-tett marhaforma szerint nagy léjend, örvened magával ha kisebb, kevesebbel, kel esküdni: Illyen törvénye lóna a' Géczii famillianak Pofonban. 1612. esztendőben. It ezt értsük meg, hogy a' Le-tet marha az, mellyet nem adnak ugyához, a' kinél le-tézik, hogy övé légyen, hanem hogy hiven gondgyát viselje; minek okáért nem szabad azt sem el tserélni, sem maga hasznára fordítani, sem pedig csak átallyába magának abból hasznót tsinálni. *Zallagnak* pedig az mondatik, mellyet annál szoktunk hadni bárorságnak okáért, a' kitől valamit kérünk, ad-dég, a' mig a' mivel tartozuk meg-adhatjuk. E'nek pedig annyi

Le-tet marha

Zalag

hasznát vészik gyakorlatossággal, hogy a' lelki ísméretnek-is né kevés sértődésére legyen. 1. Tit. 80.

XXIV. Kérdés.

Mitsoda külömség legyen a' Tanu Bizonyosság és Egygyűt esküvő között; és honnét mondattatnak?

Illyen, hogy tudni illik, a' Bizonyosság, azt, a' miről bizonyítható tészen nyilvánossággal tudgya, és így vagy szemével látot vagy fülével hallott dolgon esküszik meg; Mind azon által, az száraz hallomásnak nem lehet annyira való bitele mint a' szemmel látotnak. A' Deák szonak ereje szerént, *Testis*, Bizonyosság; a' *Testor*, a' bizonyosság tévéstől mondatik, mert bizonyítható tészen, avagy bizonyossága a' dolognak; és így a' Tanuk vallásit is. *Attestationes*, Bizonyosságoknak mondgyuk inkább, hogy sem *Testificationes* bizonygatás avagy bizonyításoknak; Mivel, *Testificor*, Bizonyítok, arra a' peres félre szolgál inkább, a' ki bizonyosságok által akarja dolgát erőssíteni. A' Deákoknál fok neve vagyő; Régentén, *Superstes* mint egy Nyilvánossággal valoknak, fén forgoknak hivatattak; mivel a' Keresetek valóságáról forgottak fén. Mostan, *Nominatus*; Neveztetet; mert midőn valaki dolgát akarja bizonyítani, ottan mindgyárt elő szokta nevezni, a' kikkel bizonyítani akar. Avagy talám azért is nevezik úgy, hogy az elő számlált s megnevezett dolgoknak valóságáról jönnek elő: *Conjurator* A' véllé esküvő pedig mint egy történerből szerentséreveti elő magát: Es a' Tanu Nagyobb s fellyeb való minden fogásoknál, mivel fellyül halad mindé ellé veréseket, ugy annyira, hogy ki né tudhattyák, hogy bizonyítható ne tégyen. A' *Conjurator* más mellett esküvő, nem tud semmit a' dologban, hanem el hívén az ő *Principalissát* igazán esküni, azon esküsziktsak, hogy az igazán esküt meg: Mely esküvés igaz légyené; nem-é, azt egyedül tsak az Isten tudgya. Mind azon által ez illyen véllé Esküvők hirivel a' peres

Testis

Szemmel látot

Conjurator

a' peres meg-nyeti Keresetit, avagy az ellenne valot el-rontya. *Conjurator*, a' Deákoktól, e' kettőből, *Con.* & *Juro*, alkottarott, mivel máffal egygyüt eskűszik. Mind kettő, *de Jure admittendus*, mint egy Törvény engedelmeből valoknak mondattatik, mivel mind a' mellette eskűvésres-mind a' bizonyfág tételre, Törvény bortsáttya őket, mint arra elégedendő személyeket. Az Szent Széken, *Compurgator*, Egygyöt tisztitonak mondatik, mivel *Principalis*fával edygyüt tisztitt és igazitt. 2. *Quest. 4.*

XXV. Kérdés.

Minemő dolgokban kel az Együt Eskűvők nevét fel-írni?

E' négyben; I. Nemzetfégnnek bizonyításában. II. Leveleknek s-levélbéli eszközöknek dolgaiban. III. Határ járásokban. IV. Főre való eskűvésben, mert tudva kel-lenni, hogy igaz Nemessékkal, és a' Biro itileti s-hagyomáffa szerint, magához hasonlo tisztteffégbéli személyekell vitte végbe eskűvét. 2. *Tit. 35.* *Holot tudni kel*, hogy az jóságok Iktatása, Határ járások sigazitáfok külőmben nē lehetnek, hanem Törvényes-képpen oda hivott szomszédok és határosok előt. 6. *Matth. art. 77.*

XXVI. Kérdés.

A' ki már meg esküt valaki mellett, töb személt azon egy dologban hitivel mentheté meg?

Nem semmi-képpen, hanem egy személy azon egy keresetbē, egyszemély mellet eskűdhetik meg tsak: mert egyéb aránt sok illetlenségek rámadhatnának, mivel felesen tállatván lenni a' Gonosz tévők; egy, avagy kevés számu együt eskűvőkkel megmentenék magokat. 2. *Tit. 38.*

XXVII. Kérdés.

Az Egygyöt. Eskűvők és Tanuk ellen, valami ellenvetésék a' vagy, a' mint a' törvénykedő köz-nép szokta mondan. ni. Rejection, meg-bányás, ki-vetés, leheté?

Lehet igen is, kivált-képpé két módó. *Előbbé*, midőn Nemes ember gyanánt véterik-bé valaki, és az után igaz Nemesnek nem találtatik. *Holot el-ne felejtis*, hogy az Nemes ember, mind mellettes-mind ellene az parasztnak szabadon esküszik; de a' paraszt a' Nemes ellen, nem. 2. *Tit. 33. Másodszor*, Ha rút hir névbéli személyek találtnak lenni, és a' Tanu bizonyfág tévéfre nem elégfégesek. Minémő büntetése legyen penig annak a' ki a' Nemeset Nemteleńek s-rúthir-név-belinek mondandgya, lásd 2. *Tit. 36.* és ez aláb következő 28. kérdést. Es a' Magistratus el-
 lenek *excipialhaté*, lásd alab 33. kérdést 6. *Reszében*.

X.X.V.III. Kérdés.

*A' rút hir név mitsoda; hány féle; és melyik Formális, a' kit a'
 Törvény ragaszt valakire; s melyik Materialis, a' ki
 Törvény kivól az emberek nyelvén forog?*

Infamia
 A' Rút hir név nem egyéb; hanem a' tisztelleges jó hir névnek romlása miat, minden bősületes dolgokra és hivatalokra valakinek egefz-életében valo alkalmatlansága; melyet némienémű bizonyos dolgokbā a' közönfeges Törvény avagy szokásragaszt az olyan rút hir-névbéli személyre. Melyet némelyek két félének mondanak. *Egyyiket Formális*, Törvényből valonak, a' mely törvény uttya szerént ragador valakire. *Másikat, Facti* avagy *Materialis*, mely még Törvényből nēment ki; jollehet az dolog érdemére, avagy a' tselekedetnek ezközire nézve, a' Törvénytől méltán olyannak mondattathatik. Avagy a' mint az Egyházi Törvénycek magyarázzák; Törvényes Rút hir névnek a' mondatik, mely a' polgári Törvény szerént, a' Biro sententiája által mondattatik olyannak. Ezközös, avagy tselekedettel valonak penig azt rattyák, midőn valakinek Tisztelleges jó hire neve valami roszt tselekedett miat, bősületes emberek előt megfűődik. Es ezt három félének mōdgyák, *Infamia facti*, ki miat
 bősületes

bötsületes Tiszt viselésékről, Tanu bizonyfág tételről a' Halál-
los Keresetekbē, Törvényes vádlásoktól, és keresetekről, Papi
rendre valo meneteltől, és Tutorfágok viselésétől tiltatnak és
rekeszternek-ki az emberek. Ebből penig, az rosz hirnévvel el-
lenkező Joszágos tselekedetek által tisztulhatni-ki, avagy a' Fe-
jedelem kegyelmessége által; Jollehet mi közöttük különbben
abból ki nē menedik, hanē hűt által, a' mint majd következik.

In familia Juris Civilis, Törvényes Rút hir név az, mellyet a' Biro
végső Sentenciája vét valakire, kiváltképpen valami közönféges
nagy vétekért, és néha tsak a' magánofértis, úgy mint gyilkos-
fágért, Lopáaért, boszszú tételért; avagy midőn Törvényből
avagy végezésből mégyen-ki, hogy valaki affélét tselekedik,
tisztessége vesztet légyen; mint a' kik Istentelen Uforát űznek,
Uforára Uforát vesznek, és a' kik házasfág törésben találtat-
nak. Ebből ki sem tisztulhatni, mivel régen végzet Törvénye-
ken, és a' Biro ki-mondott Sentenciáján vagyon fōndáltatva;
hanem Fejedelmek vagy királyok, kiváltképpē valo kegyelmek
által, kik a' Császártól nē függenek, menekedhetnek-ki belől-
le; mert egyéb aránt egyedül tsak a' Császár kegyelmessége ál-
tal lehet néha menedékjek és tisztulások; mely mind az által a'
mi Törvényünkben szokatlannak láttatik lenni. x Az Egy-házi
Törvényes Rút-hir-név hasonló ehez, mert a' ki a' világi kül-
fő széké tisztessége veztert, azt az Egy-házi Sz: szék sem tartya
tisztességbélieknek. Ebből penig avagy a' Pápa méltósága által
tisztulhatni-ki, avagy az Egyházi Törvények szerént valo Tisz-
tulás és hűt által. de azért nē általyába tsak szárazon, hanē oly-
kor midőn vagy vádloja nintsē, avagy elégséges bizonyfág nints
ellene, avagy még valami gyanuság maradot fen felte. Nem-is
kel mindēkor, a' hitre, ha szinte kéris reá borsátani, kiváltkép-
pen midőn nyilván valo a' vétek, avagy vádloja is vagyon, kéfz

*In familia a ju-
ris Canonici*

Lopas

parabna

*x In familia Ju-
ris Canonici*

Nota

lévén

lévén annak idein reá bizonyítani a' vétket. *Sylvest. par. 2. vocatibus Infamia & Purgatio.*

XXIX. Kérdés.

Ex Rút hir név közül, melyiket alittják, hogy embernek el-kelleffék magáról vetni?

Jollehet a' mi Eleink, az Rút-hir-név dolgaiban oly szoros törvényel éltek, hogy azt alították, a' rút hir nevet minden változtatás nélkül kinek kinek magáról csak általlýába el-kelleffék adni. *2. Tit. 36.* Avagy talám, a' mint híhetõ, azt tsak, *pro Facti Infamia*, az szobá forgo, s-né Törvénybõl költ Rút hirnevrõl értették, ilyen okõ, hogy a' mit egy uttala' Törvény által végbe ment dolognak tutták lenni, azt továbbá bontogatni, vétkeknek alították; és ehez képest tsak azt tartották magáról el-vetendõnek, melyet még a' Törvény reá nem ragasztott. Mind az által a' mostaniak közül némelleyek, azt tartják magáról el-adandónak, mely a' Törvénybõl költ-ki, és nem azt, a' ki felõl tsak szo vagyon: azt mondván, hogy, ha ezt-is el kellene magáról adni, ki maradhatna meg az Emberek közül, a' gonosz emberek nyelveskédésétõl? Mind azon által noha ebben vagyon ugyan valami, de azért ezt, nem kellene tsak szintén egy általlýába e' szerént érteni; mert igaz ugyan az, hogy ilyen képpen az alá valo embereknek gazalkodo nyelvek miat, senki soholt nem lehetne bátoróságos. *Fellyeb 7. kérd. 6. Rész.* Holot nem hogy a' méltóságos állapotban lévõk, de még a' Sz: életû emberek sem ohattják magokat a' rágalmazo nyelvektõl: hané ezt valami különböztetéssel és magyarázattal kel érteni, mint az Egyházi Törvényesek magyarázzák, *Sylvester par. 2. Infamia. Mynsing. lib. 4. Instr. Tit. 18.* Hogy tudni illik efféle szoba forgo rút hir nevek, jo értelmes, bötsületes, méltóságos, számos emberektõl kel eredetinek lenni, kik mind õreg élemedet állapattal

s-mind

s-mind méltosfággal, s-jo hirrel nével egyebek előt tündököl-
yenek: S-nem valami imez amaz alá valo nyelvek mofo Em-
berek től, vagy gonosz akaroktól és irigyektől; kik boszú üzés-
ből moffák inkább nyelveket s- gyaláznak másokat, hogy sem a'
véteknék ki gyomlálására valo igyekezetből; Kihez képest effé-
léknék nyelvedéseket seminek kel tartanuk; sőt meg- kel Za-
bolázni s- büntetni is efféléket érette; És ez okon az szoban for-
gó rút hir nevet kel el-adni magárol inkább, hogyse a' Törvény
uttya szerént teá ragadottat: mivel az mit már az Törvény meg
határozot, abbá változás nem lehet: de enék még Törvénnel
vége nem szakadván meg változhatik: A' mint fellyeb 6. Rész. 7.
kérd. az gyanunak második neméről szolván, meg mondtuk;
melybe egyéb képpen el né marasztják, hané tisztulást vetnek
rá. Es illyé képpé az első mod szerént találtatván valaki rút hir
névbé, Tanu- bizonyfág tétele meg- vettetik, ugy mind az által,
hogy mindgyárt élő avagy levelbéli elégedendő Tanuk által a-
zon helyen rá bizonyodgyék, mert ha nem, Tanu bizonyfág
tétele helybe marad, és az ellene szollo fél, az nyelv váltáfgon
méltán el- marad. Jollehet a' Polgári Törvény szerént afféle El-
len- vétésért nem kellene terhen maradni Andr. Fachin. l. 9. C.
13: mivel azt nem boszú üzésből, hanem tsak maga oltalmából
teselkedi. Az utolsó mod szerént valo rút hir nevből pedig
rattozik magát ki tisztítani: s- nem- is lehet az menedéke, hogy
ötet arról oda nem idézték; mert, holot ő maga jo akarattya
szerént elegyítettte abban magát, maga adot alkalmatosságot
rá; S- ez okon, a' ki a' veszedelmet szereti s- tudván el- nem ke-
rül, nem tsuda ha veszedelemben forog, és nyaka szakad.

XXX. Kérdés.

Miképpen kel tehát a' rút hir nevet magárol el-adni?

Sokan azt tartják; Mivel hogy a' Fel-peres, diján marad el-
annak,

Polgári
nota de
ligentor
Endenda
magva.

nak, a' kiellen fogást tett volt; azon-képpen ennek is a' rút
 r nevet dia szerint valo mentféggel keilene magárol el adni;
 llyet mind az által követnünk nem kel, holot a' *Decretum 2.*
senek, 36. Titulussában világosan vagyon, hogy igaz elég, ha

Törvény napon, lev élbéli, avagy élő bizonyokkal Tanuát
 gaz Nemesnek s-jo hír nevbélinek bizonyítandgya; és illyen
 képpen a' Tanu ellen szollo a' Tanunak díján marad el, mely a'
 Tanu-é egyedül. Annak felette ez immár szokásban is ment, az
 mint Pofonbá is. 1612. esztendőbē e' szerént tőnek Törvényt.
 Az Egy-házi Törvényesek pedig a' véle esküvők számát, a'
 jo Bironak jo teczésére hadyák, a' mint tudni illik a' rút hír
 nevrnek, avagy a' véteknnek nagyobb s-kiseb volta érdemli: 2. R. 4.
kérd. Es Sylvestér. par. 2. vocabulo. purgatio.

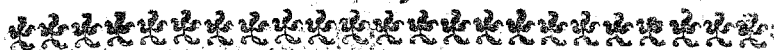
XXXI. Kérdés.

*Még is továbbá minémü dolgokkal léssen valaki Tisztel-
 sége vesztette?*

Ezekkel tudni illik; *Elsőbben* Hamis hűt miat. 2. *Tit. 30. Másod-
 sor,* Alnokul s- tsalárdul viseltt Tutorfág miat. 1. *Tit. 123. Hav-
 mad sor,* alattomban valo ember öldöklés miat *passim. Negyed-
 ser;* A' parátsolatok illetlen megvetése miat. *art. 78. Anni. 1563.*
Eötöd ször, Tisztesség dolgában járó keresetekben *fol. 7' 38. Ma-
 joris Decreti. Hatod ször;* nemesség között valo némely bizonyos
 Halálos ügyekben 1. *Tit. 9. Heted ser;* Ha ki Tisztessége vesztése
 alát kört, és az szerint téfszen osztán a' Biro törvént felölte,
 mivel az immár a' körés ereiből vagyon. 6. *Matthe: art. 17. Nyol-
 czad ször,* vér-árultásból 1. *Tit. 39. Ideratarozó tödből*

gokrol lárd. 2. *Tit. 36. és ide aláb, 9. Részében*

a' 28. kérdést.

H E T E D I K R E S Z E.

A' Szemmel valo meg-nézeléfről. Oldalaslag
valo vallatásról; Mások Kerestetiben valo
bé-állásról.

Oculata Ré-
visa. Colla-
teralis At-
ectatis. In-
geffis.

I. Kérdés.

*Az köz vallatás s. Hát le-zétel után, miért következik a'
Szemmel valo nézelés, és Oldalaslag valo vallatás?*

Azért, mert nagy rokonságok vagyon egy-mással; kihez ké-
pest, a' mennyire lehetett előbben azokról szólván, immár kö-
vetkező képpen, a' Szemmel valo nézeléstől, s. Oldalaslag valo
vallatásról, annyival rovidebben szólunk, mennyivel inkább
természetek amazokból ki-mutatodott, mivel ezek is, mint
szintén amazok, Tanuk, Szomszédok, s-határosok által szoktak
lenni.

II. Kérdés.

Mitsoda a' Szemmel valo meg-nézelés?

A' Szemmel valo meg-nézelés nem egyéb, hanem az hatal-
mas foglalónak, azon el foglalt Jóság uraságában szem-látó
máft valo ki-mutatása, z. *Tit. 41.* Avagy még-is világosban; Az
Szemmel valo meg látás ez, Midőn valamely hatalmas foglalot,
király avagy *Palatinus* embere, s-valamely Captalan vagy *Con-
vent*béli szemely előtt, a' Törvényes székből, avagy Itülő mester-
től adatott levélnek erjével, a' panaszlo féltől rendelt napon,
azon el-foglalt Jóság uraságában, azon panaszlo fél, ugyan a-
zon el-foglalt jóság színén, szem látomást meg mutattya; és a-
zok-is meg nézelik; és arról, azon el-foglalt jóságnak oda hi-
vyot szomszedi, határosi, s-azon Vármegye Tartománybéli ne-
messi, Tanu-bizonyságot tésznek. Szemmel valo meg-nézelés.

T

nek az-

nek azért mongyuk, mert tulajdon szemünk fényének volta-
képpen való szemlélésével kel az ollyant meg-látnunk s. meg-
nézegetnünk.

III. Kérdés.

*Az határosok, szomszédok, s. Tartománybéliek mi-
némők legyenek?*

A' *Decretum*nak erről írott helyétől a' mennyire arányoz-
hattjuk; szomszédok és határosok, mind Nemes, Nemtelen,
férjfi-s-afzony egy aránt lehetnek, tsak hogy azon Vármegyé-
ben az el-foglalt jofzághoz, közel lakok, és szomszédok, s-ab-
ban-is a' dologban tudofok legyenek. A' Tartománybélieknek
penig, Némesséknek kel lenni más Vár-megyéből valóknak, a-
val a' Vármegyével kiben a' hatalomeset határosoknak; Mert a'
Némessék, bár más Vármegyébē lakok legyenek is nagyobb egy-
esféget viselnek egy máshoz, s-ahoz képeft többet-is tudnak es-
féle dologhoz, hogy sem a' Nemtelenek. Annak felette hiteles
tőb vagon, a' Nemesnek, hogy sem a' paráztnak.

IV. Kérdés.

*Midőn már efféle szem látomást való ki-mutatás, s-meg né-
zeles a' föld színén vegben meggyen, a' meg-láto Tanuk-
nak bizonyosság tételek helysokot bé-vézetni?*

Gyakrabban a' Törvényes széken, mint szintén az köz val-
lasban; és néha azon el-foglalt pőrös jofzág színin-is, a' mint,
tudni illik, a' dolognak mi volta hozza magával. *Citato Titulo.*

V. Kérdés.

Miben különböz a' köz vallatástól?

Legh inkább három dologban; *Előbben*, hogy a' szemmel va-
ló nézelés világosb s. tathatob a' köz vallatásnal; mivel ez szem-
látamást mutattya ki az dolog valóságát; de amaz nem: *Másod-*
szor

szor: Mert ha a Fel-peres szemmel való meg-nézelés által az Ő ügyeket meg-bizonyította, nem szükség annak utána egygyik félnekis hitet verni, haén mingyárt haladék nélkül, vagy fejen, vagy fő várságon való Törvént téznek benne, és Igaz tételis. Ha pedig a Fel-peres dolgában meg fogyatkozik; ebben is a Szerint mint a köz vallatásban az Al-peresnek kel hitet verni. *Holot el ne felets;* hogy az Al-peresnek ez hit le tételben való hasonlatossága tsak semmi; mivel a köz vallatásban a Fel-peres semmit nem bizonyítván, az Al-peres minden hűtözés-nélkül tsak ártalijába meg menekedik: az mint fellyeb. 12. kérdés. 4. modban megh tekintheted: hanem ha a harmadik modra akarnád vinni, mely igy vagyon; Ha az Al-peres jobban bizonyit a Fel-peresnél, tehát néki kel esküdni, nem a Fel-peresnek; *Harmad-szor;* mert az szemmel való meg nézelés majd jobbára tsak azon Vár megyében esett foglalásra szolgál; az köz vallatás penigh egyéb ingo marhákra és károkra, s-minden dolgoknak ki kereséjére terjeszkedik: es egyéb Vár-megyékenn-is széllyel jár. a mint annak helyin ki teczik 2. Tit. 41.

VI. Kérdés.

Min marad, a ki a köz vallatást, s-Szemmel való meg nézelést meg-háborította?

Az olyan a Nagy hatalom terhén marad; ugy mind azon által, ha ellenség képpen, oly szem-látamást való moddal lenne a háborítás, ki miá el nem járhatnának benne. 5. Vlad. art. 5. Sőt ha Fegyveres ellenzést tenne mint egy meg utalás képpen a Törvények gylázattjára, nem tsak hatalmon maradna erette, hanem keresetir-is el vesztené. 6. matth: art. 16. jollehet ez előt száz forintal büntették tsak Ejudem. 14.

Az oldatalagb való vallatásról.

VII. Kérdés.

Collatoralis
Arrestatio.

Mit soda az oldalaslag való vallatás?

Valamely bizontalan dologról, minek előtte Biró eleiben kelne, Király avagy Palatinus Embere, és Cápitan avagy Conventbéli személy előtt, Nemes, Nemtelé, Egyházi és Világi Férfiaktól s Ászonyoktól. 16. gira bírág alatt, vallato parantsolatt erejével, tanuságnak okáért való értekezés és tudakozás; kibben az Egyházi személyeket lelkek ismémentire, s az világiakat erős hitre kérdezik meg: *Holot ezt vedd észrebe*, hogy a' vallato ember, helyet szokot mutatni, ahol lako helyeket külön külön a' Tanuknak meg-mutassa, a' mint majd meg fogjuk mondani, hanemha az előt ki-mutatra volna őket.

VIII. Kérdés.

Miért mondatik oldalaslag valónak?

Azért, hogy minek utánna már abból magának tanuságot vőtt; a' mellet, avagy a val mint egy oldalfélt dologához alkalmaztattya magát. A' Deákok, *Collateralis* e' kettőből, *Con* és *Latus*, alkottják; mintha az oldalával együtt mondanák.

IX. Kérdés.

Mi végre valóztatott?

A végre, hogy abból ember, minek előtte dologához kezdene, értekezzék s tanullyon, és annak utánna bátorságosb forogolodása leheffen dologában: Avagy azért hogy a' vallatás, ha az alatt a' Tanuk meg hálnának, ha kívántatnék, a' Törvényes széken, ereibe maradgyon.

X. Kérdés.

A meg holt Tanuk vallásával miképpen kel élni?

Ugy, hogy midőn a' Törvénytől bizonyásra bortsáttatik, és a' kőz vallatásra ki indulnak, hogyha az elébbi vallatással is akar élni, tehát tégyen tudománt, hogy annak idein az elébbi vallatással is élni akar; és azokat nevezze meg is kik légyenek; és a' valla-

vallatás idein, hogy azok meg holtak, bizonyítsa-meg. *Enchi
dion fol. 16.*

XI. Kérdés.

*Még-is az élő Tanuk felől mitsoda irilletben kel lennünk; Es a'
Törvényes széken azon vallatás tsak magán elégsege?*

Nem elégleges, hanem szükség minden afféle élő Tanukat
a' Biro eleiben vinni, és személy szerint őket előbbi vallások-
nak elő számlálására elő-állatni, *ibidem.* oka ez, mert nem sza-
bad tsak olyá vallatásra; senkire Törvényt tenni bizonyos jelé-
ségek nélkül, és a' Tanuknak-is személy szerint valo jelenlé-
tek-nélkül.

XII. Kérdés.

*A Vallatás dolgában miért mondatik a' Deákoktól Expo-
nensnek inkább hogy sem Fel peresnek?*

Azért mert a' Vallatással nem tsak a' Fel-peres él, hanem az
Alperes-is, midőn észébe vészti hogy a' Felperes mozdítani akar
valamit ellene, és ez ok ő mivel néki is a' Biro előt igyekezetit e-
lő kel számlálni, illendőb *Exponens*nek mondani, mivel a' valla-
to parantsolatbann-is annak irják: *Itt tudnod kel;* hogy néha azon
Tanukat kiket a' Felperes meg-vallatott volt, az Al-peres-is
meg szokta kérdeztetni, és ha külömbség taláztatik valamelyik
vallásában, az olyant nem vészikbé egygyik mellett is; mert
mivel két-képpen vallot, nem méltó néki hitelt adni; Mint hogy
az olyan áthatatlan való, hasonlo az szél ellen ide s-tova hajla-
dozo Nádhoz; mely midőn a' szél től ide tova ingattatik, egy-
helyben sohult igyenesen meg nem áll.

XIII. Kérdés.

A Tanukat mire kel kérdeni?

Mindenre, valamire a' vallato fél akarja kérdeztetni, Jegyzést
adván a' Király vagy Palatinus emberének s. Cápatalan vagy Con-
ventbéli

ventbéli személyeknek rend szerint, minden kérdezendő dolgokrol.

N. 3

XV. Kérdés.

Kellé arra ahol vallassanak bizonyos helyet rendelni, és a kívül való személyek felől a' vallatás dolgaba minémü ittelben kel lennünk?

Bizonyos helyet arra rendelni nem szükfég, mert a' Biro minden Tanút külön külön elő paranesol állatni, azokáért házoknál kel őket meg találni, vagy ha oly alkalmatossággal oly helyen személy szerint reá talál, ot kel meg eskü tterni, tsak légyen azon Vár-megyében, mely a' parantsolatbán meg vagy on nevezve; a' *Relatoriaban-is* meg nevézzé, mellyik Vár-megyében vagy on a' hely, ahol reátalált; mert ha meg nem nevezzi, nem ál meg. *Holoz eszt is tudnuak kel*, hogy jollehet a' Tanuknak, az ország Törvénye szerint, azon helyből yalloknak kel lenniék, mivel ugyan az-is, a' mint meg szokták nevezni s-fel írni, azt hozzá magával; Mind azon által, ahol az Igasság ezek által ki nem tudodhatik, illédőnek alittyák némelleyek, a' kívül valok valláfitis, az Igasság ki nyilarkozására bé venni, ha egyébert nem-is, a' Birák Tanuságáért.

XVI. Kérdés.

Leheté valami mentségek azoknak, kik vallani nem akarnának?

Nem lehet, hanemha igen nyilván valo okokbol; (öt az ollyanokra a' Biro, 16. gira birságot vétt, mellyet ok-vetetlen meg-is vesznek; mivel az Igasságnak meg-vallását általlyába senki, senki részére el nem kerülheti, mert az igasság köz mindenekkell; és ha ez illyeneknek semmi Javok nem volna, kiből a' birságotról elég tételt vehetnének, meg kel őket fogni és restekbē kel büntetés alá vetni. *art. 81. anni 1563.* a' mint ez aláb lévő kérdésbenis meg láthatod.

XVII.

Ezer

16. Gira

XVII. Kérdés.

*Ha ugyan nem akarnak vallást tenni, ki által, és mi-képpen
kel a' Birfágot rajtok megvenni?*

Azon Vár-megyének, melyben afféle engedetlen akar Nemes-akar nemtelen lakik; Ispánnya, vagy Vicé Ispánnya és szolga birái által. vagy ha bizonyos lako helye nem léjend, valahol találtatik Vár-megyere irot parantsolatnak eréjével, ha szinte azt tsak a' szolga birora titulálták volna is, hogy ha káptalan vagy Convent *Relatoriajabol*, vagy tsak a' szolga bironak, ki előt meg kellett volna esküdni bizonyfág tételiből, meg bizonyodik hogy meg nem akart vallani; mingyárt engedelem nélkül meg vehetik, s-meg is büntethetik minden idézet és Törvény folyása nélkül 2. *Tit. 28. & citato art. 31. Annis. 63.* Mind azért hogy mivel ő nem akart meg esküdni, maga tette magát idéztetetté, mint szinte az sentenciának ellézésében az Ellenző fél: s-mind pedig azért is, mert a' parantsolatban azt írják, hogy afféle birfágot egy általlyába mingyárt meg kel veüni; holot a' biro ilyen képpen parantsol *Si et in quantum ex fidei Relatione T. et T. & c.* Melynek forma szerint valo magyarázattya ez: végére menvén, hogy az *ex ponens* a' Tanu bizonyfág tételre parantsolattal idézte s-hitta őket, és nem akartak vallást tenni: Tehát az ország végzészerint, a' Tizen-hat gira birfágot, külön külön mindeniken engedelem nélkül, minden illendő alkalmatossággal, mindigárt meg vegyétek, és abbol az *ex ponensnek* eleget tégyetek az ország régi ditsiretes szokása és rend tartása szerint *Stylus. Jolle het 10. Résznek 9. kérdésében* külömben vagyon; tsak hogy külömböző dologban; Mert az 1563 esztendőbéli, 82. *Articulus* azon Birfágnak meg vétele felől így szoll, (*:statim et defecto*) mingyárt azon helyen. Azon kívül ekképpen vötték már szokásba is Holot ved eizedbe, hogy némely emberek e' tizen-hat gira birfágot akar-

got alattok lévő Jobbágyokrol evel akarják el vetni, hogy a' parasztot dija felet, mely tsák, 40. forintot téscen, né bíróságolható: ni: Kiról így kel gondolkodnod, hogy más a' közönséges törvény, s-más megint, a' mely kivált képpen nevezet szerint mindeneket kötelez; ezokon akar-mi dolgokban, mint szintén ebben-is, midőn nevezet szerint mindenekre terjedő Törvény adatik, ahoz kel megunkat tartanunk; mivel annak-is a' ki elsőben ilyen törvényt adott, elméje s-akarattya ot járt: kiváltképpen ha azt szokás is vőtték az emberek, s-az parantsolatok folyásában-is úgy találtatik. Ahol pedig semmi efféle-nevezet szerint való Törvény nintsen, a' közönséges törvényhez kel tartanunk magunkat Annak okáért e' dologban a' parasztnak, hogy ha Tanu bizonyágot nem akarnak tenni, semmi fogással mentések nem lehet: E' bírág felől pedig ezt se feleljts-el, hogy ennek az *Exponens* s-a' Biro közöt egyenlő képpé

XVIII. Kérdés.

(kel ofzolni.)

Mért mondod, a' Vár megyére, és azon Vármegyéből kiadott levelekkell?

Azért, mert az Vice Ispánok magoktól semmi *exetuziot* nem tehetnek, hogy ha a' Törvényes székből a' Vár-megye levelével nem borsattatnak-ki: mert ha azon kívül tselekednek, fő váltságon maradnak, és a' kárt-is meg kel fizetniek. *a. Ulad. art. 26. et. 17.*

Az ingessiorol. az az; Mások keresetiben való bé állásról.

XIX. Kérdés.

It mi okon kel az Ingeffionak következni?

Mivel sokan, a' végző Sentenciának előtte mások keresetile szokták magokat elegyíteni, ez okon illendő it az *Ingeffionak* előfordulni, egyéb Törvénybéli maradságok előtt, kiket Törvénybéli orvoságok által szoktanak fel állatni, Ebben-is pedig

a Nemi-

*Emenda
Capitis*

a' Nemzetségnek bizonyíráfa szintén ugy kívántatik, mint a-
mazokban. Emberi bizonyírágh mind azon által fellyeb 60. czt-
tendőnél nem vérettetik bé. *1. Tit. 47.*

XX. Kérdés.

*Az Ingeffio, Mások Keresetiben való b-állás, mi-
stoda; és honnat mondattatik?*

Nem egyéb, hanem minek előtte végfő Törvényt mondaná-
nak, harmad s-néha negyed felől is, más ember keresetiben
maga elegyítése s-bé-állása; meg-bizonyítván előbben nem-
zetiségét, s-az Fel-peresnek is addég való költségét meg fordít-
ván. Mind Magyarul Deákul a' bé-állásról mondatik, mivel az
által szokott mások keresetiben akar-ki bé-állani és belé ele-

XXI. Kérdés (gyedni.)

*Az Ingerensnek mit kel művelni, minek előtte más Ke-
resetibe elegyíti magát?*

E' három dolgot: *Előbben*; a' fél-pereshez való rokonfágát és A-
tyafúfágát meg kel bizonyítani levélbeli bizonyfágokkal, *1. Tit.*
47. az az; akar ki nevére költ, mindé féle levelekkel, még Proká-
tor levéllel is, ha hatvan esztendő előt költ, *Enchi. fol. 39*: meg
fogyatkozván penig levélbeli bizonyfágibá, emberi Tanukkal
is bizonyíthat. 60. esztendeig, de nem fellyeb. *1. Tit. 47. 82. 6. 2.*
Tit. 36. Oka ez; mert efféle maga belé elegyítéssel Fel-peressé
tette magát; A' Fel-peresnek penig készen kel lenni minden-
kor. 2. Tit. 84. Másodszor; A' nemzet séget ágról ágra rendel, le-
vellel avagy Emberi Tanukkal, a' mint fellyeb mondam, kel
meg-bizonyítani: Példának okáért: Hogy ha az Felleges
Mátyás Császár Nemzetiségét, harmadik Fridérik Császár-
ra kellene fel-vinni, tehát innen alól kezdván az alsó ágon, ilyen
képpen kellene vissza menőleg kérdened: Eő Fellege Mátyás
Császár ki fia? erre azt felelem, hogy a' *Második* jó emlékezeti

*Actor det
esse semp pa
ratus.*

Maximilián Császáré; Es ismét a' *Második Agón*; azon második Maximilián ki fia volt? Néhai bodog emlékezeti Ferdinándé. Tehát Ferdinánd az Eödik Károllyal ki fia volt? Az Felleges Philep Spanyol Király-é. Kihez képest Spanyol orizági Infantsnak hivattatot. Hát Philep király ki fia? Elő Maximilián-é. Az Elő Maximilián kié volt? azt kel felelni hogy az harmadik Friderik Császár-é: a' kinél a' Magyar szent Korona husz esztendeig állott: Es ezek mind őön-is, nem tovább, hanem csak 161. esztendeig éltek, oly sebessen foly e' vilagi elet, hogy azt semmi Felleges vilagi méltóság meg nem kéfedelmezheti. Es ilyenképpen ő Fellege őödik izen vagyon a' harmadik Friderik Császártól fogva, mivel Friderik, mint ezeknek Gyökere és Törőke, nem tudatik számba. Jollehet ő Fellege az Felleges Auszriai házból való eredete szerént, az Habsburgi Hercegekre, onnat a' Romai Aniciusokra, s-azokrol a' Trojai Aeneáfra vihetnéfel Nemzetiségért: a' mint ezt *Abbas-Cist: ordinis Clari Vallis*, a' Romai Aniciusok Nemzetiségének ki-terjett ágáról írt első könyvébe fel jegyzette. Minek okáért ő Fellegét méltán mondhatnok Auszriai Habsburgi Mátyásnak, és Romai Anicius, s-Trojai Aeneás maradékjának, ugyan azont mondhattyük a' Felleges Albert Belgiumi Féjedelem felől, mivel ő Fellege egy Test-vér: és a' második Ferdinánd Magyar Király felől, ki ő fellegével atyafi gyermek: mivel Ferdinánd, Károlusnak az Auszriai Hercegnek fia; Károlus pedig ama nagy emlékezeti első Ferdinánd Császár fia volt. Oh bodog Nemzetiség! ki már sok 100 esztendőök alatt fényeskedel, és ily sűrűn ki terjett Unokák s maradékok Agaival vagy ékesítetve ugy, hogy senki ne tsudálya ha a' te kegysségedért és *Igasszagedért*, mind világ végiglen megfogsz maradni, melyet helyesítsen a' nagy hatalmu isten, kinck éant akarattýából ekkédig nevekeditél, és ennek utánna-is nevekedi.

n evelkedhetel. De már fordullyunk az el-kezdet dologra.

Egyéb dolgokban-is ez szerint kel járni, tsak hogy ha a' nemzetiség rendi, valamely ágön meg izakad, és föltába az első gyűkereig (mely számba nem vétetik), fel nem mehert, ottan a val *Nota* a' fogyatkozással erőtlenné léfzen, és meg nem ál. *HarmadSor.* Valamit addéga' Fel-peres arra költöt, jo lelki ísméretű emberek intézése szerént, tartozik neki, az ő része szerént, mīdgyárt azon helyen le tenni, mert egyéb aránt nem viszen semmit végbe. *1. Tit. 47. Genealogianak a' Deákok ez két szobol, Génus, & Genealogia Sermo,* avagy inkább *ratio* mondgyák: az az, Nemzetiségről való beszédnek, vagy szám-adásnak; mivel az *Ingerens* nek számán kel a' Fel-pereshez való Vérféget és Atya fiúságát egybe-hozni, és meg bizonyítani, mert ha azt nem mivel, az *Ingerens* szobol kiakad, és a' peres Jozfágtól-is, el-esk.

XXII. Kérdés.

Ellenbe a' Fel-peresnek mit kel mivelni?

Okosson visellye magát, hogy az *Ingerens* gondolatlanul Nemzetiségéből Negyed izig ki nē tagadgya; mert vér-árulóvá leñe, és rút hirnévbe maradván, s-jozfágtól-is el esvē, mindene a' meg-tagadott Atya-fiára szállana. *1. Tit. 39.* Negyed izen fellyel ha meg tagadgya, azért nem marad semmin; mivel az házasság tilalma-is negyed izig való Atya-fiak közt forog, *1. Tit. 107.* Illyen Törvény lőn Czirjái Moyses Itilő Mester Vrá dolgában, Martzoltó; Miklos ellen Pofonban. *1612.* ez tündőben.

XXIII. Kérdés.

Mitsoda dolgokban engedtenek a' mások keresetiben való elegyedés? Ingerensio

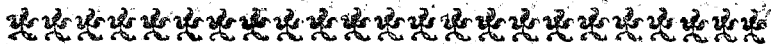
Tsak szinte a' Jozfagok örökös alapattyaról való dolgokban a' zálagos s-hatalommal foglalt jozfagokrol valokban nē. *2. Tit. 84.* *Is rád-emekez zél;* hogy az ingo marhákról valokban-is meg engedtetik, midőn meg tudodik, hogy a' féle ingo marhák mások

fokat-is illelnek. Aző képpē ha ki Királyi Igassággal elegyiti bé-magát, a' szerint kel járnai benne, a' minta' Törvény mutatya, és ha mind a' Fel-peres s-mind az Al-peres el talál esni melőlle, ottan a' királyi Igasságnak lészzen helye, és a' kinek királyi Igassággal adták, annak itili a' Törvény. 1. Tit. 35.

XXIV. Kérdés.

Tartoziké, az Al peres, az Ingerens ellen, a' Fel-peres kívül leveleit s-levélbéli Igasságait elő adni?

Nem tartozik; sőt ha a' Fel-peresfel meg egyezhetik, a' Sentenciának ki mondása előtt, szabadságában vagyon, akar mint ellenze a' belé állot fél; S-nem-is mehet tovább a' keresetben a' belé állot személy, ha le hagyja dolgát az Fel-peres, mert fel fordulván a' fundamentom, fel kel fordulni az épületnek-is: ha peniglen a' Sententia után lészzen az egyezés, tehát ő-is eljáhat keresetiben. 2. Tit. 85.

NYOLCZADIK RÉSZE.

A' kérdőre-vételről. avagy az El-intéfről.

Uj Itiletről. Prokátor meg-hívásról.

Kérdőre vött dolgok hátra vetéséről.

I Kérdés.

E' Törvénybéli orvosságok, mi okon következnek a' Keresetek bizonyítása után?

Mivela' Bizonyságok után, a' Pereknek külömb külömb Törvények s-Sentenciájok szokot következni, és ahoz képest az erőtlemb fél, kényszeritetik a' kereset mellől el-esni; ezokon a' bizonygatások után, e' Törvényes orvosságok igen helyesen fordul-

De Appellatione, Nova
judicio, Procurator. re.
vocatiene,
Rejcsa.

fordulnak elő. Es rövidségnek okaért a *Rejecta-tis* azokhoz akarjuk ragasztani

II. Kérdés.

*Quid est Appellatio?**A' Kérdőre vétel mitsoda?*

Az Keresetnek nyilvánban s értelmében való meg hányogotásáért s rostálásáért, az alfo Székről a' felfő Székre, Kiraly udvarába, az el marat fél által való bősületes el-intéte; és a' Bironak hitelen költ El-botsáto levelével, Törvényés el botsátása. *1. vlad. art. 70. & 6. mártb. art. 54 & 3. Tit. 35.* Az mint régen is szokták volt mondani; ¶ A' dolgot méltóságosb s értelmeseb Birák eleiben kel terjeszteti: midőn, tudni-illik, az Alfo széken avagymeg nem tilték a' dolgot, avagy ha meg itilték is, értelmeseb meg vizsgálásáért fellyeb való Birák eleibe tartoztak botsátani: Az mint *Ca. Dolabella,* Afiának Király-kepe, Ateniába az *Arcopagiták* eleibe, (kik a' derék ügyekben, ugy mint gyilkosság, gyujtogatás, étetés, s egyéb ehez hasanlo dolgokban törték Törvényt,) botsátotta dolgát a'nak az Afiszfzonymak ki a' férjét fiával együtt méreggel ölte volt meg; mivel ezek is az első úratol való fiát még ölték vala. A' dolgot az *Arcopagiták* meg értvén, azt Paráirtsolák, hogy mind a' vádlo, s-mind az Afiszfzony, száz eztendő mulva jünnének elő, s-akkor Törvények lenne. Es ilyen-képpen az Afiszfzonymak, sem az étető méreg által való gyilkosságáról nem adának mentseget, mivel az Törvény nem engerte, sem azon vétékért nem büntették meg mint hogy kegyelemre méltónak alitották. *Gell.lib. 12. Cap. 7. & valler Maxim. lib. 8. C. 1. de Smyrnaa muliere.* Az *Arcopagiták* kik voltanak, s-miképpen törték törvényt, lásd aláb 22. kérd. 10. R. Ennél szorosb állapattal tőn *Második* András Király Törvényt; midőn Bancbannak, ki a' kiralyne Afiszfzont azért ölte vala meg, Bancban hogy a' feleségén az ötsével erő szakot tétetett vala, meg-értvén a' dolog

Remad Tu.
dices gravio-
res exarcta-
tioresq; reij-
cere.

Bancban

a' dolog valóságát, csak magán átallyába ada menedéket. *Bonf. lib. 7. dec. 2.* Meltronak itilttē ittē más dologot is a' Birák példájára elő hoznom, mint legyenek figyelmeztetek az előtők forgo dologokra, kiváltképpen a' kérdőre vőtt dolgokbā, mivel azért botsáttanak kérdőre, hogy helyesleb s-főtoffab vizsgálással rof-
 Nagyj Sa = dor
 táltatának meg: A' nagy Sándor Artya Philep Király, midőn egy néminémű ember dolgának meg-látásában szunnyadozni lattatnék, és ez azt alitván, hogy a' mit maga oltlamában mond vala, azt a' király nem venné észébe; végre a' király meg Sentenciázá; fel kiálta amaz, és kérdőre kezdven dolgát kérni, Philep király meg haragvék; ki eleibe vinnéd, ugy mond? ottan amaz, magad eleibe, ó jo király, midőn fel-ferkenvén, mentégemre reá fozf halgatni. *Budaus in Pandectis. hasólo dologot ir Vallerius. Max. Egy a' szfzönyrol lib. 6. Cap. 2.*

De hogy a' dologra térjünk, It vedd észébe. I. hogy afféle kérdőre vétel, Magyar országban lévő minden Vár-megyék Törvényes székiről szokott lenni, és a' több magyar korona alatt lévő helyekről-is, ugy mint, Dalmat, Horvát, Tót, s- Erdély ország-
 bol-is. *Tit. 3.* mivel a' szét Koronára nézve Magyar ország a' fő, a' többi utánna valofragasztékok és adalékok II. hogy a' király Udvarából-is avagy a' Tábláról szokot lenni kérdőre vétel, azó helyen, minden El-botsáto levél-nélkül; szoval mondván meg a' dologot az Itilő mester, az király Hely tartója előt, és vizont onnat írásba vételre vissza vivén magával.

Quando Lib. Bonjoni honat III. Kérdés.

Extrajsi debet? Effele El-botsáto leveleket mikor kel ki venni?

Mingyárt Az Sententiá után valo Törvényes széken, ha a' kalmatoflāgh adatik benne; ha penig akkor a' ki vételben mod nem lehet, az után valo második Törvényes széken ki tartozik venni, és a' Birotol adott napra a' Király udvarába vinni: Mert
 ha azé

ha azt el-vesztegli, el esik mellőle, s-az előbbi Törvény helybe
maradván, az Harmadik Széken, azon ki mondot Törvény sze- *Harmadik*
sént, a' nyertes félnek sentencia levelet tartoznak adni rolla, és *Beken*
Igazat is szolgáltatni: Vgy mindazon által, ha magán mult el a' *Sentia leve*
kérdő félén, s-nem a' Notáriuson avagy a' Birákon. 3. Tit. 35. és *let adnak*
alább 32. kérdésben.

A' Polgári Törvényeseknél pedig. Tiz nap alatt szabad el vinni:
kihez képest ők azokat, dies fatalis, annus fatalis, & tempus fatale
szóllásra, el vitelre rendelt szabad napoknak, időeknek, esztendőknek
nevezik. kiken mind az El intéstre, mind ki-vételre, s-
mind végére űzésre szabadságok vagyon: azért nevezik ill-
yén képpen, hogy azt az időt, napot, esztendőt a' Biro szokta ki
mődani, meg-határozni, és elejékbe adni, hogy azokat által ne
hagják, vagy ha által hágják, fatum malum, károkra való dolgot,
a' kérdés mellől való el esést hozzák magokra, mivel a' mely el-
intert dolog az alatt el-nem igaztítatik, az tsak belé hagyott
dolognak tartatik. Es ilyen moddal szoktak lenni. A' kérdőre
vévőnek egy esztendő adatik dolgának végbe vitelire, és ha va-
lami méltó s-helyes fogyatkozás, és akadály miat végét nem
éstheti, ha tsak egy nap létszen is az akadály és fogyatkozás; vi-
sfront a' Törvénytől egész esztendő adatik néki, és ha oltán a'
második esztendőn végére nem űzi, akar legyen méltó ment-
sége akar ne, tovább néki a' Törvény Idő nem ad, hanem a'
kérdőre vétel belé hagyott létszen, és a' dolog igaz tételre bo-
zátartatik, hogy a' perlekedések halhatatlanok ne legyenek.
Mind azon általa' Tábori Tiszt igazságából, s-impz köz cik-
kél erejéből is (*Si. Justa Causa*) ha az *Appellans* kíványa, eppen
fel állattya annyi időre, a' mennyire akadályának igaz mentse-
gét bizonyíthattya; Es ilyen képpen, hogy ha az akadály az
második egész esztendőjől való létszen, egész esztendő adnak
néki.

Fatalis
Annus

néki, mely harmadik esztendőnek mondatik; ha pedig az akadály csak egy napról, avagy holnapról léjend a' második esztendőben; Tehát csak egy nap, vagy csak egy holnap adatik nékie: Két dologban mind azon által efféle napok s esztendők nem forognak. I. Ha, tudni illik a' dolog felől oly reménység vagyon, hogy a' fejedelem eleibe viterik. II. Ha az Pérefek Fogot-bírák hozzájárultanak. *Aurel. in practica libel. Rubr. 16.* Es e' meg irt módok által, a' Polgári Törvények szerént, mindē Kerefetek bizonyos időre el végeződnek és el igazodnak; azon-képpen a' Székén-is. Az Szabad Városokon-is az Polgárok közt, Tárnoki Törvény szerint, nem csak efféle bizonyos el-rendelt napok vagynak, hat hetek forgása alatt, hanem bizonyos fizetésis vagyon az El-Intet dolgok ki vételében; a' Polgárok elől Tíz forinttal vivénja' Tárnok mester eleibe, azon Tárnok mester parantso-lattyával *art. 13.* Az Tárnok mester elől pedig a' Király udvarába hufz forinttal. *art. 39.* mert anélkül, akar mellik helyen, a' sentenciának helybe kel maradni. Mi nálunk pedig, noha a' megmondot idő alatt. *3. Tit. 35.* kel az El-intet dolgot a' Biro elől kivenni, és a' Táblára vinni, s-ugy-is írják, hog harmicz napra onnat vissza keliyen térti; Mind azon által efféle bizonyos rendelt napja, az el-igazításra nintsen; hanem a' fok Rejektakkall oly meszire halad, hogy soha véget a' szegény ember nem ér benne; a' mint ide aláb az 31. kérdésben meg-láthatod.

IV. Kérdés.

El boesátnaké minden dolgot Kérdőre?

El mindent; ezeken kívül: I. Amely dolgot a' fel-peresnek egy-ön hitire hagynák, tovább a' Vár-megyéről azt nem botsátt-tyák. *3. Tit. 35.* II. Azon képpen, valamely félnek a' Vár-megye székén, a' Törvény egy-ön hitet itil, az a' fél, onnat tovább nem mehet *1. Vlad. art. 72.* Horvát országba, mind azon által, az o'da-

vákön

Loge bírák

K 10.

K 20.

Ad daim
30.

vakon indult Keresetekben akar mellyik félnek is az El-intés meg engedtetik. *3. Tit. 3. & Ench. fol. 3.* Ha pedig a' maradtág azó Keresettel egygyüve vagyon kötve, el szokták borsátani; mert az ország régi szokása szerint, valaki el-marad, kérdőre viheti *Nota bene.* dolgát. III. A' czégéres vétkek dolgaiban Kérdőre-vétel nem adatik, hanem ha valamely ártatlant vakmerő képpen akannának halálra itilni: mely dologban az Ártatlan személy Ártafiai igényesen a' Királyra futhatnak, és Kérdőre a' dolgot oda vihetik *3. 2. Tit. 11.* Jöllehet mostani időbē, a' Gyilkosoknak meg engedtetik, hogy El-intéssel és Vj Itilettel ellyenek: ugy mind az által, hogy az alat fogva tartassanak, míg a' Kérdőre vétel s-Vj Itilet el-igazodik. *art. 41. Anni 1563. lásd aláb 31. kérd. 9. Rész. IV.* Afféle keresetek sem borsáttatnak kérdőre, a' kikben Gratiás új Itilet erejével Prokátor meg-hívás volt. *3. Tit. 6. V. A' peresek egyelő* *Fogot* *Birá* *ak* *eleibe kötő* *dolog sē borsáttatik* *to* *váb,* hogy ha egy akaratból, afféle orvosfagokat ki kötőtrek volt. VI. Fejedelē parantsolatlyán fondáltt, és mingyárt a' Sentēcia után Igasság rételre borsáttatott Keresetek sem mennek kérdőre, ha nevezet szerint a' parantsolatban meg nem írják, hogy kérdőre el borsáttassék. hanem csak meg írják a' Fejedelemnek mint lőt vége, s-aztis ugy ha parantsolt volt felőle hogy meg írják: de ha nem parantsolt volt, csak abban hadgyák. mert a' Biro tovább, a' mi reá bízott anál nem tejeszke dhetik. *Myssing. ob. 93. Gen. 4. & Hart. Tit. 45. de Posses. obs. 3. Num. 5. VII.* Az olyan ügyek sem borsáttatnak kérdőre, mellyek rend kívül *Articulusok* *fon* *dáltatván,* ő felsége közt, és a' fiscus, s-az Ország lakosfi közt, Palatinus uram előt mennek végbe; mert azokban nints más fellyeb való Biro; hanem Palatinusságához tarrozo tiszti szerint csak őret illetik. VIII. Nyilván való adosságok dolgaiban sints kérdőre vétel *passim.* IX. Mostani szokás szerint a' Jobbágyok dolgai sem borsáttatnak kérdőre, a' Vármegyéről

Király Udvarába : Talám azért, hogy azt, a' Jobbágyok változásáról a' Tripartitomnál későbbben költ Articululus, *Anni 1556. art. 28.* nem engedi-meg. Jollehet külömben vagyon *3. Tit. 35.* a' Jobbágyok állapotjáról, mint kelleffék. Törvényt szolgáltattani felőlők a' földes uraknak. *& juxta breves art. Annor. 1608. 1609. 1613. mellyeket újjab hatalmakról s-foglalásokról irtanak.*

V. Kérdés.

Appellálható mind a' két fél?

Egy uttal mind a' két féltől meg-lehet. De minek utána oştán valamely dolog a' király Udvarából víza bortsáttatik, a' mellyik fél gratiás ujtitellel élt, avagy Prokátorát meg hitta volt; az már nem appellálhat, s-továb nem-is bortsáttatik: hanem valamit az Íspánok s-szolga bírák ítílnék, a'val kel meg elégedni. Az más fél pedig, ki még kérdőre dolgát nem vötte volt el-viheti. *3. Tit. 6.*

VI. Kérdés.

A' Törvényközbe esett Ellen-vetések, Fogások, a' végfő Sentenciának előtte, bortsáttatnak kérdőre valaha?

Exceptio Mivel az *Exceptio* két féle a' mint fellyeb *3. Rész. 2. kérd. és 4. R. 8. 16. és 26. kérdésekben* meg mondtuk. *Egygyik köz; Másik* pedig oly, ki a' Kerestetnek nyakát szakasztja; és e' másodikat el szokták bortsáttani mind az ország régi szokása szerint, s-mind az értelmes ökösfágnak vezérléséből; mert a' miképpen egynek dolgát valami gyenge fogásokra helybe hadni nem illik, szintén ugy másnak igaz mentségét meg vetni, vagy meg nem hallani; Igazság nem volna. Mely dolog felől lásd a' Tripartitomot *3. Tit. 6.* holot néha a' két félnek felelerek szerint ki mondor Törvény s-sentencia után, bortsáttatik *leg-inkáb* Táblára a' dolog; mind azon által, néha elébb-is afféle Fogások és Ellen-vetések; mellyek életébe járnak a' dolognak, el szoktak bortsáttani; Mellyet

Mellyet a' Tripartitum ezen helyen lévő imez czikelyéből (*ut plurimum*) könnyen meg érthetni, holot mintha imigyen szol-
laná: Nagyob részére ugyan, a' Peresek feleletiből tőt Tör-
vény után szokot a' Kereset kérdőre botsáttatni; mind azon ál-
tal, a' sem illetlen dolog, ha néha el botsáttatnak a' Fogások is.
Erre tanit a' régi Szokás is, mert láttuk hogy afféle appellatiók
gyakorta meg engettettek. A' Köz Fogás, semmiképpen kér-
dőre nem botsáttatik; avagy a' mint deákizálva szokták mon-
dani; Az *Interlocutoria sententia* nem transmittáltatik.

VII. Kérdés.

*Efféle kérdőre ment Kereseteknek meg-látásában, mit kel-
eszlünkbe tartanunk?*

Kiváltképpen ez öt dolgot; I. Hogy régi szokásból ebéd u-
rán szokták elő venni, minek utánna már a' Birák a' pár ki adá-
sokban el-jártanak. II. Hogy a' kérdőre ment dolgot, Prokátor
levélnélkül is szabad fejtegetni s magyarázni, a' Birák előtt. Ha
penig új itiletett akar benne kérni; avagy a' Tábláról Palatinus
uram eleibe akarja kérdőre vinni, külömben nem lehet, hanem
Prokátor levele mellett. Jollehet az új itilet kéreft, Prokátor
levélnélkül is meg engedik némellyek; mely ugy teczik, nem
lehet: mert ha az Appellatio a' fellyül említett mod szerént,
nem engettetik hogy Prokátor levélnélkül Kérdőre mennyen,
annál inkább az Vj Itiletnek nem kel meg engettetni, mert az Vj
Itilet a' Vármegyére hoszu időre tér, és nagy haladékos s kése-
delmet vészen magának: a' kérdőre vőtt dolog penig, azon
Törvényes szék alatt vissza viterik. III. A' kérdőre botsátot do-
logban két Bentiltás engettetik, Terehnélkül egygyik s-másik
terehvel, azon nap. Az mostani Új Végezés szerint egy tereh-
vel való engettetik csak. *art. 65. Anni. 1618.* IV. A' mely dolgok
Táblára mennek Kérdőre, ugyan azok, akar melyik félnek ké-

vánfágára, Palatinus uram eleibe-is el mennek; ha szintén a Vármegyéről nem kellett volna-is el-botsáttani. V. Semmiához már több nem ragadhat, hanem valamint el-botsátották, a' szerint kel meg látni, vagy meg fordítván, vagy helybe hagyva, avagy meg jobbitván a' dolgot, és az elébbi birákhöz igaz tételre vissza botsátván, ha valami reájok néző bírág léízen hozzáragasztva. ha pedig olyan nem léízen, mindgyárt a' Tábláról igaz tételre botsáthatták. 3. Tit. 7. és aláb 10. Rész: 3. kérd. Mind az által a' Kérdőre vőt dolog magyarázattya s-fejtegetése megengettetik.

VIII. Kérdés.

A' Kérdőre vétő fél, min marad, ha dolgát meg-nem nyeri?

Két anyin marad, úgy mint két száz forinton, illyen Sentenciával: *Bené judicata, Malé appellata, & ideó Pœna duplicata.* az az: Igazán itiltetett: Kérdőre nem jól vétetett, és azokáért, a' bírág meg dupláztatott. 6. Matth. art. 53. 1. Vlad. art. 72. & art. 48. Anni 1563. Lásd aláb. 3. kérd. 2. Részében.

IX. Kérdés.

A' mely Kérdőre botsátott dolog a' Táblán egyik Itilő Mester elől, a' másik eleibe vitetik kérdőre; evel, a' kiről most szollánk, egygyé?

Nem egy; mert a' kiről most szollánk, a' Vármegyéről szokott lenni száz forint bírággal; amaz pedig csak szintén a' Táblán megyen egygyik Biro elől a' másik eleibe, minden bírág nélkül; s-mindenik fél egyszer el-viheti egészlen, minden környűl álló terhekkkel és bírágokkal együtt. *It vedd észedbe* Hogy ha az illyen El-vitel, az Itilő Mester elől a' Szálláson léízen, lehet egy kis pihenése, ha kéványa, a' Törvényben az El-vivőnek De ha a' Szék szinin léízen, mindgyárt minden pihenés nélkül azon helyen, el keligazodni. Illyen Törvényiön Pofonba 1612 esztendőben

tendőben, Battyáni-s-Szerényi urak között; mert egyéb aránt mindenek hallattára a' szék szinin lévén, ha tovább me'nc, gyalázzattyára esnék a' Bironak.

X. Kérdés.

A Király Udvarából, Hány-képpen tér vissza, a' Kérdőre botsátott dolog?

Három képpen: I. *Uj Jutlett* által, midőn a' ki el-esett ügye mellől, azt mondgya, hogy ő néki abba még nem volt Uj Itileti; és ez okon azt kívánja, hogy meg adassék; mely mindgyárt meg is adatik, az Ország régi Törvénye és szokása szerént; mivel minden Rend szerént valo Keressetekbē, egy úttal Uj Itilett szokott adattatni. II. *Rejeczával*. az az; Más Székre valo haladásfal, mert mivel más Uj Itileti volt, tsak hogy avagy nem láthatnak meg, avagy nem akarta meg láttatni: ez okon, a' Törvények Vtolfo napján, bizonyfágula' Biroval *Rejeczát* irat, az Elbotsátot levél hátára; melyet a' Vár-megye elő Szék napján, a' nyertes fél kívánfágára meg-mutatván, ismét nyugodalmat vésszen magának ellene. III. *Meg-látás* által; midőn meg láttatik voltaképpen, és igaz tételre vissza botsáttatik, nem annyira az által, a' ki dolga mellől el-esett, mivel az, azt akarná, hogy soha igaz tételre ne menne, mint a' nyertel fél által, mivel ő gondviselése; hogy már valaha véget érjen dolgában: és ezt mondhatni igazán vissza botsátásnak; Néha azért-is, azon Vár-megye Székire vissza szokták botsátani, hogy a' dolgot világossítsák, midőn elégséges képpen nem világos a' dolog. Mint Régenten a' Romaiaknál, a' Biro ilyen képpē mondor Törvényt: (*Non liquet*) az az; Nem világos a' dolog; midőn, rudni-illik, annyira valo bizonyfágok nem voltak, hogy a' dologról világos Törvényt modhattak volna: *Budaus in Pand*: midőn pedig a' Keresset más napra haladot, *diffundebatur, ampliatur*; s mikor har-

Novum

Z.
Reiecta

3.

mad napra *Comperendinabatur*. *Livius lib. 9. Gell. l. 14. Cap. 2.* mely-
 yet mi most így szokunk mondani, *in Crastinum differtur, ad ter-
 tium differtur*; más napra; vagy harmad napra halad. It ilyen kér-
 dés tamadhatna; Ha valamely Keresetben semmi ezekben a' mik-
 ről it szolánk elő néfordulna, hanē tsak azon egy állapotbā tér-
 ne vissza, és annak uránna a' Vice Ispánok s Nemes Birák, Igaz
 tételre a' más félnek ki-adnák, élhetne-é Uj itillettel a' kérdőre
 vivő fél, és az igaz tételről meg terithetne-é a' Fel-perest? Jolle-
 het némellyek azt mondgyák, hogy az meg-lehet, mig az Igaz
 rétel végbe nem megyen; a' mint némely *Stylus*ban is találatik;
 mind az által ellenbe mások azt allatryák, hogy né lehet; mert
 ez illyen Törvény nem let Reá nem jövetel es sentenciával, ha-
 nem mind a' két félnek őszve feleletekből. *2. Tit. 77.* Annak fe-
 lette a' Vár-megye Szék in-is, midőn El-intették, alattomban
 nékiangedett: Es a' közönféges szokás-is ezt mutatya, hog-
 efféle sentenciáknak igaz tételre kel menniek mindenkor, mi-
 vel ez az *Stylus*-is efféle dolgokban, ritkának tertzik, és élnek-é
 nem-é velle kétség vagy on felőlle.

XI. Kérdés.

*Hogy ha a' Király Udvarába Terminus nem léssen; efféle
 Kérdőre borsátott dolgok meg-láttathatnak-é?*

Régenten hogy a' Peresek ne költenének s faradnának, a'
 Törvényeknek hamarab végét szakasztották; mert ha szintén
 a' Torvények szolgáltatófára bizonyos rendelt idő s-gyülés
 nem volt-is, mind azon által, az el-borsátott ügyeket, Király
 Vdvarába be-vivén, az ország Birái el-igazitották. *1. Ulad. art.
 73. ejusdem. art. 55.* mostan pedig tsak szintén a' Törvényes gyű-
 léseken, avagy az ország közönféges gyűlési nigazodnak-el. *art.
 46. Anni 1599. kinak kinek az ő rendelt helyén, napján: ugy mint
 az ott fen lakoknak, ott fen, s-az itt alatt valoknak, itt alatt, a'*

A' Tört

A' Tött országai Kerestetek penig, mind a' két helyen egy-aránt elő vétetnek *art 40. Anni. 1569.* oka ez, mert azok tsaka' Táblára borsátratnak, akar hol légyen a' Tábla, az egész országban. *3. Tit. 3.* és mindenűt elő vétetnek, mivel nem valami bizonyos rendelt helyre, hanem tsaka' Táblára appelláttnak: Az Magyar országai Kerestetek penig két bizonyos helyre, *Pofomba* és *Eperjesre* vadnak szakasztva, az ország közönféges végezéséből. *fellyeb. 3. Kérd. 1. Rész:* Jol-lehet elein minden Vár-megyekről Kérdőre borsátott dolgokat, *Locumtenens* Uram látot-meg; ele gyesleg vétetvén elő mind ôs-mind Uj Keresteteket.

XII. Kérdés.

Visza borsátatván a' Király Udvarából, ki tartozik

Igazat tenni benne?

Efféle Kérdőre borsátott dolgok még láttatván, és Igaz tételre vissza borsátatván, hogy ha az Ispánok avagy Vicé Ispánok, a' vissza borsáto Bironak Sentencia levelével meg találtnak; tartoznak a' meg találás után, Tizenöt nap alatt, az Igaz tételben el-járni. *1. Ulad. art. 73.* Es ha nem akarnak el-járni benne, lásd büntetéseket *5. kérdésben. 10. Részben.*

Az Uj Jtiletéről.

XIII. Kérdés.

Az Kérdőre vételt, mi okon követi az Uj Jtilet?

Mint hogy a' Peres, el-esvén dolga mellől, Előbben-is Kérdőre szokta dolgát venni, és annak utánna visszont fogyatkozását Vj Jtilettel szokta fel építeni: ez okó; az El-intés után méltán s helyesé követezik az Vj Jtilet. *Holot ezt jegyezd meg; hogy a' ki Vj Jtiletre vészi dolgát, s-annak utánna nem jár el-benne; Patvaron marad.*

XIV. Kérdés.

Mitsoda az Uj Jtilet?

Törvény

Törvénybéli oly orvosság, mellyel az El-marat fél vizont dolgát fel állahattya, Vjobb ellen-vetésekert és Fogásokat rehet bé-nem adott levelét bé-adhattya, fogyatkozásit fel épitheti, egy szóval mindent elő számlálhatt, valamit, az ő dolganak elő mozditására, s hasznára ismér lenni. 1. Tit. 77. *It est el ne felejs;* hogy mindē Vj Itilet *Stylus*ában, erősségnek okáért ez Rekeszte ket oda szokták írni: (*Cum autem &c.*) az az: Holot penig a' Decretom tartása szerént, a' Törvények folyásában, akar miképpen esettártalmas fogyatkozások, Vj Itilet erejével egyszer fel épithethetnek s-meg ujtathatnak; A' Decretomban mind azon által ez ige (egyszer) nem találratik, mint ki-tetczik 1. *Ulad art. 57.* Hanē csak szokásból réterik oda: Es ez okáért egyizernél többször egy dolgában Vj Itiletet nem kellene adni. mint felelyeb. 14. kérd. 5. Réf: meg mondottuk.

X V. .Kérdés.

Hányféle lehet az Új Itilet?

Négy-féle; Első: Melybē az El-marat fél, az Reájöveteles Sentenciákban, tartoztató Tilalommal szokot élni. 2. Tit. 77. Sőt ha még a' Sentencia levelet ki nēarrák, Tilalom nélkül valo Vj Itilet nélkül is, mind a' Birákat a' levél ki adástól, s-mind a' nyertes felet az Igaz-tételtől, meg-tartoztathattya. Második Vj Itilet az, melyben az el marat fél szokot élni, a' Kérdőre vőtt dologban. *passim. & art. 29. anni 1609. & art. 23. A. 1613.* Harmadik; Magánvalo egyes Vj Itilet, minden el-intés és Tilalom nélkül, mellyel a' Vár-megyék Székin szoktak leg inkább élni, a' Reá nējövők és El-marattak, mint aláb. 31. kérdésbē. 9. Réf: meg láthatod. Negyedik; Gravis Vj Itilet, mellyet csak az Fejedlem szokot adni mindēnek, Tisztinek méltóságához illēdō gondviseeléséből, a' fegyveres ellenzés és Prokátor meg hívás után; nem lévén ez aránt semmi tekintet, az elébbi sentenciára és fogyatkozásokra. 2. Tit.

77. A' több Vj Itileteket pedig, az ország Birái szokták adni. *Hol ved eſedbe*, hogy tsak e' két Vj Itilet, az első és a Negyedik vagy on a' mi irot Törvényünkben, a' most emlitet helyen, a' több bitrsak az Vj Itiletek *Stylus*ából hozzúk ki: kiről lád aláb. 3. *kérd. 9. Réf:* Itt immár kérdés támad: A' ki Perit egygyik Biro előt el inditván, azon pert a' másik Biro eleibe viszi, a' *Tripartitio* 3. Réfzének heredik Titulussa szerént; és az előtt is a' ki eleibe vitte, dolga mellől el esvén, ha *Gratias* Vj Itilettel él, a' két Biro között, mellyik eleibe kel vinni az Vj Itiletet? Némelleyek azt mondgyák, hogy a' második eleibe, a' kihez tudni illik vitte volt, mert egyéb aránt, ha az előre vinné, a' patvart el nem kerülhetné. Mások viszont azt mondgyák, hogy az előre kel vinni, mivel erői ugyan nyilván valo irás vagy on, *par. 3. Tit. 11.* hogy tudni illik, azon Biro előt kel fel állatni az Vj Itilettel, a' ki előt elsőb a' dolog indittatott volt. Mind az ő által az első vélekedés tetozik helyesnek, mivel efféle Vj Itilet mindenkor arra a' Birora igazittatik, a' ki az El-marat félnek Suljos Törvényt őtt volt, hogy, tudni illik, az ő dolgot, még is Vj jobban fontosb, sértelmeseb állapattal hánya vesse jól meg, A' Decretum emlitet helye is, egyenesen szol, tsak a' szabad városok Törvényére, és oly dologrol, melyben azon Biro előt lött az el-maradás, a' ki előt elsőb a' Kereset indittatott volt; E' jelen valo dologban panig né az előt lött az el-maradás, a' ki előt kezdetet volt a' per, hanem a' második előt; Es ez okó, ugyan ez eleibe kívánatit, a' mint mondám, hogy efféle Vj Itilet visza vitettekék.

XVI. Kérdés.

A' Tilalommal valo első Itilet, tulajdonul mondatik-e Uj Itiletnek?

E' felet a' Törvényesek vált sokat versengenek, s' mostis főgöben vagy on versengélek. Némelleyek azt állatgyák, hogy Vj

Aspic
 Itéletnek kel mondani, némellyek azt, hogy nem: Mert miér
 hogy ez, a' Rea nem jövelelér adatik, melyben még femmi fe-
 lelet nem volt, ahog képest, nem mondatik femmi Vj dolog
 abban, a' miben az előt femmi mondás és felelet nem volt; ha-
 nem akkor már elő álván, kezd valamit mondani: az okaért, a'
 mi előb nem volt, abban *Correlative* Ujság nem lehet: Es ilyen
 képpen nem mondhatyúk tulajdonul Vj Itéletnek, hanem ál-
 talljában tsak tartoztato Tilalomnak, kinék erejéből vészenal-
kalriatosságot a' feleletre, mint szinte egyéb Törvényes orvosi
ságok. Es azt az erőt nem vészí magának az Vj Itélettől, mert
 ugy az következnek belőlle, hogy az orvosságoknak orvossági
 lennének, és ilyen-képpen hatátnéitől annyira menne a' do-
 log, hogy soha véget nem érnék benne; a' mely igen illetlen
 dolog volna. Mind az által akar mint-s-akar hogy legyen; ez
 már, ugy tertzik, szokásá vált, hogy Vj Itéletnek kel monda-
nunk, a' mint ide aláb ezen Réfben: a' 28. Kérd. meg-láthatod.
 Melyben a' *Decius* u) vélekedése meg nem álhar, ki olyan itélet-
 ben vagyon, hogy az *Inhibitio* Tartoztato Tilalom, tsak a' *Fijcus*
 ellen valo dolgokban foreghat. Ne-is tsudállya senki, hogy e'
 kettő ilyen-képpen öszve folynak, mivel az *Inhibitio* tsak a' ki
 mondatat törvényt tartoztartya-meg, hogy igaz-tétel ne legyen
 benne: az Vj Itélet azt is hozzá ragasztya, hogy a' Fel-peres, a'
 magát Tiltó Al-peres ellen, Vj Törvényt végyen magának. *Sty-*
lus. Ennek felette, négy *Terminuson* vége a' pernek nem szakadna,
 ha e' két dolog ilyen-képpen öszve nem kaptsoltatnának; a'
 mint ki tertzik a' fellyeb emlétet 28. kérdésből. Ezekről lás több-
 bet 17. kérd. 5. Réfben.

XVII. Kérdés.

Ezekkel mikor élhetünk?

A' negyedikel, ugy mint a' *Gratias* Vj Itélettel, a' végő Tör-
 vénynek

Inhibitio

vénynek és Sentenciának Igaz-tétele után, az az, a' mint köz-
képpen szokták mondani, a' *Joszág Uraságán kívül*, elhetünk: a'
többivel pedig a' *Joszág Uraságában*, minek előtte a' leg végfő
Törvényt ki-mondanak. Sőt ha szinte, őszve felelés-nélkül,
Reá-nem jöveteles Sentenciával mondanának-is törvényt, u-
gyan vehett Vj Itilletet az El-marat fél. 2. *Tir. 77. Holot ezt vegyák*
esünkbe, hogy néha az köz Vj Itilet, ilyen külön vált rövid ma-
gyarázattal adatik (*Vt si forte: &c.* az az; ha valami-képpen az a-
lat, a' győzedelmes félnek, a' sentencia levelet ki-atrának volna,) az
előbbben-is kériék vissza tőlle. Annak utánna, midőn *ex su-
perabundanti*, kellere felet valo bőfégel adgyák, oda írják okait-
is, hogy nétalán a' Vár-megyén lévő Tisztek, (a' mint hihető)
a' más félhez valo engedelemből s kedveskedésből, az El-mar-
ratt fél kérésével, és a' Fő Birák parantsolattyaival keveset gon-
dolván, az ilyen köz Vj Itilletet nem akarták volna bé-venni;
hanem az ő törvényeket, igaz-tételre botsátották volna; hogy
előbbben-is ez ilyen igaz tételt fordítsák meg, és az Exponens
el-vött javait adgyák vissza, és az előbbi Vj Itilet tartása szerént,
azon dologban Vj Törvényt tegyenek: ha pedig el-mulattják,
a' Király Udvarába, azon Biro előtt, Tizen ötöd napra jelen
lenni tarozanak: Melyből nyilván ki-tetczik, hogy ez ilyen
köz Vj Itilletet, méltán mondhattyük, hogy a' joszág Uraságá-
ban kelleffék lenni, ha szinte *ex superabundanti*, másodszor mint
egy kellere felet adgyák-is.

XVIII. Kérdés.

*Még is továbbba, a' Törvények folyásában, minémű időkben
élhet valaki ez Új Itillettel?*

Kettőben. I. Midőn az El-marat fél, a' dolgot El-inti, és an-
nak utánna mindgyárt engedvén néki, a' Vár-megyén Vj Itile-
tet véizen, és el-jár befe. II. Midőn efféle El-intésnek nem en-

Asyice
2-tit 77.
Syn y lex
slorum

ged, hanem az El-intet dolgot ki-vészi a' Székből; Es hogy ha a' gyözedelmes fél nem mozgattya, avagy a' Párbol meg nem szollittatik, idő vontatásért; halgat, és meg nem láttattya. Ahol pedig egyéb nem lehet benne, hanem elő kelvén, a' dolognak meg kel látranni: olykor azt feleli; hogy még abba néki Vj Itileti né volt, kihez kepest mindgyárt meg' adatik néki az Vj Itilet, és illyé képpen arról a' Székről, avagy Gyűlésről; az olyan Vj Itilet kéréssel el' szalad.

XIX. Kérdés.

Mitsoda büntetése legyen annak, a' ki magát Új Itilettel a' bűntételről el' tiltja, és azután semmi igaz okát nem adhattya?

Ottan mindgyárt, Es küvéfének erőtlenségén, és abból következő büntetésen marad. *Lud. 2. art. 29. Anni 1518.* Azon képpen az is, a' ki Vj Itiletet kér; és annak ideje alatt, a' válafr levelet ki nem vészi, mint szokott büntettetni, lásd fellyeb 3. kérdésben. 5. Részében.

XX. Kérdés.

Az Új Itilettel való Kérések minémőrendel vétetnek elő?

Minden dolgok, mellyekben ő Feliége ad Vj Itiletet, első Törvényes Széken vétetnek elő; minden Törvények előtt. 1. *Plad. art. 52. & 2. Tit. 77.* Jollehet a' Decretomban ez ige (*inter*) vétkesen irattatik [*pro ante*]. Es ezt, ugy tetczik, tsak szintén a' *Gratias* Vj Itiletről kel értenünk, mivel tulajdon keppen, tsak szintén azt szokták kérni a' Fejedelemtől.

XXI. Kérdés.

Vehet-e Új Itiletet a' ki abbá a' Kérésibe nem forgott?

Valameddig az el. marat fél életben léfzen, senki addég ő kivűlccabban a' dologban *Gratias* Vj Itiletet nem vehett; mert nem

nem illik senkihez, hogy más ember gabonájába vesse sarlaját: Mind az által, ha az el-marat fél meg talál halni; az után a' kire a' Kereset, az ország Törvénye szerint száll, szabadon Vj Itilletet kérhet benne mindgyárt. Azon képpen Az Al-peresnek sem adatik Vj Itillet, ha az el-maradás után; az El-botsátott dolgot, *ex superabundanti*, kellete felet való másod parantsolattal szorgalmaztattya, *passim*.

A' Prokátor meg-hívásról.

XXII. Kérdés.

A' Prokátor meg-hívás mitsoda?

Mivel a' Peres folyatában, és az Vj Itillet dolgaiban, gyakorta Prokátor meg-hívás következik: azokért a' rendel való következés kívántya, hogy it már arról szollyunk, és mi légyen megmagyarozzuk, A Prokátor meg hívás azért nem egyéb, hanem a' Prokátor feleletinek, mellyet a' Peres akarattya s-hire nélkül tött a' Törvény előt, az Ő peres által, szokot terehvel való meg hívása, és meg-czafolása, és azon Törvénynek Ujjab felelettel való fel allítása. 2. *Tiz. 79.* Holot a' bíróság fel vételbē való részefülést; igen el kel ravoztatni, hogy ha a' meg-hívásnak melléje nem akar állani; mert egyéb aránt, vagy akarja vagy nem, azt meg kel engedni, ha szintén nagy kárával lenne-is. mint fellyeb. 11. *kérd. 4. Réf.*: meg mondotiuk. Holot ilyen kérdés támad; Efféle prokátor meg-hívásnak, a' peres által kellé személye szerint lenni, avagy más Prokátor által-is meg lehet? Jollehet nemelylek ugy vélekednek felölle, hogy Prokátor által-is meg lehetlen, mivel 4. *Ulad. 13.* ilyen irás vagyon, hogy az őt Esereckben. mostantul fogva ez után, nem személye szerint, mint az előt, hanem Prokátor által-is, ki ki, ha akarja elő alhat: Mind azon által, ha személye szerint elő nem jő, Prokátorát soha meg ne hihassa. Mint ha (ugy mondanak) egyéb dolgokban pro-

ban Prokátora által-is szabad volna elő állani és meg felelni; Mind azon által, a' közönséges szokás szerint, efféle Prokátor meg-hívás külömben né lehet, hanem személye szerint Biraja előt jelen kel lenni: Noha erről, semmi bizonyost, a' Tripatitő irásában nem találunk; de azért az *Stylus* bol nyilvánossággal kijeteczik.

XXIII. Kérdés.

Miért szokot lenni efféle Prokátor meg-hívás?

Mert mindenkor a' Peres részére való valami fogyatkozást és vetket hordoz magaval, mely véték avagy fogyatkozás tsak a' feletben, vagy valamely Ellen-vetésben szokot lenni, és az elébbi felelnek meg-hívása után, Uj felelettel kel fel állani. 2. *Tit. 79. 80. Holot ezeket elmédben kel tartanod.* I. Hogy az ollyan meg-czáfolando feleletet jól meg kel magyarázni, és ha elégedendő okát adgya, Jo; hanem; a' meg-hívás nem ál meg, hanem az elébbi Sentencia marad helyben. II. Azon Törvényes Szék alat kel lenni, avagy még az előt, hogy Székéről székre ne haladgyon; mert a' meg hivo fél, efféle meg hívással Fel-peressé tézi magát; a' Fel-peresnek pedig mindenkor kétzen kel lenni. 2. *Tit. 84. Añak felette efféle meg hívást, ugy találjuk, mindenkor azon Széken lött meg, Székéről székre nem haladott. Styl. a' hosszú Perekben, a' meg-hivaának nem Vj itelettel kel lenni, mivel a' más Székre való haladáást kívánja. mint aláb. 25. kérd. ki teteczik.* III. A' Plenipotentiarus feleletit nem hihatni meg; egygyikért; mert arról a' Decretomban semmi emlekezet nintsen; másikért, hogy a' *Plenipotentiarus* nem külömben szól, mint ha ő maga volna, a' kiazzá tötte: Es a' mint hogy a' Törvény előt tett maga feleletit senki meg nem hihattya, az ország Törvénye szerint. 5. *Ulad. art. 15.* szinte ugy a' *Plenipotentiarus* feleletiben sem lehet meg-hívás, mert azt nem külömben tartjuk, mint ha ő maga a' kiazzá tette, gondolgodva és jo értelemmel, s-nem valami

valami feledékenységből vagy vétekből mondotta volna: mivel a meg-hívás afféle vétket vagy feledékenységet hordoz magával. Minden Nemzetek közönséges szokása-is ezent mutattya, mivel országos nagy dolgok, efféle *Plenipotentiák* erejével szokták végben menni övetiéggek által; mert egyéb aránt, nem lehetne semmi hittelek egy-máshoz, ha efféle *Plenipotentiáknak* meg kellene változniok.

XXIV. Kérdés.

A' Prokátor meg-hívásnak mellyik Biro előt kel lenni?

Hogy ha a' Kerestet, még azon biro előt forog, a' ki előt a' meg-czáfolando felelet lett, tehát azon Bironak, avagy arra rendeltt Emberének előtte kel lenni: Ha pedig más Biro eleibe költ a' dolog, olykor, annak, avagy képebelinek személye előt kel meg-híni. *Tit. citato 79. Holot veddeszedbe*, hogy midőn a' meg-hívás a' Szék kívül-lészen, valamely Biro előt, olyankor nem részlik-le mindgyárt a' Birságot, hanem csak meg-igirik, mind a' Bironak, s mind az ellenkedő peres félnek. *Stylus*. Midőn pedig a' Szék szinin-lészen a' meg-hívás, le kel tennia' Birságot mindgyárt.

XXV. Kérdés.

Hány-képpen hívják meg a' Prokátort, És hogy az őt Esetekben nem hihatni-meg?

Két képpen; Elsőben, a' Rövid Kerestetekben, ugy mint a' Bizonyos-tévéőkben, és az olyanokban, mellyekben még törvényes orvoslágok nem estek, mindenik fél a' Sentencia ki-mondás után-is, Prokátorát meg-hihattya; ugy hogy, azon napon, mellyen a' sentenciát ki-mondgyák, minden tereh-nelkül, az ő ügyét meg-tartoztatháttya, és Prokátorát meg-hihattya. Annak utánna pnnig az o'ctavas Szék napok alatt, (: ki-véven az utolsó napot; s-azt-is. ugy, ha patvarkodva rava szul halasztaná

arra

arra:) mindenkor a' kisebb birfággal, úgy mint hat arany forinttal hihattya meg. Az utolsó napot pedig úgy kel érteni, haradvaszul halasztaná arra, hogy tudni illik afféle meg-hívással arról a' Székről el-szaladhasson, és a' más felet hosszú folyással terhelje és fásarfa: mert egyéb aránt azon nap, mellyen a' sentenciát ki-mondgyák, a' Prokátor meg-hívásnak-is meg kel lenni. 2. Tit. 80. El-telvén pedig a' Törvényes napok, az után ötven nehez gira birfággal, mely két száz forintot térszen, hihattya meg Prokátora feleletit. *Másodszor;* A' hosszú Keresetekben, kikben hosszú Per folyások következnek, a' Prokátor feleletit, az utolsó ki-mondot Törvény előtt hihattya meg, ötven dijos girával, minek előtte még, az levelek elő hozására, hit le-tételre szemmel való meg-nezelésre, köz vallatásra rendelt napok és Terminusok elő ném-jonének 4. *Ulad. art. 15. §. 2. Tit. 81.*

Holot egy kérdés fordul elő, ki mellől nem illik csak szárazon el-mennünk, hogy tudni illik, efféle Prokátor meg-hívás, Szorol szokott é csak lenni, avagy tselekedetről-is? Es hogy csak sorol legyen (: a' mint gondolkodtak némelvelyek, de azért más képpen tselekedtek.) az az, csak szárazon a' Prokátornak valamely feleletiről, midőn még a' dolog, a' mint a' felelet jelentené, nem ment végbe. ki-tetzi a' 80. Titul. par. 2. Holot így vagy on irva: mert a' Prokátor meg-hívás mindenkor valami vétégből avagy fogyatkozásból szokot lenni, mely véték avagy fogyatkozás tsak a' feleletben, vagy valami Ellen-vetésekben szokot esni. Es a' következő 81. Titulus ennél-is világosban mondgya; Minek előtte úgy mond, a' Birotol a' levelek elő hozására, avagy Hüt le-tételre, Szemmel való meg-nezelésre, köz vallatásra rendelt idő elő jönne, észébe vévén valamely-fél, hogy Prokátorának feleletit miat meg-kezd fogyatkozni, nem várva a' meg-hagyott napra, Prokátorának feleletit meg hihattya. Hogy pedig a' tselekedetben-is, az az, magában a' dolog-

*Quid quoad
dicitur, ut
ad factum
fieri solent.*

ban, lehesse a' Prokátor meg-hívás, az említet 80. Titulusból ki hozhattuk, holot a' vagyon írva, Hogy mind a' hoszu Keresetekben míg a' Per függőben vagy, és arra még végfő Törvényt nem mondottak, mellyekben a' feletek után folyások szoktak következni, és az Birák-is, Törvény közöt esett folyásokrol Törvényt kezdnek látni s-mondani; S-mind penigle, a' Rövid keresetekben-is az el végzett és már ki mondott Sentenciának utánna, a' Prokátor feletit meg-hihattuk. Kikben kétség-nélkül eléb valami bizonyágoknak, avagy hűtnek, avagy levelek bé-adásának, s-azonban viszont Tilalomnak köz vallatásnak, avagy *Repullion*nak kellet lenni, mellyek nem csak szor s-feleletet, hanem tselekedetet foglalnak magokban: mellyet az 1550. éfztendei *Articulus* világoson jelent, mely így vagy; hogy a' köz vallatásból mondott Sentencia után, az az, a' meghatározó végfő Sentenciának utánna meg-hihattuk a' Prokátor feletit. Az *Stylus*-is, mind az ő Feléje Tábláján egy néminémő Iktatott Jóságának Ellen-mondásában, S-mind penig Borfod Vár-megye Székin az Uj bányáinak foglalásrol való dolgokban, a' Tapolczani fámilia ellen, a' köz vallatás után lött Törvényből, s-annak igaz rételiből és fegyveres ellenzésiből, világos példánk vagy. Annak felette *Decius*-is az ő *Syntagma*-iban ezen Itéletben vagy; Végezetre Efféle Prokatori felelet, (a' mely nem valami Törvény közöt esett fogás:) egyenyeféle az elő számlált dologra vitetik, melyből az igazság ki-résék, vagy meg mentvén magát, vagy a' Kereset el-maradván; Es ilyen képpen, vévén észébe, hogy az néki kárára következik, szükség képpen meg-kelel hini Prokátorának ártalmas feleletit. Annak okaért, láto dolog, hogy efféle Prokátor meg-hívást, mind a' szoban s-mind a' tselekedetben meg-kelel engednünk; az az, mind a' szóval let feleletett, s-mind penig azon feleleten fon-

daltatott és akarmi képpen építetett dolgot meg-hihattya a-
kar-ki-is. Mert el-dőlven a' fundamentom, el-ke-dőlni általl-
yában a' rajta lévő épületnek-is. 2. Tit. 85. Mert ha ez külö-
ben lenne, mind a' nevezet Titulusokban, s-mind az említett
56. Articulusban, és-mind a' szokásban S-Stylusbā-is ellenkezés-
találatnék. *Holot jegyezd meg:* Hogy efféle Probátor meg hívás,
az ōr Efetekben nem lehet meg, ha ō maga az Al-peres személ-
ye szerint ot nem lézen 4. Ulad. art. 13. Sőt átallyaban meg sem
engettetik. *citato, art. 56. Anni. 1550.*

Nota

XXVI. Kérdés.

*Efféle Prokátor meg-hívás, tsak ő szinte, és Uj Itilet-
nélkül meg-lehet-é?*

A' említett hoszu Per folyásban a' Fejedelem Gratiaja-nél-
kül-is meg-lehet: A' Rövid Keresetekben penig, a' végső meg-
látot és ki-mondot Törvény után szokot lenni; az az, afféle Ke-
resetekben tsak, kikben az első őszve felelés után, mindgyárt
végső Törvényt mondanak, Mely dolog ritkán történik, és
tsak szinte a' Magyarázattal mozdított dolgokban szokot meg-
esni. El-telven penig az *Oczavák*, külömben meg né hihatni, ha-
nē *Gratias Vj Itilet* által, az említett ōtven Dijos girával *ibidem*.

XXVII. Kérdés.

Efféle Prokátor meg-hívással, a' vármegyék Székin élnek-é?

Elnek, mindgyárt a' Sentenciának ki-mondása után, három
forintal híván meg Prokátora feleletit, az Ispánok avagy Vice
Ispánok, és Nemes Birák előt; mely birságnak két része a' Bi-
rák-é, a' harmadik a' Peres-é. Ha penig ez illyen Törvényt a'
Király Udvaraba helybe hadgyák, és Igaz-rételre azon Tisztek-
re vissza bortsáttják, a' birság meg-dupláztatik, és hat forintal
kel meg fizetni. 3. Tit. 6.

XXVIII. Kérdés.

Vége lévén már a' Törvényes Orvosságoknak, azt kel meg-tekintetünk, mi-képpen hozhassuk ki azokból, hogy minden Jozságok Kereseti, kiknek hozsu folyások vagyon, Négy oétavás terminus alatt véget ér-hessenek, imez végezések tartása szerint, 6. Matth. art. 4. & 19.

1. Ulad. art. 54. Es azokat a' Terminusokat mi-képpen kelleffék értenünk?

Longus
Swezfus

Illyen-képpen, hogy azok a' Terminusok, tsak szinte a' Rend szerint valo Törvények folyásáról érteffenek, mellyek a' jozság Urafágában szoktak meg-engettetni; és azon kívül femmi képen ne, mivel ot tsak szinte a' Gratias Viltiletnek vagyon ereje; és illyen képpen ötödik extravagans Terminust is ama Négyhez, oda szokták ragasztani. Ennek felette, hogy ez említett rend szerint valo Törvény folyása, az említett négy oétavás terminusó, véget érhesse, ez ide aláb irott Formát kel a' feleletbē meg-tartanuk: mert lehetetlen, hogy az fellyeb irott mindē orvosságokat meg-tartván, mindē Keresetet, négy Terminusó valaki vé-gére üzhesse, hanem töb Terminussal is kellerik élni, a' mint a' következő két rendbéli Formából ki-retszik. Es illyen-képen, nem négy, hanem öt Terminus adatik, mely igyenyesen az ország végezése ellen vagyon.

Annak okáért az Első Formá e' lészen. Az első Terminuson a' vagy reá megyen az Al-peres avagy nem megyen? Ha reá nem megyen, ottan, avagy az elsőre, avagy a' második szollitásra, Reá nem jövetelés sentencia adatik ellene, ki-rekesztvén abból a' Contradictio erejét; és így Inhibitio Tartoztato Tilalommal ál-e-leibe. A' második Terminuson, a' Tilalomnak okát kérdik, mely ha nem fog néki használni, ottan egy néhány Ben-Tiltás után köz vallatásra botsáttatik; mellyet avagy végbe viszen, avagy el-tiltya magát rolla. Az harmadik Terminuson, hogy ha el járván a'

Terminus

köz-vallatásban; azt elő vizsgál, ottan azt meg hányák vetik; ha pedig El-tiltya magát rolla, a' Tilalom okát kérdik, és így néhán egy néhány Ben-Tiltás után, ha egyik sem fog használni, ismét másodszor Törvényt mondnak ellene; ki-rekesztvén az Ellen-mondás és Tartoztato Tilalom erejét. Es ennek osztán Fegyveres Tilalommal ál eleibe. Végtére a' negyedik Terminuson, okát kérdik róle, a' Fegyveres Ellenzésnek, és ha annak sem lézen szaporája, ottan megint hasonló formán, egy néhány Ben-Tiltások után, harmadszoros végző sentencia adatik ellene, abból minden Ellen-mondo s-Tartoztato és Fegyveres Tilalmak erejét kirekesztvén; Es Igaz-Tételre mégyen.

Második Forma imez; Ha elő ál az első Terminuson, és valamit felelvén, és az, egy néhány Ben-Tiltások után meg-néállván, Sentencia mondatik ellene, az Ellen-mondást tévén erőtlenné benne; kinek Fegyveres Tilalommal ál eleibe. A' második Terminuson, hogy ha reá nem jár; ismét másodszor adatik Sentencia ellene Igaz-tételre, ki rekesztvén abból ez Ellen-mondo és Fegyveres Tilalmat: melyet Tartoztato Tilalommal térít-vizsa. A' harmadik Terminuson, a' Tilalónak okát adván; avagy a' Prokátorának előbbi feletit hija-meg; és más feletett tévén, köz-vallatásra kéredzik: melyben avagy el-jár, avagy arról magát el-tiltya. Vegezetre a' negyedik Terminusó, sem a' köz-vallatást bé nem vivén, sem a' Ben-Tilto-ok-adásnak ereje né lévén, végző harmad izē valo Sentenciát mondnak ellenne, minden Ellen-mondo, Tartoztato és Fegyveres Tilalmakat ez aránt erőtlenné tévén: Es ilyen képpen Igaz-tételre mégyen. *Holot tavis elmédbe.* I. Hogy a' névtzet Törvényes orvosságok ki rektztéce, rend szerint úgy izokot lenni, a' mint most elődbe adám: néha pedig elő számláltatnak mind, ilyen képpen mondván: Ellen-mondo, Tartoztato Fegyveres Tilalmakat,

makat, El intést, Uj Itilletet &c. ki rekefzván. néha penig tsak illyen Rekefztékel mongyák, ki [*ki rekefztvén és el vágván minden Törvénybéli orvosságokat.*] II. Hogy midőn a' Fegyveres és Tartoztato Tilalmak, valamely folyásban meg-efnek, mind a' kettőnek le kel eléb tenni a' Terhet, s-az után ugy engedik szollani: mert a' mi külön meg-efik egy valamely dologban, annak együttis meg-kellenni mindenikben: azon-képpen a' Sentencia ár-rátis le kel tenni: Mellyet mind az által ugy érts, ha ezekkel, nem egy, hanem külön valo Törvényes Terminusokon éltt: Mert ha a' Törvényes Terminus kivül, ottan mingyárt, mint egy Igaztételekre menendő Sentencia ellen, Fegyveres Tilalmar téfzen, és az után, az alat, mig a' más fél a' válaszf levelet, a' Cáptalanbol vagy Conventből maga részére ki venni igyék-zik, Tartoztato Tilalommal él, és az emlitet válaszf levelet, hogy ki ne adgyák, meg-tiltya, és az Ellenzet felettr maga ellen Reá-idézteti; ilykortsak a' Tilalom Terhét tartozik le tenni a' Tilto fél; és a' Tilalónak okát adni; mivel már az elébbi egész Per-folyás az egy Tilalómá vált. nem-is foghatták patvarral szembe érette, hogy illyen képpen egyik orvossággal a' másikat elrontotta, és-nem akart egdyüt mindenikkkel élni, a' mint *Decius* is hozza-elő az ő Syntagmájában.

Az harmadik forma eggyez mindenben az elsővel, hogy ha a' fegyveres Tilalom után magános Vj itilletnek kellene lenni, mely Tilalom s-Kérdőre vétel nélkül valónak mondatik; melylyet, hogy ha mingyárt, a' Vármegyén tört fegyveres Ellenzés után nem kérnének, és annak erejével, az Ellenző felet, a' negyedik Terminus nem idéznék; hanem letévén eléb a' Fegyveres Tilalom Terhét, annak ok-adására kérnék azt a' magánvalo köz Uj Itilletet; így, ugy látczik, ötödik Terminus is kívántatnék, mivel efféle Vj Itillet erejével, a' Felperest idéz-nik kellene

nikellene, a' mely Idézet, a' Negyedik Terminuson nem vethetnék elő. De ennékem ez, nem látezik lehetőségesnek; Mind azért, hogy a' Fegyveres Tilalom után, nem magán való köz Vj Itilettel, hanem gráciáással kel élni. 2. Tit. 77. s-mind pedig azért-is, hogy mivel már egyszer a' Tilalommal való Uj Itilettel meg volt adatva, tovább immár sem e' Harmadikba sem a' Negyedikbe nem kel meg-engettetni. A' Prokátor meg-hívásról szoltottunk már fellyeb. 23. Kérdésben. És így, csak a' két első Formát kel bé-vennünk, a' többit el kel hagynunk.

4. Negyedik Forma; hogyha az *Ostávás Széken*, magános Uj Itilet adatik néki, az El-intésnek való engedésből, úgy teezik, Négy Terminusnál többre kel menni, ilyen modon. Az első Terminuson, ha elő-ál és valamit felel, és aival nem használ semmit, Sentenciát mondnak ellenne: és osztán azt, ha a' Tábláról El-inti *Locumtenens* Uram eleibe, és annak-utánna engedvén az El-intésnek, Uj Itiletet kérend. A' második Terminuson, ez ilyen Uj Itilet mellet való feleletti haszontalan lévén, viszont Sentencia adatik ellenne, kinek kés-kételen fegyveres ellenzéssel állhatt eleibe. Végtere a' harmadik Terminuson, ha Reá-mem-jő, megint Sentencia adatik ellenne, mellyet Taroztato Tilalommal térithet vissza. A' Negyedik Terminuson, hogyha köz vállatásra kéredzik, avagy magát arrol el-tiltandgya; tehát a' Negyedik Terminuson, avagy a' köz Vllatásnak rendiből, avagy, ha az El-tiltásnak elégedendő okát nem adhatya, Törvént mondanak reá; és így már utollyára végző Sentencia adatik ellene. Azokáért, ez uton, Nem négy Terminuson, hanem ötön kellene végbe menni való Keresetnek, ama négy vége szakatt Terminusok ellen. *Hogor eszünkbe kel vennünk;* I. Hogy e' Negyedik Formábann-is, avagy a' magán való köz Uj Itilettnek nem kel helytadni, mint szinte a' Harmadikba-is. avagy

Többször
 az eltiltás
 nem adható

Nota

avagy a' Tartoztató Tilalomnak; mivel e' két orvosság egygyüt lártatnak esni; és ilyenképpen azt, két uttal azon egy Kerestet- *Nota*
ben nem kel meg-engedni. II. Hogy az Uj Itéletnek a' Tartoz-
 rato Tilalommal egygyüt kelleffék lenni, semmit nagyobb okár
 nem adhartyuk, mint ezt, hogy; tudni illik, ha ilyenképpen
 egygyüvé nem kapcsolatnának, semmi Kerestetek Négy Ter-
 minuson véget nem érnének; és ezokon, midőn egy uttal, efféle
 köz Uj Itélet valamely dologba meg-adatik, töb uttal nem kel
meg-engedni. Es nem a' szerént, a' mint *Decius* vélekedik felőlle
 az ő Syntagmájában. *Kiről lás többet ide fellyeb. 10. kérd. és 6. Vlad.*
art. 14. Ennek pedig egyfzeri uttal való adását, értsed *quo ad u-*
sum, a' menyiben, tudni illik véllé élnek; mert ha le szállittatik,
 ismét szabadon mást hozhatni.

XXIX. Kérdés.

Honnan vágyon tehát, hogy igen ritkán, avagy soha sem szakad
végek a' Keresteteknek, az említett Négy Terminuson?

Lég inkább e' két dologból vágyon; I. Hogy minden Termi-
 nuson elő nem vétethetnek. II. Hogy a' Peresek is lágyabban
 látnak dolgokhoz; hogy sem kívántatnék; holot ama minden-
 napi ag befüzd szerint, *Vigilantibus subveniunt Jura*, A' Törvény-
 ek, a' vigyázó félnek szoktak előmenetelire lenni.

XXX. Kérdés.

Ez előt való időkben, a' hatalomról, károkrol és Jóságok dol-
gairól indult Peres, hány oštavas Terminuson men-
tek végbe?

Tcsak szintén egy oštavas Terminuson; hanem ha a' josta-
 gok dolgairól indult Kerestetekben, a' levelek elő hozása hala-
 dot a' második Terminusra: s-az-is nem mehetett tovább a'nál,
 hanem a' második Oštaván végének kellett szakadni. *6. Matt.*
art. 6. kiről lásd fellyeb. 3. kérd. 2. Részében.

*Az Reječtarol; az az; Az El-intet dolgoknak
más Székre való haladékokrol.*

XXXI. Kérdés.

Micsoda a' Reječta?

A' *Reječta* többire nevezetben vagy on tsak; valami haladékos akadály lévén inkább, hogy sem Törvénybéli Orvosság; holot még tsak nevezetit sem olvassuk soholt, az ország Törvény könyveiben. A' menyire mind az által, a' meg-ávult szokásból már bé tsuszot, egyébnek nem mondhattuk, hanem a' *Reječta* oly Jegyzés, melyet azon Biro a' ki eleibe a' Kereset botsáttott volt kérdőre, az El-botsáttott levelek hátára ír, a' Törvényes Szék utolsó napján, annak Tanu bizonygáta, hogy azon Törvényes széken, bizonyos nagy dolgok és derekas ügyek miat, elő nem vétetthet, hanem más Terminusra kellett haladni; alája irván tulajdon kezével, az Itélő Mester, a' maga nevé, azon Terminusnak utolsó napjával és elzendeivel együtt, Mely irást, vissza vivén, az El-intő fél, az elébbi Birora, és megmutarván mindgyárt a' Vár megye első Szék napján; nints mit tenni a' Győzedelmes félnek, hanem meg kel elégedni velle, Ha penig e' szerint, a' *Reječtat* vissza nem viszi, a' Törvény helybe marad, és igaz-tételre botsáttatik *passim*.

XXXII. Kérdés.

E' magának rekeztett czikkelt (in rem adjudicatum transibit) mi képpen kel értenük?

Azt alirtyák némellyek, hogy ezen az Sentenciának oda való visszsa-térefét kel érteni tsak, ahol a' kérdőre vétel a' miat né láttator meg, hogy a' második Széken a' *Transmissio*t ki-nem vőtték volt 3. Tit. 35. és-fellyeb. 3. k. 2. Réf; vagy-ha ki-vőrték-is, a' *Reječta* miat el-maradott; és ez okon minden Törvénybéli Orvossá-

vosszágokat meg engednek benne, valamelyek az El-intés előtt azon Keresetben nem forgottak. Mások viszont azt mongyák, hogy azon nem csak a' Sentenciát kel érteni, hanem az Igaz tételre menendő dolognak valóságát: Mivel ugyá ezen czikel (*in rem adjudicatam;*) nem csak az elébbi Sentenciát jelenti, hanem valósággal magát a' meg-itilt dolgot; Annak felette *res judicata* a' meg itilt dolog, egy a' *definitiva*, végző Sentenciával, mely a' Keresetnek végző el-igazodása, kihez egyéb már nem kívántatik, hanem csak Igaz tétel. *aláb 2. k. 9. Rész:* Az említett Titulusis, *in 3. parte.* nyilván jelenti, hogy a' Keresetnek a' meg-itilt dologra kel vissza térni, és nem a' Sentenciára, mivel a' Sentencia is a' meg itilt dologról adatik, hogy tudni illik, azt a' nyertes félnek ki adgyák, és a val néki, a' meg itilt dologról igazat tegyenek. Azt pedig illetlen volna mondani a' Sentenciáról, mert ugy, azon dologról, ugyan csak azont mondanánk, hogyha a' Sentenciáról kellene Sentencia levelet adni azon Sentencia szerént. Végezetre a' Polgári Törvény Tudok-is, a' kiktől vagy on nagy részint eredete a' mi Törvényünknek, e' Czikel felől ezen Itéletben vagynak: ki felől *Mysing. lib. 4. Inst. Tit. 13.* ilyen képpen szoll. A' meg-itilt dologon nem a' Biro Sentenciáját érttyük, hanē a' meg itiltt dolgot, melynek már a' Biro ki mōdott itéleti szerént, vége szakadott. vagy el maradván a' Kereseten, vagy meg menekedvén tőlle. Annakokáért jollehet midőn végző Sentenciát mondnak valamely dologban, azt már *Res judicata*, meg-itilt dolognak mōdhattyyuk; mindaz által, mi helyen kérdőre vészik, ugy tettettyyük, mint ha meg sem itilték volna; azokáért nem mondhattyyuk, hogy a' Sentencia előbbi helyére állapodik. valameddig a' Birotól helybe nem hagyattuk. Ha pedig el mulatván az El-intést. s az idő, mellyen el kellett volna inteni, el telik, avagy egy akaratból a' percsék az El-intést el

Nota
 rést el hadgyák; azt tartják, mintha nem-is Intették volna el; és így az dolog, az elébbi Törvényre-és ki-mondott itéletre tér vissza, mert a' pörlésben lévő vizsgálkodálnak, avál szakadott vége; Mely, ugymondnak, szintén annyi, mint mi náliunk, midőn a' második szék napján az El-intet dolgot ki venni el-mulattyák; vagyha ki vészik-is, de nem láttatván meg, *Rejektával* vissza nem hozzák, tehát afféle Kerestet méltán mondatik, az elébbi meg-itilt és ki-mondott Törvényre vissza térni, kiből méltán Igaz-tételnek-is kel következni, ki vévén másod uttal-is a' Törvényről való Sentencia levelett, minden Törvénybéli orvosságok ki rekesztésével, annak erejével, hogy mára' dolog arra tért vissza, a' mint eléb meg-itilték volt, ha szinte abba az előt afféle orvosságok nem forgottak-is. Mind azon által mind ezek a' leg végű Sentenciáról lártatnak érteni, mellyel a' dolognak tellyességgel vége szakad, és a' mely már minden Törvénybéli Orvosságokon által mentt; és nem az olyanról, melyben még efféle Törvénybéli orvosságok nem forgottak, hanem az után kel már elő-kelniek, mintha az első Sentencia menne igaz-tételre, és annak ezek által kellene eleibe állani, a' mint az első Sentencia-is lártatik jelenteni, mely ez aránt helyesnek teccik, és a' *Sylusis* ehhez vonson. Minthogy a' Meg-itilt Appellatio is, mellyet már Igaztételre vissza-botsátották, fegyveres ellenzéssel szokott vissza téríteni. Efféle Sentenciának pedig, melyben az elébbi meg-itilt dolog marad helybe, eleibe állhatnak-éavagy nem Uj itélettel, Lásd fellyeb, a' 10. Kérdést.

XXXIII. Kérdés.

A' Rejektával mi végre élnek; és ez aránt hány-féle lehet?

• Két féle: Egyik jó végre való, és bé vehető, midőn tudni illik a' Peres fogyotkozás nélkül. Szorgalmatosan rajta vagon, hogy az El-intett dolgot meg lártassa; mind az által meg nem lártathatván, hogy valami képpen igazsága mellől el ne essék a'

végre méltán és helyesen találtatott e' Haladékos akadály. Az másuk pedig nem jó végre való, és károsis a' más félnek; Midőn tudni illik meg láttathatná, mind az által akarva el mulattya; a' végre, hogy időt vontosson és a' más felett károsítsa. Mely dolog, sem a' jó lelkiismerethez nem illik, sem isten előtt nem kedves: kihez képest meg sem kellene engedni.

XXXIV. Kérdés.

Mind ezket, a' kiktől ekkédig szólánk, rövideden hány részre osztbazzuk?

Ezötre: ugy mint; A' Reákészülésre. Ellen vetésre. Orvoslásra. Folytatásra. és Késedelmeztetésre. A' Reákészülés nem egyéb, hanem az ügyeknek és Keresteteknek külömböztetése, és meg magyarázása: Annak felette az Idézetek avagy Reá hivatalok, és Másfara kérések. Az Ellen-vetés pedig, a' Kerestetek le szállításáról, el halasztásáról, és fel fordításáról, a' Fogás tételekben helyheztesztetik. Az Orvoslás, a' Törvénybéli orvosságokat, ugy mint; a' Tartoztató és egyéb Tilalmakot, Ben-tilrást, Egyvetes-Ellezzést, Uj Itéletet, és Prokátor meg-hívást, foglal magában. Orvosságnak azért nevezük, mert a' mi képpen a' beregeket orvoslással szoktuk könnyebireni, azon képpen ezek is, a' meg fogyarkozot Felet segitik, és gyámolítják, a' vagy jobban világosítván a' dolgot, a' vagy ottan ottan más feleletekkel orvosolván a' kerestetet. Mind ezek elsőb a' szükséghez képest talaltartak volt, hogy tudni illik, ha mi oly dolog a' peres ügyekezetét kívül törtűnek, ezeket meg orvosoltathatnék.

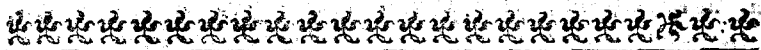
Holott ved eszedbe; I. Hogy a' Törvénybéli orvosságok két képpen értenek: Generaliter Közönfégesen, ugy mint ezek, a' kiktől most szollánk, és a' kikkel a' per foltába szoktuk élni. Es Generalissime, igen közönfégesen, ugy mint a' kikkel a' per folyás

Rem. du
Nota bene

ni illik ezek; Tudomány rétel, Ellenmondás; leveleknek és vallás tételeknek tilalma, meg hívása, Erőtlenítése, és felfordítása s. semmivé tévése: Es a' *Rejecz*, az az; a' *Keresetek* meg látásának más székre halasztása. II. Hogy a' *kikről* előbbeni szólánk azokat *Decius lib. 4. Tit. 15. & 16. Sui Syntag.* nem méltoztatik evel a' nével nevezni, és ebben az értelemben venni, hanem a' mi Törvényünktől, mint egy Idegen nevezeteket, a' *Keresetek* számba helyhezteti; noha ezeket *Keresetnek* nem mődhattyuk, hanem a' *Keresetekben* lévő történeteknek: És ilyen képpen igen homályosan s. őszvé zavarva ír éről; a' mint fellyeb-is tőnk emlekezetet felőlle *15. k. 5. R.* Mellyet né kel tsudálnunk, mivel a' mint maga-is írja, a' második elől járo levelébe, azokat ő nem a' *Perek és Keresetek Gyakorlásából* írta, hanem tsak olvasásból s. elmélkedésből szette őszvé: a' *Gyakorlás* penig nem tsak minden tudományok, hanem minden mesterségek s. tanulágoknak fő mestere szokot lenni. A' mint látczik, abban a' *quadri* követte, mivel két *inhibitio* tsinál, és az egyiket a' *Prohibicio* ért tézsi, mely nem lehet, hanē ha a' lovat, ném akarnok meg választani a' számartól. Mely *Írásnak* a' mint hogy nints ereje a' *Fejedelmi Confirmatio*-nélkül, azon képpen vélesem élhetünk, Az okáért haszontalan a' *faru*, a' mellyet fel nem vonsznak, és a' székéris hijába valo, ha nem járnak rajta. Jollehet kinek kinek maga értelme, mit itil jobnak, és a' ki mit szeret győnvőrűsege-is abban vagyon. A' *holtába menés*, köz vallatásból, hűt le rételből, szemel valo *meg látásból*, s. *ol dalással valo vallatásból* ál: *Holtába menésnek* azért mongyuk, mert a' *Pernek* folyását, az az; a' két félnek őszvé tött feleleteket eléb mozdittyák és folni eresztik. Ezek penig a' *Keresetett* ugyan természet folyásá szerint köverik; mivel a' mely dolog magában nem világos, szük lég képpen afféle *Tanuk* által kel meg bizonyodni s. világosodni, mert a' világi *Böltsek* mondakén min-

ként, mindé érhető s-tudható dolgot, a' maga okából tudhat-
 tyuk s-érthetjük meg. Jollehet az *Ingressio* Mások keresetiben
 valo bé-állás, az Nemzettség Laistromának még bizonyítáára *Ingressio*
 nézve, ide számláltatik; mind az által sokkal helyesebben a' de-
 rék keresethez vihetyük, mivel szintén ugy vagyon az *Ingressio*
 a' *Kereset* mellett, mint az ki tsirázor' veszők a' Termő fatővin,
 a' kinek gyűkeriből ki tsemetéztek: mivel az *Ingressio* a' *Keresetből*
 vőzen eredett, s-nem-is lehetett volna *Ingressio*, ha az első
 Kereset nem mozdított volna. A' kéfedelmezterés, tsak
 szintén egyedül a' *Rejektat* hordozza magával; kinek a' Törvény-
 ben nintsen semmi folyása, hanem tsak a' Győzedelmes felett,
 a' meg nyert pernek Igaz tételitől kéfedelmezterti meg:

Es ilyenképpen az Emberek gonoszlágok-
 bol léssen gyakorlatossággal.

K I L E N C Z E D I K R E S Z E.

A' Sentenciákrol.

I. Kérdés.

A' Sentenciákrol it, mi okból kelszollanunk?

Mivel már által menven az egész Törvénybéli orvosságo-
 kom; a' Keresetek minden folyásiról szollottuk, ezeknek penig-
 bizonyos végének kelletvén lenni; a' mely véget Sentenciá-
 nak, avagy Meg-Itilt dolognak, ki-mondott Itiletnek s-Igaz-
 ságnak is nevezünk. Ez okon rend szerint kívántatik hogy itt
 már arról szolljunk.

II. Kérdés.

Mitsoda a' Sentencia, avagy a' meg-Itilt dolog?

A' minemő értelemben a' Sentenciát egyéb dolgokban szokták venni, most arról, mivel nem ide való, nem akarván szollanom; A' mennyire ez irásunkat illeti, nem egybe a' Sentencia, hanem a' Birónk meghatározott végeztése, mely a' Kerestetnek és vizálgodásnak végét szakasztja, és avagy el márszt, avagy valakit felszabaditt. *2. Tst. 42.* Mások ennél is rövidgyeb szoval, Megitilt dolognak, ki-mondott Törvénynek, avagy ugyan csak Törvénynek, avagy Sentencia mondással, végbe ment Kerestetnek mondgyák, mely appellatióban nintsen, hanem csak a' héja, hogy igazat tegyenek benne: Holot a' Sentencia, s-a' ki-mondot Törvény, és a' megitiltt dolog, mind egy értelemben vétetnek, s-egygyerjelentnek; A' sentenciát a' Deákok, a' *Sentiendo*, az értelemről mondgyák, hogy tudni-illik, a' mit-fokan elméjékből értnek, azt az után mindnyájan ki-mondván, abból egy bizonyost végeznek. *Holot jegyezd meg:* hogy efféle Sentencia levelekett a' szék szinén el-olvasván, az Itilő mestereknek mindnyájan kezek irását alája kel vetnick, és szem-latomást közönséges helyen, s-nem a' szálláson kel ki-adniok. *6. Matth. aot. 20. 8. 1. Ulad. art. 69. 8. 4. Ejusdem. art. 12.*

III. Kérdés.

A' Perfoliában, hányféle lehet a' Sentencia?

Négyféle; *Elő:* Rea nem jöveveles sentencia, kinek Uj Iti-lettel való Tilalommal kel eleiben állani *2. Tst. 77.* hogy ha már ki-atrál volna: Ha pedig még ki-nem atrál, az el-marat fél a' Birák kezénél Ben-tilthattya, Tiltolevek nélkül-is, mint fel-lyeb. *15. k. 8. Réf:* meg-mondottuk. *Második:* Törvény közbe-csett sentencia, ki ellen *Appellatio*val El-inréssel élnek, és annak utánna engedvén az *Appellatio*nak, Uj itilettel. *Harmadik:* hasonlo képpen, Rea nem jöveveles Sentencia, mely vált-mesze terjeszkedik, s-kivált képpen a' Vár-megyéken élnek véle, a'

Rea

Reá nemjövők, és El-marattak ellen, a' czégéres vétkek dolgaiban. kit tsak magán való Uj Itélettel meg-téríthetnek, minden Tilalom és El-inés-nélkül mint aláb. 31. kérd. meg-találhatod. *Negyedik*; ki-moodott végő Sentencia, mely a' Kereseteknek végérszakasztya, és Igaz-tételre mégyen, s-eleibe sem állhatnak semmi Törvénybéli orvossággal: a' melyről vagy on most (zők kivált-képpen; kikiről lásd 2. T. 77. és. 83. és fellyeb 15. k. 8. Réf: Az három első Törvény között valoknak nevezzük, és tsak szintén az utolsót mondgyük ki-moodot Sentenciának, mivel egyedül e' szakasztya végétt a' perlekedéseknek.

IV. Kérdés.

E' meg-határozott végő Sentencia hány féle lehet?

A' miképpen jelentők első részében-is, sok és külön külön, féle Sentenciák vadnak: ugy mint Főbe járo. Fő váltóságos Sentenciák Hírtőlélégnék bélyegiről, Patvarrol, Nyelv váltóságrol, Szék töréiről való Sentenciák. Tisztességbe járo, Rút hír névről, Kisseb hatalomrol való Sentenciák: ez utolsó közönlégen minden magán való egygyes hatalomrol, kár és bozú tételkről s egyéb minden féle gonosságokrol és-czégéres vétkek-ről valonak mondatik. Mindenikről külön külön szollyunk.

V. Kérdés.

Mitsoda a' Főbe járo Sentencia?

A' Főbe járo Sentencia az, mellyel Az őt nevezetes Esetekben, ugy mint Jozság foglalásért, Nemes házra való menetelésért, Nemes embernek meg-öléséért, veréséért, Sebhetéséért, s-méltók-nélkül való meg-raroztatásáért Indult Keresetekben; fején, és egyedül magára nézendő Jozságanak, és-minden ingo marhájának el-vesztésén szokták marasztani, i' férjfi ágon lévővilági Nemes személyeket, kik közöt veriseritvaló Attyafis-lág nimisé, 2. Tit. 48. és utánna a' többiben is. Holot ezeket je-

27. 72.
gyezd.

Kösz

Asyice

Quing
Cassus

gyezd meg: I. Hogy a' fején s-jofzágán való el-maradást, nem egygyüt és egyszers mind kel érteni, hanem külön; tudni illik, hogy ha a' meg-sentenciázott maga személyében meg büntetődik, jofzága nem vétetik el, hanem maradékira szál: Ha pedig fejének a' Fejdelemtől kegyelmet nyer, és mind azon által az igaz-rétel, az Ellenző fél által végbe vitetik; tehát a' jofzágát a' fia, vagy atyafia, avagy egyéb Törvényes maradvai, közbőséssel magokhoz vehetik, a' Birotól arra rendelt időn és napon. II. Eleinten ez öt nevezetes Esetekben, a' Cáptalan és Convent által való idézett után, és *Terminusok*on kívül is Törvényr szolgálattak, vagy ment reá vagy nem az Al-peres, 3. Ula. art. 8. Most mind azon által, csak az *Oktávás Terminusok*on vétetnek elő, a' mint fellyebb-is 6. kérd. 2. Réf: meg-vagyon mondva. kinck *Processus*at lásd 6. *Mitt. art. 15. C. 1. Vlad. art. 56.*

VI. Kérdés.

Efféle Sentenciá alól, mitsoda személyek vannak ki vétetve?

Elsőben: az Egy-házi személyek; Másodszor: a' vér szerint való Atyafiai. Harmadszor: az aszony állatok. 2. Tit. 42.

VII. Kérdés.

Az okáért, valaha ezek ellen mondanak-é ilyen sentenciat?

Mondanak igen-is. Az Egy-házi személyek ellen három dologban; Arúltatás dolgaiban, Notában; Szánt szándékkal való Gyilkosságban, és egyéb czégéres minden latorfágban, akar maga tselekedgyve, s-akar mással tselekedteffe. 2. Tit. 44. Az Aszfonyok ellen-is, ha kik férjeket, szülejeket, vagy gyermekeket gonoszul meg ölik, vagy meg öletik. 2. Tit. 43. mely esett, mind az által, *Notát* illet inkab. 1. Tit. 14.

VIII. Kérdés.

Mi képpen tartoztathatni meg személyében, a' Fején Sentenciázot személyt?

Két képpen: *Előbben*: Ha az űzve feleletből következtet
 sententia ki mondás idején jelen léjend, (: mivel személy sze-
 rint jelen lenni nem mindenkor tartozik) tehát meg halván
 a' ki mondott Sentenciát, a' Biro a' felperesnek vagy Prokátó-
 rának kérésére meg-tartoztathatya, Sentencia levél nélkül is,
 s-meg is büntettheti, nem lévén, ez aránt, az Nemeffi szabad-
 ságnak sem szaporája. 2. *Tit. 58.* Ha pedig a' Törvényre reá né
 megyen, tehát, valahol találhatják, a' Sentencia levél erejével,
 mindenőt meg foghatják; de azért a' felperes csak maga hatal-
 mával nem: hanem a' Biro, avagy a' Bironak arra rendelt s-bo-
 tsátott embere, az *executio* után mindenkor, az *executio* előt pe-
 nig, csak szintén az egy esztendőnek el-forgása alatt, a' Senten-
 cia levélnek ki keléséről fogva számlálván foghatják meg, és a'
 Birájának házához kel vinni, holot a' Biro három nap tartozik
 tartani, hogy az alat a' peressével meg-békélyék; Ha pedig
 meg nem békélhetik, tehát a' Peressének, (: noha most azt nem
 tartják) kezébe tartozik adni. S-ha meg öleti, minden Javai
 általlába fiaira s-egyéb maradváira szállanak, attol meg válva,
 a' mit akkor nálla találtak, mikor meg fogták; mivel az egyedül
 magát a' Birot illeti. 2. *Tit. 55. & 6. Matth. art. 55. Item. 1. Vlad. art.*
74 és aláb. 2. Kerd Másodszor. Ha csak Reá-nem- menetellel ma-
 rad el, minek előtte a' Sentencia levél ki nem kels-meg nem
 peccéttlik, és az Alperesnek ki nem adgyák, semmiképpen sze-
 mélyében hozzá nem nyulhatnak. 2. *Tit. 58. Holot eszedbe vedd.*
 1. Hogy efféle Reá nem menetellel való Sentenciát, ha a' Biro
 kezénél találják, ben tilthattják. s-az Cáptalant-is vagy Con-
 ventett az Igaz tételtől meg-tilthattják; és le-tévén efféle Sen-
 tenciának terhét, az után a' meg sentenciázott tartozik meg
 felelni. 2. *Tit. 58 és 77. Es. 1. Vlad. art. 51. II.* Ha meg békélhetik,
 azzal szabad, aszt a' Biro sem ellenzheti, s- birlággal sem tarto-
 zik semmivel néki érette. *Alber. art 31. és 6. Matth. art. 5. Item. 1.*

1. *Ulad. art. 68. és 74. Item 2. Ejusdem. art. 13.* ugyan ezen értelem-
 3. ben kel lennünk, a' Czégéres vérkekről is, mint alább 31. kérdés-
 4. ben meg láthatod. III. Az meg-rartoztatás idein, nálla tanált
 marhán, tsak szintén a' maga saját marháját kel érteni. s nem a'
 5. másét, melyhez ő talám nem jo uton jutott; mivel efféle a' ká-
 6. ros embernek meg kel adni, a' közönséges szokás szerint: mert
 nem volna Igasság, a' káros ember marháját el tartani. mellyer
 az Attilia Törvénye szerint. *lib. 2. Tit. 6. az orzort, ragadozott,*
 7. s-koborlot marhákrol is kel érteni. *Aláb. 30. Kérd. IV. Az kin*
 8. *fein valo Sentencia vagyon, nem Perelhet senkivel, valamé-*
 9. *dig a' meg oldozásta. érdemes nem léjend: és mindenkoraz*
 10. *ollyan személy ellen szabadon fogást tehetack: ha penig valaki*
 11. *efféle Sentenciázotnak valamely dologban, meg akar felelni,*
 12. *az, az ő akaratyán áll: és ha efféle Sentenciázotnak egynéhány*
 13. *féle Kerefete lenne szabad amaz véle ha mellyikre meg felel,*
 14. *a' mellyikre penig nem akar felelni, annyiból fogást tehet ellen-*
 15. *ne, mert szabad akaráttal botsátkozot Törvénynek, s-azon:*
 16. *kivül többre Törvényes képpen nem erőltethetni: ha szinte*
 17. *szokták is mondani, volenti non fit injuria; mert igen is bőszerű-*
 18. *ra lenne, ha arra erőltetnék, a' mihez nintsen kedve.*

IX. Kérdés.

A meg-Sentenciázott javait miképpen exequállják?

Ha az meg-sentenciázott el szalad, s-meg nē foghattyak és:
 fejével nem fizet; vagy ha az Fejedelemtől gratia adatik néki.
 1. *Tit. 16.* tehát minden jofzága és abban lévő ingo javai is (ki-
 2. *vévén azokból, fiainak, leánynak, Attyafiainak, s-mindē egyéb*
 3. *osztatlanoknak részeket,) a' maga saját tulajdon része, a' Nyer-*
 4. *tes félnek és a' Bironak adatik 2. Tit. 60. Lud. art. 10. & 19. A. 1351.*
 5. *Item. 6. Matth. art. 55. & 1. Ulad. art. 74.* mert a' fiak, leányok
 6. *Aszonyok, s-egyéb akarmi Atyafiak, nem eshetnek kárba sem,*
 7. *attyok.*

Atyok, sem Bátyok, öfők, férjiek, sem egyéb Atyafiai vétkemiat: mellyet a' fején való Sentenciában. Eő váltságban, s-Norában kel értenünk, mert azoknak tsekkederiben a' fiak, leányok, s-atyafiai nem rezezfülnek; Az Adosságban pedig, költsönben, s-le tott marhák dolgaiban külömben vagyon, mivel effélekkel mindnyajan rezezfülnek, s-azokáért elég rércelt-is tartoznak azokrol tenni. Annak felette ez személyre néző Sentencia, ama pedig oly valóságos, mely másfokkal is köz lehet. Mely maga része jofzágot, a' fiak leányok, és egyéb Atyafiai smaradvak, a' Birotol s-nyertes félő, tsak köz bötsel, magokhoz válthatyak, a' Birotol arra rendelt napon. S-ha azt a' napot el-mulattyák, s akkor meg nem váltyák, efféle rész jofzág a' Bironál s-nyertes félnél marad mind addeg, mig az El-maratnak gráciát szereznek. Sőt, ha fiai, leányi, vagy egyéb Atyafiai nem léznek, a' szomszédok s-hatarofok-is afféle részt magokhoz válthatyak. 2. Tit. 56. Holot ezt is emlekezetbe kel tartani, hogy ha az Atyának, fején való Sentenciával el-veztetet jofzágát, a' fia magához váltya, annak utánna másodsor, ha szintén aző szerint fején való Sentenciája lenne-is, azon Jofzágot nem vezttené el, mert már nem ővé, hanem a' fiáé; és illyen képpen a' nem ővét el nem vezttheri *psim.*

X. kérdés.

A kin efféle Sentencia vagyon, az ollyannak miben ad a' Fjedelem gráciát, és kire néz annak bírfsága?

Hogyha a' fjedelem efféle Sentenciázott személynek gráciát ad, azt nem a' díjáról, s-réize Jofzágának harmadáról, mely a' Felperesnek jutott, kel érteni, hanem a' fejről, (hogy tudni illik fiával ne fizessen,) és Jofzágának a' Törvény-révő bírának jutando két részéről. 2. Tit. 57. Itt ezt jegyezd-meg. 1. Hogy efféle meg sentenciázott személy, a' kinek grácia adatott, díjért tartozik

zik le-tenni. Jozzágnak a' Felperes részére való harmad részért. II. Hogyha Palatinus uram előtt Sentenciáztatik meg, ő ellene néki ennyiből a' grátia nem használ, mivel afféle két rész, mindenkor az Ország régi szokása szerint, Palatinus uramat illeti. 2. *Tit. 57* és a' *nagyobbik Decretomban fol. 169.* II. A' Fiscusnak a' minémő dolgai Palatinus uram előtt forognak, mellyekben a' *Fiscus* mások ellen indítván Keresetet, nem irányoz semmi bírásra, hanem igyenyesen Notat, és jozzágnak, a' ki ellen perel, eppen való el-veztséit keresi; Ezillyen dologban Palatinus Uramat semmi rész nem illeti (még váltóságos képpen is,) mint Némellyek mondgyák, hanem azoktól, a' Sentenciázott személtvéppen örökké el estvén, ő Felsőge Kegyelmeslégeben vagyon, kinek akarja adni. 2. *Tit. 57.* a' mint tsak minapiban történt a' Szokolyai familia dolgában. IV. A' kérszeri Fegyveres ellezésből, Notás sentenciában esernek, két rész jozzága ő Felsőgét illeti, harmada örökötön a' Felperest. Es ő felsőge az felperes részéről gratiát sem adhat külfömben, hanem ha elsőben bekeffég szerint végbe viheti pereslével való dolgát. 2. *T. 57. §. 5. Uld. art. 4.* V. Egyéb dolgokba: ugy mint Gyujtogatásokban, *Executio* háborgatásában, Castélyoknak foglalásiban s egyéb hasonló dolgokban, mellyekben a' Magános személyek perlenek egymás ellen, régi szokás szerint két rész a' Bironak, s harmad rész a' peresnek szokot járni: mindazáltal örökötöllegek ő felsőge fiscusa részére meg maradva; mivel ha ő felsőge akarja, mindenik részt igaz bőséssel kezéhez veheti mint szinte az is, a' kinek ő Felsőge kegyelmesen adándgya. Mellyet ez alkalmasossággal it meg akarék említeni, Jollehet erről az Notás sentenciában kellene szollanom.

XI. Kérdés.

Afféle gratia meddig tart, és mi-képpen?

Tsak

Csak esztendeig, és úgy, hogy meg békélyék peressével, ha el-talált volna szaladni. De ha kézbe akad, semmit néki a' gratia nem használ, hanem mind élere halála peressének hatalmában vagyó, kivel tartozik végezni, ha élni akar, ha szintén minden Jozzágát, fia s minden öfzratlan Atryafiai kárára el-kellettik-is kötni. 1. Tit. 59. & 6. Matth. art. 55. Item. 1. Vlad. art. 34. Mert egyéb aránt az elébbi Sentenciára megyen dolga, melyre csak egy Terminust adván, reá hiják, és tovább nem halad, hanem ott szakad vége 2. Tit. 57. Ench. fol. 11. Jollehet láttam efféle gratiát olytat is, mellyet örökön adtak, Sopron Vármegyében Néhai Bornemiszta János feleléségének, paráznaság dolgában. art. 36. Anni. 1599.

Az Gratia
reperitur,
nal

628

XII. Kérdés.

Effele meg-sentenciázotnak fiairól, arra nézve, hogy a' Jozzágot kezekhez válthassák, mitsoda itéletben kell lennünk?

Abban tudni illik, hogy a' Sentenciaelőt született, avagy már akkor anyok méhébe lévő fiaknak, még ha azok, az Igaz tétel után, azaz, Atryok halála urá születettek-is, egy aránt részek ki adatik: és az Atryok részét-is, a' Biro és peres kezéből, s egyebektől-is, köz bősrel vissza vehetik. Az mely fiak pedig az Sentencia Igaz tetele után fogarattak' anyok méhébe, efféle Sentenciával el vesztett Atryai Jozzágban semmi részt nem vehetnek; mind az által azt minden szomszédok előt magokhoz válthatták, fen lévén ez aránt még az ilyen fiakban is, az Atryai Nemzének és verségnek ereje, mely nagyobb akár-mely Szomszédiág Igazságánál. 2. Tit. 62. 63.

Wt

XIII. Kérdés.

A' Fő váltságos Sentencia mitsoda?

Az Egyházi személyeknek, vér szerint való Atryafiaknak és Afzony embereknek, díjok szerint való fejek váltsága, és részek

szerint való Jofzágoknak váltóságos képpen, s-Ingo javoknak pedig örökösön való elvesztése. *Holoz ezt jegyezd meg.* I. Hogy e' Sentencia azok között forog, kikre fejn való Sentencia nem adatik; ugymint, az Egyházi-s-világi személyek között egymás ellen; vér szerint való Atyafiak, és az Afzonyok s-férfiak között egymás ellen, kik fegyverrel nem büntetődnek, s- meg sem tartoztatnak, hanem fejek váltóságát, az az; magok árát részlik le, az Urak négyszáz forinttal, az Nemesiek két zázal: Ingo javait pedig a' Biro s-Peres magok között fel osztván, és magoknak tulajdonítván, egyéb Jofzága, mint szinte a' főbe járó Sentenciában, váltóságos képpen vétetik el, két része a' Biro számára, harmada a' pereséére; meg maradván örökös tulajdonsága a' fiscus részére, illendő borsúin való vissza váltásával. *Styl. 1. Tit. 2. & 2. Tit. 43.* Honnan mondatik lásd aláb, *19. kérd. II. A' Világiak az Egyházi személyek ellen egyenlő terhen szokrak a' Törvényben el-maradni. 6. Matth. art. 72. & Alb art. 38. & 7. Mad art. 32.*

XIV. Kérdés.

A' Nota, Hitetlenségnek Bélyege mitsoda, és abban mit keltsünkbe tartanunk?

Fejének, és-magarázéré néző minden jofzáginak s-Ingo javainak, örökös képpen való elvesztése, mellyek a' fiskus számára foglaltatván, soha azokat se Nemzetsége, se rakonsága közül senki magához nem váltharja, ha szinte fejével fizetneis, magának és Nemzetiségének örök gyalázattárára. *1. Tit. 16. & styl.* mely magyarázatból könnyen ki teszik büntetése is a' norába tefennek. Jollehet eleinten történt példánk vagyon egy Felicziánus nevű veszet emberről, kit csak egy hirtelenbe, tserépaté képpen inkább, hogy sem Törvény uttya szerint, minden nemzetivel, fiaival leányival, veivel együtt, szörnyű képpen vesztettek, azért, hogy akkori Cároly Királya, és feleségére s-gyermekére meztelen fegyverrel támadott volt. *Banf lib. 9. Dvad*
2. Ezen

* Ezen képpē Kathai Mihá'y is 1607. éfztendőben. 14 Januárii.
 Kassán, nagy temerdek valban, a' derék piacra vitetvén, az ud-
 vari vitézek által diribra darabra vagdaltatott, arra valo gyanu-
 bol, hogy Botskai Istvánnak mérget adott volna. Es nem ré-
 gen Erdélybe a' Báthori Gábor Gyilkosi, a' Toronyból hányatá-
 nak-le. 1614. éfztendőben, Medgyesén. A' Polgári Törvény-
 ben pedig, a' ki ilyen vétekbe találtatik, nem tsak fegyverrel
 büntetődik s. Jofzága foglaltatik fiscus számára, hanem mivel
 Fejedelmére támadott, emlékezeti is halála után el-töröltetik.
 Igylőit a' Manlia Nemzetiségnek dolga, Urunk születése előtt
 381. éfztendővel: végzésből tiltatván meg, hogy senki többé
 abból a' Nemből Marcus Manliusnak ne hivattatáék; minek u-
 rána, tudni illik, Marcus Manlius, ki a' Franczuzokat, midőn a'
 Capitoliumat megszálván, szintē már meg-is hágják-volt, nagy
 erővel űszte s-kergette-el, az után Királyfágra vágyódásban
 találtatván, Tarpejus nevű kőszikláról, mellyen azon Capitioli-
 um volt építve, nyakra főre vertetett-alá. Livius. & Gellius, lib.
17. cap. 21. Efféle Esetben pedig, a' dolognak szörnyűségéhez
 képest, még a' rosz hir névbéli vitézek s. Afzonyok is meg-hal-
 gattatnak, és az szolgákat urok ellē czigára vonszak. és a' vétek-
 ben részefült Társát is, Társá ellen Tanunak bévészik, a' mint
 fellyeb meg mondottuk. 5. k. 6. Rész: Es az ilyen ember semmi
 marháját elnem adhattya, s. adóságát-is fel nem veheti. A' mi
 pedig leg keményeb, fiait rut hir névbē maradván, sem Attyok-
 fia, sem Idegenek a' Jofzághoz soha hozzá nē jutnak: Leányi,
 mid a' által, az Anyai részből, mint egy Negyed részt vehetnek.
 Mely vétekben, ez-is kivált-képpen valo dolog, hogy a' kinck
 bár tsak tuttára volt-is efféle vétek, a' tselekedővel egy-aránt
 köteleztetik lib. 4. Inst. Tit. 18. Melyhez a' Szent István Király
 Decretomának 51. Részle közelit; és a' mint azon helyen a' kö-
 nyv szélī valo irásból ki hozzák, ha tsak küllő jelleb, és nem iné-

mő mozdításával való igyekezete és szándéka, a' Király ellé való rámadásban meg bizonyodik avagy ha csak akarattal egygyezert-is az árultatásra, ha szintén a' dolog nem ment volna végbe; mind az által a' gonosz igyekezet és szándék vétkessé teszi, s-ahoz képest meg foghattyák s-meg-is büntetetik: mert akarmely Törvény s-okoskodás szerint-is, nagyobb a' közönfegyességnek meg bantodása, hogy fé valamely magá való személynek kára. *Cit. Orat. 4. in Catil. & Portius latr. in Deelamat: sua similis in ejusdem Catilinam. Salsustius* is azon Catilina Tamadása ellen azt mondgya, hogy régi szokás szerint, szinte ugy fejével jádzik a' vétekben szándékal reszesült, mint a' ki tselekedettel végbe vitte gonoszságát: A' miképpen az égetéssel való fenyegetésben is, bár végbe ne vigye-is, mīd az által fejével fizet érte. 3. T. 23. Mely, egyéb Főbe járo gologbā nem szokot ugy lenni: (hanem ha fenyegetélét ottan ottan tselekedettel-is végbe szokta volna vinni,) merrazokban az igyekezet nem alittatik egyenlőnek a' tselekedettel, s nagyobb tekintetnek is kel mindenkor lenni a' tselekedetre, hogy sem az igyekezetre. Ezekről pedig itt csak azért akarék emlekezni, hogy efféle véteknek, mely tulajdon képpen a' fejedelmek ellen szokot esni, iszonyu voltát értenők, és egyéb Nemzetek Törvényéből-is, venniök eszünkben. Holot mind az által, ezek után, ezt ved eszedbe. I. Hogy ha valaki magát ebből menteni akarja, nem harmad, hanem 25. magával kel menteni, a' be vőt szokás szerint. *Ench. fol. 43.* mely nem szintén láttatik helyesnek lenni, holot a' Főbe járo dolgokban; mellyek ennél aláb valok, egész diu szerint való mentéség kívántatik, annal inkább tehát ebben, mint fellyeb való dolgban, azt meg kellene tartani. II. Efféle hitetlenség Notájában, az Urak s-fő emberek tanársa nélkül, a' Király el-nem marasztathat s-meg nem büntetthet senkit. 1. *Ulad. art. 12. & 2. ejusdem*

Fizetés
fenyegetés

szokás

1.

2.

dem

dem art. 3. Item. 2. Matth. art. 3. & 6. ejusdem art. 46. III. A' Notában eset maradtíág mint illesse a' filcuff, Lásd. 3. Tit. 57. és ide fellyeb a' 10. Kérd. Jollehet a' két fel pereseknek őszve feleletek-ből eset Notában, 2. Tit. 75. aszt vitattyák némellyek, hogy afféle el-értt Jozzágnak harmada, a' felperest illetné; de az nem lehet, mert az őt nevezet Esetek, a' király adományától függén, már régen az ollyatén Jozzágnak tulajdonfága a' Szent Koronára, s-következendő képpen a' Király ő felsége adományára szállot: és azokáért, nem a' felperes avagy Donatarius, és ő felsége s-filcusa között forog a' dolog; hanem tsak a' Donatarius között, kire már a' király igassága szállott, és a' notát állatrya; és az Alperes között, ki aszt tagadgya, vagyon a' villongás, mind addég, míg avagy a' Nota meg-bizonyolodik, avagy a' mutatódik-ki; hogy a' Donatarius né igazán indította a' keresetet. Annakokáért, Negyedszer, Efféle hiteliségnek Esetibé, melybē a' két félnek feleletekből, avagy bár Reá nem jövetelből, mondgyanak törvényt, élhetni mind Repulsióval, Uj Itillel, s- mind prokátor meg hívással. 2. Tit. 75. De ha Gyűlésen, az első mód szerint mégyen a' törvény végbe, sem uj itilet, sem urilevél a' királytól nem adatik, sem Tiltalommal sem Fegyveres ellenzés-fel élni nem engettetik, hanem általlyába, az ő felsége adománya, e' részéből igaztételre mégyen. 2. Tit. 75. V. A' kit Táblán marasztanak Notán, mind Magyar-Országban, s- mind ahoz tartozó tartományokbā lévő Jozzágit el veszti. 2. T. 65. 61. VI. Törvény uttya szerint Notában esett Embernek Javaibā, a' kegyelē adás után, a' Sentencia előtt szülteret fia s- fogadot fia né részefek, 1. Tit. 49. VII. A' kik a' Gűlésben lévőkön, avagy azoknak Javokban, hatalmaskodnak, Notában esnek. *Posoniēn art. 39. anni. 1567. & 6. Vlad. art. 12* VIII. A' ki a' Vármegye Törvényes székire menőket, avagy onnat vilza-térőket meg habo-

9.5
10.
rittya, veri, sebheti, meg öli, Notával gyalazodik. 1. *Vlad. art. 79.*
IX. A' ki, az országos Gyűlésben reá tört panaszért valakit meg-
ölné, az-is hititlenség Notájával bélyegeztetik. *art. 76. anni 15.*
63. X. Ha ki a' Király halála után, az idő alatt, mig mást válasz-
tanak, foglalgatna, hufzna, vonna, ragadozna, foiztogatna, és
egyéb gonoszt mivelne, az-is öröké való hititlenségnek gyalá-
zattyában marad. 1. *Vlad. art. 107.* Effélét többet-is. 2. *Vlad. art.*
4. mind a' könyvben, s-mind a' könyv szélyin eleget találhaczi.
II. Miképpen kü. ömböz a' Főbe járo dologrol, s mitsoda Efe-
tekben forog lásd. 1. *Tit. 14. és 16. Item libr. 2. S. Stephani cap. 51.*
Colom. lib. 2. Cap. 6. Item. 1. Matth. art. 2. & 2. Vlad. art. 4.

XV. Kérdés.

A' Nota, Hititlenségnek bélyegzése, hányképpen s. ki-
ken szokos lenni?

Három képpen. *Előben*, Mikora' Fejedelem Országos Gyű-
lést hirdetvén, azt, a' kit hititlenségnek gyalázattyával akar bé-
lyegezni, személye szerint, és nem prokátora által, afféle Orzá-
gos Gyűlésre Reá-idézteti. *Másodszor*, Kétszeri Repulsiobol, a'
törvénynek uttya szerint. 1. *Matth. art. 2. fol. 142. in margine, &*
5. Vlad. art. 4. Holot Efféle Bélyegzésben esetnek, két réz Jo-
szága ő Felsőégének jut örökösön, s-harmada a' peresnek, mely-
ben ő Felsőége kü. ömben gráciát nem adhat, hanem ugy, hogy
peresével meg-békéllyék. A' mint fellyeb meg-mondám, 16.
kérd. Harmadszor, Egyéb bizonyos Esetekbenn-is, törvény ut-
tya szerint forog efféle Nota, a' peresek közöt; midőn ő felsőege
afféle gonoz tseleke detért, Jofzágát valakinek el-adgya, tudni-
illik, szem-ki-veréért, hamis pénz veréért, csonkitásért, s e-
hez hasonló egyéb Esetekért, midőn egygyik fél a' Notát állat-
tya, a' másik fél pedig tagadgya. 2. *Tit. 75.*

Holot tart s emlékezembe; hogy efféle hititlenségnek színe alatt
el-fog-

el-foglalt Jozságokrol valo perek, a' Vármegye Törvényes Szék-
kin foroghatnak, a' menyiben a' jozsághoz nyulástilleti; de az
Hitetlenfégnak Bélyegit, a' Király maga vizsgálja, és mondgya *nota*
ki, senki más nem. *art. 43. Anni 1559.*

XVI. Kérdés.

A' Patvár mitsoda, és honnat mondatik?

A' Patvar, erendő okára nézve, avagy a' mint a' Philosophu-
sok szólnak *à priori*, eleire nézve, nem egyéb, hanem a' Pernek
két szin alatt, s-külömb külömb uton, tsalárdul valo mozdítá-
sa. *2. Tit. 70. Quo ad finem* penig, a' Végére nézve, nem egyéb a'
Parvar, hanem két szin alatt tsalaldul valo Kerestetért tőt Tör-
vény, avagy sentencia; mely határozó magyarázat inkább illik
ide, holot it már a' Sentenciákrol, mint végekről, és a' perek-
nek végző czélljáról, és nem az indító okokrol és eredetekről
vagyon szonk. A' Deák szo szerint *Calumnia*, a' *Calvo calvis* mon-
datik, mely meg tsalást téshen. Két képpen vétetik penig; *Minus*
generaliter, Nem szintén közönségesen, mint it: Es *Generalis-*
simè, közönségesen, minden gonoságért, és mások kárára néző
minden ravaaszágért és tsalárdfágért: *kiról alab. 27. kárd. 10. Réf.*

XVII. Kérdés.

Hány képpen szokot lenni a' Patvar?

Harom képpen. *Előbben*; midőn azon egy dolgot két uton,
avagy két szin alatt keresnek; az az, avagy két Biro előr; avagy
egyszer-mind örökösön és Zallag képpen-is. *1. Tit. 82.* mivel
lehetetlen, hogy azon egy jozságot ember, két Igassággal bir-
hasson. Avagy midőn egyszer s-mind, két Törvénybéli akar e-
gyenlő s-akar külömböző Orvosságokkal allattya dolgot, Le-
nem tévén előbben egygyiket, avagy Törvény szerént nyakát
nem szakasztván. Ehez adhattuk azt-is, midőn valaki két sze-
mélyen, avagy többen-is, azon egy dologért kereskedik, nem lé-

vén a' Kereseteknek egymáshoz való semmi körelességek és függések : mely nem csak parvart, hanem ugyan természet szerint való lehetetlenséget is láttatik magában viselni, mert a' természet folyása szerint, lehetetlen, hogy azon egy marha külömb-külobm személyeknél, egyszer s mind külömb-külobm helyeken lehesse. *Másodszor*; midőn valaki mást, valamely logban, menedék levele ellen, Törvényvel meg-háboritt. *Har-madszor* Midőn valaki azon egy dolgot, melynek már Törvény uttya szerint vége szakadott volt, gratiás uj itilernélkül fel állatya. *Lás többet is a' nevezet helyeken* Holot tarts elmédbe, hogy ezeket is Parvar gyanánt szokták tartani; *Elfőbben*: Ha ki minden levélbéli eszközt másnál keresi, mind azon által, az után benne tapasztaltatik, hogy azoknak valamelyikével él. *2. Tit. 34. Másodszor*. Ha ki Uj Itilert véfzen, s annak utánna elő nem véteti, hanem belé hadgya. *5. Viad. art. 2. Harmadszor*; Midőn valaki olyat keres mástól, mely nálla maga kezénél vagyon *passim*. *Negyedszer*, Sok egyéb Articulusbéli dolgok ide tartoznak, mellyeket külömb-külobm helyeken, a' ki akarja, fel talállya, a' Decretomakat és Articulusokat meg-olvasván. *Eotódszor* *Lásd. fellyeb a' 3. kérd. az Eotódik Részében.*

XVIII. Kérdés.

Maradhaté Parvaron valaki azok ellen, a' kik valamis nem igaz uton birnak?

Nem maradhat; Sőt nem is állathatják az ollyar ok a' Parvart, ha szintén láttárnék is a' fel peres Igasságát két ton keresni. *2. Tit. 71* Meliyet három példával murathatni meg. *Elfőbben*: Midőn valakinek ő Fellege jóságot adván, az Ikratáskor ellene mondnak; Esa' Summának is fel vételével meg kinállyák, a' mely sommaig tudni illik az Ellenző, efféle jóságot, magva szakattához közelitet egyedül való személytől. *1. Tit. 60.* avagy ugyan

ugyan ő felségétől 2. *Tit. 71.* Zállagositott volt. *Másodszor*; midőn valamely Alkalomnak, és a' király ő Felsége *Consensu*ának erejével, valamely személyre szállando Jozság Iktatásának ellene mondnak; és egyszer s-mind efféle Jozságnak erőszak által való foglalóját Törvényre Idézik.

Holot eszt tanold meg, hogyha efféle Idézet, csak az köz Idézetrel fog lenni, tehát sem az hatalommal való foglalásnak terhet, se a' kárnak vissza térítését, a' felperes, nem keresheti: mert afféle kereset, magyarázo Idézettel, és nem közszokott lenni. *Harmadszor*; midőn valaki holta után, magva szakattul, fiui fogadás által, valakire szállandójok Iktatásának ellene mondnak; és egyszer s-mind, az Ellen mondot a' penzel, mellyen neki az olyan magva szakattul meg holt ember, azon Jokatatta volt, meg kénállyák: oka pedig e' harmadik és az első modnak ez; mert noha az Ellenző, a' meg kénálás előtt igaz uton bírta, mind az által, mielőtt utána a' penzel meg-kénálták, s-fele nem akarta venni, immár nem igaz uton kezdette birni. Az *második mod szerint* pedig, mivel hatalmasul való foglalást mivelte, s-abbán üdőt nem tölthetett, nem használ semmit neki a' pártvárnak állatása: *kiről lásd. fellyeb 23, k. 4. Részében.* Holot kérdés támad; Mivel efféle Iktatásnak Ellenzéléből indult Perhoshú Kereset által szokott végbe menni, meg lehet az, hogy azon szerént élhessen a' Felperes is Tiltalommal és Fegyveres ellenzéffel, mint szinte az Ellenző; hogyha tudniillik, a' felperes a' Reá hivatal mellett, az Ellenzélének ok-adását muloba hadgya, hanē az Ellenző, bizván az ő Ellenzéléből, az Másiából ötet meg fogná szollítani? Es hogy azon-képpen élhessen, sokan vitattják, imez okoskodás szerént; Mivel az egymás ellen vettetett dolgok állapotja és ki-menerete egyenlő, azokáért szükség képpen, lehet azon orvosságokat a' Felperes is, mint

330
 370
 380
 390
 400
 410
 420
 430
 440
 450
 460
 470
 480
 490
 500

szintén az Ellē-mondo. Hogy pedig nem élhett, azzal erősitik némellyek, hogy ez az Egyenlőség köztök meg nem álhat, az Országnak nyilván való végezésére nézve; egygyikert azért, mert az Fel-peresnek mindenkor készen kel-lenni *z. Tit. 84.* Maféért pedig azért, hogyha a' Fel-peres jelen nintsen, az Alperesnek általlyába menedéke szokott lenni. *ibidem Tit. 86.* Minek okáért, szük lég hogy az Ellenzöt meg halgassá, és az Ellenzésnek ok-adását tölle várja, s-aszt el ne kerüllye, mertha el kerülly, le-szál a' Kereset; hanemha azt, a' dolognak rendi és ideje nem engedné meg.

XIX. Kérdés.

A' Patvarnak minémö büntetése vagyon?

Ollyan, hogy midön aszt az Alperes Levélbéli bizonyfágal meg mutattya, a' pernek nyaka szakad éppen; és annak felette a' Fel-peres, két száz forinton marad; melynek két része a' Biráké, harmada a' Győzedelmes féle *z. Tit. 70.* Es mivel levélbéli bizonyfággal kel-meg mutatodni, avagy azért, hogy aszt ugy állattya, mint már meg lőtt dolgott, nem ugy mint lehetfégest; avagy azért, hogy a' Tábla, ahol annak rostálása forog, leveles szokott lenni: azokáért ha mindgyárt levéllel meg nem bizonyittya, nem vézli semmi hasznát. Hogyha pedig a' Vár-megyén valaha elő fordul, nem ugy téznek Itilletet felölle, mint Patvarrol, hanem mint Nyelv-váltásról; mert a' Vármegyék száz forinton fellyül nem itilnek semmit, mind az által, a' Keresetnek örökös el-maradását meg itilik: Ha pedig a' Táblára kel, és ot a' Vármegye Törvénye helybe marad, a' Nyelv váltás helyet Patvart ragasztanak hozzá, melynek már tovább a' két része nem az Ispánokot, hanem az felső Tiszteket illeti; mivel ők itiltek meg, és Igazat-is ők tettek benne.

*Acto de
esse peres*

Calumnia

R 200.

*Leveles
az Tabla*

*Emenda
Lingua*

XX. Kérdés.

A' Nyelv váltásgh mitsoda, és bonnat mondatik?

Oly Sentencia, avagy nyelv-nek el-marasztása, mellyet a' Birák, az olyanra szoktak vetni, a' ki avagy a' király, avagy az ország Bírál előtt, hamis és méltatlan panaszt tört valaki ellen: és gyakorta azért is, hogy más tisztességbeli személynek jó hitét neyét, tiszteletlen és illelten szokkal megsértette. 2. Tit. 72.

Holot el ne felejts, hogy a' Méltatlan keresetnek büntetése is ide tartozik, ilyen okon, mert soholra' Décretomban arról emlékezet nem található; és midőn valaki méltatlan Keresetet üz, azoñal azt mőngyuk feiőlle, hogy nem igaz panaszt tört az Al-perés ellen; kihez képest, méltan szokott ide számláltrani. Mely most mi nállunk száz forintot térszen, jollehet régenten az Athénásbelieknél, az hamislan mozditor Pernek fele részével büntetődöt. A' Romaijaknál pedig, bizonyos summa pénzt kellett a' két fél peresnek le tenni, és a' mellyik el maradot, annak a' le tett penze marat bírágba. *Másodszor;* Nevezet szerint az Ado szedők, avagy egyebek is, kik másokat méltatlanul háborgatnak vesztegetnek, Talion, hasonló büntetésen szoktak el maradni. *art. 9. Anni. 1567. & art. 18. Anni. 1604.* Az Déák szoknak ereje szerint, Emenda lingua, *ab emendo, as,* meg jobbitomról mondatik: az az, a' nyelvnek avagy mod nélkül való beszédnek, meg jobbitásáról; Jollehet némelleyek, *ab emo is,* a' meg vészemből akarják kihozni, hogy tudni illik, midőn azt le-tészik, mint ha a' Nyelvet vennék avagy váltának meg: Mellyet, az én ítéletem szerint, a' Fő váltásgról mondhatnánk inkább.

XXI. Kérdés.

*A' Nyelv váltásgh büntetése mitsoda,
és meddig tart?*

Aval a' Per tellyességgel el nem romol, és nyaka nem szakad,
hancs

Emenda
Lingua

Indebiz

A 100.

A
Talion

hanē csak le szál, ugy hogy, ha akar a' fel Peres, visszōt ujlog, fel állithattya: de azért az el maradásnak Terhét, le kel tēni: ha Nemes, huzzō őt girával, mely 100 forītot tészē, ha pedig parafszit, csak huz forintal, kinek két része a' Biraké, harmada a' Peresé 3. *Tit. 5.* Mely bírágot Elevation diúnak is szoktunk nevezni; Ebben az el. marat fél, addég nem szolhat, mig azt le nem tēzi; és sem máson nem kereskedik, sem magát nem oltalmazhattya.

XXII. Kérdés.

A' Szék törés mitsoda?

Oly sentencia, mely a' Törvényes Szék szinén mondott illeti szollásból, avagy a' Törvényes Székben űlőknek tiszteletlensége miat szokot meg-csni; kiért afféle 25 girával, az az, száz forintal büntetődik, és addig, az ő Felsőge Udvarából ki nē bortsáttatik, valámig arról eleget nem tészē. *lásd feltyeb. 10. k. végén az 1. Réfēben.* Ebben pedig nem 25 forintott, a' mint némelvék vélekednek felőlle, hogy minden girát egy egy forintal kellene le tenni, haném éppen száz forintal tartozik meg fizetni. jolleshet a' Vármegyéken, kérdőre el viherik, de az Igaz-tétel id. in, ingo javaiból, arrolis igazat szoktak venni. 2. *Tit. 69. Matth. art. 58. & 1. Viad. art. 77.* Szék törésnek azért mongyuk, a' Déák Izo-nak (: Violo) ereje szerint is, hogy a' val a' szék meg sértődvé és kissebítettvé, néminémű képpē meg gyalázodik és őretik: Az okaért, midőn afféle illetlen és gyalázatos szor mondánd valaki, a' szék szinin, a' val a' széknek méltósága és szentlége gyaláztatni lártatik és meg-sértődni; Mivel a' Törvény-tételre rendelt helyek, a' minéműek a' Törvényes székek, avagy abban űlő Törvény tévők, az Emberek közönséges végezésiből, szertléggel ründöklő Méltóságnak tartatnak, *Tholasanus lib. 2. c. 6. Viruvius* pedig, az Epitő mesterlégről, a' Julius Császár Templomáról szolvá, melyet maga éppített vala, azt írja; az Romaiaknál régentéa

gentén a' köllégnek engedve volt, hogy a' Törvények, a' Császári Templomokban szolgáltarnának: kiért igen méltán tilalmaztatik, hogy ott semmi illetlen dolog ne esék, hanem nagy bűnsülettel és tisztelettel, mint Isteni szolgálat, ugy gyakoroltassék és tartassék. 21 k. 10. Részében Holot a' Biro is, nem tsak szentelt házban, vagy szent helyen, hanem ugyan az Isten széki-ben áll, és az Isten képét viseli: kiért ugyan Istennek-is nevezetrik. Exod. 21. & Psal. 81.

XXIII. Kérdés.

A' Tiszteffeg dolgaiba forgo Sentencia mitsoda?

Oly dolog, mellyet a' Biro ezokáért ragaszt valakire, hogy másnak jó hírét, nevét, bűnsületit, szidalommal és gyalázatos szóval vagy írással kiffébiteni és mocskolni igyekezett; melyben *Írással* semmi engedelé, még a' király ő felsége gráciája se használ semit.

Holot tartis emlékezesben; hogy ez ilyen Sentenciába eset ember, sem fejét, sem jofzágát, sem semmi egyéb jóvait a val elnéveszti, hanem tsak tiszteffége, és jó hire neve s bűnsületti mellől esik el; minek okáért reménsége tovább affelől nem lehet, hogy még az ő felsége gráciájával-is, azt tellyeffégesen helybe állit-hassa, hanem tellyes napjaiban gyalázatos életet kel-élni *fol. 738. & sequent. Majoris decreti.* Egyéb dolgokban is adatik ezen Sentencia, az ollyanok ellen, tudniillik, kik bizonyos végezésekben és alkalmakbá, tiszteffégeket és bűnsületeket, szóval avagy írás által le körvén, annak utánna azt meg nem álllyák; avagy egyébeket, Salus conductusok ellen meg íréfálnak meg tsálnak, avagy reájok bizott titkos dolgot ki nyilatkozttanak, *i. Vlad. att. 37.* De mivel mind ezek bűnsületben forgo dolgok, azokáért méltán egyenlő nevezettel Tiszteffegbe járo dolgoknak hivattatnak.

Holoz ez jusszon eszedbe; hogy a' ki mást, a' Király ő Felsége leve-

le, Salus conductussa ellē meg háborit s- meg sért, nem tisztel-
fēge vőz el, hanem hitetlenfēgnek Notájában esk, 1. Tit. 14. &
2. Matth. art. 27. Kiről többet láthacz, a' nevezett helyen bő-
veb magyarázattal. Ez aránt pedig, a' Hitnek nevezei, e' világ
szerint valo hitet értsed, mely nem egyéb, hanem a' meg-mo-
dot s-el végezett dolgoknak tőkélletes meg-állása, Cic. 1. offici-
orum. Mert a' Természet felet valo Hit, mely szent irás szerint
valo Hitnek-is mondatik, nem ide valo, hanem a' szent Szék-
hez tartozando dolog. 1. Matth. Art. 3.

XXIV. Kérdés.

A' Rut-hirnévről valo Sentencia mitsoda?

A' Jo hir névnek meg sértődése miat, egész életének folyá-
ba, miden bősületes állapotokra valo alkalmatlanfág, mely
bizonyos esetekből, az Ország Törvénye és szokása szerint, ver-
tetik a' rut hir névbéli (avagy ludas) személyre. *lásd fellyeb 26 k.*
a' ó. Réssben. Deakul *Jmfamianak* neveztetik, *in pro sine*, az az, *sine*
fama, jo hir nélkül valot jelentvén; Ha penig az ő, *preposit: in, pro*
particula intentiva. mintegy tovább terjeszkedő értelembé véte-
tik; igen hirest térszen; az okaért a' Deák szonak ereje szerint
affélék, vagy jo hir név nélkül valoknak módatnak, avagy felet-
te hireseknek, a' rossz hir név által; *Virgilius* Poétá nak imez ver-
se szerint. *Fama malum, quo non aliud velocius ullum; Mobilitate vi-*
get, viresq, acquirit eundo. Mellyet én, az ő lépéssel valo versre, így
fordítottam: Gyors igen, a' Rossz hir név; gyorsab nintsē-is anál-
futva él, futva megyen, s- futva vészen erőt is.

XXV. Kérdés.

Az Irott Törvények szerint, bányeséiből szokot lenni a' Rut
hir névbéli Sentencia?

Ebből a' hatból: *Előbben*; A' Király ő felsége, és az ország
Rendelt FőBirainak, avagy egyéb arant a' Vármegye Tisz-
tcire, akár

teire, akar ki *expositiojára* adott Törvényes parantsolatoknak ^{Török} meg nem tartásából: kiért afféle Tiszt viselőök, az ő Fellege Udvárába idéztetvén, örökös Rút hir névben maradnak, és toha többé afféle Tisztre nem véternek, és még az ő fellyül, két száz forint birsággal büntetődnek. *art. 78. Anni 1563.* Melynek fele a' Birak-é, fele pedig a' Fel peres-é. *Másodszor*, a' Tutorfagoknak ravaszul való viseléséből, midőn tudni illik, a' Tutorok, az Arváknak, vágy személyek ellen, vagy jofzágokrol Törvény uttya szerint mózdittarott ügyekben, tsalárdul és hitetlenül viselik magokat: kiért holtig való rút hir név követi őket, s. a' kárrol is két annyival tartoznak eleget tenni az arváknak. *Holtig való gyalázat.*

1. Tit. 123. Es ilyen képpen, az olyanok, nem tsak rút hir névben maradnak, hanem a' kárt is meg kel fizetniek. *Harmadszor*: Vér-árulásból; midőn tudni illik, egygyik Aryafi, a' másik vér szerint való Attyafiát, (akar férjszak s. akar leányok legyenek,) jofzágában lévő igazsága mellől, álnokul és tsalárdul ki-akarja szinleni, és ravasz mesterléggel ki-akarja tudni. Avagy midőn valaki, negyed izig való Attyafiát, vakmerőül meg-tagadgya, hogy nem az ő Nemzettségéből való: melyben efféle vér-arulo, Tisztessége mellől el-ésvé, mindē javai, az El-árult Attya fiára szállának; kit az után ugy tartozik tartani és táplálni tseléde közöt, mint egygyik szolgálenden lévő háza Népét. *1. Tit. 39. Negyedszer*; Hamis hitből; mely nem egyéb, hanem más Ember Igasságának romlására, gonosz igyezerből, hamis esküvéssel erősfittetett hazugság. Avagy tsalárd igyekezetből való hazugság, kivel az igaz dolog el tagadtatik, és az hamis dolog esküvéssel erősfittetik. Noha Cicero más értelemben is élaval a' szoval *Perjuriū. lib. 3. offic.* Ennek büntetése igē nagy és sok féle, mert az olyan hamis hitűnek minden jofzága fícus számára foglaltatik, és ingo javaitol is örökke el-marad: Es, hajadon

Tarka kőfövel mezit láb járván, gyalázatos öltözeteket, Tarka kő-
 =403
 tőt, kender madzág övedzöt kel viselni; perelhet akar ki is
 velle, de ő nem senkivel, hanem csak akkor, mikor más ellen
 magát oltalmazza; és a' Keresztyének közt, mint egy számkive-
 tett állapotban, Tisztességre vesztettül kel életét tölteni. 2. Tit.
 30. 2. 5. Vladisl. art. 1.

Holot ests tanold-meg, hogy ezeknek Hazudni, és Né igazat mon-
 dani, külföldözött értelmek vagyon; mert Ellőben, a' kihazud,
 maga né tsalatik-meg, hanē tsalárd igyekezettel mást akar meg-
 tsalni; a' ki pedig Igazat nem mond, csak maga tsalatkozik meg,
 gorombasága és tudatlansága miat. Másodszer, hogy a' hazudás
 az hazudo részére esik, a' nem igaz mondás penig arra a' dologra,
 a' melyről az szo vagyō. Annak-okaért a' rekélletes ember, azō
 igyekezik hogy ne hazudgyon, az okos pedig azon vagyon
 hogy igazat mondgyon. Gell. lib. 2. cap. 2. Harmadszor, A' ki
 hazud, ha benne érik, meg pirul, mint tudva mondot hazugsá-
 gán; A' ki pedig hazugságot szol, avagy igazat nem mond, eszé-
 be vévén tudatlanságából esett szavát, tsudálkozni szokott,
 azokáért ez bősánatot, amaz pedig büntetést érdemel. Ezen-
 képpen meg tsalni, és meg-tsalatkozni, és egyéb cffelék, külföld-
 5.
 6.
 7.
 8.
 9.
 10.
 11.
 12.
 13.
 14.
 15.
 16.
 17.
 18.
 19.
 20.
 21.
 22.
 23.
 24.
 25.
 26.
 27.
 28.
 29.
 30.
 31.
 32.
 33.
 34.
 35.
 36.
 37.
 38.
 39.
 40.
 41.
 42.
 43.
 44.
 45.
 46.
 47.
 48.
 49.
 50.
 51.
 52.
 53.
 54.
 55.
 56.
 57.
 58.
 59.
 60.
 61.
 62.
 63.
 64.
 65.
 66.
 67.
 68.
 69.
 70.
 71.
 72.
 73.
 74.
 75.
 76.
 77.
 78.
 79.
 80.
 81.
 82.
 83.
 84.
 85.
 86.
 87.
 88.
 89.
 90.
 91.
 92.
 93.
 94.
 95.
 96.
 97.
 98.
 99.
 100.
 101.
 102.
 103.
 104.
 105.
 106.
 107.
 108.
 109.
 110.
 111.
 112.
 113.
 114.
 115.
 116.
 117.
 118.
 119.
 120.
 121.
 122.
 123.
 124.
 125.
 126.
 127.
 128.
 129.
 130.
 131.
 132.
 133.
 134.
 135.
 136.
 137.
 138.
 139.
 140.
 141.
 142.
 143.
 144.
 145.
 146.
 147.
 148.
 149.
 150.
 151.
 152.
 153.
 154.
 155.
 156.
 157.
 158.
 159.
 160.
 161.
 162.
 163.
 164.
 165.
 166.
 167.
 168.
 169.
 170.
 171.
 172.
 173.
 174.
 175.
 176.
 177.
 178.
 179.
 180.
 181.
 182.
 183.
 184.
 185.
 186.
 187.
 188.
 189.
 190.
 191.
 192.
 193.
 194.
 195.
 196.
 197.
 198.
 199.
 200.
 201.
 202.
 203.
 204.
 205.
 206.
 207.
 208.
 209.
 210.
 211.
 212.
 213.
 214.
 215.
 216.
 217.
 218.
 219.
 220.
 221.
 222.
 223.
 224.
 225.
 226.
 227.
 228.
 229.
 230.
 231.
 232.
 233.
 234.
 235.
 236.
 237.
 238.
 239.
 240.
 241.
 242.
 243.
 244.
 245.
 246.
 247.
 248.
 249.
 250.
 251.
 252.
 253.
 254.
 255.
 256.
 257.
 258.
 259.
 260.
 261.
 262.
 263.
 264.
 265.
 266.
 267.
 268.
 269.
 270.
 271.
 272.
 273.
 274.
 275.
 276.
 277.
 278.
 279.
 280.
 281.
 282.
 283.
 284.
 285.
 286.
 287.
 288.
 289.
 290.
 291.
 292.
 293.
 294.
 295.
 296.
 297.
 298.
 299.
 300.
 301.
 302.
 303.
 304.
 305.
 306.
 307.
 308.
 309.
 310.
 311.
 312.
 313.
 314.
 315.
 316.
 317.
 318.
 319.
 320.
 321.
 322.
 323.
 324.
 325.
 326.
 327.
 328.
 329.
 330.
 331.
 332.
 333.
 334.
 335.
 336.
 337.
 338.
 339.
 340.
 341.
 342.
 343.
 344.
 345.
 346.
 347.
 348.
 349.
 350.
 351.
 352.
 353.
 354.
 355.
 356.
 357.
 358.
 359.
 360.
 361.
 362.
 363.
 364.
 365.
 366.
 367.
 368.
 369.
 370.
 371.
 372.
 373.
 374.
 375.
 376.
 377.
 378.
 379.
 380.
 381.
 382.
 383.
 384.
 385.
 386.
 387.
 388.
 389.
 390.
 391.
 392.
 393.
 394.
 395.
 396.
 397.
 398.
 399.
 400.
 401.
 402.
 403.
 404.
 405.
 406.
 407.
 408.
 409.
 410.
 411.
 412.
 413.
 414.
 415.
 416.
 417.
 418.
 419.
 420.
 421.
 422.
 423.
 424.
 425.
 426.
 427.
 428.
 429.
 430.
 431.
 432.
 433.
 434.
 435.
 436.
 437.
 438.
 439.
 440.
 441.
 442.
 443.
 444.
 445.
 446.
 447.
 448.
 449.
 450.
 451.
 452.
 453.
 454.
 455.
 456.
 457.
 458.
 459.
 460.
 461.
 462.
 463.
 464.
 465.
 466.
 467.
 468.
 469.
 470.
 471.
 472.
 473.
 474.
 475.
 476.
 477.
 478.
 479.
 480.
 481.
 482.
 483.
 484.
 485.
 486.
 487.
 488.
 489.
 490.
 491.
 492.
 493.
 494.
 495.
 496.
 497.
 498.
 499.
 500.
 501.
 502.
 503.
 504.
 505.
 506.
 507.
 508.
 509.
 510.
 511.
 512.
 513.
 514.
 515.
 516.
 517.
 518.
 519.
 520.
 521.
 522.
 523.
 524.
 525.
 526.
 527.
 528.
 529.
 530.
 531.
 532.
 533.
 534.
 535.
 536.
 537.
 538.
 539.
 540.
 541.
 542.
 543.
 544.
 545.
 546.
 547.
 548.
 549.
 550.
 551.
 552.
 553.
 554.
 555.
 556.
 557.
 558.
 559.
 560.
 561.
 562.
 563.
 564.
 565.
 566.
 567.
 568.
 569.
 570.
 571.
 572.
 573.
 574.
 575.
 576.
 577.
 578.
 579.
 580.
 581.
 582.
 583.
 584.
 585.
 586.
 587.
 588.
 589.
 590.
 591.
 592.
 593.
 594.
 595.
 596.
 597.
 598.
 599.
 600.
 601.
 602.
 603.
 604.
 605.
 606.
 607.
 608.
 609.
 610.
 611.
 612.
 613.
 614.
 615.
 616.
 617.
 618.
 619.
 620.
 621.
 622.
 623.
 624.
 625.
 626.
 627.
 628.
 629.
 630.
 631.
 632.
 633.
 634.
 635.
 636.
 637.
 638.
 639.
 640.
 641.
 642.
 643.
 644.
 645.
 646.
 647.
 648.
 649.
 650.
 651.
 652.
 653.
 654.
 655.
 656.
 657.
 658.
 659.
 660.
 661.
 662.
 663.
 664.
 665.
 666.
 667.
 668.
 669.
 670.
 671.
 672.
 673.
 674.
 675.
 676.
 677.
 678.
 679.
 680.
 681.
 682.
 683.
 684.
 685.
 686.
 687.
 688.
 689.
 690.
 691.
 692.
 693.
 694.
 695.
 696.
 697.
 698.
 699.
 700.
 701.
 702.
 703.
 704.
 705.
 706.
 707.
 708.
 709.
 710.
 711.
 712.
 713.
 714.
 715.
 716.
 717.
 718.
 719.
 720.
 721.
 722.
 723.
 724.
 725.
 726.
 727.
 728.
 729.
 730.
 731.
 732.
 733.
 734.
 735.
 736.
 737.
 738.
 739.
 740.
 741.
 742.
 743.
 744.
 745.
 746.
 747.
 748.
 749.
 750.
 751.
 752.
 753.
 754.
 755.
 756.
 757.
 758.
 759.
 760.
 761.
 762.
 763.
 764.
 765.
 766.
 767.
 768.
 769.
 770.
 771.
 772.
 773.
 774.
 775.
 776.
 777.
 778.
 779.
 780.
 781.
 782.
 783.
 784.
 785.
 786.
 787.
 788.
 789.
 790.
 791.
 792.
 793.
 794.
 795.
 796.
 797.
 798.
 799.
 800.
 801.
 802.
 803.
 804.
 805.
 806.
 807.
 808.
 809.
 810.
 811.
 812.
 813.
 814.
 815.
 816.
 817.
 818.
 819.
 820.
 821.
 822.
 823.
 824.
 825.
 826.
 827.
 828.
 829.
 830.
 831.
 832.
 833.
 834.
 835.
 836.
 837.
 838.
 839.
 840.
 841.
 842.
 843.
 844.
 845.
 846.
 847.
 848.
 849.
 850.
 851.
 852.
 853.
 854.
 855.
 856.
 857.
 858.
 859.
 860.
 861.
 862.
 863.
 864.
 865.
 866.
 867.
 868.
 869.
 870.
 871.
 872.
 873.
 874.
 875.
 876.
 877.
 878.
 879.
 880.
 881.
 882.
 883.
 884.
 885.
 886.
 887.
 888.
 889.
 890.
 891.
 892.
 893.
 894.
 895.
 896.
 897.
 898.
 899.
 900.
 901.
 902.
 903.
 904.
 905.
 906.
 907.
 908.
 909.
 910.
 911.
 912.
 913.
 914.
 915.
 916.
 917.
 918.
 919.
 920.
 921.
 922.
 923.
 924.
 925.
 926.
 927.
 928.
 929.
 930.
 931.
 932.
 933.
 934.
 935.
 936.
 937.
 938.
 939.
 940.
 941.
 942.
 943.
 944.
 945.
 946.
 947.
 948.
 949.
 950.
 951.
 952.
 953.
 954.
 955.
 956.
 957.
 958.
 959.
 960.
 961.
 962.
 963.
 964.
 965.
 966.
 967.
 968.
 969.
 970.
 971.
 972.
 973.
 974.
 975.
 976.
 977.
 978.
 979.
 980.
 981.
 982.
 983.
 984.
 985.
 986.
 987.
 988.
 989.
 990.
 991.
 992.
 993.
 994.
 995.
 996.
 997.
 998.
 999.
 1000.

XXVI. Kérdés.

Ez Sen-

*Ez Sentenciákhoz tartozó dolgok és eszközök, más egyéb féle
Törvényekkel igazodhatnak-e!*

Eligazodhatnak igen-is külömb-külföldi értelemmel nézve: Ugy mint a' Nemes ember meg-ölését, a' mely Főbe járó dolog, az ő felsége udvara kívül is megtilhatik a' Vármegyén, mint szinte a' Kisseb haralőröl és czégéres vétkekről való dolgokat, száz forintig, kinél nem is mehet a' vármegye Törvénye fellyeb: Azonképpen a' Tisztelességbe-járó dolog is eligazodhatik a' nyelv válttságos széken, tudniillik a' Vármegyén, a' mint im tsak most mondók, száz forintig tsak. Azon szerint egyéb dolgokat is, külömb-külföldi tekintetekre nézve, más-más Birák előtt, s külömb-külföldi törvényes Székeké kereshetnek, a' mint, tudniillik, kiki az ő ügyit és Keresetit akarja üzni, és keretni. A' Hatalomról, Ikratások ellenzésében; Magyarázo és köz Idézetek által indult Dolgok, minemő különdöző állapattal, és végge kiforogjanak, meg-láthatod. 2. Tit. 71. úgy hogy ha tsak köz Reá hivatallak inditattak, a' hatalomért való büntetésnek terhét nem szokták meg-tilni.

Nota

*Factum in
mens.*

XXVII. Kérdés.

*A' kisseb hatalomról való Sentencia mitsoda, s-miért
mondatik kissebnek?*

*Misere
Sentia*

Kissebnek mondatik a' Nagyobbakra, ugy mint Főbe járókra, fő válttságosokra nézve, kitől már fellyeb szollottunk, és a' kikben nem tsak pénzbéli büntetés szokott lenni, hanem Jofszágtól való el-efés, fő vesetés, avagy fő válttság; e' pedig tsak pénzbéli száz forintos büntetésbe jár, és a' kárnak meg térítésében. Es ez nem is egyéb, hanem a' fellyeb magyarázott dolgokon kívül, a' magános hatalmakban, kár és boszú tételekben, affélet tselekedő embernek, száz forintig való büntetésé; mélyet ha vagyon, Ingo Jovaiból, szoktak meg-venni, s-ha az nints,

Joszágból-is meg vészik; a' Biro számára hason felét, felét penig a' fel peresére, és a' kárt-is meg kel néki fizetni éppen. 1. *Vlad. art. 55. & 2. Tit. 67.* EVEL pedig, csak szintén, a' bodog emlékezerű László király ideitől fogva élnek, mivel annak előtte, mind Pap urak, Zázlos urak, Nemessék, efféle aprob Eserekbenn-is, szintén azon büntetésen marattak, mint a' nagyobb hatalmakban, 2. *Tit. 67. & 1. Vlad. art. 55.*

Holot Elfobben ezt tarselmédben; hogy a' mostani időben, a' felperes költséget nem szokták meg itilni, mely nem szintén boszúfág nélkül való dolog; És a' Bíróságot-is, ezen Sentenciában a' kisebb Terehvel nem rehetni-le 2. *Tit. 69. Másodszor,* hogy a' boszú rétel nem egyéb, hanem törvéntelenül való meg bántodás; Azokáért, minden valami Igazságból s Törvényből nints, boszúágnak avagy boszú tételnek mondatik. A' mely Boszúfág, avagy Boszú tétel, [négy módon szokot lenni. *Cselekedettel,* midőn valakit meg ürtögetnek, imigy amugy meg lánakolnak, avagy házához, akarattya ellé, erőszak szerit bémének. *Szóval;* midőn valakit meg szidogatnak, Loponak, Latornak, semmire kellő alá való rosznak mondanak. *Írással.* Midőn más Ember Tisztessége s bősületti ellé, valaki *motskos versket,* rúthistoriákat csinál, vagy valami egyéb effélét ír, avagy mással tsinálrat avagy irattat. *Édlipzettel, avagy, Magaviseléssel,* mint mikor valaki, szokás és természet kivül, mást meg guggol, megtsuffol, vagy oly ruházatba öltözik, vagy valamit ollyat tselekedik, mely amának boszúfágára lehet. *Inst. lib. 4. Inst. T. 4. Paragr. Injuria. Harmadszor,* Ez értelemben, a' Boszú tétel mesze terjed, annyéra, hogy még a' folyeb magyarázott nagyobb Sentenciákat-is, magában lártassék foglalni; mind az által, azok mint kivált-képpen való dolgok, az ő helyeket meg tartván; a' minémő boszú-tételek azon kivül esnek, azokra ez méltán terjeszkedik. Mely boszú tétel, természet szerint való természet

és állat

és állatryára nézve, gonosz igyekezerből való ártalmas tselekedetett kel érteni és tsalárdfágor; ugy hogy, mindē boszu tételnek, ártalmas igyekezerből kell lenni és tsalárdfágbol. A' Csalárdfág pedig milyeny, lásd aláb 25. kérd. a' 10. Részébē. Nezyed-
 ficer, minthogy gyakorta történik, hogy efféle boszu s-kár tétel-
 lek, és magános apró szerű hatalmaskodások, egynehāy szemé-
 lyektől esnek, kiért mindeniket reá szokrák idézni, imez régi
 mondás szerint: A' tselekedős-eggyetértőd, egy arányú büntetést érdem-
 demlenek; Hogy azért meg érthešük, e' Régi Mondást, azon-
 szoros egy értelembē kellešék venni mindenkor, avagy pe-
 níg né ha meg is kellešék határozni, és néminemő képpē ke-
 ményeb, avagy lágyab értelembē venni: holot néalám nem
 mindenek értenek mindenkor egygyet, akarmi doigobann is.
 Azokáért tartis elmédbe, hogy az Egyértelem négy féle; és nem ké-
 vántatik mindēkor, hogy parantsolatból és hagyományból lé-
 gyen, a' mint art. 9. Decr. 7. Vlad. jelentis; mert it, oly egy értelem
 értetik, mely az olya személyek közt is megieher, kiknek egy-
 máshoz nintsen semmi hasonlatosságok. Légyen azért Első, a'
 Hivolkodo el-mulatással való Egy értelem; midőn, tudniillik, valaki-
 nek jó modgya volna benne, hogy ha akarna, a' vétket meggá-
 tolhátná, de túnyaságából el-mulatya, és nē tselekedti: mely-
 ben a' túnya embernek, nem tulajdonittatik szintén annyi vé-
 tek, mint az tselekedőnek. Második: Tanáts adással való Egy érte-
 lem, mint mikor valaki a' vétket Tanáts adásával segiti, melybē
 azt kel meg tekinteni, ha a' Tanáts kérdő, meg tselekette vol-
 na a' vétket, ha néki arra tanátsot nem adtak volna; és ha ugy
 találtatik, hogy aző kívül is meg tselekette volna, könnyeb a'
 Tanáts adonak büntetése, hogy sem a' Tanáts kérdőnek: ha pe-
 níg a' Tanáts adásból lett a' vétek, mind ketten egyenlő bünte-
 tést érdemlenek. Harmadik: Egygyüt munkálkodo, az az, Reá segítő
 Egyértelem; melyben nints kétég, hogy büntetések hasonló né
 légyen,

Trans
4.

Tarientes
et Confectio
tes fan je
na p... ..

1.

2.

3.

4. légyen, mivel a' tselekedet hasonlo. Negyedszer: Oltalommal, vagy Bátoritással való Egy értelem, mint a' ki élő való állapotban léven, kifizetésével és bátoritálával, az Allob rendűnek, okot ad a' vétekre; és erről egy értelemmel azt tartják, hogy a' Tanáts adó, vétkes b' a' Cselekedőnél, mert ez, nem csak gonosz tanáts adásával vét, hanem a' felet, a' másnak botránkozására, és meg-fertésére vagyon: S-büntetéft-is nagyobbat érde, mel a' tselekedőnél, és mind Isten s mind az Emberek előtt, kozot léfzen. *Andr. Gaill. de Con. pacis Publ. libr. 1. Cap. 1.* Ezen értelembe kel leűnek, egyéb czégéres nagyobb hatalmak dolgai bann is, az Egyértelemről.

XXVIII. Kérdés.

A' Nemes embert meg tatóz tathatták-é, a' kissé b' hatalom Sentenciával, a' vagy egyéb képpen-is?

Megigen is; midőn tudni illik, a' Biro, törvény szerint elmarasztván, nints honnan a' Bírágót meg fizetni; hogy azért csak szárazon, büntetés nélkül el ne mennyen mellőle, és annak utána, se ő, se mások őreá képest, nagyobb bátorissággal a' gonosságra ne yetemedgyenek, méltán meg foghatták; úgy hogy, a' kinek nints erzésvében mivel fizetni, fizessen a' hátabol, az az, büntetésefték testében, hogy a' gonosz tselekedettől irtozzék, és afféle büntetéftel észerejővén, erköltsében megjobbuljon, nem tévén cz aránt a' *Tripl. Első részébe lévő 9. Titulus semmiakadald, melyben a' vagyon írva, hogy a' Nemes embert, különben meg nem fogják, hanem ha, Idézet után, Törvény szerint el marad; mert az illyét, az idézet után marasztatták el, és csak a' vagyon hátra, hogy a' min el-értek, azt meg fizesse. Kit, mind azon által, a' Biro, avagy a' Bironak arra rendelt embere foghat meg, és tizen-öt nap magánál tartja, hogy az alatt Peressével meg békéllyék: ha meg nem békélhetik, kezébe kel*

*Sind gabec
in bursa, fol
vat ex dorso*

zében kel adni a' pereffének, kit a' Peres, ugy tartozik tartani tseléde között, mint háza népének egyikét: Mind az által, személyébe meg nem bűnretheti, hanem mind-adég szolgátarhat véllé, mig meg békéllik, és mind a' Biro s-mind a' Peres között, egy aránt o'zlo száz forintrol, s-mind a' kárrol magának tsák a' pereffének eleget térszen. *2. Tit. 68. Az Adosság dolgairól is ezen értelemben kel lennünk 6. Sigis. art. 13. & 6. Matth. art. 29.* Az marhátlan és örökégtelen parasztokrol is azon képpen, ha adosságban avagy kár tételben taláztatnak. *3. Tit. 28. Mely a' Nemessékre is szintén ugy szolgál. ibidē. Lásd ide fellyeb. 12. K. 4. R. a' Régi Romaiaknak külömb szokáfokat. Holot ezt eszünkben vegyük:* hogy ez alkalmatossággal, a' Nemesséknek, egyéb dolgokban valo meg tartoztarásokrol, sem árt szollanunk; Es elsőbbé is az Urak, fő emberek, és Nemessék Tiszt viselői s-szám ado szolgálai, hogy ha kezek által járo jóvedelmekről, elégedendő számot nem adhatnak, szabadofon őrizet alá vettethetnek, kivált-képpen ha eléb akarnának állani; nem tévén ebben a' Nemessi szabadtság semmi akadált, *3. Matth. art. 2. & 6. ejusdem art. 33. & 1. Vladis. art. 24.* Es ha eléb állanának, az olyan fő emberek, a' kinkél taláztatnak, el tartoznak borsátani, mert ha el nem borsáttyák, ok véteflen, ez illyé szolgának kétszeres díján maradnak, és ha ugyan nem akarnák semmi-képpen el borsátani, az első octavakra idéztessenek. *6. Matth. art. 34. Az ő kép-* pē a' vármegyék ado szedői, akar Vice Ispánok s-akar egyéb rēdek legyenek, ha számot nem akarnak adni, személyekben fogfágra vitethetnek szabadofon. *art. 20. Anni. 1552.* Megint az Urak, és Nemessék gondviselői, ha Urok akarattya ellen, tsak magoktol valakinek kárt térszen, és a' kárt az Urak, a' magokból meg fizetik; annak meg-térítéséért, mind az elég tételig, fogfággban tartathatnak. Azon képpen, ha valakik nyilván valo

2. Tit. 68. Az Adosság dolgairól is ezen értelemben kel lennünk 6. Sigis. art. 13. & 6. Matth. art. 29.
3. Tit. 28. Mely a' Nemessékre is szintén ugy szolgál. ibidē. Lásd ide fellyeb. 12. K. 4. R. a' Régi Romaiaknak külömb szokáfokat. Holot ezt eszünkben vegyük:
Officialer
Notarius
Procurator
Receptor

Ado Szedő

Inventar gyujtogatást, sebhertést, gyilkosságot, és egyéb hasonló latorlá-
got mivelnének, ha jelen léznek, és meg-ragadtatharnak, tör-
vény-s-Igasságot szoktak az olyanokra szolgáltatni, és meg-is
büntetternek törvény uttya szerint *1. Vlad. art. 91. & art. 2. a 16-*
08. A' parasztokat penig akar hol-is meg-foghattyák. ibidem. U-
tollyára, az Ravok-is, ha nem akarnának fizetni, a' Kamarára
idéztervén, személyekben mind addig fogva tartathatnak, mig
meg fizetnek. art. 15. Anni 1610. A' Táborból el-futotraknak-is
czen állapott yok vagy on. art. 31. anni. 1598. & art. 14. Anni. 1601.

XXIX. Kérdés.

*A' meg-Sentenciázot személynek, adatik-e mindenek-
ben kegyelem és Gratia?*

Nem adatik; Jollehet ő Felsőge, Királyi méltóságának tellyes
voltából, mindē vétkeknek adharna kegyelmet; mind az által,
az Irott törvények és régi szokás szerint, a' Titefégben járo
dologban, a' ki azon el-marad, gratiát ő Felsőge nē adhat soha;
holot sem a' Törvények, sem az rögzöt szokás, azt meg nem
engedi; mert az olyan gratia, bozujára lenne annak, a' kit tisz-
tefégében kissebiteni akarrak. Bizonyos Articulufos gyilkof-
ságokban-is nem adhat gratiát ő Felsőge, *art. 30. Novizol. anni.*

1543. 6. Matth. art 51. & Uhad. art. 82. Item. art. 38. anni. 1563. Ha-
sonlo-képpen, a' Törvényes parantsolatoknak meg nem tartá-
fában, tsalárdul viselt Tutorfágokban, Hamis hirben, Vér-aru-
lában, ludasságban, holtig valo gyalázat ragad az el-marattak-
ra; Ismét a' hitetlenég Notájában, mind fejét jofzágát, Ingo-
s-
ingotlan minden javait el-vezti, afféle Kerese ten el-maradot
személy; mellyek ártallyába azt jelentik, hogy azok ugy lévén,
az ő felsőge gratiájának azokban ereje ne lehetne; mind az ál-
tal, olvassunk némelleyeket, kik ő Felsőgés ől efféle Esetekben-
is, noha ritkán, nyertek gratiát: mely meg lehet ennek utánna-
is, mi

*Holtig valo
gyalázat.
ragad;
az el mar-
rattakra*

is, midőn a' Fejedelmi méltósághoz hozzá illik, hogy a' Törvények keménységét, kegyelmességgel mértékelye és enyhitse; a' mi-képpen az Isten-is, az ő Igasságát, véghetetlen irgalmassá-
val szokra inkább megelőzni: Eő Fellegek-is, ezt a' méltóságot, meg tartották magoknak, méga' nyilván valo gyilkosságban-is
art. 38. Anni 1563. Jollehet ez Articulusal, mindgyárt az utánna
valo 63. Articulus ellenkedik, mely ugyan tsudásnak látszik,
hogy azon egy éftzendőben, és egy Decretomban, egy massal
ellenkedő Articulus végeztetett volt.

Quid est Sententia Criminalis?
XXX. Kérdés. *Casuum, seu Malefactorum?*

A' Criminalis, Czégéres vétekek Sentenciája mitsoda?

Az igaz Törvény szerint valo Bironak, afféle latoróságban ta-
látatott személy ellen, törvény uttya szerint valo halálos Sen-
tenciája; afféle latoróságban kapottaknak, idő szerint valo fegy-
veres büntetésekre, egyebeknek penig, hogy a' vétekről irtoz-
zanak, rettentő példájokra: melyben, a' Sentenciázott fejével
fizetvén, minden Jofzága, Java, ha mi léfzen, gyermekire és
attyafiaira marad, avagy egyéb maradvaira. Efféle gonosz té-
vőknek, némely büntetések, nevezett szerint meg vagyon irva.
1. T. 15. hogy, tudni illik, a' lopok fel kötressenek, a' Tolvajok ke-
rékre avagy karoba veressenek, és egyéb gonosz tévők fegver-
rel büntetődgyenek. Jofzágokhoz, mind azon által, a' fiscus
nem nyúlhat. *ibidē.* ki vévén azt, ha mi oly marha, a' meg fogás
idein affélénél talaltatnék, mert az, a' Biro-é, a' mint *fellyeb. 8.*
kérd. meg mondottuk: Sőt a' Pereffével-is, ha akar, szabadon
meg békélhetik. *azon 8. kérd.*

Itt értelmes emberek közör, egyenetlen vélekedes vagyon
erről, meg kellé fizetni a' fel-peres kárát, annak javaiból, a' ki
már fejével fizetett, avagy nem kel? azt mondván némelylek,
hogy igaz elég, ha féjével minden gonosságaról meg fizetett,

E e z

imez

*Quid est
Sententia
Criminalis?
Casuum,
seu
Malefactorum?
1696.*

imez régi mondás szerint; Egy huson két bört nem vehetni. Mások pedig, ebbé ilyen külömbözést tésznek, hogy a' Lator-
 ságért, fővel kel ugyan fizetni, de azért a' kárrol is, Javaibol ele-
 gget kel tenni: Példának okáért; ha valaki igen nagy lopást ten-
 ne, vagy valakinek nagy költséggel épített házat, és abban lévő
 drága Jovait fel-égetné, vagy egyéb ahoz hasonlot mivelne;
 nagy boszujára s-kárára lenne a' káros Embernek, ha ily nagy
 kára meg nem fordulna, mivel a' Stylus-is efféle égetés dolgá-
 ban, igen nyilván szol, a' kárnak meg fordításáról, a' fővel valo
 büntetéskének utánna. És közönségesen, (: azt-is mondgyák :) az
 Igasság és a' Törvény azt kívánna, hogy a' vétek meg bünte-
 tődgyék, és kinck kinck az övé megadassék; mint mikor a' lo-
 pot marhát visza adgyák annak, a' kitől el lopták volt. *Vivius*
par. 2. opin. 134. Et cap. 5. lib. 3. S. Ladislai Regis. Itē Nemesis Carossi-
na Cap. 198. & 207. Ennek felette a' Notában, és Főbe járo dol-
 gokban, Ember mind fejét, Jóságát, és minden egyéb Javait el-
 veszti; kihez képest igen illetlen dolognak látszanék, ha a' Go-
 nosz tévők, efféle czéges vétekben, kiváltképpen nagy kár-
 tételekben, tsak fővel fizernének, a' kár pedig, melyet tsele-
 kettek, tsak semmiben mulnék. Minek okáért, noha láttatik,
 az irott törvény, az első vélekedést erősiteni. *1. Tit. 15.* ahol vi-
 lágofon vagy on irva, hogy ha afféléket, a' fel peres, halállal, vagy
 egyéb törvényes büntetéssel fog büntetni, semmi fizetéssel nem
 tartoznak, sem a' peresnek, sem a' Bironak (: hanem ha a' Biro-
 resztené el, és ugy tartoznék a' Biro, a' károft meg elégiteni. *6.*
Matih. art. 38. & 1. Vlad. art. 80. & c.

Mind azon által, e' dolgot jól meg rostálván, ugy teczik kü-
 lömben fogjuk találni, mert a' Tripartitom emlitet helye, tsak
 arról szol, hogy a' lapok, latrok, tolvajok s-egyéb gonosz tévők
 Javai, nem szállanak a' Fiscusra, és-nem mongya azt, hogy Josz-
 ágabol

ágából vagy egyéb javaiból, a' kár meg ne fordittassék; mert ez aránt, a' Királyok Articulusi egyéb dolgokrol szollanak, nem efféle czégegés vétkek büntetéséről; kiből, a' második vélekedés, erőföléget vélszen magának, és ugyan az szerint-is kellene lenni; holot láttyuk azt-is, hogy fok helyeken külömbet tartanak: Ennekfeletre közönségesen, mind a' két Törvények Tudosi, (a' mint *Vivius bizonyítja,*) azt tartják, hogy a' lopo, mind a' halállal valo büntetéste, s-mind penig a' kárnak meg-térítésére köteles. Azoknak-is ezé büntetések vagyon, mint közönséges lopoknak, kik a' *gratuitus laborért* valo pénzbeli fizetést magoknak kuporittják, hogy ha harmadszor benne tapasztaltanak. *art. 25. anni 1563.* mivel előbbben öt annnyival, másoduttal, tiz annnyival büntetődnek.

XXXI. Kérdés.

Efféle gonosz révök ellen, minémő rövid per folyással szoktak élni; és affélék-is, mitsoda orvosságokkal, és miképpen élhetnek?

Régentén, ha Törvényre elő nem állottak, leveleslé törték őket, és így osztán Ujlittelettel éltenek, kinek erejével a' felpe-rest idézték, és a' reájok adott levelet vissza kévánták, és annak utánna, háro forint terehvel, a' reájok adott Sentenciát el-rontották, és azon Sentenciának árrát meg fizették: Jollehet ezel mostani időben nem élhetnek, a' mint *20. kérd. 6. Rész:* meg-vagyon mondva; mivel *1610.* esztendőbéli Posonban lött Törvény szerint, személy szerint kényszeritettek elő állani: és noha efféle dolgok, Series kívül szoktak lenni, és ahoz képeft, Ben-tiltással kellene élnick, a' végre hogy pihenést vehetnének magoknak; mind azon által, régi szokás szerint, a' Ben-Tiltás nem engettetik meg, hanem ha oly dolog volna, melyben az ártatlan méltalanul vádoltnék halálra. Eperjesen-is *1611.* esztendőbéli, Várossi Szabo János Főbe járo dolgában, nem enget-

Gegeres
vétkek

Lopo
szállás

Subvencio
eros. pen.

Ben-tiltás

terék meg De'ősi Ferencz ellen; kinek prokátora Ben tiltással akarván élni, ottá tovább nem akarta oltalmazni: Es mivel efféle esetben, az Al-perest, mingyárt az ő helyé el szokták marasztalani; ez okon, a' nevezet Fel-peres Prokátora igaz tételt kívánván, a' jelen valo Al-peres ellen, ottan mingyárt meg ragatlatni parantsolták. *kiről fellyebbis 7. k. 5. Réssben Soltottam.* Utolijára, a' Gyilkosnak Sentenciája lévén, ha uj irillettel, vagy Kérdőre vetellel akar élni, az nékik meg engedtetik ugyan, de úgy, hogy az alát, mig az uj irillet, vagy kérdőre vétel meg láttatik, fogva tartassék. Az Uj Irillet pedig tsak magán, grátia nélkül adatik meg nékik. *art. 42. Anni. 1563.* Ezen kívül, több Törvénybéli orvosság nékik nem engedtetik; és ez leginkáb a' Vár-megyéké szokott lenni, *art. 38. Anni. 1563.* Kiről lásd fellyeb 4. kérd. 8. Réssben: Mellyet egyéb gonosz tételekbennis ekképpé kel-meg-tartani:

Holot elménkbén kel tartanunk I. Hogy effélék, a' Peressel szabados meg-békélhetnek, és azt a' Biro s' Ellenzheti, sem penig azért rajtok bírsgot nem vehett, mint fellyeb a' 18. kérdésb meg mondottam II. Mivel penig a' gyilkosságban, gyakorta, a magok oltalmát szokták forgatni az emberek; azokáért, noha a' Tripartitom, az harma'dik Résznek 21. és 22. Titulussiban, elégedendő képpen meg magyarázza, miben állyon a' véteknélkül valomaga oltalom: mind azáltal, hogy világosbá értsük annak modgyát és rendit, hasznosnak alitom, valamit többetis szollanom felőlle.

Azokáért *tanuld meg,* hogy az Oltalom, a' Törvényeseknél Harom féle, a' *mint vivius part 2. opin. 85. bizonyittya.* Elő; *Marhánk oltalma;* melybő azt tartják, hogy a' ki hatalmasul, fegyveres kézzel marhánkra mégyen, nem tsak sebet ejthetünk rajta, hanē meg-is őlhetyük: kiről a' *Canonistak* Egy házi Törvényesek, más értelembé vadnak, azt tanitvā, hogy marhánk oltalmában, nem

ban, nem

Gyilkos
Sine gratia

Defensa
Triplex

ban, nem szabad senkit meg ölnünk; Mely oltalmat hogy ha mind Ingo s. mind Ingatlan Jokrol, egy aránt akarunk érteni; a' mi az ingatlan jokat, ugy mint Jofzagot, örökféget illeri, azok oltalmában, a' mi Decretomunk, az emlitet 22. Titulusban, a' hatalmaskadoknak nyilván valo káráról szol tsak, nem halálokrol: Az Ingatlan Jokrol pedig nem szol semmit; hanem ha halgatolag azt engedné meg, hogy a' Tolvajokat, és éjeli lopokat ölhetné meg valaki, marhája oltalmában. *Második oltalom*, magunk személyünk avagy életünk oltalma, mivel az erőszak-tételt, erőszakkal ellenzeni, minden Törvények meg engedik, véteknélkül valo magunk oltalmának mértéklésével, azon dolog szakadatlan hevennyében; Mely maga oltalma hogy véteknélkül legyen, ilyen három dologra kel vigyáznunk; I. *Hogy az oltalom, életünk meg tartásáért legyen, nem boizu állásért.* II. *Hogy ugyan akkor hevennyében legyen mindgyárt szakadatlanul, mert ha annak utánna léjend, nem oltalomnak, hanem ár* *indicta* *talomnak mondatik.* III. *Hogy egyenlő fegyverrel legyen, mert ha kővel vagy pálczával támad valaki reád, nem kel szablyával, kardal, pus-kával, nyillal oltalmaznod magadot.* *Lego Cornelium, de Sica.* Es erről, a' második Oltalomról szolnak leg inkább a' nevezett Titulusok. *Harmadik oltalom*, Tisztességnek s-bősüilletnek oltalma; melyben, ha szintén el furhatott volna is előtte, nem tartozot vélle, mivel olyan állapiban futamást venni, gyalázatnak tartják és rut dolognak: Es ha szintén valamiben el menne-is a' czél mellől, magá oltalmába, és a' vonyakodásba meg verné vagy meg ölné, az reá támadottat akarvâ és szántszándékal; né büntetődnek halállal érette, hané gyengébb büntetéssel: Ilyen értelembé vannak a' Polgári Törvényesek, a' meg-nevezett helyen. Mindazonáltal, Isten szerint, és a' jo lelki ísméretből, félre kel előtte állani inkább, hogy sem kezével ma-

vel magát oltalmazni; avagy inkább, törvény szerint igazat ven-
 ni, hogy sem maga hatalmával bozot állani. Es ilyen képpen,
 idősségének tetczik, a' mi Törvényünk; kihez, a' *Nemesis Ca-*
rolina-is közel járul, mint a' következőkből ki-mutatod. k.
Harmadszor; az Alperes, vétek kívül való maga Oltalmát állat-
 ván (: kinek derekas fondámétoma, a' meg-öletetettől rajta e-
 tett erőizak;) hogy az meg álhasson, a' fellyül irt modokat meg
 tartván, ekképpen kel felelni, és láto Tanukkal bizonyítani:
 Hogy az meg holt ember, fegyveres kézzel hatalmasul reá mé-
 vén, nem tudot mit mivelni, és fejét, s-életét egyéb képpen
 nem oltalmazhatta, hanem az előtte álló halál félelmétől visel-
 tetvén, meg kellett ölni, és ugy tarthatta s-oltalmazhatta meg
 életét: de ha abban, a' nevezett modokat, meg nem tartotta;
 bezzeg az imár valoba bajos, mint kellesték, a' dolognak min-
 den környűl álló részeit, éppē meg rostálni, és jól meg vizsgálni:
 niben ment, tudniillik, el a' czél mellől, miben haladta meg a'
 nodot, miképpē, imigy avagy amigy kellett volna elleñe állani,
 hogyha, mind azon által, a' dühös indulatoknak lehet jo taná-
 sa, és az első indulatokat, ha valaki zabolán hordozhattya.)
 Mellyeket, igazán meg hányván vetvén, s-tökélletesē meg vis-
 gálván, végtére osztán, ugy kellerik, néha kisebb, s-néha nagyob
 büntetést reá vetni. A' felperes viszont ellenbe, ilyen, avagy
 ehhez hasonlo képpen erőtenitheti, láto bizonyágokkal, az Al-
 peres állatását. I. Ha az meg holt ember, az Alperest, valamely
 tiltot dolgon, és gonosságon; ugmint feleségével, leányával
 való paráznaágban, éjjeli lopásban, avagy egyéb hasonlo maga
 házánál esett vétekben tapasztalván, meg-akarta fogni, avagy
 ölni. II. Ha tisztis-hivatallya szerint, avagy a' fő tiszt hagyomá-
 nyából, meg kellett volna fogni és tartoztatni, avagy arra kén-
 szeríteni, hogy magát meg adná. III. Ha a' viadalban, az Alpe-
 res immár erőt vő: volt a' másikon, és veszedelem kívül, bátor-

fágos állapotban lévén, hátra áthatot és elmehetet volna, és ilyen gonosz tételt el távoztathatott volna. IV. Hogy ha a' Tufakodásban és tsatában, meggyőzetvén a' megöletett személy, el-indult, és mindgyárt el-mévén onat; az Al-peres, kényszerítés kívül utánna mentt, és amafzt futtaban, avagy menő utábā ölte meg. V. Hogy ha az Al-peres, mind életének, s-mind bősületinek helyben maradásával, onnat el-mehetet volna, és bátorfágos helyre áhathatott volna; kihez képeft, a' gyilkosfágból, a' vérek kívül valo maga oltalmával, semmi képpen magát nē oltalmazhattya, mert ő adot alkalmatosságot reá; Es ez okó nyilván valo gyilkos lévén, törvényt és Igasságot kíván reá szolgaltatni a' Birák által. Ezeket, e' dolognak világosb értelmére, akarám a' *Nemesisből* ide jegyzenem. *Ex Cap. 142.*

XXXII. Kérdés.

Szabad-e a' Gonosz tévők ellen vallatni; és minémű Pefolyást keellennek indítani?

Igen-is szabad vallatni a' gonosz tévök ellen; S-nem-is Palatinus előt forog már, mint annak előtte, *6. Matth. art. 1. §. 1. V. art. 35. Elföbben*, azért; az Ispánok, a' foldes Urakat találták meg felőlők, hogy meg fogják és törvényre elő allaffák, *Ejusdē Vlad. art 81. Az után*, arra rendelt bizonyos Nemes személyek által, a' Var-megyéken affélékre vallatni szoktak volt, és Igazat szolgaltatni minden kegyelem nélkül. *Lud. secundi art. 35. anni 1518. § art. 6. Ferd. anni 1527. § alijs passim.* Annak utánna penig minden Var-megyéken, a' fő és Vicé Ispánok, a' Nemes Birákkal, és arra rendelt Nemesekkel, minden fertály esztendőben, mind Urakra, Fő Emberekre, Nemesekre, Nemtelenekre, igen szorgalmatoson vallattanak; és ha kik latrok pártartoinak, orgazdáknak találtattak, vagy egyéb latorfágban tapaszaltattak, mindgyárt, azon fő és Vicé Ispánok meg büntették,

ha vélek bírtak; ha nem; az országban lévő Capitányokat talál-
ták meg felőlle, és azok erejével vitték végbe; és így minden u-
ton módon, fogyatták, vesztették a' gonosz révöket. *art. 50.*
Anní 1548. utollyára penig, mind holzu szokábol s mind az Uj
Articulus erejével. *anní 1618. art. 66.* a' szerint, a' mint most
mondám, a' Vicé Ispánoknak, minden Vár megyéken, esküt-
tetniek kel affélékre, és az után, a' vallatás mellet, azon Vicé
Ispán idéztetvén őket, törvény uttya szerint büntetődnek, a'
kik vétkeseknek találtnak. *art. 43. anní 1553. Item art. 28. anní*
1563. Hogy személyek szerint kelleffék elő állaniok, lásd fellyeb.
17. kérd. 6. Réssében.

Personalis
Compositio

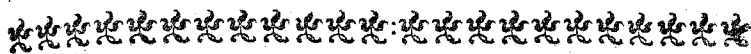
XXXIII. Kérdés.

*Tartozik é a' Tiszt effélékre reá esküdni, avagy a' vallatás
kívül valamit egyebet reájok bizonyítani?*

Né tartozik; hané a' vallatás szerit amazok taroznak mago-
kat tisztítani; ilyenképpé; hogy hagyenge léjend az ellenék va-
lo vallatás, és a' mellet űk, vagy a' Törvényre botsátkoznak,
vagy azt kívánnyák, hogy a' Tiszt ellenek bizonyítson, tehát
fele diú szerint: Ha penig erős léjend a' vallatás, és űk vagy átal-
lyába tagadgyák, vagy magok mentiségére bizonyfágra kíván-
koznak, tehát egész diú szerint valo mentiségel kel magokat
menteniek: Es ha szintén tellyesen meg mentik is magokat,
egygyüt esküvőkkel, vagy bár magok hitivel, mind az által,
a' Tiszt azért nem marad semmin, mert ő közönleges nével,
a' közönleges Joért munkálkodik, és erre nézve, annál szorgal-
matosbagnak kellene lenni a' Tiszreknak a' vallatásokban, ef-
féle gonosz révök ellé: a' végre hogy a' gonoszok fogynának,
a' Jok penig békével és rsendesen é hetnének. *Lásd fellyeb. 17. K.*
6. Réssében. A' Tisztnek sem szabad, efféle egygyüt esküvök ellen
fogást tenni, mert a' boszúbol láttatnék inkább lenni, hogy a' köz-
önleges

Spec. ed. 197.

zónfészes Jonak gyarapításából; mert igaz elég, a' közönfészes jonak meg-maradására, a' Bűnt büntetetlen nem hagyni.

T I Z E D I K R E S Z E

Az Igaz-tételről, Igaz-tévőkről, Birákról, Fel-peresről, Prokátorokról, és Al-peresről.

I. Kérdés.

Miokor következnek is az Igaz-tételek?

Mivel már a' Keresetről, s-annak minden Orvosságairol szoltottunk; és mind azokon, a' felperes annyira üzte Keresetit, és arra az szoros állapotra vitté, mellyet végfő törvének és Sencenciának nevezünk; hogy annyi fárratfága, és költsége heába ne mullék rőlle, szükségés, hogy a' miről már törvénye vagyó, abbá Igaz-tétel-is légyen; mert azon kívül, a' Peres házontalanul folynának, és a' Törvények-is heába szolgáltatónának. *6. Vla. art. 1. Lud. 2 art. 41. Anni 1518. & arti. praceden: 4. item art. 29. anni 1543. & art. 28. anni 1567.* mivel amaz köz beszéd-is, mellyer egy némely Törvénytudo Ember mondott, hogy tudniillik, Olyá a' Törvény Igaz-tételnélkül, mint a' harang ütőnélkül, arra mutat, hogyha különben nem, az Igaz-tétel végbe mennyen, még a' fejedelem hatalmával-is. *art. 30. anni 1546.* hátra tévén minden Suplicatioakat, és haladékot. *art. 17. anni 1548.* mert az ő felségéhez valo tekélleres hűség és engedelem, ugy maradhat fen, s-az Ország lakosi-is ugy lehetnek békefészeben, ha az Törvény-télelt, Igaz-tétel-is fogja köverni.

II. Kérdés.

Azokáért, Mitsoda az Igaz-tétel?

A' végbe mentt s-ki mondot törvéntek és meg-határozott Sentenciánakavagy a' meg-itiltt dolognak, mely már *Igasságnak* mondatik, végbe vitele; az Alperesen kerestet Jok, a' Felperes kezébē adattatván, és ha mi birság ahhoz volna ragasztva, azt-
is az Alperesen megvévén. Kiról a' Felperesnek, vissza foglaló válasz levél adatik, örökös privilegiumul.

Holot két dolgot tartunk elménkben; *Előbben*, hogy vége szakadván a' Törvénynek, mind a' világi s- mind a' Papi renden lévő Birák, az előttök esett Törvénybéli Birságokat, szabadon meg vehetik; de azért előzőra' Peresnek kel igazat tétetni. *1. Vlad. art. 66. & 2. ejusdem. art. 12. Item. 6. sigis. art. 3. & 7. Item. 6. Matth. art. 52; Maszodszor; Hogy ő felfége, a' Király, efféle Törvény folyásit meg ne akadályozza, és az ellen adott, meg gátlo parantsolati ő felfégének, meg ne tartassanak. *3. Matth. art. 12. & art. 25. anni 1566. ac art. 6. anni 1608. & art. 34. anni 1613.**

III. Kérdés.

Az Igaz-tétel, hány féle szokot lenni?

1. Két féle. *Egygyik*, ilyenesen az ő felfége udvarából szokott lenni, afféle dolgokban, mellyek ugyan ott kezdetődtek, s-ott is mentek végbe; avagy kérdőre oda vitetvén, és ott meg látatván, ha az vármegye Tiszteire néző Birság nem léjend hozzá ragasztva, igaztétele botsáttatik, király vagy Palatinus embere által, valamely *Cáptalá* vagy *Convētibéli* személyel egygyüt: avagy ő maga az Itiltő Mester által is néha: *1. V. art. 53 & 6. Matth. art. 10. Item 2. Vlad. art. 9. Másik*, a' Vármegyén, fő és vice Ispánok, és Nemes Birák által szokott lenni, meg látatván a' felperes, a' kérdőre vőtt dolgot; az ő felfége udvarából, a' fő Biro elől, az ő Bironak, Igaz tételre adot vissza botsáto levelével, a' Vármegye Tiszteire vissza viszi, mivel ő reájok néző Birság vagy on hozzá ragasztva. *3. Tit. 7. Lásd fellyeb. 7. k. 8. Réfzben.*

IV. Kér-

IV. Kérdés.

Leheté valami mentsege valakinek, efféle Sentenciák igaz tétéle ellen?

A' Sentencia levelekbe, illyé Meg igazito, vagy határozo cik-kelt szoktak bé írni, (: hajo okkal, magát meg nem mentheti:) E' pedig, a' jo okkal valo maga mentsege, innet lehet, ha vagy vizek árradása miat, avagy ut-állo latrok miat, nem mehetet Birája eleibe, avagy sulyos betegség, avagy felettéb valo szegénység, vagy egyéb ezekhez hasonlo nyavalya gátolta-meg; és ált meg bizonyithattya; mert egyéb aránt, ha az Törvényeknek és Sentenciáknak terhe le-nem tétetik, el kel járni az Igaz-tételben, ha szinte főbe járo léfzen-is a' dolog, nem lévén ez aránt a' Nemessé szabadlágnak, semmi szaporája es ereje 2. Tit. 59.

Rationabilis Examinatio

V. Kérdés.

Miképpen járnak el, a' Fő és Vice Ispánok, efféle Igaztétéleken?

Ügy, hogy vissza vivén a' felperes a' Tábláról, a' Fő Biro elől, a' meg látott s- vissza bortsátott Sentencia levelet, az Ispánokat és szolga birákat, a' kikre vitza bortsátották, azon fő Biro leve-lével, meg- kel ketefni, és azon kel őket kérni, hogy 15. nap alatt néki tegyének Igazat. 1. Vlad. art. 73. & 75. Csak hogy, annak u-tánna valo végezés szerint, 2. Vlad. art. 16. & 17. a' vice Ispánok, magoktól igaz tételre nem mehetnek, ha a' Vármegye székiről nem bortsáttarnak ki, közönséggel az egész Vármegye levelé-vel, (: avagy az Országéval Thot országban. art. 9. anni 1492.) Annak-okaért, a' Biro elől vissza bortsátott afféle Sentencia leve-let, nem ált rallyába kel tsak az Ispánokra írni, hanem a' Várme-gye székire, vagy a' Bánéra; ugy hogy, meg muratván ot, a' fő Biro levelét, annak utánna, ugy bortsáttassanak ki onnat Igaz-tételre az vice Ispánok. Avagy Cápitan vagy Convent, és Ki-

Ad quibus vide folio 185.

rály vagy Palatinus, avagy Bán emberi által kel végbe menni az Igaz tételeknek.

VI. Kérdés.

Minémő végezeri büntetések vagyon, a' Vice Ispánoknak, hogyha ez ilyen igaz-tételben nem akarnának el-járni?

A' Táblára, az Ország Birái eleibe, kiváltképpő oda, a' kinek vízsa borsáto levelével meg-raláltattak volt, kel idézni őket, az Idézet után harminczkettődik napra: holot, ha vétkeseknek találtarnak, minden series kivül, száz forintó maradnak; kinek fele a' Biróé, fele pedig a' felperefé: azon kivül, a' felperefnek, azon keresetbéli minden költségét, meg kel fizetni éppő mind-gyárt. *5. Vlad. art. 9.* Jollehet ennek elötte, két száz forinton maradtak azon Biro ellen, a' kinek parantsolattában nem jár-tak voltel. *1. Vlad. art. 73.* Mostan két száz forintal büntetődnek, és Tisztektől is el maradván, Rút hir nével bélyegezternek. *art. 78. anni 1563.* It mind az által el ne felejts, a' mit fellyeb a' 26. k. 9. Rész: mondottunk; hanem ha, arra képest kellene ebbé a' költségét meg fordítani, hogy ez, magán szakatt, kiváltképpen valo törvény volna.

VII. Kérdés.

Azoknak tehát, a' kik őket, efféle Igaz tételben meg háboritták, minémő büntetések lehet?

Valaki a' vice Ispánokat, az Igasságnak ki-szolgáltatásában, meg háborittya, avagy valamellyiket közüliők gyalázatos szo-val, vagy boszuval, veréssel, sebbel illeti, avagy meg öli, azon büntetése vagyon, a' minémő szokott annak lenni, a' ki Cápra-lan, Convent, avagy Király Emberét meg háborittya. *2. Vlad. art. 10. es aláb. 9. k. ezen Rész:* Egyébképpenn is, a' kik őket, a' Vármegyék Igaz tételében meg háboritaná, ki miat az Igaz tétel végbe nem mehctne, ha a' dolog meg bizonyosodik, Hitet-lenség

lenféleg bélyegével büntetődnek. Ha pedig szolgák, vagy Jobbágyok tselekednék, 2 s. gira birság alatt, az ispán kezében tartozik adni földes urok, érdemek szerint való büntetésre. Annak felette, maga ártatlanságáról, hogy nem ő akarattyaiból és hagyásából tselekedték, az Ország szokása szerint, tisztítsa ki magát: És ha a' szolgák, vagy Jobbágyok, a' tselekedett után futamást vévén, elszaladnának, az ispán kergetse és keressé őket; és mind az által, az urok, a' mint mondok, ártatlanságáról mentse, és igazítsa magát. 6. Matth. art. 67. & 1. Vlad. art. 75.

VIII. Kérdés.

Minémű büntetések legyenek azoknak, kik ez illyen igaztevő leveleken, Király vagy Palatinus emberinek irattaván, abban eljarni nem akarnának?

Valamely Nemes embert, Király vagy Palatinus Emberének, akarmi Törvény szerint való levelekbe béírnak, Cáptan vagy Convent mellé, és megtaláltatván felőlle, el nem jár benne, három gira birságon marad, és azt, a' Vicé ispán megveheti rajta tsak szárazon. 6. Sigis. art. 8. Item 1. Vlad. art. 43. & 58. Noha, a' mely parátsolatot erről, a' Tisztekre szoktak adni, azt illyen folyással szokták írni: Hogy a' panaszlonak kívánlagára, egy bizonyos rövid napra, hívassa elő őket, és ha a' panaszlo, elégedendő képpen megbizonyította, hogy az ollyan Nemes embert, (ezt s. ezt) az Iktarástrol, vagy egyéb igaztételről írott levélnek erejével megtalálta, s. kérte is azon, hogy elmenyen; amaz pedig nem akart elmenni; ottan mindgyárt a' három nehéz girának terhét, mely 12. forintot térsen, minden törvénybéli igazuton módon [meg tartván, mind az által, a' törvénynek folyásár] rajta megvegye; s. Egyebet se tselekedgyék *Stylus. Lásd fellyeb 17. kérd. 7. Rész.* külömb külömb forma Stylus sal, a' dolgoknak külömbözése szerint. Holot ezt el ne fele-
tsék,

szik, hogy imez bé rekeztet Czikkell, (:meg tartván a' Törvények folyását) kellere felet vagy on oda téve, mert az előtre valo imez czikkel, [Minden Törvénybéli uton modon] ellenkezik véllé; és cz okó, ugy tetczik, azt ki kellene hadni, az ollyā parantsolatbol.

IX. Kérdés.

A' kik a' Captalan és Conventbéli személyeket. Király és Palatinus emberit, meg haborították, azoknak mitsoda büntetések vagy on?

Ollyan, hogy a' ki, a' Király vagy Palatinus Emberit, avagy Cápatalan s-Conventbéli Tanu bizonságot, afféle igaz-tételben meg-haborit, vagy boszúval és gyalázatos szoval meg-sért, egy gira aranyon marad, mely 72. forin: részen. Ha meg veri vagy meg sebheti, Nagyob hatalom terhén és fejin marad. Ha pedig meg-öli, hirtelentégnek bélyegivel büntetődik. 2. *Vlad, ar. 9. & 1. Tit. 14.* Sőt affélék, a' Generale Décretü tartása szerint, ugy büntetődnek, hogy még az ő felsége grátiája-is az ellen ne-használhassó *art. 30. Novizol. A. 1543.* Es a' kik a' Törvénynek, s-ország Biráinak nem engednek, az ollyanok személyekben, javokbā büntetődnek. *Poso. art. 31. A. 1546.* Ha penig azt jobbagy emberek mivelnék, a' Földes urak, hitrel igazították magokat, és a' jobbagyokat levelesfé télzik; ha el futnak, azok keressék fel, a' kiknek jofzágokbā léznek, és ha elő nē állattyk, a' Jobbágyoknak Dijokon maradnak; fen maradván, mind az által, a' Jobbágyokjövendő büntetése. *It tartis elmédben, hogy ha valaki Fegyveres Ellenzés modgyán kívül, ál ellenne az Igaz-tételnek, a' Decretomos büntetésben esik, a' mint fellyebb-is mondam 21. kérd. 5. Réjsben.*

X. Kérdés.

Minémő személyeknek kel azoknak lenni, a' kik Cápatalanbol vagy Conventból, igaz tételre borsáttannak?

A' Cápta,

A' Cáptalanokból leg aláb *Canonicus*oknak kell lenni, avagy Papi Tisztben és *beneficiumban* lévőeknek; A' *Conventekből*-is Papi hivatalban lévő *Conventualis* Barátnak kell lenni, és nem olyannak, ki csak az Oltár környűl forgolodik; sem nem Káplánnak, sem nem Scholabéli Deáknak: Rend szerint kell penig ki botsattarniok. *6. Matth. art. 10. & 1. Vlad. art. 43.* Es ezek *Fide dignitates* Hitelre méltóságos személyeknek hivattatnak; mert az Ország közönléges végezéséből, oly szabadságban és hífeles állapotban vadnak helyhezterve, hogy mindenkről hiteltre méltoknak tartatnak, mint a' következő Kérdésből kitetczik.

XI. Kérdés.

Az Igaz tételt, mimodon kel vissza hozni, a' király avagy Palatinus emberinek, és a' Cáptalan vagy Conventbéli.

Bizonyfágnak?

Régentén, midőn valakit Cáptalanba vagy Conventbe bévőrték, avagy ugyan akkor mikor bévőrték, avagy minek előtte Igaz-tételre ki eresztették, meg kellett azon esküni, hogy mindennemő reá bizott Igaz rételekben, igazán és tekéllerefen igyekezik el-járni; és ez illyen, annak utánna, az Igaz tételről való válasz vitelnak idein, nem tartozott többször meg esküdni, hanem csak a' király, és Palatinus Emberit, esküdtették meg; a' mint ezt, az Ország régi Decretomi világoson mutatják. Es inner mondattak *Fide dignitates*, Hitelre Méltóságosoknak, a' mint elébbed-is tők emlekezett felölle.

Mind az által, a' mostani végezésék szerint, ekképpen kell lenni; hogy minden igaz tételekről, a' Király és Palatinus Emberrinek, vagy Cáptalan és Convent bizonyfágnak, esküvés alatt, kela' választ meg vinniek, és azoknak, az kiket az Igaz tétel illett, egyyiknek sem kel (a' mint Decius akarja (akkor jelen-

lenni) Es a' válasz levélbenn-is, írva kel lenni, hogy az Igaz-tétel, Esküves alatt ment végbe. Mely végezés, az előbbi válasz leveleknek ártalmára nintsen, mert a' végezésék, az jóvendökre köteleznek, nem a' mult dolgokra. 2. Tit. 2. Es ha az Cáptalan, vagy Convent meg nem eskütteti, meg büntetik érte, és az Igaz-tétel-is haszontalans-héjába való lészén. art. 50. anni. 1559. *Holot eszt tartis elmédbe;* Mivel, az Emberi dolog romlandó, és el mulandóság alá vagyon vettetve, mely ha szintén valami kirtsint virágzik-is, mind az által, hamar el hirtad, és semmié lészén; hogyha az Igaz-tévőknek egygyike, minek előtte a' választ meg vinnék, meg találna halni, hogy az ilyen eset miatt, Igazságában valaki meg ne fogyatkozzék, azt kel miv elni, hogy a' mely szomszédok és határosok, az Igaz-tételben jelen voltak, azokat parantsolattal bé kel hini a' Cáptalanba vagy Conventbe, és azok, a' másik Igaz-tévő mellett, mondgyák meg esküvést által a' választ. Es ilyen képpen meg szokot állani, kivált képpen az Iktatásokban, és egyéb dolgokban-is, a' mellyekben szomszédok és határosok szoktak jelen lenni. Es eképpen, efféle fogyatkozást, a' győzhetetlen kételenség szokta meg orvosolni.

XII. Kérdés.

Mitsoda fizetések jár napjában efféle Igaz-tévőknek?

Az király és Palatinus Emberinek, Cáptalans-Conventbéli Bizonyfágnak, egynek egynek, napjában, Huszon négy négy penz szokott járni. art. 74. anni. 1609. Az vice Ispán pedig, ahol semmi Birfága nem lehet, minden napra, egy egy forintot; az Nemes Birák és Assesorok, Tizenkét két pénzt, vésznek, art. 75. anni 1609. *Et anti quitus jam art. 37. anni. 1547. ac 6. Matth. art. 75.* A' Tábla Biráit, tekintis aláb a' 18. kérdésben.

XIII. Kérdés.

Mitsoda a' Biro, és honnat mondatik?

A' Biro

A' Biro Oly személy, kinek mind magában elégedendő tulajdon ajándéki vannak; s mind pedig oly közönséges külső méltósága vagyon az Igasságnak ki szolgáltatására, hogy akar minémő eleiben terjesztett dolgokat, a' Törvény igaz uttya, és az ország rendelése s szokása szerint, meg tud vizsgálni, háni, vetni, itilni. Deák nyelvén, *Judex, quasi, Jus dicens*, Igasság mondo, szolgáltatato, avagy itilő Bironak mondatik; mert mindenekeztökéllertes Igassággal törvény uttya szerint, tartozik meg itilni. Es hogy a' perések feleleiriből tartozik törvént tenni, és nem a' maga tulajdon feitől, a' *Tripartitum Prologussában Tit. 15.* meg láthatod.

Holot ezt is tartis elmédben; Előbben, hogy a' Biro, nem lehet Prokátor és Tanu, az eleiben terjesztet dologban, hanem csak itilő Biro; Es az elleñe tört panaszra, a' király tartozik ki-kerefni, és érdeme szerint meg büntetni. *3. Math. art. 14. & 3. Ulad. art. 4. & 2. Tit. 22. Másodszor;* A' Bironak, idő előtt valo itiletett nem kel teñi, hanem; a' feleleteket meg kel várni, halgatni; és meg halván s-jol meg hányván vetvén, a' meg hallott dolognak mi volta s érdeme szerint kel itiletet tenni, és nem imilyen avagy amollyan idő előtt valo törvént magátol mondani. Idő előtt valonak pedig azért mondgyuk, mert nem várván a' feleletektől, idő előtt tézzen a' dologrol itiletett. Mert *Prajudicium* Deák nyelvén, *quasi prajudicatum*, mint egy eléb tett itiletet tézzen, kihez képest, három értelemben szoktak véle élni. I. Vadnak oly *Prajudicium* eléb tett itilerek, mellyeket, nevezetes és jeles törvény Tudo emberek, egy néhány uttal, azon egy nyomban tertenek valamely dologrol; a' minémők az mi Eleinktől, a' Törvény dolgaiban szerzett szokások és végzések; és ebben az értelemben, az Eléb tett itilet, nem ártalmas; Idő előtt valonak sem módhattgyuk, mert ártalmára nē lehet

het senkinek: sőt ugyá Törvény helyet vannak, mivel azokhoz képeft szoktunk akármi dolgokból itiletett tenni. II. Mikor némely számos Embereknek, egyszeri vagy kétszeri magános itiletekért vétetik, abban az értelemben, nem kel mindgyárt

*vétkefpél-ahoz ragaszzkodunk, és azt követnünk, mert kinek kinek ma-
dáról nem gán lévén Itileti, magük itiletünket követtyük olykor inkább,
kel himet hogy sem mások imillyen amollyan egyszeri magános itileti-
varrani. hez ragaszkodgyunk. III, Az Bironak, maga saját, mint egy idő*

3. *előt való ellenkező itiletiért vétetik, tudniillik, még minek előtte az dolognak okait, mentfégit, s-környűl álló részeit meg értené: Mellyet a' mi nyelvünkben, Idő előtt valonak méltán módhatunk. Es e' két utolb'zori Prajudicium, Eléb tet itilet vesze delmes igen, s-el-is kel távoztatni szorgalmatoson, Mivel még Cicero-is, mikor perorálni akart, igen el távoztatta, hogy a' Biráknak sziveket, hiszkelkedő szokkal meg előzvé, az Igasságtól elne vonná. Harmad'sor, Tartozik-e a' Biro, a' Peresek között egygyik félnek, avagy mindeniknek Tanátsot, avagy Informatiot adni? Es hogy tartozik, némellyek abból allatják, hogy senki sem informatiot, sem tanátsot nem adhat jobbar, mint az, a' ki annak utánna, tanátsláfa szerint részen törvént. Hogy pedig nem tartozik, mások a'val erőssítik, hogy a' Biro, a' két Peres között harmadik személy, kiket ő, a'val tartozik, hogy meghalga'sson, és nem hogy valamellyik felet tanátsával tartsa, de még fülcit se függezze egygyik szavára inkább, hogy sem a' másikéra; mivel ugy már nem lenne a' Törvénybe, a' mint kívántatik, három személy. Tit. 13. Prologi, hanem egy oly személy lenne, a' ki mind a' két részre állatná a' dolgot, s-egy szers-mind Törvényt-is tenne; mely igen illetlen, és az Ország Törvényivel Ellenkező dolog volna. Kiről ezek helvesen beszéllenek, amazok pedig héába keresnek Borjút az ökör alatt; mert már*

enuek

ennek a' kérdésnek nyakát szakáosztotta, az országnak közönfé-
ges vegezése, 6. *Sigis. art. 1. & 6. Matth. art. 73. & 1. Vlad. art. 33.*
Holot a' Birák erős hittel köteleztetnek arra, hogy minden
szeretetet, gyűlöléget, s-egyéb mindē tekintetett hátra tévén,
igaz törvényeket szolgáltaffanak: A' mi képpen a' Polgári tör-
vény Tanítok-is, erős hittel kötelezik a' Császár Kamaráján,
hogy afféle ne-essék: Kire nézve *Marantha, par. 6. de Apell:* azt
mōdgya, hogy a' Biro egy néhány dologgal vétkefíti magát, de
leginkáb avar, midōn valamely dologban tanatsot ad, és az Ő
tervezélét s-*voxat*, egyik félnek ki mondgya és megjelenti. Más
az; midōn a' Tanátskozást különözō értelemben vészük; mert
külōmb az, midōn valaki suttogva, Inréffel, Szem hunyással,
szoval, Irással, a' Prokátor i indulator s-leket serkengeti s-él-
léfzti, és-egygyik részre élésféri s-kōszorūli inkább a' Prokatori
elmér: s-más az-is, midōn közönfégesen tanátskodik, az az, a'
közönféges igazságot mutogatya, és a' homályos törvényeket
magyarázza s-fejtegeti: ez okō amaz tilalmas, e' pedig szabadō
meg lehet, mivel minden Nemzeteknél, a' kétes dolgok felōl,
szabad tanátskozás képpen beszélgetni: a' miképpen régenten-
is a' Rōmaiaknál; bizonyos Törvény Tudok voltak, kiket, ma-
gán valo nevezettel *Prudentes* Eszefeknek hitták; kik afféle kér-
dezkedōknek ügyökben; a' Törvényekrōl magyarázatott tör-
tek, és értelmeket-is meg mondották, és végtére azt, ugyan *E-*
szefek feleletinek neveztek. *Just lib. 1. T. 2. Negyed-szer; Ha szabad-*
és a' Bironak, valamit el-venni a' Perefektōl? Vgy vagy az
Isten Törvénye. 2. *Paralip. Cap. 19.* azt mondgya, hogy nincs a'
mi Uruknál Istenőknél hamisság, sem személy valogatás, sem
ajándékok kívánása. A' mi Törvényünkben. 3. *Vlad. art. 4.* a' va-
gyon írva; Az Iulō Mesterek hittel legyenek kötelesek, hogy
ajándék vétellel, az igazságot elnem fordittyák, és amaz erős

Prudent

Responſa Sae
pientum.

Esküvéssel, mellyet Rákoson tsináltak, arra kötelezzék magokat, hogy mindeneknek igaz és Istenes Törvént tésznek; kihez képest, a' Peresek jó akarattyanál, adnak-é nem-é nekik valami ajándékot. A' Polgári Törvények, tellyességgel tilalmazzák az Ajándék adást, hogy az Igasság se ne szolgáltaffék adományért, se el ne rejteffék, se pedig arra nézve, a' birák, az Igasság melől, el-ne hajollyanak: ugy vagy on, néha barátságos képpen, ételekre talokra valót el-vehetnek, olyat, mely, keves nap alatt el-kél. *Mynse obs. 75. Cent. 2.* mellyet, nem valami egyéb edényben, hanem csak apró kosárkákban szoktak volt bé-vinni a' Biráknak, kihez képest végtére ugya *Sportula*. kosárkás ajadoknak nevezték volt. Añak okáért, 100. Arany birággal tilalmazzák, hogy még csak bé se mennyen, a' Biro házában, egyik is a' Peresek között, míg a' Peresén áll, *Petr. Jakob. Aurelianen in practica libellor. Rubr. 110.* Es minémű bizodalommal lehetni efféle ajándék marhákhoz, ugyan azon helyen bőven meg-láthatod. *Plato, lib. 11. de legibus*, azt mondgya, hogy a' mely Biro, akarmi okból pénzre vagy egyéb ajándékot vészen, feje effék el érette. *Teste Ofrio, lib. 7. de Regis Institutione.* Más Törvény tudo pedig, *Johannes Althusius in Epitome dialogica Romana*; a' Birot oly köz személynek mondgya, ki a' Peresek között, minden személy változás nélkül igaz itilerett tészzen. Kire képest, imez némely közmondás; [*Az én ajtom, se jámbor sem lator előtt nincs bé téve,*] ahöz illik inkább, a' ki magát igen szereti, s-afféle ajándékon kap. *Eözöd/ször*, A' Birák, az előtők forgo dolgokban esett Birágokat, mi képpen vegyék meg, s-mint tegyenek eleget a' más félnek, s-fellyeb, az 2. kérd. meg láthatod.

XIV. Kérdés.

Kitsodák az ország Birái, és hányan vadnak?

Az ország Fő Birái hárman vadnak; Palatinus Uram, Judex Curia

Curiae Uram, es a' Fő Titkos Cancellárius, a' Király ō felsege képében. *art. 15. A. 1516.* melyben most Esztergamt eriek Urā ō Nagysága vagyon, mikor jelē vagyon, mikor pedig nints jelen, helyette az ō Nagysága Hely tartója, kinél az ō Felsege Törvinyes petséri szokot ideig allani; kit mi most *Personalisnak* nevezünk. *6. Sigis art. 1 item. 6. Matth. art. 68. & 1. Vlad. art. 33. 44. & 70.* Ország Biráinak azért nevezzük, mert az Országban lévő minden Pereket és Keresteteket, ezek hany nyak vetik s-iritik meg, és tsak magok, avagy vicejek, ülnek-ben az Törvinybe, avagy a' kiket magok, vagy bizonságúl, avagy egyéb dologért bé hivatnak, vagy leültetni akarnak. *Citato art. 42 lásd fellyeb. is 7. kérd. 1. Rés.* Ezekhez képest, a' több Birákat, ugy mint Ispánokat, Vice Ispánokat, Alfo Biráknak nevezzük, Es Deákul *pedanei*, vagy inkább *uti Gellius lib. 3 cap. 18. noctiu Atticar. Pedarii*, mint egy Gyalog szerezetek, avagy tulajdanul, lábön jároknak, módhatnak; azért hogy azok az alsóbb dolgoknak meg itilésére, né virettek szekerbe, hanē tsak gyalog mentek, a' Törvény tévő helyre. A' fő Biro pedig szekerbe ment, kiről *Curulis*, szekerbe járo Magistratufnak hivattatott. Avagy, hogy ezek Sentēciát nem módottak, hanem mások Sentenciáját jóvallották és hatták helybe, és felkelvén helyekből, oda járulnak, a' kinek Sentenciáját jóvallatták, és illyē-képpē gyalog mondatnak a'nak Sentenciája melle járulni, a' kinek itiletit jóvá hatták, és jóvallatták, illyen-képpē, *Pedanei vel pedarii* gyaloglo, avagy lábō elēb járulo Biráknak hivattattak. *Sauf. in conjur. catil.* Azokáért mijs most, mind a' két érteire nézve, az Alfo Birákat *Pedanei*, mint egy gyalog avagy lábön járo Biráknak szoktuk módani, mind azért, hogy a' kérdőre vétel által, az ország Fő Birái ekiben, jobban meg látás okáért mint egy lábön elēb járulni és menni mondatnak, mint-hogy az alfo Birák Törvényéről, ugyā szoktuk-is mondani; *liba vagyon*

vagyon a' Törvének: s mind peng azért is, hogy a' Fő Birák Iti-
 letit és Törvényér, az általlok végbe vijendő igaz-réttel által,
 jóvá hagyni láttatnak. *It vedd s' dbe, I* Hogy ezeknek a' Tör-
 vényben személyek szerint, avagy Vicéiek által, jelen kel len-
 niek. *art. 34. anni. 1545.* II. Senki ezeket arra nem kötelezheti,
 hogy valakire valo tekintetből, a' közönféses szokást és Tör-
 vények folyását, meg változtassák és fel bontsák. *1. Vlad. art. 50.*
 III. Mind ezeknek, s-mind egyéb Biráknak, főt közönféséggel
 minden hatalmasságban lévőknek, tiltva vagyon, hogy az ala-
 tsonbrendűeken hatalmat, se semmi erő szakot, ne mivellye-
 nek. *3. Sigis. articul. 4.*

X V. Kérdés.

*Ezek közül kinek vagyon vicéje, és mellyiknek Itilő Meste-
 re; és az törvényekben, egész számmal kellé minden-
 kor jelen lenniük?*

Ketteinek, ugy mint Palatinus Urának, és Iudex Curia Uk
 vagyon Vicéiek, és azon kívül mindeniknek egy egy Itilő Mes-
 tere vagyon: ugy mint Palatinus Uramnak, és Iudex Curia
 Urának vagyon Vicéjek, és azon kívül mindeniknek, egy egy
 Itilő Mestere vagyon: ugy mint, Palatinus Vk egy, Iudex Cu-
 ria Uk egy, és Personalis Vk kettő. Es mikor az ő felsége
 Hely tartaja, Egyházi személy volt, annak is volt egy Itilő me-
 stere, az az, mindeneftől őtön voltak. Hogy pedig, Itilő Mester
 uramék, minnyájan jelen tartoznak lenni az *Octávák*on, ki te-
 czik. *ex art. 34. Anni. 1545.* Kiknek, minden kedvezésnélkül valo
 Törvéntételekről, és hogy semmiben az szokást s-törvények
 folyását, fel nem bonthatják, a' mint tsak most ide fallyeb em-
 léréim, arról lásd. *1. Vlad. art. 10* Es hogy Itilő Mester uramék,
 a' szálláson Törvényt nem tehetnek, arról lásd *6. Matth. art. 20.*
6. 1. Vlad. art. 69. Hasonloképpen Vicegerens uramék, az Itilő

Mesterek

Mesterek mellett jelen tartoznak lenni. *Citato art. 34. Anni 1545.* Jollehet, ha szinte, az Egy-házi avagy Világi Urak nem lennének jelen, mind az által, a' Törvények ugyan folyhatnának.

XVI. Kérdés.

A' Táblán, kik tartoznak a' Birák közül jelen lenni, és hányan?

Personalis Uram; kinek, világi állapotban lévő érdemes személynek kel lenni, és az Ország Törvényében. Tudosnak, és a' kihez Eő Felsője Tanáts Ur hiveinek tetszéséből, Törvényes petsétjét szokta adni. *6. Vlad. art. 4. & 7. Ejusdem art. 55. A' Pap Urak közül is egy, akar Püspök legyen az, s-akar kisebb Tisztbeli személy. Világi állapotban lévő Urak közül is egy, noha ez sem kivántatik, hogy mindenkor Tanáts Urak közül való legyen. A' két Vice gerens; Négy Itilő mester; Es Nemesfekből allo Törvény tudo, hites Assessorok négyen, citato art. 34. anni 1545. Esztergami Érsek Urának két embere. art. 13. A 1557. A' Kiraly ő Felsője Fiscusa képében, az ő Felsője Pereinek Igazgatoja, a' Director. Kiknek a' Táblán ilyen rendel vagyón ülésék: Leg elől, az Asztal fön, *Personalis* Uram ül tsak egyedül. Uránna, kívül, az Egy-házi s-világi két Ur ember; az után Érsek Uram két embere, és a' Négy hites Assessor. Belől penig, a' fal felől, *Personalis* Uram után, Vice Palatinus Uram, és Vice Judex Curia Uram, és az Itilő mesterek, ugy mint Palatinus Uram-é egy, Jndex Curia Uram-é egy, és *Personalis* Uram-é kető. A' fal felől penig, ezek, azért ünek, hogy ellenbe láthassák igyenesen a' Perefeket, és a' Törvényt arczal reájok fordulva mondhasák ki: avagy, hogy a' környül tolyongo sokaság, őket meg ne társigallja: Uröllvára azért is, hogy a' Perefek, és a' környül állók, ezek elől lévő leveleket s-jogyzéseket, hát megől meg ne nézhessék. Midőn penig az Urak közül valamellyik nem lenne jelen; olykor annak Hely tartaja, és Itilő mestere, a'*

Personalis Vicegerense, és Itilő mesteri után ülnek: Mivel az eléb valok szoktak eléb ülni mindenkor. Más felől pedig az Aszrafőn, *Personalis* Urammal ellenbe, a' fiscus Pereinek Igazgatója a' *Director* áll. A' voxolás pedig, Erfek Uram emberin kezdetődik; az után a' négy Assessorra megyen, onnat a' *Director*-ra, onnat az Itilő Mesterekre, azokrol a' Vicegerensekre, azokrol a' világi s. Egy-házi Urakra; Es ezek után, légeürol jó Palatinus Uramra; megtartván ebben is kinek kinek méltóságát, az leg alson kezdvő mindenkor, és fellyeb fellyeb menvő a' felsőkre. Midőn pedig Palatinus Uramval, avagy Király ő felsége Hely tartójával, és a' több tanáts Urakkal egygyütt ülnek Széket, ott is *Personalis* Uram, *Locumtenens* Vram parantsolattyal, az alatta lévő Birákkal voxoltat; *Locumtenens* Vram pedig a' Tanáts Vrakkal, és elsőben is *Personalis* Vramon kezdi el, azért, hogy ő is Tanáts Ur, avagy hogy nékijs kérdve kel felelni, és sentenciát mondani. A' Romaiaknál mi-képpen mondtak sentenciát, arról lásd *Gell. lib. 4. Cap. 10. Hólot tartis elmédben*, hogy a' mit közönfésesen itt voxolásnak mondunk, azt illendőben mondhatnok Sentencia mondásnak. Ez pedig, *Diem dicere*, annyit térszen, mint Napot tenni az Al-peresnek, mellyen vádoltassék: *Causam dicere*, akkor mondgyuk, midőn az Al-peres a' vádlásokra felelni kényszeritterik. *Dicere Jus*, azt jelenti, midőn a' Biro Törvényt mond, és Igasságot szolgáltatt. *Legem dicere*, arról mondgyuk, mikor Törvényt szabunk, kihez dolgainkat alkalmaztassük. *Adrian. Cardinál*. Es ha a' voxolásbá, avagy Sentencia mondásban, két egyenlő részre hasádnak a' Birák, a' marad helyben, az mely részre *Personalis* Vram vox megyen. Azon-képpen Palatinus Vram előtt is, az mely részre Palatinus Vram léjend, a' marad helyben, mivel ezek felső Birák a' Törvények szolgaltatásában.

X VII. Kérdés.

*Mitoda büntetése vag; ő annak, a' ki efféle Tiszser
nem akarná fel-vállalni?*

Ha Egy-házi Fő ember, urafágától marad el; Hapedig egyéb
renden lévő Vr, vagy Nemes ember, minden Jofzágától el ma-
rad *6. Vlad. art. 4.* Ha szintén fel vészti-is, de ha el mulattya, s-az
0. Távakra nem megyen, minden Jofzágát, s- Tízrit-is el veszti,
ha nyilván valo nehéz betegége el nem mulatratta, és többé
soha olyan tisztre elő nem véterik. Eő fellége pedig, Tanáts
Ur hiveivel egygyüt, mindgyárt mást választ helyébe. *6. Vlad.
art. 3.* Avagy, ő fellégek távol létébén, *Locumtenens* uram tarto-
zik mást rendelni helyébe. *art. 13 anni 1557. & art. 5. anni. 1582.*

XVIII. Kérdés.

Honnet szokott fizetések jární?

Az ő fellége Fiscusából, avagy a' Kamarákról; az Egy-házi s-
világi Vraknak, ugy mint ő Fellége Tanáts Vr hiveinek, kik az
Apellatiokon, (: és már most, a' Rend kívül valo ficalis Törvé-
nyeken is) *Locumtenens* Uram mellet jelen tartoznak lenni; Is-
mér az fellyeb emlétet Egy-házi s-világi két urnak-is, az ő fellé-
ge Tábláján, minden nap két két forint jár *Affessor* Vrainnak
penig, nem tsak a' Táblán, hanem egyéb időkben-is, midőn *Lo-
cumtenens* Vramra ő Fellégétől bizatott dolgokban, szükség
képpen jelen kel lenniék, minden napra, nyolczvan nyolczvan
pézek szokott jární, a' Kamarák régi szokása szerint. *art. 70. Anni
1690. kiról lásd. art. 23. Anni 1566. & art. 24. Anni 1567.* Midőn
mind az által, octavak s- Gyűlések kívül őszve hivattatnak, az
Egy-házis világi Tanáts Vrak, napjában négy négy forintot; az
Affessorok penig, Itilő mester Vraékkal, egyik, egyik, két két
forintot véznek. Midőn penig Itilő mester Vramék, egyéb I-
gaz-tételben járnak, ételek s- italok kívül, minden nap két két

forintal elégittetnek fáradságokért. *art. 72. anni 1690. A' Vár-
megye Birairól Láfd ide fellyebbed. 12. Kérd.*

XIX. Kérdés.

*A' Biráknak, hűttel kellé kötelesséknek lenni, és
mitsoda formán?*

Igenis meg kel eskünnick, *1. Vlad. art. 33. & 3. Vlad ejusd. art. 4.*
noha nem ez említett utolsó articulusban irtt forma szerint,
mivel a' Rákosi esküvéfnek formája, kiről ot emlékezet vagyó,
nem szinte tudhatryuk minémő volt, és hol vagyon meg írva:
Sem né a' szerint, a' mint, a' Régi Birák esküttek, a' nagyobbik
Décretomnak 747. levelén, hanem a' szerint, a' mely, *6. Sigis.
art. 1. vagyon meg írva. és. 6. Matth. art. 73. & dicto. 1. Vlad. art. 33.*

Holot nem kitsin kérdések tamadnak: *Előbbennis*: Ha Isten
és az ő igazsága s-a' maga tehetsége szerint, téssen Tör-
vént a' Biro, a' mi képpé a' Hűttnek formája tarttya; ugy retczik,
az Ország Törvénye mellől el kel menni; kihez képest azok a'
Törvények hászontalanoknak láttatnak lenni?

Semmi képpen nem; sőt inkább Isten szerint, kit mindenkor
szeme előt kel viselni (*mint fellyeb 14. kérdésb. meg mondám,*) és az
ő igazsága szerint, téssen Irilletet; kire az Evangyéliumi Parants-
tsalatból köteleztetik, hogy azt mindenek felet keressé. Es illye-
képpen az Ország Törvényit, az Isteni Igasságnak alája veti, és
azok által, az Isteni Igasságot erősíti. *Prölog. cap. 6.* Mivel utolsó
czéllya és vége az Törvénynek, az Igasság; a' mindenek felet valo-
tókelle tes Igasság penig, önnön maga az Isten, a' ki sem né tsal
senkit, sem meg nem tsalattarik senkiről. Ezt penig, ereje és
tehetsége szerint meg tselekedvén a' Biro, [Mivel tsak magán
az emberi erő, nem elégleges a' Parantsolatok tellyesítiréce.]
azon erőkedik, hogy esküvéfének eleget tégyé. *Másodszor*; Iga-
zaké: (modhatná a' Biro) az ország Törvényi, hogy azok szerit
kelleffék

kelleffék Itilletet reñem, holor gyakorta, ugy tetczik, külömbben láttjuk lenni? Igenis igazak; mert az egész Országban lévő Urak, Fő emberek s egyéb rendek szabados voxolálából szerzetnek, és a' Törvényes Fejedelemtől erőfittérnek meg: azokáért, mivel mi deneknek ugy tetczet, helyeseknek és igazaknak kel Itilletni; Es ha szintē, valamely magános esetbē, valaha külömbben láttatnék lenni, mind az által, közönféges értelem szerint, és a' végére s czéllýará nézve, a' kire vagynak igazítva és rendeltetve, mindenkor igazaknak tartatnak; s nemis szabad senkinek azokat fel bontani, avagy máf-képpen formálni; hanem a' szerint, kel Itilni és Itilletni mindennek, a' mint azok el vadnak rendeltetve. *ibidem ad finem. Harmad Sor;* Ha mégis rovábbá kérdend, miért tehát hogy ezek gyakorlatorfággal lelkünk ismément nehezitik, kiváltképpen a' köz vallatásokban, és egyéb némely eserekbenn is: Illyenképpen azért, Mivel Embernek lelki ismémentit súlyosíttyák, ezokonn is nem láttatnak igazaknak lenni?

E' bizonyítáknak első része nem helyes, mert azok magoktól a' lélek ismémentet nem nehezitik, hanem kinek kinek el kelthinni, hogy afféle Esküvő személyek, igazán eskűsznek, nem hamissan; kihez képest, Szentnek kel inkább, ez illyen végezéseket tartanunk, és Isteneseknek. Es ha valakinek, gonosz lelki ismémentilévén, azokat ném él ugy, a' mint kellene, nem kel arra nézve a' végezéseket vértkelitenünk; mert ugy, akar mely jo dolgok is vértkefek lennének, ha a' tenné vértkessé, hogy valaki jol nem élne vélek. Es mivel a' Birónak, nem a' szerint kel itilletet tenni, és Törvényt mondani, a' mint maga tudgya, hanem, a' mint a' bizonságok és őszve felelerek által mégven eleiben a' dolog.

Prolog. cap. 5. a' mint mára' 13. kérdésbē is erről törtünk emlékezetett. Azokáért, ha szintén néha láttatik is a' dolog némely

külső jelenségekből külsőmben lenni, nem kel mindgyárt vakmerőül itilletet teñi senki felő; mert, Jollehet a' külső jelenség, néminémő képpē, a' bēlső igyekezeteknek és gōdolatnak mutatója; mind az által, Isten a' bēlőrt vizsgálván, az emberek szivét szemléli, és a' mit leg nagyob titokban s-rejtekekben tartnak, azt ő kívül hallja. Az okaért, az értelmes Biro, ki az esküvőnek igyekezett magyarázza, azt kel meg gondolni, hogy az igyekezet nem fűg a' izotol, hanem a' izo fűg az igyekezettől. 22 kérd. 5. Es illyen képpen, az bēlő Titokrol, a' külső jelenségek által, nem tehetünk mindgyárt igaz itilletett. *Negyed-szer; A' Birák, kiváltképpen az Alsók, magok saját akarattyok, s-tulajdon tetezések szerint, tehetnek-é, a' mint szokták mondani, ex aquo & bono, törvént, nem nézván semmit, az irott Törvényekre és az ország végezésire?*

Nem semmi-képpen; hanem ha, az Peresek meg egyggeznek, és egy akaratbol, mindē szokat Törvényeket hatra hadnának: mert az ollyan törvény-tétel, tsak szintén a' fēlsőb Hatalmasságot illeti, ugy mīr, a' Pápát, és a' Császárt, kiknek, e' világi Törvények meg jobbitására hatalmok lévén, az irott Törvényekhez nints annyira köteleffégek; hanem a' dolognak természetes mi volta szerint, itilletet tehetnek. Mely törvény-tétel, majd az olom mértékes, avagy linéás kōművesek mivek szerint láttatik lenni; Egyéb kōműveseknek, fabol tsinált igazgato linéjok vagy on, és ahhoz képeft rakják a' falt; amazok pedig, az ideova könnyen hajlo olom linéát, ortan otrā oda hajtyák, ahová rakják, és a' linéa szerint, ugy vizik elēb elēb a' rakáft, hogyha zintén, valamely kō természetben nem illenek is a' rakáshoz, a' linéát hozzá igazították, és a' linéát alkalmaztatták a' kō rakáshoz, nem a' kō rakáft a' linéához, hogy akképpē, az ő munkájokat végbe vigyék. *Budeus in princip. annot. in Pandectis.* Mely dologrol, ez most it légyē elég, azok kedviért, kik gyakorta efféle

Aspic
Regula
Lefbia

Esetekben meg ürköznek. Bőveb Tanufágot erről, a' Szent Irás Tudosínál, a' aki akar, tanálhat.

XX. Kérdés.

Mitsoda büntetések vagyö, az Ország végzése szerint azoknak, kik az Ország Biráit, avagy azok Itilö Mesterit, avagy az Affessorokat gyalázná, verné, sebhelné, meg ölné?

Aki azzal gyalázná, hogy nem igaz Törvént töttek volna, arról régi Törvény vagyon. *6. Matth. art. 54. & 1. Vlad. art. 70.* melyet, hogy ha, a' gyalázo meg nem bizonyithatott, *Talion*, az az, ha főlo Tronfos büntetésen marasztották érette. Ha kik pedig meg vernék, meg fogják, meg ölnék őket, ha Törvényes-képpen meg bizonyosodik, az olyanok ellé, örök hűtlenlég büntetése vagyon el-végezve. *2. Matth. art. 19. & 1. Vlad. art. 70.* A' Birák viszontag, ha mit gonoszul mivelnének, arról lásd *3. F. art. 4. ac. 3. Matth. art. 14.* **XXI. Kérdés.**

A' Birák, avagy azok vicé gerensé, a' magok dolgokban, avagy az Urok Törvényében ben ülhetneké, és a' Székház ajtajára mitsoda vigyázásnak kel lenni?

Ben nem ülhetnek semmiképpen, hanem általlyába, a' régi szokás szerit, azzal tartoznak, hogy fel kellyenek és ki meñyennek, *4. Vlad. art. 8. & art. 13. anni. 1557.* Mivel senki magának né Birája. *2. Sigis. art. 8. & Alberti art. 24.* Arra pedig a' Biráktól szorgalmas vigyázás kívántatik, hogy a' törvények, bötsülettél, tekinteres méltosággal, ért magok viseléssel, az az minden zergés, csetépaté, terová valo futtogás zajgás-nélkül szorgáltassanak. Es a' Szék ház ajtaja zárva tartassék, hogy senki hivatlan, annál inkább fegyveres kézzel, bé ne meheffen. *6. Matth. art. 68. & 1. Vlad. art. 79 & supra quest. 21. Cap. 9.* Mert egyéb aránt, a' ki eszt által hájja, száz arany forintal bünterődik. *6. Matth. art. 65. & 67. Item. 1. Vlad. art. 42.* Es a' mig azt le nem teszi, a' esonka toronyba dugatik. *ibid.*

XXII. Kérdés.

*Még-is azért, minén, ű dolgok kívántatnak, hogy szükség képpen
a' Bírákba meg legyenek, a' Tudosok tanitaja szerint?*

Ez az űt; *Előbben*; hogy efszes, értelmes, légyen; az az, avagy oly véle születet okossága légyen, vagy oly Deáki tudománya, hogy a' Törvényeket tudgya s-értse; a' Jot az gonosztól, az igazat az hamistól, meg-tudgya választani és különböztetni. *Másodszor*; hogy Isten féő légyen, és mindenkor, minden tselkedetiben, minden Törvények felet, az Istent visellye szemé előt, hogy valmit ollyat ne mivellyen, a' mi Isten ellen volna. *Harmadszor*, hogy Igaz és Tekélletes légyen, hogy a' Törvényt gonosz és hamis értelemre ne fordítsa, magának abból hasznot tekintetett, engedelmet, jo akaratott ne keressen; hanem az Igasságot szeresse, és a' mellől, soha semmi uton, modon, el ne távozzék. *Negyedszer*, Fővény ne légye, mert a' fővényiség, adományra vágy; és a' mire, a' kívánlág vágyodása vonszó, az értelé és akarat könnyen arra vetemedik, és el menván az Igasság mellől, bűnben keverődzik. Mely Négy dolog, meg vagyon a' *Jezbro* tanásában, mellyet *Moyse*nek adott volt, *Exod. 18.* midőn így szollot; Szerez magadnak az egész népből bőltseket, és Isten féőket, a' kikben Igasság légyen, és a' fővényiséget gyűlöllék. *Eőtődször és Utolször*; Semmit kérelemért, fizetéért, félelemért, szeretetért gyűlöléért ne mivellye, a' gazdagnak és Hatalmasnak Izen ényére tekinteri ne légye, és a' szégyenyen se könyörüllyön a' Törvényben *Exodi 23.* hanem mindenekben, és mindenek ellen járjon igaz uton. *Prologi Cap. 6.* Mely dologrol, az Aragoniai és Sciliai Nagy Emlekezetű *Alphonfus Kiráy*, (a' mint *Sylvius* emliri) ez előt. 176. esztendővel azt mondgyavolt, hogy ha ű, a' régi Romaiak ideiben élt volna, Romában, az Vdvar ellennében, *Jovi Positorio*, oly

Templomot építet volna, melyben a' Tanáts urak, mincké-
 lőtte a' Tanátsba mennének, minden gyűlöfeger, (zeretetett,
 és egyéb tekintetett s-indulatokat le tettek volna. Az Igazság-
 nak képe-is, (mint Gellius írja. lib-. 14. Cap. 4.) aszt jelenti, hogy
 a' Biro, Szent, méltóságos, tekintetes álhatatos, hízkelkedés
 nélkül való légyen: az erkölcszetelenek s gonosz tévők ellen
 engesztelhetetlen, és az Igazságnak méltóságos erejével, némi-
 némőképpé hatalmas és rettenetes légyen. Mivel az igazságot,
 mint egy szűz leány formán, rémi:ő erős arculattal, kemény
 tekintettel, sem igen alázatos, sem igen kegyetlen, hanem
 mint egy szemérmes szomorúsághoz közeli:ő, méltóságos
 ábrázattal szokták írni. Az Areopagita Birák pedig, kik Athénás
 városában Areopagita uczában laktak, étszaka terében tettek
 törvényt, hogy se ne látnának se ne illetnének semmit; mincké-
 okáért végre vakoknak és tsonkákknak hívatattak; és sok
 helyeken, a' Tanáts házakban, kép irokkal le-irattattak. Sőt
 ezek azt sem engedték-meg, hogy ő előtők, valamely Per-
 nek eleit avagy utollyát, engesztelő beszéddel ékegettek vol-
 na; hogy valamiképpen affele elől vagy utol járo beszéddel szí-
 vek engesztelődvén, az Igazság mellől el ne hajolnának.

A' Macedoniai Philep Király pedig, Ama Világ Biro
 Nagy Sándor Attya, a' panaszlonak csak egygyik fülét hajtotta
 mindenkor; és a' masikat bé dugván, a' más fél mentiségére tisz-
 tán megtartotta: Innét szokták mi közrünk-is mondani. Andi
& altera pars: Hald-meg a' más félt-is. Illyen ereje volt a' Ré-
 gieknél, a' természet világosságának, és ennyire gyűlöltek e ffé-
 le indulatokat és kedvezéseket. kiról fellyebb. 2. k. 8. R: A' Ro-
 maiak penig bé-fedték fejeket, mint Cicero és Livius elő hozzák:
 melyet most a' Kereszryének közöt, csak syintén a' Csehek
 követnek, kik az halálos ügyökben, fekete fátyollal fedik bé

Philippus
Macedo

szemeket, és kezeket holt ember kaponyájára tévén, ugy mondanak Sentenciát *et c.* Némely Törvény Tudok, ugy mint Tolossánus *lib. 4. cap. 5. de Repub. és Orosius lib. 7. de Regis institutione*, s-többenn is az Erköltsről irok; jeles példa ado, és építő hat dolgot említnek, tudniillik: hogy a' Biro, időjébe tisztos börtületes, Itéletiben értelmes, életében és erköltsében ékes, méltóságában tisztos, beszédében kellemetes, és tselekedetiben mértékletes légyen. Holot meg aggot köz példa beszéd imez: *Regis ad exemplum totus componitur orbis. Sic: Judicis acta solet Civica turba sequi.* az az: Az egész Világ, a' király példájához és erköltséhez szabja és alkalmaztattya magát; Azonképpen: A' Polgáriköz rend, a' Biro tselekedetit szokta követni.

XXIII. Kérdés.

Mitsoda a' Fel-peres; és honnan mondatik?

Oly személy, a' ki más ellen, törvény uttya szerint kereskedik, vagy maga vagy Prokátora által; Prokátora által azért mondom, mert bár értse s-rudgya valaki; mit kellesték tselekedni maga dolgában, és ugyan szólhat s-perelhet is akárki magáért; de mivel, az Emberi természet, kivált-képpé, mikor attól, a' kivel ügye vagyon, meg-bántodatt, könnyen fel habrodik: kihez képest, hogja' perlés közbe, ne tselekedgyék, vagy ne mondgyó valamit olytat, kiből kára következhernék, kiváltképpen, hogy o'y erőstítő feleletet ne tégyen, mellyer az után, nem volna szabad meg-hini. *s. Vlad art 15.* Job mindenkor, hogy más által pereljen, kit ha kellestik, hihasson meg is, a' mint fellyeb, a' Prokátor meg hívásról meg mondotram. 22. kérd 8. Rész. Actornak deák nyelven, *ab Ago* szokták mondani, mely, a' róbi közt, néha vádlást is jelent: és ez okon, mikor így szólnak, *agere Reum*, azt jelent k, hogy az Alperest vádolják; *Peragere Reum*, végbe vinni, hogy az Alperes el-maradgyon.

XXIV. Kérdés.

Tebát a' Prokátor, avagy Szoszollo, Oltalmazomitsoda? Orator

Cicero a' Prokátor állapotját meg határozván, azt mondja, Hogy jámbor férfinak, és a' szólasban Tudosnak kel lenni: a' Jámbor nevezet alatt, azt jelenti, minemőnek kel lenni, hogy tudniillik, igaz, rekelletes, és minden Jóságokkal telyes legyen: Mivel, ugyan *Cicero*, a' Jámborlagot, Igazlagot, és Tiszteliséget mind egy értelemben vévén, bőven disputál azoknak egyenlő erejéről és hasonlatosságokról, abbá a' könyvbé, melyet az emberek hivatalyáról és tisztiről szerzet. Ahol penig, azt mondja, hogy a' Szollásbá Tudosnak kel lenni, az ő érti a' Prokátornak ékes, helyes, okos szavait és beszédit, és egyéb Tudományát is, ha szintén azok által, feltett czéllját el nem érné is, a' mint majdan meg fogjuk mondani. Ezt penig it vedd észedbe; hogy, kiváltképpen a' Deák nyelven, egy néhány képpen nevezik azokat, kik mások dolgaiban forgolodnak, kihez képest azokat, nem árt, egynéhány szóval meg magyaráznom. Elsőben azért *Advocatus*, nem csak azt jelenti, a' ki egyebek dolgait forgattya, egygyik félnek ügyit állarván, a' másikat, azon lévén hogy igyekezzeriben elé ne borsássa, mint a' *Patronus*, Oltalmazó, avagy gondviselő; hanem, valaki más ügyében, akarmi jó indulatból jelen vagyón, ha szintén a' dolgot szóval nem állattya is, mind az által, segedelmére, és a' Törvényes Igasságnak meg fugalására, kéz akarattal vagyón; az ollyant *Advocatus*snak szokták nevezni. *Patronus*, oltalmazó avagy Gondviselő az, a' ki a' dolgot forgattya, de nem a' vádlo, hanem a' vádolratott személy mellett; *Procurator* az, a' ki mások dolgait, Ura hagyományából, annak távol létében forgattya; avagy, a' nálunk való szokás szerint, Pereffének mind jelens-mind távol létében, gondját viseli; Azokáért, *Causidicus*, mint egy Kerestetek és

Perek mondojának mondhatnok, mivel gyakortáb perekben és Törvényekben forog; ez ilyen pedig Principálisát Díjágig ugymint, két száz forintig kötelezheti; de fellyeb nem. *Plenipotentiarius*, Tellyes hatalmu gondviselőnek az mondatik, kire minden dolgok gondviselését, hafznos modok, és jo végezések alatt, szokták bizni: Kire képest, avagy, mindenre kötelezheti azt, a' ki őtet azzá télszi, avagy fellyeb, hogy sē a' Prokátor. *Syndicus*, oly Gondviselő, a' ki, avagy Egyházi, avagy világi köz-Társáftól rēdeltetik, a' közönféges dolgok olalmára és vigyázására. *Orator*, a' Régieknél a' volt, a' ki hoszu beszéddel, avagy egy végbe folyo hoszu felelettel, az egéiz ügynek, minden czikelin által ment, és végbe vitte. *Rabula*, Csevegő, cséltsap Prokátor, kinek mīd nevezeti, s mind állapottya gyűlöléges lévén, a' Deák szonak ereje szerént, *à rabie*, vel, a' *ravi*, az adázott és rekedezett modnélkül valo szapora haszontalan kiáltáftól és szolláftól szokott nevezterni, avagy, a' *radědo*, a' fűlnek vakarásáftól és kőrmölléséftől; mivel ez ilyenek, Embernek sē tartának magokat, ha mindent, tseté paté képpen, elé nem szorhatnának, és haszontalan csevegéssel s-kiáltáftal ōízve nem zavarnának.

XXV. Kérdés.

A fel vállalt dologban, mire kel kövált-képpen igyekezni és vigyázni a' Prokátornak?

Ez őt dologra; *Előbbben*, hogy semmit addég, a' szék színés forgatni ne kezdgyen, valamig Prokátor levele nem lészén, avagy, ha a' dolog ugy kívánnya, *Revisional* és *Plenipotentialis* levele nálla nem lészén: *art. 34. anni 1575.* mert annélkül nyelvtáftlagon marad, mint szinte Pinkorzi Ferencz Eperjesen, 1611 esztendőbē: Es ha Fel-peres részére Prokátorkodik, a Kereset mellől el esik, és Peresfēt Kúrály) bíróságban ejti, mely hat girát lészén, és az Al-peresfēt, a' Keresetfőt meg menti. *2. Tit. 86.* Ha penig

penig az Al-peres dolgát forgattya, annak is ügyét el veszi: mi-
nek okáért, kívántatik, hogi mind magáért s mind amazokáért
magára vigyazo légyen. I. Fel vállalt dolganak állítására, ha mi
irrott Törvényt, a' Tripartitomban, avagy a' nagyob Decre-
tomban talál, azt forgassa feleletiben, mellyet a' Biro, tiszti
szerint, tudni és magyarázni tartozik: mivel, a' mint *Cicero pro
Cluentio* bizonyította, a' Biro, a' Törvénynek magyarázoja; és u-
gyan, mint egy nyelves törvény, a' mint ugyan ő, *3. de Legibus* ír-
ja. Harmadsor; A' helynek tulajdó végezésit szokásit igen forgas-
sa; mert azt a' Biro, mint az ő helynek tulajdon törvényét, tud-
ván és értvén, tartozik helybe hagyni, és meg engedni. *2. Tit. 2.*
A' parasztok ügyében penig, *3. Tit. 29.* Mely végezésit, avagy
szokásit, *Jus municipale, Jus positivum, Jus statutarii*, Bizonyos hely-
re határozot Törvénynek Magán, végzet, külön Zabor és ren-
dét Igasságnak nevezünk: mivel tsak azon egy helyen, egy Tar-
tományban és egy városbá végeztetett, s-rendeltetett, és tsak
azon helynek lakosi tartvák meg is. *Prologi: Cap. 8. Negyed szer.*
Minden feleletiben kövesse azt, a' mi közönségben, és az értel-
meben s tudós embereknél hihetőbb; melyet a' Biro is okos ér-
telme szerint, tartozik helyben hadni; és ha a' Kereserhez illik,
ugyan helybe is hadgya. *Lásd fellyeb. 9. Kerd. 1. Részéb. Eördősor.*
Minden Ellen vetéseket fellyül halado Törvénnyel bizonyítsó, a-
vagy, ha a' dolog érdeme ugy kívánja, törvény szerit be vehető
Egygyüt esküvőköt állasson elő, kiker a' Biro is igasság szerint
hagyhass ő helybē. Egyéb dolgokat is, ha mit, tudni illik, már bé
felelt, azt tovább kellelék-é szorgalmaztatni? avagy a' Törvény-
től várni? szorgalmaztatson meg hányva vesse: attol penig igen
tartson, hogi a' Törvénynek bizontalā ki-menetele, avagy in-
káb, az előtte allo Esetnek félelme miat, elméjében meg ne ha-
borodgyék; hanem igyekezzék inkább, más igaz uton, modor-
la tsendesíteni, és azt, a' Peresének tekelletes igazsággal el-
ben adni,

ben adni, tsak hogy, valami tsalárdfágot, ravaszfágot oda ne elegitsen. Mind ezekben tekéletes igazsággal eljárva, ha szintén dolgában valaha jó véget nem érne is, mind az által, tisztában, hívattallyában eljárni láttatik; mivel abban, a' mit ölle kívántatott, semmit el nem hagyott. Ide ragaszthattuk *Quintilianus*bol azt is, hogy a' Prokátornak, ugy kel magát a' Keresetben alkalmaztatni, minden maga vifeleléiben, hogy a' dolog felől jó itilásban légyen, és maga részéről, mind szoval, beszéddel, feleletivel, kezével és egyéb restének mozgásával jó reménféget mutasson, (félre tévén, mind az által, minden vakmerő bizodalmat) mivel, a' Törvények ki-menetele, mindenkor kétes szokot lenni. 1. *Tit. 27.*

Holot, *ved essebe*, hogy *fraus & dolus*, a' Csalárdfág és Ravaszfág az, midőn valakinek ravaszul való meg ejtérére intselkednek; és *fraus*, a' tsalárdfág tselekedetben, s *Dolus*, az ravaszfág szoban forog inkább; nem is lehet a' tsalárdfág ravaszfág-nélkül, de meg lehet a' ravaszfág tsalárdfág nélkül, mint a' szűnek, belső gondolattya, külső tselekedett nélkül: Miképpen, a' Régi Törvény Régulájában is a' vagyon, hogy a' Ravaszfágot, nem mindenkor a' végbe mentt dologbol, hanem Tanátsbol is kel magyarázni. *Cicero*s. 3. *officiorū*; azt mondgya Ravaszfágnak, midőn külsőmbet tettünk, s külsőmbet mivelünk. A' Törvény mind kettőt tilalmazza, 2. *Tit. 83.* ahol így olvassuk: a' Csalárdfág és ravaszfág oltalommal senkinek nem lehetnek.

XXVI. Kérdés.

Hol szokott lenni a' Prokátor vallás, és az olyan Prokátor levél meddig tart?

Minden Prokátor leveler, mellvel Táblán, és egyéb helyeken is szoktunk élni, avagy az ország Biráitól, avagy az Itilő Mesterektől, vagy Cáptalanbol, *Convētiből*-kel ki-keelni; és ez illyen

ilyen esztendeig tart. A szóval való Prokátor vallás, meg lehet Palatinus s. Judex Curia Vicé gerensi előt-is, arra az egy Terminusra; ha pedig az Iulio mesterek előt meg mondgyák, azoknak szavokra levélbe vehetik, és szintén annyi időig tart, mint a másik. Holot ezeket *vedeszében*, I. Hakik Tanúság okáért, és látás, hallás, s. szolgálat kedvéért, avagy szarándok-ságért, az ország hívul vadnak, azoknak Prokátor levelek haza jövelelekig tart; úgy mīd az által, ha az valláskor, abbéli dolgokat is megjelentették, és fel jegyeztették. *s. Vlad. art. 14. II.* 2

Nemes Afzonyok, ugymint, urak fő emberek, s. egyéb Nemel-
sek feleségi, ha ahelynek távol lére, avagy az utnak nehez vol-
tamiat, avagy gyarto és gyenge állapotokra nézve, vagy ha
csak tisztelések őrzéséért, oda menő nem mernének, Capta-
lanból vagy Conventból az oltyanok kérésére, annak modgya
szerint, ki borsátott két sze-nély előt, Prokátort valhatnak; Es
afféle személy, abbéli fíratlágért, sem pedig a *Capitalá*, vagy *Con-
vent* a Prokátor levelért, rőbbet nem vehetnek, hanem csak
annyit, mint egyéb igaz tételben lévő fíratlágért, és egyéb Pro-
kátor levelért, (mēre azon kívül nem erőltethetnek senkit is.

s. Vlad. art. 97.

*II. Ezt is tartis elmédbe; hogy nagy vetélkedés vagon-e felet so-
kak között, mivel sok fő Afzonyok, Lengyel, Cseh, s. egyéb
Országokba mentek férjhez; ez Országban pedig Jofzágok lé-
vén, az utnak alkalmatlanága, és a magok gyenge állapotjuk
nem engedi, hogy mindenkor Prokátor vallásra, ez országba
ki ő hessenek: kiváltképpen urok hatalma s. biradalma alát lé-
vén, nállok nélkül hofzu utra indulniok nem bátorlágos: meg
leheté, hogy ezek is, szintén úgy valhassanak prokátort, és zín-
té haza jövelelekig tartson, mint a kik Tanúság vagy szolgá-
lat, avagy szarándok lág kedviért, idegen országban mulának?
Kérdő, noha nintsen semmi bizonyos végezés; mind az által, a
felgyezet okokra nézve, úgy teczik, az nekik méltán meg en-*

gettethetnék; avagy ot bizonyos hiteles helyen, vallának Prokátort, és küldenék azt ki ez országba, a' mint Néhai Tekintetes és Nagylágos Botryáni Boldisar fele hallom, hogy szinte Francia Országból, Paris városából küldöt volt, afféle Prokátor levelét. Láttam, mind az által, azt, hogy ha ő fellége előtt végbe nem vihették, a' Tábláról botosítottak 1700 Deákot afféle Afzonyokhoz, ki a' Prokátor vallást meg-halván, és a'nak utána vizsgáljövén, az Ország Birája előtt meg-mondotra, és azon Biro, szokotforma szerint adot Prokátor levelet rolla: Job volna, mind az által, fokkal, azon helyben, közönféges *Notarius* előtt, vallának Prokátort, és azt küldenék ki, tsak tudnának, a'nak formája szerint valo Prokátor levelet adni rolla. II. Innen né kövterkezik, a' mint némelleyk fárasztják rajta magokat, hogy efféle Nemes Afzonyok, egyéb dolgokrol-is, kiváltképpen Jozság dolgairol, azon szerint tehesenek vallást, a' mint némelleyk akarják; mert az emlitet *Art.* világos, és tsak a' Prokátor vallástrol szol, nem egyéb dologban valo fassiorol. Jollehet néha külömben szokott lenni, de akkor válnék el, a' hatnánaké meg avagy nem, mikor afféle vallások, Törvény eleibe kelnének. IV. A' Vármegye Székinn-is szoktak vallani Prokátort, de tsak köztök vagyön ereje *art. 53. Anno 1563. kiról lásd aláb 7. Kérd. 11. Réf;* V. A' szabad városok-is, közönféges nével, mind egygyüt, valhatnak prokátort, és annak mindenüt helye vagyön: de midön tsak egy személy val előttök Prokátort, az olyannak köztök vagyö tsak ereje, mivel nekik, birtokokon kívül, arra valo méltóság nem engedtetett. Illyén Törvény lött Pösonban, 1612. esztendőben.

XXVII. Kérdés.

Egy Prokator hány személy ügyis vállalhatja fel, és a' Partvarrol valo hitet tartozik-é le senni?

Jolle.

Jöllehet a régi végzések szerint. * Bizonyos okokra * 6. Matth. art. 69.
 nézve, mellyek ot elő számiáltatnak, egy Prokátor 14. pernél
 többet, magára nem vállalhatja; de mivel, e' végzés ellen,
 nem csak hosszú ideig való szokásból, immár időt töltöttek, ha-
 nem, az ország-is mint egy kétféles dolgot, azt függőbe hatta,
 art. 49. anni 1563. kihez képest, arra már nem kötelesek; mind *Relaxatum*
 az által tartoznak a val, hogy kinek kinek ügyét vétek nélkül *Calumniar*
 tekéltetes Igassággal forgassák; Azon-képpen, a' hűttel való kö- *inmanu*
 telességek-is, a' parvaroson Prokátorkodásról, Ország végzések-
 ből le-téretett, art. 34. 1574. mivel nem-is régen hozták volt bé,
 1567. esztendőben. art. 27. az Egy-házi Törvények folyásából,
 mivel ott is az előt a val szoktak volt élni, a' mint ki tetczik. 5.
 Matth. art 17. Lás többet fellyeb, 29. Kérd. 4. Rész; és aláb 9. Kérdés-
 ben. 12. Részben.

XXVIII. Kérdés.

Az Igaz Törvényből, kik szoktak hátra vettesni?

E' három rendbéliek. A' Patvarosok, kik a' Patvaros tsalárd-
 ságtól vévén nevezetet, hamis vádlással szoktak élni: és a' Sz:
 széken Talioval, a' mi Törvényünk szerént pedig, ugy tetczik
 tsak Nyelv-váltfággal, avagy (mely ugyan tsak annyit térszen,)
 méltatlan Keressettel büntetődnek.

Holat vedd eszedben, hogy it *Calumniator* Patvaros, nem olyan
 szoros értelemben véretik, mint a' kiről fellyeb szollánk. 16. K.
 9. Rész: hanem mesze terjet értelemelel, mely ez aránt nē egyéb,
 hanem más ember dolgában hamissan való forgolodás; ugy
 mint, a' ki pénzt, vagy egyéb fizetést vérszen fel, a' végre, hogy
 más Ember dolgát, igazan forgatttya, mind az által, azt nem
 tselektzi: kiért régenten, a' Romaiaknal *Remmi*⁹ Törvénye sze-
 rint, büntetésül, az olyanak homlokába K. vagy C. bőitűtő-
 ték II. Pravaricator A' Törvény szegők, kiket az Igasságnak

Kk

meg-

meg szegéléről és által hagásáról nevezünk ugy; és a' kiket, *Col. Major*, Ellenkező féllal tartoknak-is, mondunk, mivel a' vétket elfödözik; avagy ugy tettetik mintha egygyik felet szeretnék és segitenék, mind az által a' másikat segítik, ki jelentvén a' perestől reájok bizot dolgot; midőn, tudniillik, a' mi, a' fel vállalt dolognak gyámolítására volna, azt el halgattják, a' más félnek pedig hamis mentlégét meg engedik, hogy a' fel-perest Keresetiről meg-menthessék. A' Szent Szék törvénye szerint, rendkívül büntetődnek, a' mijénk szerit pedig, ha hűttel voltak kötelesek, Ludasságban esnek, *art. 27. anni. 1563*, Ha pedig nem volt hűtös, idézhetik, a' Tisztességre járo kereset szerint, *Major. Decreti. fol. 738. §. 6. Matth. art. 18. Item. 1. Vlad. art. 37*. Avagy kárát s. bocszuszufágának terhett keresheti rajta, a' Táblán, avagy a' Vármegyén. A' külső Prokátorok pedig, ha valami szövettségek lézsen a' más féllal, a' szent-széken, lövedelmektől esnek el, és akar légyen afféle jóvedelmek s-akar ne, örökké való Tömlőczczel büntetődnek, mint tsalárdok és hamis bívek. *ibidē*. Sőt a' kívül valokat, a' Szent-széken, nemis engedik Prokátorkodni, némi-némű szokotlanságnak ez országba bé hozásáért; s-még tsak lakások sem engettetik azokba a' várasakba, ahol az Egy házi Perek szoktak forogni, hogy ingyen tsak tanátsot se adhasanak, nem hogy valamely dolgot forgathatnának. *art. 41. anni. 1569*. III A' Tétovázok, midőn tudniillik, valaki az el kezdet dolgot félbe hadgya, avagy keresetir mindeneffől belé hadgya, a' Polgári és Egyházi Törvények szerint, nem lévén arra szabadsága a' Birotol, hogy Keresetir belé hagyhasa, (mely mind az által, a' mi Törvényünkben nem kívántatik) és ha a' Pör gonosztételbe járo, tehát Rút hir névbe marad: az Egyházi törvényben pedig, őt font arannyal büntetődik *2 R 3*. A' mi Törvényünk szerint, ha Keresetir a' felperes belé hadgya, tehát az Alperes, a' Pártbol meg szollitván, magának menedéket vé-

3.
Törvénye
-oz. a
tegyo vartendo
bir.

ket véfzen, és a' felperest királyi terhén marasztván, elveszteti véle Keresetét. 2. Tit. 86. Mellyet annak utánna, Uj Itellel állithat fel, küiõmben nem,

XXIX. Kérdés.

Végezetre az Al-peres, kit Rea idézetnek is mo n. dünk, mitsoda?

Alperes
merio da?

Oly személy, ki ellen valaki, akarmi igazsággal s-okkal való ingo' és ingatlan marhák, avagy tselekedetek, szok, és egyéb dolgok véget, Torvény szerint való Keresetett indított. A' Deák szerint Reus, à re, a' dologrol mondatik, a' mellyel az Al-peres vádoltatik, mint vétkes, avagy mint ha vétkes volna. In Causam attractus penig, mint egy Törvénybe vanatotnak azért mondatik, mert a' Keresetre elő-ránttyák és kedvecellen-is pörbe fogják, és meg perlenek véle.

Holot vedd eszedbe, hogy ha, az Alperes Néma, vagy Süket léfzen, miképpen láttatik meg felelni? Arra így kel meg felelni, hogy midõn, nem tsak szoval, hanem személy szerént való jelen létel kívántatik, a' Néma ha eszin vagyon, jelenlégek által meg felelhet; Ezen értelemben leherünk a' Süketrõl is, a' Régi Törvények Régulája szerint.

Néma
Süket

XXX. Kérdés.

Minden fáradságos munkák és Pörfolyások után, mihez kel ragaszkodni, és mindenek felet, kire kel magát bizni az Alperesnek, kíváltképpen a' Halálos Keresetekbe?

E' háromra: Elõszõr lstenre, a' ki nem akar semmi gonoszt, és a' ki elõt, sem mennyen, sem földõn, el réjtve semmi niantsen, Tud és lát mindenekett, sziveket vizsgál, és minden el rejter titkos dolgokat világoson által lát: minek okáért õtet, senki meg nem tsalhattya, a' mint Léo Pápa is mondgya; A' mindenek felet való Bironak, oly Tudománya vagyon, hogy õ elõtte, minden

den felétágas utak vagynak, el rejtett bellő titkok Nap fényét forognak, a' homályosok világoskodnak, a' halgatok szollanak, és a' nyelvnélkül valok-is, ōnéki eleget beszéllenek: Minek okáért, az ō bőltelége ellē, a' parvarosok fogásinak nints semmi ereje, sem a' Philosophusok fortéllal fedezett hirtetésinek, sem az ékefen szollok mézes beszédinek, sem az Alnokok ravasságának. *Másodsor*, Mind az Isteni s. mind Az Emberi közönfegyesség Igasságban vessé reménységét; mert az Emberi Igasság, meg adattya mindennek az ōvét, az Joknak jutalommal, a' gonoszoknak büntetéssel: az Isteni Igasság pedig, semmi jot nem hágy Jutalom nélkül, semmi gonózt büntetés nélkül el nem bocsát. *Harmadsor*, Maga Lelke ismémentire támaszkodgyék, mely ezer bizonyfág helyet vagyon, és maga kényyen megismeri, s. kijs vallya az Igasságot, mivel a' lelki ismément oly féreg, mely mindenkor mardofással nyughatatlakottat, és soha meg nem hal. Es ilyen képpē, valamint a' törvény uttya hozza dolgát, szenvedgye kész elmével, Istenben helyezettvén Idvességének reménységét.

Conscientia
ipra mille
Testes

XXXI. Kérdés.

Mi az oka, hogy ez Irásunk eleje, a' Kereseteken és Pereken kezdetődött, és a' vége, az Al peresén végeződik?

Annak oka ez, mert a' Törvényeknek czéllya lévén a' Törvényes ügyek és Keresetek, mellyek mivel sok renbéliek és külömbözők is, ahöz képest, szükség volt előbbben mindgyárt azokrol tanuságot adnük, hogy ki ki az után, annál könnyebalkalmatossággal mehetne elő egyéb folyásiban. Mivel pedig a' Törvénynek vége, az Al-peresnek három rédbéli büntetésével szokott lenni, úgy mint, avagy a' Keresett Joknak, melynek ő néralán birodalmába volt, elvesztésével; avagy valami pénzbeli bírlaggal; avagy végrére fejé vesztésével. Es mint hogy, ez utolsó

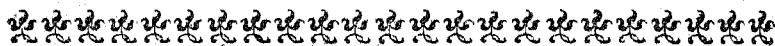
Három rend
beli büntetés
= az tör
= minijben

tolsobüntetés, az két elsőnél nagyobb, és tulajdonít az Alperes személyét illeti, erre nézve illendő, hogy e' munka azon személyen vegeződjék-el.

Corollarium: az az: *Meg-berzés avagy Adalék.*

Ezt is, az Olvalok emlekeztetére, ide akarám ragasztanom; Mivel, egyenlő szóval kiáltják mindenek, hogy a' Törvények folyása meg vesztegetődet; és ahhoz képest izűkféges volna, hogy az ország végezési és Décretomi meg-jobbittatának: mely panasz, nyilván nem egyéb, hanem, Nem okot, okul vetni, és inkább, a' dolgot jól meg nem érteni; mivel ez a' fogatkozás s-vetek, nem a' végzésekből és Decretomból vagy, hanem az szokásból, melyet az országnak, ily nyilván való Törvényenyi s-Igassági ellen, nem kellene meg engedni, hanem inkább a' Végzéseket s-Decretomot hadnak helybe, és a' szokáson adnának ki; mert, ha az ország közönséges írott Törvénye mellől el-megyünk, egyéb Nemzetek is, kik ottan ottani az írott Törvényeket taszítják előnkbe, meg fognak eretresuffolni: és az ország Törvényét is, ha efféle szokásokból kezdjük meg tanulni, mellyek soholt írva nem találhatnak, avagy igérikán s-kevesen, avagy soha s-tanulhatjuk jól meg; és ekképpen, tellyes életünk folyásában tanulván, eléb meg halunk, hogy sem annak isméréstire jutunk; mellyet páponként, nem kevés kárunkal, és dolgaink fogyatkozással, e' szerint lenni, tapasztalva látjuk: mely jobbítás, a' mint, kiki ez irasunkból észbe veheti, leg-felnyeb, három pontból, vagy Articulusból igen könnyen végbe mehetne. *Elsőben*, hogy az Idézetek és Réá hivatalok, mellyek avagy magyarázattal, avagy magyarázat nélkül szoktak lenni, az ő szokott állapottyokban és folyásokban tartatának meg; tudni illik, hogy a' magyarázat-

tal valok, azon egy ocfáván mennének végbe, és a' köz idézetek, érnének négy terminuson végett, ne folynának mind egyaránt hosszú Per folyással; a' mint, ez irátunkban elő hozot Decretumok nyilván meg mutattak. *Masodszor*, hogy az *Inhibitio* és *Prohibitio*, az az, a' Tartoztato Tilalmat, és El-tiltást ne zúrnák zavarnák egybe; hanem a' tartoztato tilalmat, a' Reá nem jöveteles Sentenciában tartanak csak meg, és az El-tiltásnak lenne ttak a' Hűt le-tételben, és Köz vallatásban helye. *Harmadszor*, hogy az Uj Itiletet ragasztanak csak a' Tilalomhoz, a' mint, tudni illik, a' Decretumok és régi szókáfolok mutattak, és semmi efféle Uj Itiletet az *Prohibitio* El tiltáshoz ne ragasztának, hanem a' *Prohibitionalist* tsinálnák s-irnak Uj Itilet nélkül más formába *Negyedszer*. Azt alitryak némellyek, hogy a' *Prohibitio*, az az. Ben-tiltásokat-is meg kellene kevésíteni, úgy hogy, csak kettő, avagy leg fellyeb három lenne; de ez nem sokat ártana, mivel nem várokoznak minden Terminuson, mind a' négy Ben-tiltásra, hanem ha, csak egygyel éltek-is az előt, mind az által az utolsó hat napon, ugyan elő szokták venni: Jollehet már azon kívül-is, az 1618. eszt. 65. *Articulusban* csak ugyan kettőre végezték; Egygyet Terehvel, mást penig Tereh-nélkül.

T I Z E N - E G Y G Y E D I K

R E S Z E.

A' Vár-megyék szekin lévő Per folyásról.

I. Kérdés.

A' vár-megyék szekin lévő Törvény folyások, egygyeznek-e a' Táblán valokkal?

Jollehet a' *Philosophusok* tanítása szerint, szükség kívül, semmi

dolgot többireni s. szaporítani nem kellene, hogy haszontalan szaporasággal, semmi dolgok tolyongást ne tennének: Mind az által, mivel a' Táblán és a' Vár-megyéken vagyon valami egyenlőség, s. külömbég-is a' per folyásban, kihez képest, nem árt ennek is tulajdonágirol valamit mondanunk. A' mi azért illeti a' Per folyást, avagy a' Törvénybéli orvosságokat, abban nem sokat különböznek, mivel azok, is is, mint szintén amot majd hasonlo-képpen folynak, tsak hogy, a' Vár-megye Biráinak, nem terjed szintén anyira méltóságok, mint a' Táblán lévőeknek; mivel bizonyos dolgokban meg vagynak határozva: Tudni-illik, a' Vár-megyéken olyan dolgokrol folynak inkább a' Törvények, mellyek a' Jozságok, s. Emberek környül történnek, az az, Hatalmaskodásokrol, Boszú s. kár tételokről: a' jozságok tulajdonágirol, és Főbe járo dolgokrol, nem, (hanem ha latorfággal vádoltatnának.) Annak felette 100. forintnál fellyeb, a' Vár-megyék székin törvényt nem tehetnek, hanem ha, némely bizonyos *Privilegiomos* ügyekben, kikről az országnak bizonyos végezési vagynak, a' mint majd meg-magyarázzuk. Azon-képpen, mindē Perek és Keresetek, jobban valo meg látásért, a' Vármegyéről, a' Táblára bősáttatnak Kérdőre, de a' Tábláról a' Vármegyére nem. Annyi számu Ben-titrással sem élnek mint a' Táblán, mivel nints-is ahoz elégedendő idejek. Tilalommal s. fegyveres Ellenzéssel sem engerteterik élni, hanem átallyába, okot kel adni a' Keresetre. Egyéb tulajdon szokásokkal is élnek, a' mint ki ki magátol könnyen észébe veheti.

II. Kérdés.

Hányféle Keresetek forognak a' Vár megyék székin?

Két félek: *Series* szerint; és *Series* kívül valok. *Series* szerint valok mīd azok mellyek a' hatalmakrol, kár és boszú, tételokről, s. egyéb

gyéb ehez hasonlókrol indittanak, kivált-képpen a' kik, a' kik
 teb hatalom dolgát illetik, mely 100. forintot tézen. Ugy va-
 gyon, néha a' nagyobb hatalomra nézők-is ide számláltanak,
 midőn azoknak is büntetések, az Ispánok meg-határozott álla-
 pattyokra nézve, fellyeb nem mehett. A' *Series* ^{szereit} szerint valok,
 úgy mint, *Előbben*; minden féle czégéres vétkek, Gyilkosságok,
 Gyűjtogatások, Lopások, Tolvajlások, paráználágok, és egyéb
 gonosz tettelek. *Másodszor*, a' szegények *Privilegiomos* Peri, kik
 a' széknek első napján vétetnek elő. *art. 52. anni 1563. Harmad-*
sor, a' Magistratus rēd kívül valo dolgai, kik a' közönséges joért
 és tsendességért szoktak indittarni, kiváltképpē az olyanok el-
 len vallatott levelek mellett, kik látorságokkal gyanusokká
 tőtték magokat. *31. 32. 33. Kérd 9. Réf.*: Megint, mind mostani
 s mind régi foglalásokrol valo *Privilegiomos* Keresetek: Zál-
 logrol, adósságokrol, Atya fiak közt Vicé Ispán által valo *osztó-*
zásokrol indult perek. Utollyára *Apellatio*ba függő Keresetek,
Uj Itiletről, Tutorfágokrol, menyegző ajándokrol, Jegy ruhák
dolgairol valo Keresetek, és egyéb ezen kovászból valo min-
 den ügyek, a' Keresetek ideje szerint minden vált gatas nélkül.

III. Kérdés.

Az Ispanok, száz forinton fellyel, minémő ügyekben tehetnek
 Törvényt, és a' Jozságok bírását a' mi illeri, abban is me-
 nyire terjeszkehetnek a' Törvény tételben?

Törvényt tehetnek fellyeb-is 100. forintnál, ilyen dol-
 gokban, úgy mint, *Előbben*, a' kár tettelek, és fosztogatások
 dolgában. *art. 6. anni 1528.* melybe *appellatio* sem adatik. *Másod-*
sor, földek, Rérek, Erdők foglalásában, tiz hold földig. *5. Vlad.*
art. 8. Annak felette jozságok és Kastélyok foglalásában, és azok jó
 vedelmének, hűt szerint valo ki-keresésébē, törvény-tétel után,
Igaz-tételt-is szolgáltatván benne, semmi fogásokra tekintet

nem lenne: mind az által, a' hatalomért, senkire Birtágot fel-lyeb 100. forintnál nem vehetnek. Mely a' Táblán meg-dup-lasztatik, ha ottis a' Kerdőre vévő, nem mehet elő dolgában: és mind az által, a' fel-peres vissza nyervén efféle Jozságot, jövedel-mével egygyűt; ha akarja, a' Táblán, fejen valo Keresetet indit-hataz Al-peres ellen *art. 48. anni 1563.* E' pedig a' méltóság, az jozságnak nem tulajdonágáról, hanem hasznának el-vételiről engettetet tsak nékik. *anni 1587. art. 35. 36.* elztendő forgása a-lar, az Idézet meg lévén. A' nem régi végezések szerint pedig, tsak szintén a' Vicéispánra bízott annak végbe vitele. *anni 1608. art. 3. & 4. anni 1609. art. 29.* Jollehet 1613. elztendőben, *art. 23.* egy Nemes birors-két hites' Assessor, rendeltek melléje. *Harmadszor, A' nyilván valo adósságokrol-is Törvényt tehet-nek, a' be vőt régi szokás szerit, ha szintén, a' száz forintot meg haladgya-is. Kiről Lásd fellyeb 4. Kérd. 8. Rész:*

IV. Kérdés.

Ellenbe száz forint felet, minémő dolgokban nem tehenek

Törvényt?

Ezekben. *Először, A' Zallagos jozság dolgaiban. s Ulad art. 7. 1*
Másodszor, A' Jegy-rukakrol és menyegzői ajándékokrol. 3. T. 7. 2
Harmadszor, A' Bizontalan adósságokrol. passim. 3.

V. Kérdés.

A' közböszben, inditathni-e a' Vár-megyén Pert, ha szin-tén nem érné-is fel a' száz forintot?

Semmi képpen nem; mind azért, hogy az ország irott Tör-vénye szerint, az, *1. Tit. 60.* a' Táblára néző dolog; s mind peng azért-is, hogy abban *Fassionalis* level erőtlenedése szokot forog-ni, Kihez a' Vármegyének nintsen semmi közi. Azonkivül pe-nig szokásfa-is vált, hogy akar mely alá valo dolog, tsak 12. fo-rintos-is, a' Táblán igazodik-el. Sőt-ugy tetczik, evel a' Táblán

sem kellenne élni, mivel a' miat, fok Zállagos jofzágok veszen-
dő félbe forognak.

VI. Kérdés.

Kik által szokot lenni az Idézet?

A' Nemes Birák által, némely ki-terjet Vár-megyéken, a' Vi-
cé Birák által, házoktól avagy lako helyekről idézvė azokat, a'
kiknek Irásokban vadnak. Személy szerint penig, a' közönsé-
ges szék háznál, avagy gyűlésben, mind Fős- mind Vicé Birák
által egy aránt meg-lehet az Idézet. Holot *exi ved eszedbe*. Ha-
történnék valaha, hogy az idézetnek más Vár-megyéből kel-
lene lenni, tehát a' Bironak a' szokot idéző levéllel, abból a'
Vár-megyéből, melyben az idéző lakik, a' más Vár-megyé-
ben kel menni, az idézendőnek rudni-illik Birájához, és általla
kel végbe vinni az idézetet, és az idézetről váláfz levelet vé-
vén tölle, ugy kel onnat vízsa menni. Es ilyen képpen, az idez-
tetett személy, tartozik abbá a' Vár-megyében, a' hová idézte-
tett, Törvényre elő-állani.

VII. Kérdés.

*Hasonlo képpen, a' Prokátor vallás, hány képpen s. kik előtt
szokot lenni a' Vár-megyéken?*

Két-képpen; Szóval, és Levéllel. A' szóval valo, tsak három
Törvényes széken tartt. A' levélbéli pedig egész eszten-dőt ál-
tal; mind az által, azon Vár-megyében tsak. *art. 53. anni 1595.*
Némely Vármegyéken, mind Vicé Ispánok, s. mind szolga bi-
rák, és Vár-megye Notarinsi előtt, Prokátort szoktak vallani.
Sőt néhol, még a' Vicé Birák előtt is: a' minémő szokással tud-
ni-illik, minden Vár-megyék, külön kő.őn, magok között
szoktak élni.

VIII. Kérdés.

valla-

Valamely Vár-megyéknek, vagyon-é külön valami tulajdon szokások, és szereshetnek-é valami afféle tulajdon szokást önnön magoknak?

Vagyon némely Vármegyéknek, s végezéft-is tsinálhatnak magoknak, nem tsak mezők, rétek, folyovizek s egyéb földek dolgaiban, hanem határok s Törvények folyásáról való ügyekben is: hogy tudniillik, rövidyeb vagy hosszab folyással menynenek végbe, az Ispáok előtt mozdított Pörök; egyvező értelemmel végezvén elébarol egy-más között: oly okkal, mindazon által, hogy az Ország közönséges végezélinek, és az ő feléje Udvarának, a' Törvény dolgaiban lévő rögzött szokásnak, bántodására s gyalázattára ne légyen; és egyéb Vármegyéken lakó Nemesséket se erőltessenek, azoknak meg tartására, 3. Tit. 2. kihez képest, nem kel tsudálnunk, ha külfömb külfömb helyen, különböző szokással találtnak élni az Emberek; mely szokásnak, a' ki or akar pörteni, szorgalmatoson végére menynen, hogy az ellen valami képpen ne vétsen.

Nota bene

IX. Kérdés.

Azokáért, az Idézetnek miképpen kel lenni?

Némely Vármegyéken, fő vagy vice Birák által, akárhol rálátassanak, idéztetni szoktak, nem kívántatván ahoz, sem fő sem vice Ispán, szóval vagy levél által való parantsolattya; és meg lévén az Idézet, annak utánna, a' vármegye Notáriussa írja meg az Idéző levelet, a' jövendő székre, melyben, az Idézetről való választ, belé írják, a' mint azon fő, vagy vice Birák a' választ meg vizik. Némely vármegyéken pedig, a' fő avagy vice Ispán ad levelet, valamely fő vagy vice Nemes Birora, és abban az pörös kereket is meg írja; és annak utánna azon parantsolat határa, reá jegyzi, mint vitta végbe az idézetet, és osztán, mind ezekből úgy készül egy derék Reá Idéző levél.

Idézőről

Melynek másfát, a' mint Moson Vármegyében élnek vélt, im ide irom; Egyéb helyeken pedig, úgy írják, a' mint ot szoktak vélc élni.

X. Kérdés.

Afféle Idéző Levelet, miképpen szokták írni?

Illyen-képpen: Mi. T. Moson Vármegyének Vice Ispánnya: Nemes T. azon Moson Vármegyének Nemes Birájának, Köszönetemet, és minden jó szerentsét. *Éc.*

Viréző kedves Atyámfia; Adaték értésemre, Nemes T. személyében, *Éc.* Hogy a' miképpen, *Éc.* Ez után, a' Keresetéről való beszédet el-végezvén, illyen-képpen szokták írni: Minckéért azon Exponens, a' meg-nevezett T. Bizonyos okból; ezen Vármegyének Törvényes Székire akarná idéztetni, Ország Törvénye és szokása szerént. Azokáért, e' levél rendiben, szorgalmatoson megtalálván, intünk; ez jelen való levelet vévén, a' meg-említett. T. T. azon meg-nevezett Panaszló kérésére, ezen meg-írt Moson Vármegyének, következő közelbik Törvényes Székire, a' szokás szerént, idézzed és hidd-reá, hogy a' fellyeb elő számlált dolgoknak adgya okát, és arról végyen Törvényességigazságot. Es az után, az Idézetnek és Reá hivatalnak rendit a' mint általad végbe megyen, a' meg-mondott széken, annak modgya szerént, választ viñi és meg-mondani tartozzál, és elnemulassad. Külömben nem tselekedvén. Adatott Rajkán, Sz. T. Innepének, harmadik napján. T. elztendőben.

Mellyet nem a' Vármegye, hanem a' Vice Ispán szokott pecsétjével szoktak meg-pecsétleni, által vont tartó pappiros-nélkül, a' hajtásán kívül, a' közepin valamivel fellyeb. Es a' pecsét alá, a' hajtás közepin, *Leclatirnak*, nem lévén belől semmialol való irás benne.

Kiül penig a fellyel-írás illyen:

Nemes T. T. Moson Vármegye Nemes Birájának.

Az után azon alol mindgyárt;

Nemes T. T. egymint Fel-peres Részére. Nemes

T. T. egymint Al-peres ellen

Ezenn-is alol közép táján;

Idéző

és Reá-hivo Levél.

XI. Kérdés.

A Szék Hány nap tart a Vármegyéken; és azoknak mellükén szollittatnak-meg az Uj peresek?

Némely derék Vár-megyéken négy nap, némellyeken három nap tart, *art. 50. anni. 1563.* Némely apro Vár-megyéken csak egy nap-is el végződik, és néha Gyűlést-is ragasztanak hozzá: Es így, el végezödvén a' Törvények, az után, az utolsó negyedik vagy harmadik napon szollittatnak-meg az Uj peresek.

XII. Kérdés.

Szabad-é mindenkor Törvényes Széket szolgaltatni?

Igen-is izabad, valamikor hadak nintsenek, *art. 10. Ladisla. Post humi*, ki vévén az Ararás, és szűret ideit, *art. 26. 1553.* Az Ország Gyűlést-is *6. Vlad. tit. 12. Kiról lásd fellyeb 17. Kérd. 4. Részéb.*

XIII. Kérdés.

Az Erő-hatalom tétel Keresetiről mutás valami példát?

Meg sértet valaki mást erő-hatalommal; Idézet által Törvényre reá-hiják, meg irván azon Idézetben az Keresetnek rendit; Első ízék Napján meg szollittatik az Alperes, és ha maga vagy Prokátora által elő ál, az Idézetnek és Keresetnek másfár

vélzi, és a' Törvénye jövendő Székre marad: A' Másfának ki-

*Tempore
Albis eo
Wmdemia
= siluajura*

Paria

vétele után, jövendő szék napra vezzik elő. Azon-közbe, a vi-
gyázo okos Prokátor, minek előtte derekason meg felelne,
szorgalmatoson meg hánnya veti a' levelet, és alka'matosságot
keres, hogy valami fogyatkozásból a' Pert le-szállithassa; ha va-
lami talál, vagy levélbéli idő mulást, vagy valamit olyat, ki mi-
at néki, vagy az nem lehetne peresse, a' ki idézte; avagy a' Biro-
hoz nem volna abból köteleffége, hogy előtte meg-felellyen,
vagy valamit egyebet; szorgalmatoson előforgatya: Talál is
penig, hogy ha az Időnek, Helynek, személynek feljegyzé-
ben, (mellyek a' Keresetben meg-kévántatnak) valami fogyat-
kozást tapasztal; tudni illik, mely időrájban, mely esztendő-
ben, s mitsoda helyen lett a' dolog; kitsoda, ki-ellen, mit, és
mi-képpe miveltek.

Meg-kéfértvén mindeneket a' Prokátor, a' Biro pedig afféle
Ellen-vetéseknek helyt nem adván; ottan pihenést kel venni.
Ha magát tovább az Al-peres nem oltalmazza; a' Fel peres ré-
szére, a' Keresetnek érdeme szerint törvényt mondanak; mely-
nek, azon napő, a' Notarius előt, Ben-tiltással ál eleibe; és így vi-
szont a' dolog, azon Birák eleibe vissza tér.

Előjövén a' szék napja, a' Bé tiltás után, a' fel-peres, okát ké-
válnya a' Ben-tiltásnak, kire az Al-peres, még-is az előb mon-
dott Ellen-vetések, és-azután talált fogások által felel meg;
szorgalmatoson el-tavoztatván a' Serény Prokátor, hogy a' do-
logra igyenefén, Tagadás avagy vallás tétel által, a' meddig le-
het, meg-ne felellyő; kihez képest, kerő ő beszéddel a' menyi-
re lehet, mind peressét s mind Biráját, az ellenne számlált do-
lognak vizsgálásául, másuá vonnya, és egyéb vetélkedésekrei-
maga, se más-
fál ne köl-
göirene se
vegne, s-az-
gazság is had
murarodnék
hamaréb-ki-
matos vigyázása kívántatik, hogy se a' Birákat, se magát a' do-
lognak érdeme mellől, másfelé téríteni ne engedgye. Annak
utánna, ha semmi-képpen el-nem szaladhat, szabad a' dolog-

Conditio

Tempus,

Locus, et

Persona

Annus,

In quo loco,

Cuius gratia

quoniam

Cuius rei

et quomodo;

Iob volna a'
gyecské meg
felelni, ne-
köirene se
maga, se más-
fál ne köl-
göirene se
vegne, s-az-
gazság is had
murarodnék
hamaréb-ki-

hoz, külömböztető magyarázattal, közeljeb járulni, es ha a' Biro, tisztiszerint, tagado avagy vallás tévő feleletre nem kényszeriti, könnyen arra reá ne mennyen; Es ha külömben pihenés nem adatik, a' külömböztető feleletre bizonyfággal élhett. Hapenig az nem fog teczzeni, ismét egy Ben-tiltás engettetik, a' szokot Terehvel, azon napon, de azon kívül nem.

Ez meg lévén, es az szék napok is előjövén, a' fel-peres Prokátora, előbbenis azt kívánnyá, hogy az Al peres, a' Ben-tiltás terhét le-tegye; es azt le-tévén, az után, annak okát kérdi: Es az ilyen állapotban, ha annak előtte az Al peres tagatta volna, a' Keresetbē feljegyzet tselekedetett, a' Tagadástrol mindēkor vissza fordulhat a' vallásra, mely gyakorta külömböztető magyarázattal szokot lenni, a' mint tudni illik, a' dolognak s időnek állapotya kívánnyá. Példának okáért, az Al-peres, (ha az Eszet afféle lészén,) ilyen-képpen élhet külömböztető magyarázattal: Ennekem a' Fel-peres', veszedelmemre igyekezvén, utánam oládkodot s lefelkedett, es a' vészekedést is ő indította ellenem; es külömben életem veszedelmét el-nem távoztathartam, hanem erő hatalom ellen, erővel kellett magamot ol-talmaznom: kihez képest, ka mi esett, mindenre ő adot okot. Mellyer a' szorgalmatos Prokátor, jo okkal s helyes erőfféggel, a' Birák eleiben terjesztvén, figyelmeztette őket, es a' dolgot is meg-értetheri vélek.

Ezeket meg mondvan, Bizonyfágra megven a' dolog, a' maga mentése szerint; Es a' fel-perest is ki-botsátrják, hogy Kereseti szerint bizonyítson, ha akar.

Az Al peres vontatni akarván, Nyolczadnap előtt, mind ma- *Ante Octavum*
gát s mind a' fel-perest, a' köz vallarástol El-riltva; Es a Per, vizszont a' Vár-megye székire vissza tér: Ahol, előálván a' Peresök, a' fel-peres a' Tilalom okát kívánnyá, es ha semmi okát az Al-peres nem adhatrya, ottan mindgyárt Törvényt mondnak; *Siem*
Mind

Mind azáltal, néha ilyen ok-adással állanak elő, hogy az Al-peres meg feletkezvén, a' méltatlan keresetnek terhét, mentségéhez oda nem ragasztotta volt, mely nélkül faratlaga költséce mind sem miben mult, volna. Néha egyéb okot is szoktak keresni, mellyet a' szorgalmas Prokátor eleve meg-előz, és az Al-perest, még a' szokot terehvel is meg-kénállyá.

Az köz vallarás végbe menvén, levélbe tsinállyák, és azután, a' Tanuk vallását meg-hányják vetik, és abból mondanak osztán Törvényt. & c.

*Exceptio
Contractus*

Néha a' Tanuk ellen-is szoktak fogást tenni, ha, tudni-illik, nints annyi idő, nem jo hit-névbeli, ha vér szerintt valo atyafi, és egyéb efféle; ha hallomást s-nem szemmel látottatt vallanak. Es több ehez hasonlo fogyarkozásokból. & c.

Hogy ha a' Tanuk vallása, a' dolog világosítására nem elégedendők, a' Tanuk melle, mind a' két félnek, hitet izoktak itilni. Gyakorta az Egygyűt esküvők ellen-is szoktak fogást tenni, ha tudni-illik, hamis hitű, rúthir névbeli, vagy Nemtelen. (mivel sem melle, sem ellene a' Nemesnek, a' paraszt esküvéset bé-nem vészik) mint szinte a' vallarásokban-is. Ha a' Fogás, méltó okokból helyesnek találatik, fel izokot fordulni a' Per mindenestől.

Innet, a' Törvény térelek és senteneiák ki mondása után, gyakorta Kérdőre vészik Táblára, és or, ha kívánnya, Uj itiletet adnak benne, ha az előt aval nem élt. Az Uj Itilet melle, ismét az elebbi Birák eleibe tér. Holot szűkség képpen, az Uj Itilet melle, valamit ujjítani kel, és mind a' két fél öszve felelvén, ha a' dologról, a' felő izék, nem tört volt Törvényt, ismétel akar mellyik fél, a' Táblára kérdőre el-viheti; holot elő vévén meg láttyák, és vagy helybe hadgyák, avagy meg-jobbitttyák, és Igaz-tételre Birája eleibe vizsa botsátttyák.

Az vizsa botsátó levél melle, a' Vár-megyétől levelet vévén,

Novum

a' Vicé Ispánokra, igaz-tételre mégyen; kinek fegyveres-El-
lenzéssel ál eleibe, és az után vizont, az elébbi Birák eleibe vi-
fza mégyen: Ott a' Fegyveres-ellenzésnek okát kérdik, le-té-
vén előbben annak terhét, ugy mint harmincz hat forintot,
melynek két része a' Birák é, harmada a' Fel-peresé.

A' Fegyveres Ellenzés, hogy ha tsak idő vontatás kedviért
lőtnek találtatik lenni; Tehát a' Fel-peresnek, minden Tilal-
mat, Ellé mondást, és Fegyveres Ellenzést ki-rekesztő senten-
cia levelet adnak, az Al-peres ellen: Es ezt mondgyuk végső
sentenciának, melyben minden ok-vételen, igaz-tételnek kel-
lenni. Mely Igaz-tételről végtére választ vivén, arról osztán a'
fel-peresnek *Relatoriat*, avagy vissza foglaló levelet adnak.

*Omnia Re-
pulsio
R. 36.*

*Finalis
Sentia*

X I V. Kérdés.

Ezeknek a' Persolyásoknak, hány karbā álló részei vadnak?

Tizen-kettő: *Első*: Másfára vétel. *Második*, az Ellen-vetések
után magános köz Ben-tiltás. *Harmadik*, Más hasonlo fogások
után Terehvel valo Ben-tiltás. *Negyedik*, A' bizonyságok avagy
köz vállatások. *Eötödik*, Az vállatástol valo Tilalom. *Hatodik*.
A' Tanuk vallásiból valo Törvény-tétel és sentencia, és néha
Esküvél-is. *Hetedik*: A' Tanuk ellen valo fogások, és ha a' szük-
ség kívánnya, az együt Esküvők ellen-is. *Nyolczadik*, A' Reá
nem jöveteles sentencia. *Kilenczedik*, Uj tillet. *Tizedik*, Az igaz-
tétel után fegyveres Ellenzés. *Tizen-egygyedik*, Kérdőre vétel.
Tizen-kettődik A' végső Sentencia.

X V. Kérdés.

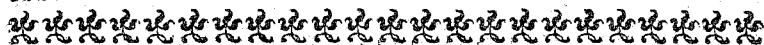
*A' Jóságok foglalásról mennyi különböző végezések
voltak mindenkor?*

Voltanak igenis; *Elsősor*. Az igen idős foglalásokban, egy
Ben tiltás adatott, s-azis terehvel; és a' több idő vontato Ma-
gára vigyázatoknak, mit szinte egyéb Perekben, ugy ezekben is

helyek volt, (hanem ha már, némellyek itéleti szerint. *art. 10. anni 1536.* a' Tilaló rekesztetett volna. ki) ki helyet mi Uj itéletfelszoktunk élni, a' mint fellyeb meg-mondam. *16. K. 8. Rész;* *Másodszor,* az ujjáb foglalásokrol, a' Táblán külömbözö végzések találatnak. A' Zolyomi végzésben, *anni 1542. art. 8.* minden tilalmat, ellen-mondást, fegyveres ellenzést ki rekesztettek. A' Posoniban *art. 4. anniejusdem 1542.* az Ellen mondást és Tilalmat tették erőtlenné. A' Soproniban, *anni 1553. art. 21.* a' Tilalomnak és Fegyveres ellenzésnek nem attak helyt benne. Es jollehet, a' mint némellyek alittyák, mind ezékel a' Vármegyén-is élhetnek, de az után valo végzések és Articulusok, mellyeket efféle foglalásokrol szerettek és irtak, az Zolyomi végzés után, kivált-képpen majd mind a' Vármegyére szolnak, *1563. esztendeig. Harmadszor;* Azon *1563. esztendőben* azt végeszték volt, hogy a' jóságok hatalmas foglalásban járo Kerestetek, nem tsak a' Táblán, a' mint eléb mondám, hanem a' Vár-megyéken-is, minden válog-rás-nélkül el-igazodnának. *Negyedszer;* Az után, *1587. esztendőbéli 35. és 36.* Articulusok szrint, igen rövid Per folyással mentek végbe, meg-lévén azon egy esztendőben az Idézet, de külömben nem: Mivel a' Vármegye székin, őszve félelvén, a' Vicé Ispán közvállatásra kiment, (: jollehet másut, mindgyárt az első széken, az Idézet után, közvállatásra borsátrattak ki; mely, minek előtte a' dolognak érdeméről őszve felelnének, igen illetlennek látczik lenni.) és a' közvállatást a' Székre bé-vivén, és ot meg hányván vetvén, törvényt tettek. Es annak utánna, minden törvénybéli orvosságok ki-rekesztésével, Igazar-is tettek, a' mi a' jóság Urafágát illeti, abban; de az el-maradást, ha az el-maratt felakarta, a' Táblára el-vihette. Midőn pedig ugy találatott, hogy az Idézet, esztendő forgása alatt, nem lőtt-meg, a' Per a' valle-nem szállott ugyan, hanem a' Zolyomban végzet Arti-

culus folyására botsáttattak. *Eörödször.* Az ujjonnan esett foglalásokrol, Erő hatalmakrol, kár-rételekről, verésekről, nagy s-kiseb hatalom dolgaiban, mind Ur, Nemes, Nemtelen, szolga, jobbágy ellen, kivált-képpē valo végezések vadnak, a' müt kitetczik, *art. 3. & 4. A. 1608. & art. 29. A. 1609. Itē art. 23. A. 1613.*

Egyéb ide tartoztato dolgokban, ebbéli Per folyásoknak derekassab isméretiért, mindenkor az elébbi Per folyásnak modgyára kel térni, mellyel az ő Felsége Tábláján szoktak élni, és azt kel meg-tekinteni; mely e' könyvetskének első tiz részeiben meg-vagyon irattatva. Ezt penig, a' mely Per folyásrol itt szollánk, tsak szintrén a' Vár-megyéken szokták meg-tartani.

TIZEN-KETTŐDIK. R E S Z E.

Az Egy-házi Szent Széken lévő Törvények
folyásfirol.

I. Kérdés.

Minémü Ecclesiák Törvényes Székin szoktak az Egy-házi Törvények folyani?

Minden Fő Ecclesiának, és Egy-házi Tartományoknak Törvényes székin, akarki panaszára, mindenkor halogatás nélkül Törvént szoktak szolgáltatni: nemis szabad azon Egyháznak és helynek Gond viselőjét hatra hádni, és a' felsőb székre, ugy-mint Ersekre vagy képebelire, sem Pápa követire, vagy a' Romai székre futni panaszolni, hanem tsak kérdőre szokták oda vinni, értelmeseb s-világosb meg rostálásnak okáért. *6. Mat. art. 44. & 45. Item 3. art. 19. & 5: art. 17. Item 1. Vád. art. 45. & 2.*

ejusd. art. 10. & 3. art. 03. Ha ki penigazt mivelné, hogy a' Romai Székre futna panaszlani, avagy ott mozdítana keresetet valaki ellen, fein valo büntetésbe esnék. *dicto. 3. Matth. art. 14.*

Holott ezt vedd észrebe, hogy néha bizonyos okokra nézve, úgy mint ellenség félelme, vizek árradása; veszedelmes utak s egyéb akadályokra és alkalmatlanságokra tekintve, a' Perefeknek, a' Püspöktől lehet arra engedelmek, hogy a' perek eligazítását egyik a' másakra bizza, a' mint már gyakorta szokot lenni; hogy az egy hadi időn kívül, a' Perek rágitás nélkül folyanak és a' Király ő Felfége erejével s hatalmával, igaz tétel is légyen benne. Kiről, mind azaltal, láfd a' későbbi végezt, *ani. 15-99. art. 46. és 17. k. 4. Réf. Item art. 70. a'nni 1618.* Holot mind hadak, s mind aratás, szüret, s Gyűlések idein, az Sz: Széken is a' Törvények folyása meg tiltatik.

Prohibentz
in a' Celi
braci.

II. Kérdés.

Voltak-e mind az által ez Országban némellyek, kik az Apostali Szene Székiöl adatot szabadsággal élvén, Ez Országban lévő Egy-házi Birak eleiben, törvényre nem idézethettek; kik ellő afféle panaszt az Apostali Sz: Széken, szabadon indíthattak?

Voltanak elein némellyek ilyen szabadsággal élők ez Országban, kik ellen, ha mi oly dolog etett, méltan a' panasz, az Apostali Sz: Szék eleiben vihették. Mind azon által, ez Ország kívül, annak erejével külömben semmit nem mozdíthatnak, hanem a' fellyeb mondot mod szerint. *3. Ulad. art. 03.*

III. Kérdés.

Mitsoda Perek forognak az Egy-házi Sz: Széken

Eleinten ezek forgottak; úgy mint; Testamentom, Házáfág, Jegy-ruha, Menyegzői ajándok s hamis hűt dolgai; Papok és Afzűő emberek verése s fosztogatása, s egyéb chez számlált dolgok. *1. Matth. art. & 2. Ejsusdem art. 17. & 3. Ejsusdem art. 17.*

Item

Item 1. Vlad. art. 46. anni 1492. (Kikheza' Szilági Decretomában, art. 9. Leány negyedek, Dézmák, vér-onrások dolgai is oda számláltarnak. Azon-képpen az Eözvegyek, s-nyomorult szegények dolgai is ide tartoznak; *Enchr fol. 14.* Az után penig, az emlitet 1492. esztendőnek utánna, mint egy nyolcz esztendővel, A' Jegy-ruhák s-menyegzői ajándokrol valo Pereket, a' rövid *Ošťavákra* változtatták, ugy mint *Locumtenens U. székire*, anni 1500. 4. Vlad. art. 16. és most is ugyan ot forog. Azon-képpen a' Dézmák dolgát is, a' későbbi végezésekbe a' Várme-gyék székire hatrák, anno 1608. 1609.

Holot ezt ved eszedben; Először, hogy az emlitet dolgok, bizonyos okokra nézve, külső-özö széken szoktak végbe menni: ugy mint, midőn tsak tisztán bofzú tételről, erő hatalomrol és ingo jokrol vagy a' per, a' Sz: széker illeri; midőn penig azokban jószág s örökfég dolga forog, ha szinte valami igeret vagy Testamentom elegyedet volna is oda, a' külső széken kel el-igazodni. 1. *Matth. art. 3. Item 3. Ulad. art. 62. & 2. Tit. 52. Másodszor*, A' kik Egy-házar avagy képeket rontnak, ragadoznak, dulnak, fosztnak, és tilteteletlenséggel illetnek, azok a' Király ő felsége itiletitől fűgaek. art. 7. anni 1553.

IV Kérdés.

Miképpen nevezik a' Kérdőre. vivő leveleket, mellyek a'

Sz: Székről adattatnak ki. ?

Azok, Apostoloknak neveztetnek: kiket mi már rögzöt szokásbol, *Transmissio*knak mondúk, midőn a' Kerestet, az Alfő Biro elől, a' felsőeleiben bortsáttatik, érertye meg-látának okárrt. *Apostoli Görög*ből vőt ige [*ab Apo & Stolum*] mely el-küidést vagy el-bortsátást részen, midőn tudni illik, egygyik Biro a' másik elcibe bortsáttya a' dolgot, a' kéredző félnek kíván-ságára, mellyet a' Sz: széken e' harasztató szolval szoktak a'

Bírotol kérni: *Instanter, instantius, instantissimè.* az az, szorgalmatoson, szorgalmatosan, s-annál-is szorgalmatosan. *Dimissorij*, el-botsáto leveleknek-is mondgyák, és harmincz nap alatt szokták ki kérni, a' mint *Sylvester* monagya: *par. 1. vocab: Appellatio.* mindgyárt az elein. és a' 2. Rész: 6. Kérdésben.

V. Kérdés.

A Világi dolgok végett, Idézhetni-e valakit a' Sz: Székre, és az Egy-házi személyek kényszeríthetnek-e valakit arra?

Nem semmi-képpen, mert azt a' Decrétoimok nyilván tilalmazzák. 3. *Ulad. art. 60. & 61. Item 2. Sigis art. 14. & 3. Ejusdem articulo 12.*

VI. Kérdés.

Ha pedig valaha olyan történnék, mit kellenék művelni?

Parantsolatot kel veñi valamelyik ország bírájától, az érdeemes derék felelernek előtte, melynek erejével, efféle Pereker, a' hazaság dolgán kívül, a' *Vicariustok*, tartoznak az Ő felsége Udvarába botsátani, jövedelmek véstése alatt, *art. 70. Anni 1618.* viszont, ha valamely világi Biro, eszében véstzi, hogy valamely Per a' Sz: Széket illeti, az-is tartozik azontol oda botsátani, 1. *Ulad. art. 46. & 2. Sigis art. 14. Item 3. Ejusdem art. 12.*

VII. Kérdés.

A' külső Prokátorok, a' Szent széken prokátorkodhatnak-e?

Nem semmiképpen, mert afféle külső Prokátorok, nyerefégres-magok hasznára nézve, sok szokatlan dolgot szoktak béhozni, és a' Peresekettis, felette sok költséggel terhellik, a' végre, mert né félnek, hogy ot ludásfág ragadgyon réájok, mellyet a' kölső széken hamar megtalálnak, kivált képpen, a' kik hittel kötelesek a' Patvarosságról. *art. 27. anni. 1567.* Az okáért, az Egy házi jövedelmes prokátor, el veszti azontol minden jövedelmét: annak felette akár légyen afféle jövedelme, s-akár ne,

ha Pat-

ha patvarosságban kapják, a' Pispék, mint tsalárd hamis hírűt, örök tömlőczel bünteti. *citato proximo loco.* Sőt még az Várasokbann is, ahol az Egy-házi Törvények szolgáltattak, nem engedik lakásokat a' külfő Prokátoroknak, hogy még tsak tanatsot se adhassanak. *art. 41. anni 1569.* Mind az által, ezek mámost mind fel fordultak. Hapenig akarod tudni, mi légyen, a' Patvaros, a' Törvény-szegő, és a' Cséltsap Csapango, és mivel bünterődnek, lásd 27. k. 10. R.

VIII. Kérdés.

Az ilyenmagok közszűlvalo Prokátor, a' Törvénybe a' Vicariussal egygyüt, ben űlheté?

Nem semmiképpen; hanem addég mig arról végeznek, az Székből és következő képpen a' Törvény tévő házból, ki-tartozik menni. 4. *Vlad art. 35.*

IX. Kérdés.

A' Sz: Széken, tartoznaké a' Prokátorok, a' patvarosságról valo hűtöt le tenni?

*Iuramentum
Calumniz.*

Régenten, a' mi illeti, mind az Egy-házi törvények s. mind az ország Dekrétomi, a' Prokátorakat, a' Parvarosságról valo hűtre erőssen kötelezték, s. *Matth. art. 17. & citato jam art. 27. anni 1567.* De már ittis, mint színtén a' külfő széken, e' dolgot le kezdették hadni, mivel ittis már, mint színtén a' külfő széken, a' Prokátorokat arra nem esküttetik meg. *kiról lásd 26. k. 10. R.* Minek okáért, noha nem volna szűkléges a' Patvaros hűtnek értelme, kire a' Prokátorok annak előtte kötelesek voltak; mind azáltal, hogy ezarát is, eleinknek Istenes és áitatos magok visélése, tutrunkra légyen, im egy néhány szoval arrolis emlékező.

Azokáért, a' Patvaros Kereferről valo Hűtők a' prokátoroknak, a' min az említett *Anni 1567. 27. Articulus* bol ki-teczik, milyen volt: hogy tudva, patvaroskodásból, azaz, tsalárdul rava-

szól.

szul, álnokul, semmi oly pörrt, a' ki igaz nem volna, fel nem vállal, sem az országnak végezési ellen, affélékben senkit nem oltalmaz: sem semmi uton, modon, az ellenkező féllal, Peressékárára egygyet nem ért. Mely hűtnek formája a' nagyobb Decretomnak 743. levelen, ilyen volt.

En T. Prokátor, Esküszöm az Elő Istenre, és az Ő Sz: Annyára, a' Boldogfájos szűz Máriára, és Istennek minden Szentekre és válaftottira, hogy én, semminémő Pörrt, tudva, patvaros képpen, és a' ki igaz nem volna, fel nem vállalok, sem affélékbe az ország végezési és Articulusi ellen, senkinek oltalommal, segítségel nem létek; sem azokat, haszontalan, sem mire kelő Fogatókkal, idő vontaráffal, tudva vak-merőül halogatni s nyujtani toha nem igyekezē. Az Ellenkező féllal, Peresséknek kárára, semmi uton-modon egygyet nem értek, Az Isten engemet, és az Ő minden Szentei ugy segélyenek.

Az Polgári rendek közor peng, ez hűtnek formája ilyen volt, *lib. 3. Codic. Tit. 1.* hogy peresséknek szorgalmatoson szolgál; hamis pert pedig tudva fel nem vállal, és ha mit olyyat, peresséknek ravaft beszédere fel vállalt volna, eszébē vévén, hogy nem igaz ügyet forgat, mennél hamaréb el ál mellőlle.

Erre peng akkor kellett meg eskünniek, mikorbé-állottak a' Prokátorfágra, *Mynsig lib. 4. Inst. T. 16.* Jollehet Andreás Gail, az bé-flelet után mongya, hogy kellyen meg eskünniek, külön minden keresetben *lib. 1. obser. 83.* Sőt, nem tsak a' Prokátorok hanem a' Peressék-is, ezen hitre kötelesek voltak, *5. Matth. art. 17. Sylvest. teste. par 3. vocabulo Juramentum,* A' fel-peresséknek, azon kellett meg esküdni, hogy Ő nem Patvarosfágbol, hanem igaz igyekezetből mozdította a' Pert, a' mint a' *Quodri partitum* ban is meg-vayon. *3. Tit. 29.* En T. esküszöm Istennek tar-to hűtömrre, s-Fejedelmemhez kötelező hűségemre; Az egy élő igaz Istenre & c. Hogy én eszt a' Pert, mellyet Nemzetes

vagy Vitélő T ellen mozdítottam, nem oly igyekezettel indítottam, hogy Örett igazság kívül vesztegezzem, fogyassam, ha nem, jó Itélettel el hittem magamban, hogy ellenne igaz ügyem vagyó, és tudva hamis B zonyítással nem élek, sem az elő álitando Tanukban, sem az elő viendő levelekben. Az után Az Al-peres azon eskürt meg, hogyó jó maga menésséggel él, és a' Kereset ellen igaz feleletet téfzen. A' ki pedig nem akart meg-eskünni, nem Kereseti mel'öl esett-el, hanem, ha valami gyéve vakmerőlégből mivelte, a' Biro itéleti szerint való bűntetést is vőtt; ha pedig gonosságból tselekette, az mire esküni kellett volna Kereseti szerint, azt el-vesztette, mert már meg nem akarván eskünni, tudo dolognak tartottak, hogy nints igazsága hozzá. *Andre. Gail. lib 1. obser. 87.* ujab végezések szerint hozzá toldván azt is, hogy semitt oltalom-ért a' Biráknak ne adgyanak, vagy valamely személynek az Igaz törvénynek meg homályosítáára; mellyet, noha köztünk nem tartunk meg, mind az által, ha meg tartánok, ilyen fok és nagy veszedelmes dolgok a' lelki ismérret állapotjában, a' peresek közt nem történnének, Kiról fellyeb 16. k. 9. Réss; és 27. kérd. 10. Réss. többet olvashacz.

X. Kérdés.

Az Notáriusok, két világi személy között, a' külső Széken prokátorkodhatnak-e?

Nem semmi képpen; sem Egy-házi, sem külső renden lévő Birák előtt, hogy ha két külső személy között forog a' dolog. *a. Sigis. art. 3.*

XI. Kérdés.

A Prokátor levél meddig tart a' Szent Széken?

Eszteendőig, mint szintén a' külső széken, tovább nem. *art. 17. Constitutio anni 1578.* Es ilyen-képpen, eszteendőről eszteendőre meg kell vjítani mindenkor.

XII. Kérdés.

*A Szent széki Per folyás, mitsoda Io asságbol véssen fő-kép-
pen erősséget magának?*

Az Ország Törvényiből, Mátyás és László Király Décre-
tomi szerint, *art. 40. anni 1559.* Annak utánna az Egy-házi Re-
gulus sz: Rendelésekéből és végezésekéből, art. 27. ani 1563. & art.
21. Anni 1553. holot már a külső székéről ugyan sok dolgok ele-
gyettek a Sz: Székre, mellyek, mindeniken egy aránt meg tar-
tatnak, a' mint *fellyebb. 3. Kérd. meg. mondám.* Es azokban
mind addég, az Ország Törvényéhez ragatzkodunk, és az ál-
tal támogattyuk dolgunkat, valameddig azok ügyünknek gyá-
molítására látattnak lenni: ha penig azokbol ki fogyunk, ottā
az Egy-házi rendelésekhez kényszeritünk ragatzkodni, mel-
lyek sokkal bővebbek, s továb-is terjeszkednek. a' mint *fellyeb-*
13. Kérd. 1. Rész: meg. mondottam.

Holott ezt vedeszédbe, hogy Jollehet a' Sz: szék, némely Ése-
tekben az Ország Törvényivel él, mind az által, a' Törvény. bé-
li orvosságokal nem él, hanem csak a' kérdőre vétellel, a' mint
fellyeb mondok, és néha az uj litellet is bé. veszi. A' reá nem
jövetel terhétis régenten csak 25. péuzel tettek le, noha most,
az ország végzése szerint, hat forintal tartozik meg fizetni.

XIII. Kérdés.

A Sz: széki Pör. folyás hány karban szokot forgani?

E' tizen-kettőbő: *Elso:* Idéző levlet csinálnak, nem közönsé-
ges folyással csak, hanem a' F. l. perestől mozdítando Kereset-
nek magyarázatyával, és az Idézendő személyeknek is meg-
nevezésével. *5. Matt. art. 17. & 5. Flad. art. 25.* mert ha csak kö-
zönséges képpen, magyarázat nélkül írják, nem léssen semmi
haszna. Az Idéző levelet, Cáptalanra vagy Conventre igazit-
tyák, avagy csak, a' mint már most szoktak véle élni, valamely
Plebá-

NB:

NOVUM
DOL. 25.
K 6

Plebánusnak küldik, hogy azok által, az Al-peres, tizen-ötöd napra, idéztesse.

Holot esünkben kel tartanunk, Hogy jollehet, az Idézet, tizen-ötöd napra szokott lenni, mind az által, minden nyolczadik napō és néhol kilenczediken elő szokták venni; nem várakozván mindenkor a' tizen-ötödik napra. *Második.* Arra az időre, melyet a' *Vicarius* az Idéző parantsolatban feljegyzet, és a' Cápताल s Convent-is, avagy a' Plebanus, az idézet kor meg jelentett, a' *Vicarius*nak adando Idéző levelet megírják, melyben a' kereset erejének írva kel lenni, valamit a' Fel peres akar keresni; Kihez oztán az Idézetről valo válasz-tételtis hozzá ragasztják; ilyen formán.

Formája a' Keresetről valo levélnek.

Nagyfagos Vicárius Uram. és, T. T. T. &c. kik előt a' Lelki dolgokban forgo ügyek és-Perek szoktak folyni és el-igazodni; Vitélző T. Nemzetes T. Afszonyunk, Nemzetes. T. Felefégenek, ugy-mint Fel-peresnek Törvényes Prokátora, a' Bősületes T. Cápतालbol költ Prokátor levél mellet; vitélző T. ugy mint Al-peres ellen, ilyen képpen szol és fellel, mennél job moddal lehet: *Ennek ellötte. &c. holot a' Keresett redit elő szám-lálván, annak utánna ilyen Rekesztékkal szokták el-vegezni.* Annak okáért azon nevezet Prokátor, megirtt T. Afszonynak nevével, és személyeben, kívánnya, a' megirtt Testámentumban néki hagyot Summátt, (:kinek nagyobb bizonságára Testámentom levelét-is személy szerint elő hozzá:) minden kárnak, és a' Testámentomban hagyot Jokbol az idő alat vötr jövedelemnek, meg térítével, a' meg-mondot öt ezer finum arany forint summáig, Törvény szerint néki meg tiltetni; és melléje véven, a' mennyire kívántatni fog, a' világi külfő erőnek-is Segedelmét, minden uton és Törvény béli eszközök által, az Egy-

Ujki kezes
Clampula
Salvojim
1992

házi rendelések és végzések szerint. *art. 25 anni 1552.* azokat épen meg-is adattni. Ezt kívánnya és kéri; fen hagyván abbéli Tővényes Igasságát és szabadságát, hamit ennek utánna hátra hadni, változtatni, ujjobban mondani, elő hozni, és jobbitant kellettnek. *art. 49. ani 1653.* Tudománt révén abbéli nehéz boszú vételről-is, mind ez ideig, s-mind eñek utánna, mind Törvény közbe s-mind azō kívül esett és effendő költségről, Törvény vége szakattáig.

Holott vedd észedbe, hogy ez Törvényes czikkelyeket, eleinté helyes s-jol szokták volt ugyā oda teñi, a' derék őszve felelet előt, a' végre, hogy valami vékony fogással, az igasság szerető s-jo lelki ismeretű Biro előt, a' Kereset, ne szallana mingyártle; Es a' Fel-peres is, kivált-képpen, hogy ha a' Törvény dolgában elégedendő értelmé nem volna, heában való fárattságot s-haszontalan költséget ne tenne. De minek utánna már azokkal vizzá fordultul kezdettek élni, midőn, tudni illik, a' Fel-peres, meg né elégedvén első Keresetivel, többet többet kezdet hozzá raggatni; vetélkedés támadot felőlle az ország népe közőre ugy-annyéra, hogy a' keresetből, azokat ki akarták tellyésselgel hagyatni; *art. 49. anni 1563.* mely most is, tsak azon állapattal, függőben vagyon. Annak okáért, azoknak tellyes mi volta, tsak szintén az igaz lelki ismeretű Birákon ál, kellé nem é azokkal élni? mikor és minemű keresetekben, és tsak szintén az derék őszve feleletnek előtte kellesték-é azokat meg engedni? Mellyekkel, ha mindenkor tsak álrallyába szabad élni, a' mint most élnek velle, ki féstelhessen ki valaha a' Fel-peres keresetiből, ki mind unrtalan. ujab ujab todalékal ujitya s-szaparittyá keresetit, nem tudom ki rehet Igaz Itéletet felőlle?

Harmadik. Ha reájō az Al-peres, és a' fel-peres keresetinek, s-Prokátor levelének Mássát kéri, meg-adatik néki. Ha pedig reá nem jō; tehát a' fel peres *Literas valvales*, oly levelet vészen;

mellyet

mellyet a' Templom ajtajára szoktak ragasztani, mely levélnek, második Idézetre való ereje vagyon.

Negyedik Ha reá jő az Al-peres, nem szol addég, míg a' Reá nem-jövetelnek terhét le-nem tévzi. Mellyet, az Idézõ s-Templom ajtajára függesztet leveleknek árrával egygyüt le-téven, vizsgálta tér, és minden leveleknek mássát vévzi. 4.

Eötödik. Hogy ha még sem jő reá, *Admonitoria*, Intõ levél, adatik ellene, mellyet vizsgálta a' Templom ajtajára ragasztanak; Es itt-is nem szol mind addég, míg a' Törvénybéli terhet az Idézõ, és Intõ Templom ajtajára függesztet levelek árrával egygyüt meg nem fizeti. 5.

Hatodik. Hogy ha még sem ál elõ, a' közönséges gyülekezeti bõl ki-rekesztõ, *Denunciatoria*, fenyegetõ Sentencia levél adatik ellene; Es itt-is nem szol addég, ha szinte elõ áll-is, valamedig az emlétet minden leveleknek árrát le-nem tévzi. Es az után elégedendõ okát adván, hogy a' számkivetést né érdemlette, és engedelmességet-is igirvén, minden elõ adot levelekben párt vévzen. 6.

Hetedik. Ha továbbá vakmerõségre vetvén magát, még sem ál elõ, *litera Aggravatoria & Reaggravatoria*, számkivetõ Sentencia levél tiltetik ellene; kinek erejével valóságos képpen számkivetetik és *excommunicat*atik; elsõbben-is a' Sentencia ki-mondáskos azon helyen mindgyárt a' szent szék szinén, a' *Vicarius* elõtt; annak utánna minden Plebaniakon; valahol a' fel-Peres akarja, õszve vonván a' harangokat, és gvérttyákat gyujtván, és azokat a' földre vetvén, az Szent áldozat alatt, az egész község elõtt. 7.

Nyolczadik. Ha így sem akar elõ menni az Al-peres, s- engedelmességet nem mutat, külsõ fegyveres erõt irilnek ellene, és a' Fel-peresnek arról levelet adnak, hogy külsõ segítséget vehessen melléje, ki által, avagy õ Felségétõl, vagy Hely-tartójától. 8.

tol, az egész országra, de kivált-képpen szomszédságban lévők-re szollo parantsolatot vélsen, *art. 25. anni 1552. art. anni 1553. & art. 27. anni 1563.*

9. *Kilencedik.* Ha végrére elő ál, és óldozator kér; mindenek-nek előtte a' fel-peres Keresetítő s-költfégéről eleget kel ten-ni. Annak uránna, a' Biro, tisztizert, azt miveli véllé, a' mi kívántarik, meg-öldozván, tudni illik, az átokból, és viíza hozván az Anya Szent Egy ház egygyestégébe.

10. *Tizedik.* Ha mindgyárt az első bé-álláson elő ál, avagy a' má-sodikon, avagy a' harmadikon; le-tévén a' szokot terhet, sza-badon vetélkedhetik mind a' per le-szállításról, s-mind pedig arról is, hogy a' székhez, Birohoz, s-még a' pereshez is a' részé-ből néki közí niúrsen: Néha pedig pihenés-ért, s idő vonta-rásért is, parantsolat által, el téritheti a' Pert, a' *Vicarius* elől a' Táblára, s-onnan *Locumtenens* Urá eleiben, a' végre, hogy meg-lá-tassék, a' Sz: Széket illeti-é avagy a' külsőt. *1. Vlad. att. 46.* Es onnat, viszont gyakorlatossággal, azon *Vicarius* eleibe, visza szokták botsatani; Mivel a' mint fellyeb. *5. Kérd.* mondam., senkit, a' külső dolgokban, nem kényszerithenek, hogy az Egy-házi Biro előt meg-felellyen, mert az Egy-házi Birák, Jozság dolgában törvényt nem tehetnek, a' mint azon kérdésbé meg-vagyon mondvá ide fellyebb.

11. *Tizen egygyedik.* A' mint már meg-mondok, a' *Vicarius* előt a' dolgot meg itilik, az Ország Törvénye s-vegezése szerint, a' meddig abból ki nem fogynak, ha pedig ki fogynak, ottan az Egy-ház rendeléshez és végezéshez nyúlnak, mellyeket a' ne-vezeteb *Canonistáktól s-Summistáktól szoktak venni;* ugy mint, az Esztargami Sz: Széken, kivált-képpen *Hostiensis, Antoninus, Sylvester,* s-egyéb ezekhez hasonlo Autorokból, *Speculator, na-varrus, Covarruvias*bol; és végrére a' Papák és *Gratianus* Decréto-miból szokták venni efféle törvényeket.

Tizē-kettődik. Ezek mind meg lévén, a' *Vicari* elől, a' leg főb-
 bik Egy-ház székre viszik kérdőre, onnat a Pápa követé eleibe,
 ki a' taiban Király ō felsége Udvarában fog lenni ō szentsége a'
 Pápa akarattýából; avagy a' mint mondok, * szintē a' Romai Sz: * 1. K.
 székre viszik Romába: jöllehet a' mint sokā mondgyák, mosta-
 nában már, a' Romai Kerékre Kérdőre nem szokták botsátani. *ad Rotā.*

Mind ezeknek világosb értelmére, az Szent Széken forgo
 peres leveleket, nem art it nevezet szerint le írniük, mind Deá-
 kul, mind a' mi nyelvünken valo magyarázattal, ilyen-képpen-

LITERÆ.

Citatoria. Idézō, vagy, Reá hivo levél: ahoz tartozo válasz le-
 velekel egygyút.

Libellus. A' fel-peres Keresetinek rendi, és elő számlálása.

Valvales. Templom ajtajára függesztett Idézō levél.

Monitoria. Intő level, mellyet másodszor függesztnek az
 Egy-ház ajtajára.

Denunciatoria. Atokkal fenyegető sentencia levél, mellyet
 harmadszor szoktak függeszteni a Templom ajtajára.

Aggravatoria Reaggravatoria. Atok levél, mellyel a' közönfé-
 ges gyűlekezetből (zám ki vettetik.

Invocatoria. külső ségedelem hivo levél: az az, oly sentenci-
 a levél, mellyel fegyveres ségedelmet kérhetnek az ország ve-
 zése izerint a' Királyrol, avagy Hely tartajától, Igaz-tételre.

Brachj. Ezen külső fegyveres ségedelemnek fel-vétele, az
 Igaz tételnek ki-szolgáltatására.

Mandati. Más székre térítő parantsolat, kivel a' sz: székről
 a' kül-ō székre térítik a' Keresetet.

Apostoli Kérdőre botsátott levél.

Abfolucionales. Oldozo avagy menedék levél.

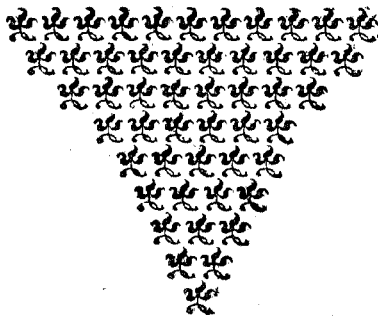
Bé-fejező Beszéd, az ujjonnan Tanulokhoz.

Kézen vagyon már, a' Nemes Magyar Országnek, s-hozzá tartozó Rézéseknek, szokott Törvény dolgaiban, töllem igirt Per folyásnak *Rövid Igazgatása*, kihez más két rendbéli Per folyást is ragasztottam, kinek egygyikével a' Vár-megyéken, ma-sikkal a' Sz: Széken szoktak élni: mellyet nem válogatot ékes szokkal, sem né pompáival trágyázot beszéddel, hanem egy-ü-gyű minden napi köz szollásnak folyásával irtam, mivel nem is volt arra szándékom, hogy ékes beszédet kövessék, s-iminnen amonnan válogatot cziffra szollásnak folyását vadászam, hanem inkább azon igyekeztem, hogy a' szűkléges dolgokat, mellyeket a' Törvény dolgaiban szoktunk élni, minden helyekről fel-keressem, és e' rendbe hozzam. Uj Törvényeket sem találtam, sem szerzettem, mivel az egy magános személyhez nem is illik, hanem a' mellyek ennek előtte el-voltak rendelve s-vegezve, tsak azok környül álló szűkléges dolgoknak ismémentire valokat szedegettő őszve, a' menyire a' látott hallott s-olvást dolgokrol emlékezhettem, avagy a' régi irásokban találtam: és e' könyvvetskében foglaltam. Az Egy-házi Szent Rendelések-ből, azon-képpen a' Polgári Törvényekből is, hol mi szűklé-gesb czikeleket és jegyzéseket, imit amot irásom közé hinte-gettem, arra nézve, hogy ha mindeneből nem-is (- mivel ez a-ránt az ugyan né-is lehetne:) ám bár tsak azoknak annyi értel-mét vehetnétek, a' menyiből azok, a' mi Törvényünkkel egybe-folynak és meg-eggyveznek, és ahová a' mi Törvényünk nem terjedne, azon két Törvénynek bőveb voltából, akar tsak vala-

mi vékony tudományt s-értelemet vehetnétek magatoknak. Mellyek, ha szinte első tekintettel, minden napi avúlt gyenge dolognak látszanak is, mind az által ahol a' szükség elő véteri, alig mondhatni meg, menvi hasznos szereznek, és a' dolgot is menyére meg-világosíttyák. Annak-okaért, annál job kedvel kel vettetetek, mennyivel mind ezek hasznosb alkalmatossággal vagynak egygyűvé helyhezterve, hogy, tudni-illik, ezeket által értvén, annak utánna, e' Haza törvényinek belsőb részeit is, könnyeb alkalmatossággal meg tanulhassátok. Es jollehet, találatnak nétalám némelleyek, kik ellékezőt fognak javallani, és titeket hitetéssel arra birni; avagy talám e' kis munkának gyenge s-vékony voltával unakodást igyekeztvén szerzeni, azō lélsznek, hogy ezt veletek meg-utáltassák: Mind azō által, afféle ellenkező hitetésnek helt semmi-képpen ne adgyatok, hanem egy néhány irtal e' könnyverskét által s-meg-által olvasván, magatok próbályátok meg, és ugy tegyetek itillet felölle, ha ugy vagyon-é a' dolog, a' mint afféle nem jo akarok akarták veletek el hitetni, avagy fokkal külömben: a' mint bizonyára, végére menvén, fokkal külömbenn-is tapasztallyátok lenni. Akartam volna bizonyára, hogy mind magam valaha, s-mind pedig ti-is mostan, ezeknek sengejét mások tekinteteseb s-elmésb írásiból s-munkáiból szedgethettétek volna; de mivel az időnek ellenkezése-é, vagy az emberek tunyasága miat, vagy hogy senki közüllünk, tsak ilyen gyenge munkátskával s-fárattsággal sem akart házájának s-barátnak szolgálni? Mivel, mondam, az nem engerttetett, bankodnunk kel inkább rajta, hogy sem irigységgel lennünk: Sőt még-isvárnük kel és kívánük, hogy e' dologhoz nagyob elmével nyulvā mások valakik, enél fokkal hasznosb s-kedvesb munkával

kával szolgállyanak az utáñunk valo maradékoknak. Mind az által, meddig arra várakodűk, Ti az alat, ha hazátok Törvényit kedvellitek, elméteker ezzel legeltcstűtek, és nagyob dolgok értelmére készítgcsűtek. Mellyet kívánok, hogy hasznos, cűmeneteles, szerentsés és boldog legyen mindnyájatoknak. Legyetek egűffűgbű, és rollam megemlekezvűn, boldogul s idveffűgcsűfen éllyetek mindenkor. Datum C. c.

V E G E.

MŰTATO TABLACSKA.

E' könyvbe foglalt Dolgoknak Rö-
vid Sommaja.

E' könyv Tizen-két Reszre vagon osztva.

ELSŐ RESZE.

Az úgyról avagy a' Kerefetről. *Pag.* 1.

MASODIK RESZE.

AZ Idézetéről, avagy, a' Reá. hivatalról. *P.* 57.

HARMADIK RESZE.

A' Szollitásról. *P.* 72.

NEGYEDIK RESZE.

A' Máffara vételről; Törvényes Fogásokrol, a-
vagy Ellen-vetésekről, és azokbol osztán a'
Pernek Le-szállásáról, Továbbra halasztásáról,
avagy ugyan El-romlásáról is, *P.* 80.

EÖTÖDIK RESZE.

AZ El-tiltások, Ben-tiltások, és Meg-tiltások, s.
Fegyveres-Ellenzésekről, *P.* 112.

HATODIK RESZE.

A' Köz vallatásról, és Hűt le-tételről. *P.* 130.

HETEDIK RESZE.

A' Szemmel valo meg-nézélestről. Oldalasslag
valo vallatáiról. Mások Kereferiben valo be-
állásról. P. 163.

NYOLCZADIK RESZE.

A' Kérdőre-vételről, avagy az El-intéstről. Uj
Itiletről. Prokátor meg-hivásról. Kérdőre vő
dolgok hátra vetéséről. P. 174.

KILENCZEDIK RESZE.

A' Sentenciákról. P. 207.

TIZEDIK RESZE.

Az Igaz-tételről, Igaz-tévőkről, Birakról, Fel-
peresről, Prokátorokról, és Al-peresről, P. 234.

TIZENEGYEDIK RESZE.

A' Vármegyék székein lévő Per-folyás-
ról. P. 270.

TIZEN-KETŐDIK RESZE.

Az Egy-házi Szent Széken lévő Törvények
folyásiról. P. 283.

Bé-fejező Befzed. P. 296.

A' Nyomtatásban ejett fogyatkozásokról.

A' Nyomtatásban gyakor helyen estek fogyatkozó-
fók; a' miat kiváltképpé, hogy mikor ennek Nyomtatá-
sához kezdénk, szinte akkor hatalmazék-el köztünk a'
Dög-halál, és elsőbben is a' Nyomtatok közé esek bé:
az után, mikor már itt a' környékben jó részént meg-
szűnt volna, nekem is a'nyira meg-rablá kítsin Cselede-
met, hogy csak igen kevesed magammal maradék. En-
nek-felette, Váradgyárol sem mehettem-bé mindenkor
a' *corigálásra*, hanem ki-kellett a' *Probát* hozatnom, és a'
mint akkor első uttal, avagy leg-fellyeb másoddal mara-
dott, a' szerént nyomtatták-ki: Ezek miat (mondám) ef-
tek hol-mi fogyatkozások a' nyomtatásban; Mind-az-
által, a' mint hamarjába meg-tekintéltem, nints oly de-
rekas vétek benne, mellyen az Olvaso felettéb meg-a-
kadgyon, kivált-képpen ha a' környül levő dolgok ér-
telmiével, az olyan vétkesen nyomtatott Igiket őszve-
veti. Egy helyen, mind az által, a' nyomtatást Inassára
bizván a' nyomtato, meg nem tudhatok mi gondolat-
tyából az Inas, im-ez szot, (*Curialisnak*;) ki-verte; és
ezt tette helyébe (*Christusnak*;) Azonba, midőn nyom-
ratná, be-ralálván-jönöm, meg-*corigált*atám vélc, csak-
hogy már közel két száz árkoft, a' szerént ki-nyom-
tatott vala. Az-okaért, ha kinek affélében talál jutni,
kérem szeretettel, ne neheztelleye, *pagina 56. versu ultimi.*

Fogyatkozások.

mo. pro. (Christusnak) *Curialis*nak, oda jegyezni. Azonképpen, egyéb fogyatkozásokat, úgy mint, ahol *Nég* helyet *Nagyot*, *Gratianus* helyet *Grasiánust*, *Reá-hivatal* helyet *Reáhwintalt*, *Igaz-ért* *Agazt*, *Agai* helyet *Igáit* &c. Nyőrtattak, és aheva avagy *Virgulat*, avagy *punctomot*, *syllabat*, avagy egyebet valamit, kellete felet avagy őszve-zavarya vétkelesen találtak tenni, a' ki olvassa s-e szébe vész, ne neheztelyle pennájával meg-jobbitani; mivel most, hogy azokat egy rendbe le-írom, sem a' nyomtatok nem várhatták, sem énnekem időm s-alkalmatosságom hozzá nincsen. S-azt is meg-kegel gondolni, hogy a' mint *Életünk*, úgy *Írásunk* valami véték nélkül igen ritkán találhatik; és a' mi képpen *életünket* fok *fogyatkozások* követik, úgy *gyakor helyen* *pappirossunkat* vétkes *írások* töltik; mellyet nem hogy én, de még a' minden-napi külső cselédes munkáktól üressédttek sem távosztathatnak el mindenestől; kivált-képpen nekem ez ilyen munkán való mulatozáfra, *Életemnek* mind *modgya*, s-*mind rendi* igen *alkalmatlan* lévén. Azokaért kívántatik, hogy ki ki az én részemről, az *Igyekezetet* tekintse; a' ki pedig, *külömb* *ítéletben* fog lenni; én annak csak azt vetem elcibe, a' mit *Lucanus* írta volt *ad Pisonem*:

Quod

Fogyatkozások.

*Quod si digna tuâ minus est mea pagina laude;
At voluisse sat est: animum, non carmina, jacte.*

Ezek után, adgyon Isten a' közönséges Jora, jó Iggyeke-
zetét Mindeneknek és jó Egészséget. Amen. Vegefztem

Isten áldomásából, GYULA FEIER-VARATT.

Pünkösdi Havának 8. napján. 1647.

esztendőben.

